Vladimir Korolenko

13 fortællinger

Vladimir Korolenko

13 fortællinger

eBibliotek 1800

2023

Ophavsret og brugsbetingelser

Denne ebogsudgave af Vladimir Korolenko: *13 fortællinger* er baseret på forskellige, tildels anonyme oversættelse i diverse bøger, aviser og tidsskrifter. De originale tekster såvel som de originale oversættelser er over en bred kam public domain i lande hvor ophavsret er baseret på ophavsmandens død+70 år. Oversættelserne af Kim N. Jensen er frigivet af oversætteren til benyttelse efter tilsvarende vilkår som resten af bogen, jf. herunder:

Nærværende udgave af teksterne kan frit downloades og videreformidles under Creative Commons-licensen BY-NC-SA Kreditering-IkkeKommerciel-DelPåSammeVilkår 4.0 International.

Generelt forbehold *Vær opmærksom på, at denne ebog er baseret på over 100 år gamle tekster. Normer og udtryksmåder mm. var anderledes dengang, og der kan derfor forekomme indhold, som på nogle virker stødende. Bogen skal derfor, ligesom alle andre kunstneriske værker fra andre tider, ses i sin kulturelle og tidsmæssige kontekst, og udgiveren kan og vil ikke påtage sig noget ansvar for forfatterens verdensbillede og udtryksmåder.*

Copyright and conditions of use

This ebook edition of Vladimir Korolenko: *13 fortællinger* is based upon translations by various translators, published in books, newspapers and magazines. The original texts as well as the

original translations are public domain in countries where copyright is based upon Life+70 years. The translations by Kim N. Jensen are free to use on the same conditions as the rest of this book, namely:

This edition is free to download and reuse under Creative Commons BY-NC-SA Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International.

Disclaimer: *Please note that this book is based on more than a hundred year old originals. Norms and language were different then, and some readers might find offensive content. We believe that any work of art from previous times should be viewed in its cultural and temporal context and not in the light of latter-day prejudices, and we can and will not accept any responsibility for the author's views or language.*

Den gådefulde

"Er der endnu langt til stationen, kusk?"

"Ja, der er langt endnu, vi kommer næppe derhen, før uvejret bryder løs. Ser De, hvorledes rimfrosten dækker alt? Vi får nordenvind."

Han har ret. Snevejret vil overraske os. Med tusmørket tiltager kulden. Vi har en nordisk vinteraften for os. Sneen knirker under slæden, og vinden hyler i skoven. Grantræerne strækker deres nøgne grene over den smalle skovvej og vugger sig i skumringen, som om de bebudede en ulykke.

Farten i kulden er ubekvem, for slæden er smal. De to på begge sider siddende gendarmers sabler og revolvere hindrer enhver fri bevægelse, da man hvert øjeblik støder mod dem. Bjælderne på hestene synger deres ensformige sang i takt med stormens hylen.

Pludselig skinner der os fra det fjerne et lys i møde. Det er poststationen, som ligger ved skovens udgang.

I den mørke, tilrøgede stue ryster mine ledsagere sneen af sig, og man hører deres våben klirre ved bevægelsen. Det er et ubehageligt, fattigt rum. Enken, der besørger posten, tænder en fyrrespån.

"Kan De give og noget at spise, mo'er?"

"Vi har ingen ting."

"Ikke en gang fisk? Der synes dog at være en flod her i nærheden."

"Vi havde nogle, men de er borte."

"Men der er dog så kartofler?"

"De er frosne."

Det er der jo intet at gøre ved. Konen bragte os rugbrød, mærkeligt nok også en dampende samovar, og vi nøjedes med det. Teen varmede vore stivfrosne lemmer, og brødet samt et par løg, som enken gav os til det, stillede vor sult.

Imidlertid var snefoget blevet stærkere, uophørligt piskede vinden sneen mod ruden, så at det svage lys blafrede i blæsten.

"De kan umuligt køre videre i dette vejr, De må blive her i nat," sagde konen.

"Nå, så lad os blive. De har vist heller intet hastværk, herre," sagde den ældre gendarm. "Egnen her er allerede uhyggelig nok, og længere henne bliver den værre endnu, det kan De stole på."

Der blev stille i stuen. Konen forlod sin spinderok, lagde hørren til side og lagde sig ned ved siden af skorstenen efter at hun havde slukket lyset. Den dybe stilhed i den mørke nat blev kun af og til afbrudt af stormens hylen.

Jeg kunne ikke sove. Mørke og sørgelige tanker opfyldte min hjerne.

"De sover vel ikke," spurgte den ældre af mine ledsagere, en mand med et behageligt, næsten intelligent ydre, dygtig og samvittighedsfuld, men ikke pedantisk. På den lange rejse greb han hverken til tomme formaliteter eller til besværlig tvang.

"Nej, jeg er vågen endnu," svarede jeg.

Atter blev der stille. Jeg mærkede, at heller ikke min nabo kunne sove, og at også han plagedes af sine tanker. Den anden gendarm, et ungt menneske, sov som en sund og udmattet mand. Af og til hørte man ham brumme uforståelige ord.

"Jeg kan ikke forstå jer politiske forbrydere," siger den ældre. "I er alle så unge, af god familie, fint dannede folk og hvor I fordærver jeres liv!"

"Hvorledes det?"

"De må ikke tro, at vi er så dumme, min herre. Vi forstår godt, at De ikke er vant til en sådan levevis som denne, og at De fra Deres barndom af var bestemt til en anden skæbne."

"Min Gud, man vænner sig til alt."

"Finder De da behag i dette liv?"

"Behag? Nej, det kan jeg ikke påstå. Finder De måske behag i Deres forretning?"

På ny indtrådte der tavshed. Gavrilov, lad os kalde min ledsager således, syntes at tænke over noget.

"Nej, herre, jeg giver Dem mit ord på, at jeg ikke finder behag i det. Undertiden ville jeg forbande mig selv og hele verden. Hvoraf kommer det? Det ved jeg ikke, men ofte føler jeg som et stik i hjertet."

"Er tjenesten da så streng?"

"Ja, det er den ... Sådan en rejse er jo ikke nogen bagatel, men det er ikke det ... Det er ikke tjenesten alene ..."

"Hvad er det da?"

"Det ved jeg selv ikke. Også hos os vænner man sig til meget. Mine foresatte er som regel gode mod mig, jeg er, som De ser, underofficer, og har hidtil aldrig været straffet. Jeg er også snart færdig med min tjeneste og vil om kort tid blive pensioneret."

"Hvad kan De da forlange mere?"

"Jeg skal fortælle Den et tilfælde, min herre, som er forefaldet i min tjeneste. I 1874 trådte jeg ind i eskadronen som rekrut. Jeg opfyldte min pligt og havde intet at beklage mig over. Jeg kan

læse og skrive godt, og mine foresatte var tilfredse med mig. Tjenesten var ikke hård, for det meste bliver vi gendarmer, som De vel ved, anvendt til at gøre tjeneste i teatrene, ved revyer osv. Vor major var fra den samme provins som jeg, og da han bemærkede min iver, lod han mig kalde og sagde:

'Gavrilov, jeg vil lade dig avancere. Har du allerede været kommanderet til en fangeeskorte til Sibirien?'

'Nej, endnu ikke, hr. major.'

'Godt, så vil jeg ansætte dig ved den næste eskorte. Dine foresatte vil nok instruere dig. Den sag er ikke svær.'

'Til tjeneste, hr. major.'

Jeg havde virkelig endnu ikke taget del i en eskorte. Det vil sige, ikke endnu ledsaget nogen i forvisning. Det er som majoren sagde, just ikke nogen vanskelig opgave, men man må dog kende instrukserne nøje og besidde en vis dygtighed. Nu vel, omtrent en uge senere lod kommandanten mig kalde sammen med en underofficer ved navn Svanov og sagde:

'I er begge kommanderet til at eskortere en fangetransport til Sibirien.' Derpå henvendte han sig til Svanov og vedblev: 'Der har du en medhjælper, som går med for første gang. Stå nu ikke og glo på mig, men vis jer som et par dygtige soldater. I skal føre en dame fra Peter-Pauls-fæstningen til Sibirien. Her er instrukserne, i morgen får I pengene og så i Guds navn afsted!'

Svanov, underofficeren, var altså min foresatte og jeg hans medhjælper, som skulle adlyde ham. Den foresatte, den 'ældre', får fuldmagten, pengene og alle papirerne, han overtager ansvaret og fører regnskaberne, mens hans medhjælper har de mindre vigtige forretninger at besørge, som f.eks. at passe på bagagen og lignende. Nuvel, næppe havde vi tidligt den næste

morgen forladt chefen, før jeg mærkede, at Svanov allerede havde fået tid til at drikke sig fuld. Han var i virkeligheden ikke egnet til denne tillidspost og blev senere også kaldt tilbage. I sine foresattes nærværelse var han dygtig nok, som en underofficer skal være, og han benyttede mange kneb for at sværte andre og derved selv komme frem; men næppe var hans foresatte borte, før han blev som forvandlet. Og han holdt frem for alt af at drikke.

Vi begav os til fæstningen, overrakte befalingen og ventede på, hvad der videre ville ske. Jeg var nysgerrig efter at se den dame, som vi skulle eskortere og efter instruksen bringe til den fjerneste afkrog i Sibirien. Vi fulgte den gang den samme vej som nu, kun skulle vi ikke bringe hende, som Dem, min herre, til en landsby, men til en kredsstad. Jeg var nysgerrig, da sagen endnu var mig ny. Vi ventede vel omtrent en time, indtil hendes bagage var færdig, skønt den kun bestod af en lille pakke med et par kjoler og nogle bøger – det var omtrent det hele. 'Du hører ikke til de velhavende,' tænkte jeg.

Da man endelig førte hende ud, så jeg, at hun endnu var ganske ung, næsten et barn. Hendes blonde hår var bundet sammen i en tyk fletning; hendes kinder glødede i dette øjeblik, men senere under hele rejsen var hun bleg, ja kridhvid. Ved synet af hende blev jeg grebet af en medlidenhed, så stor, at jeg ikke kan sige det. Hun forberedte sig langsomt til rejsen, tog sin lille kåbe og sine galocher, mens vi overensstemmende med instruksen gennemsøgte hendes sager. Det kender De jo. Vi spurgte, om hun havde penge hos sig; der fandtes en rubel og tyve kopek. Svanov stak pengene til sig, og sagde til hende: 'Frøken, jeg er forpligtet til at undersøge Deres person.' Så blev

hun vred, øjnene flammede, hendes ansigt blev ildrødt, hun pressede læberne sammen og så så rasende på os, at jeg ikke vovede at nærme mig hende. Min foresatte, som jo var beruset, trængte sig hen til hende ... Hun skreg op og udstødte et så frygteligt skrig, at Svanov tumlede tilbage. Jeg så på hende og tænk Dem, hun var blevet ligbleg i ansigtet, enhver blodsdråbe var forsvundet fra det, øjnene funklede, hun stampede med foden og udstødte afbrudte lyde, men – måske var det af skræk? – jeg kunne ikke rigtigt forstå, hvad hun sagde. Også fangevogteren blev forskrækket, bragte hende et glas vand og bad hende høfligt om at skåne sig og være rolig; men hun skreg også op mod ham. 'I er alle barbarer,' råbte hun, 'feje slaver', og lignende formastelige udtryk ... Hvad mener De, min herre, sømmer det sig at handle således mod øvrigheden? Derpå lod vi hende i ro. Fangevogteren førte hende ind i et sideværelse og kom kort efter tilbage med en kone, som erklærede, at den unge dame ikke medførte noget mistænkeligt. Med et vildt og hånende blik så fangen på os ved disse ord. Svanov, som ikke rigtigt forstod sagens sammenhæng, brummede: 'Det er ikke efter loven. Jeg har mine bestemte instrukser', men man tog ingen hensyn til ham.

Så kørte vi afsted. Da vi passerede forbi byen, så hun stadig ud af vognen, som om hun håbede at opdage bekendte ansigter eller ville tage afsked. Svanov lagde mærke til det og trak gardinet for vognvinduet. Fangen trykkede sig op i et hjørne af vognen og så på os med et trodsigt blik. Jeg kunne ikke lade være at løfte gardinet lidt i vejret, som om jeg selv ville se ud, for på den måde at give hende lidt udsigt, men hun gjorde ingen

brug af det, hun så kun mørkere ud og bed læberne så fast sammen, at jeg tænkte, de måtte bløde.

Solen skinnede prægtigt, og det blæste frisk. Hun lukkede vinduet op og udsatte sig fuldstændig for trækken. De ved, at det ifølge instruksen ikke er tilladt at åbne vinduet, men næppe var Svanov kommet ind i vognen, før han begyndte at snorke, og jeg vovede ikke at gøre indvendinger. Til sidst tog jeg dog mod til mig og sagde: 'Frøken, De må lukke vinduet.' Hun tav og syntes ikke at tage hensyn til mine ord, men jeg vidste, at hun havde forstået mig. Efter en kort pause vedblev jeg: 'Frøken, De forkøler Dem, det trækker for stærkt.' Hun så forundret på mig og svarede sagte: 'Lad mig være i ro!' Derpå satte hun sig igen tæt ved vinduet. Jeg lod hende have hendes vilje og tog plads i det modsatte hjørne. Derefter beroligede hun sig, snart indhyllede hun sig i sin kåbe for at varme sig, snart lod hun sig på ny blæse igennem af trækvinden. Efter luften i fængslet, som hun så længe havde indåndet, kunne hun, som det lod til, ikke se sig mæt på Guds frie natur. Hun så roligt hen for sig og smilede endog, så at hendes ansigt fik et rigtig kønt udtryk. Ved De, hvis autoriteterne havde overladt hende til mig, ville jeg hellere have ført hende hjem som min hustru end følge hende i forvisning til Sibirien.

Da vi kom til byen N., måtte vi benytte en trojka for at rejse videre. Svanov var som sædvanlig beruset, for næppe havde han sovet den ene rus ud, før han drak sig en ny. Han vaklede langsomt ud af vognen, og jeg var bange for, at han skulle svire vore rejsepenge op, hvilket ville have medført slemme følger for os. I trojkaen strakte han alle fire fra sig og faldt i søvn.

Damen måtte tage plads ved siden af ham, og jeg mærkede, hvor modbydeligt det var hende, for hun betragtede ham med hån og afsky og trak sine klæder til sig for at undgå enhver berøring med ham. Jeg tog plads på bukken. Det blev efterhånden koldt, så jeg rystede af kulde, og hun i sin lille tynde kåbe var endnu værre faren. Hun fik flere slemme hosteanfald, og da hun førte lommetørklædet til munden, så jeg, at der var blod på det. Jeg blev forskrækket.

'Frøken,' sagde jeg, 'De er jo syg og foretager en sådan rejse?'

Hun så på mig med et stolt blik, og jeg bemærkede, at det atter gærede i hende, da hun svarede:

'Er De virkelig dum eller lader De blot således? Forstår De da ikke, at jeg her ikke har noget at sige? ... Det er dog uhørt! Ikke nok med, at han slæber mig med som fange, pånøder han mig også sin medlidenhed!'

'Frøken,' svarede jeg, 'De burde have forestillet for øvrigheden, at De er syg og skulle lade Dem føre til hospitalet i stedet for på denne årstid at foretage en sådan rejse som denne, for den er ikke kort.'

'Hvor lang er den da?'

De ved, herre, at det er os strengt forbudt at give statsfangerne nogen meddelelse om deres bestemmelsessted. Hun mærkede, at jeg tav, og vendte hovedet bort.

'Det er godt,' sagde hun, 'jeg har kun spurgt af kedsomhed. Lad mig have ro!'

Jeg kunne ikke andet og nævnede hende bestemmelsesstedet, byen X, som endnu lå langt borte. Hun pressede læberne mod hinanden, trak øjenbrynene sammen og sagde ikke et ord.

'Ja, sådan er det, frøken,' vedblev jeg. 'De er endnu ung og forstår ikke, hvad det har at betyde.'

Hun så atter stolt på mig og svarede:

'Jo, jeg ved meget godt, hvad det har at betyde, men til hospitalet går jeg alligevel ikke, De skal have tak! Hvis jeg skal dø, vil jeg dø hos mine og ikke i hospitalet i fængslet. De mener måske, at blæsten og kulden er årsagen til min sygdom, men så tager De fejl.'

'Har De måske slægtninge i X.?'

'Nej, jeg har hverken slægtninge eller venner der. Byen er mig fuldkommen fremmed, men uden tvivl vil jeg der træffe forviste ligesom jeg selv, altså familie.'

Jeg undrede mig over, at hun kunne kalde fremmede mennesker for 'familie'. Ville da en fremmed give hende, den fattige og ubekendte, at spise og drikke? Jeg spurgte imidlertid ikke mere, da hun viste tegn på at blive utålmodig.

Aftenen bragte storm og regn, og vejen, der allerede i forvejen havde været elendig, blev nu så dårlig, at hestene ligefrem måtte vade i dynd. Min ryg var dækket med snavs, og damen fik også nok af det. Regnen piskede os i ansigtet. Vel var frøkenen lidt dækket, men det hjalp ikke meget. Vandet strømmede ind fra alle sider, jeg mærkede, at damen blev ganske gennemblødt, hun rystede over hele kroppen og lukkede øjnene. Regnen løb ned ad hendes ansigt, kinderne var ligblege, hun sad ubevægelig og næsten besvimet. Jeg blev meget forskrækket, for det kunne blive en meget slem historie for os.

Vi ankom sent om aftenen til byen H... Jeg vækkede Svanov. Vi gik ind i poststationen, og jeg bestilte samovaren. Fra H... kan

man rejse videre med dampskib, men instrukserne forbyder os at transportere den slags fanger med damperen.

'Jeg rejser ikke videre med vogn,' sagde damen. 'I kan gøre, hvad I vil. Før mig til dampskibet.'

'De har ikke at befale her,' svarede Svanov forbitret, 'De har kun at adlyde og at rejse, som vi bestemmer det.'

Hun svarede ham ikke, men sagde til mig: 'De har hørt, hvad jeg har sagt, jeg kører ikke videre.'

Jeg rådførte mig med Svanov om sagen. Jeg gjorde ham opmærksom på, at det var mere fordelagtigt for os at rejse videre med dampskibet, men han mente, at vi ikke kunne påtage os dette ansvar, før vi havde søgt om tilladelse til det hos obersten. Vi gik da sammen hen til ham.

Damen forklarede ham sagens sammenhæng, men talte til ham i en trodsig tone, og i stedet for at bede, truede hun.

Obersten lod hende tale ud og svarede derpå høfligt:

'Det gør mig ondt, men jeg kan ikke hjælpe Dem ... Det må gå efter loven.'

Den unge dame blev højrød i ansigtet, og hendes øjne glødede.

'Efter loven!' sagde hun med en hånlatter.

'Ja, efter loven, frøken,' gentog obersten.

Jeg glemte mig så vidt, at jeg vovede at blande mig i samtalen.

'Hr. obersten har ret,' sagde jeg, 'det er efter loven, men frøkenen er syg.'

Han så fast på mig.

'Hvad hedder du?' spurgte han. 'Og De, min frøken, hvis De er syg, står hospitalet i vort fængsel til Deres rådighed.'

Hun vendte sig fra ham og forlod værelset uden at sige et ord. Vi fulgte efter hende.

Svanov var rasende.

'Hvad vil der nu ske?' udbrød han forbitret. 'Jeg vil nok få ubehageligheder for din skyld, fordømte æsel!'

Han lod straks spænde for, uden at vente, til det blev lyst, og midt om natten måtte vi forlade byen.

Vi gik ind for at hente damen og bede hende stige ind i vognen. Da vi kom, lå hun på sofaen, men hun rejste sig og udbrød forbitret: 'I forbandede karle!' og andre ord, vi ikke kunne forstå, skønt de lød russiske. Til sidst sagde hun i en hjerteskærende tone:

'Det må nu gå, som det vil. I kan roligt pine mig til døde. Jeg kører med.'

Samovaren stod endnu på bordet, men hun havde ikke nydt noget. Svanov og jeg lavede os te, og jeg skænkede også en kop til hende. Vi havde bragt hvedebrød med, jeg skar et stykke af og tilbød hende det.

Hun vendte sig om mod mig, så stift på mig, trak på skulderen og sagde i en hånlig tone:

'Hvad tænker De dog på? De må vel være forrykt! Skulle *jeg* spise og drikke med Dem!'

De kan ikke forestille Dem, herre, hvor meget disse ord krænkede mig. Endnu i dag banker mit hjerte, når jeg tænker på det. De har dog ikke, herre, foragtet vort brød og salt, og en anden herre, som vi for nylig transporterede, tog også gerne del i vore måltider, men hun, hun anså det for under sin værdighed. Hun lod sig bringe en anden samovar hen på et

andet bord og måtte naturligvis betale det tredobbelte for det … Et gådefuldt væsen!"

Fortælleren standsede, og der herskede i hytten en dyb tavshed, som kun blev afbrudt af den yngre gendarms åndedrag.

"Sover De allerede?" spurgte Gavrilov mig.

"Nej, jeg beder Dem, bliv endelig ved, jeg lytter."

"Det regnede nu næsten hver nat på rejsen, og det var så mørkt, at man ikke kunne se en hånd for sig. Mørket skjulte hendes ansigt for mig, men dog så jeg hende i ånden lige så tydeligt, som hun endnu i dag står for mig med de funklende øjne, det blege ansigt, rystende af kulde og stirrende ud i det fjerne, som om hun så spøgelser. Da vi atter forlod en station, tillod jeg mig at lægge min fåreskindspels om hende, men hun skød den vredt bort med ordene: 'Det er Deres. Tag den selv på!' Det var virkelig også min, men jeg foregav, at den efter loven tilkom hende, og så tog hun den på. Men den hjalp ikke meget mod den frygtelige kulde. Ved den næste station befalede hun Svanov at sætte sig på bukken. Han brummede, men vovede ikke at modsige hende, og jeg indtog hans plads ved siden af hende. I tre dage og nætter kørte vi nu uafbrudt uden at standse noget sted i længere tid, da vi ifølge instruksen ikke måtte overnatte undtagen ved de stationer, der var godt forsynet med politi. De ved jo af erfaring, at sådanne steder ikke lå på vor vej, desuden skyndte damen selv på os, hun ville så hurtigt som muligt nå bestemmelsesstedet.

Endelig kom vi derhen. Da jeg så byen, var det, som om en byrde blev væltet fra mine skuldre. De må nemlig vide, herre, at jeg i de sidste timer af rejsen så at sige måtte holde hende i

mine arme, da hun lå næsten livløs i vognen. Først havde hun stødt mig tilbage med ordene: 'Rør mig ikke!' men så var hun blevet stille, måske fordi hun var halvt bevidstløs. Hun lå med lukkede øjne og hendes træk var nu smukke, efter at det vrede udtryk var forsvundet fra dem. Undertiden lo hun som i drømme, så opklaredes hendes ansigt – den ulykkelige havde vel drømt noget glædeligt ... Da vi nåede byen, kom hun til sig selv og rejste sig.

Imidlertid havde uvejret lagt sig, solen skinnede klart, og så blev også hun mere munter. Vi måtte imidlertid bryde op på ny, da politiet meddelte os, at ikke denne, men en endnu fjernere kredsby var blevet hende anvist til opholdssted. Hun var stærkt medtaget af rejsen, men steg dog atter med godt mod ind i vognen. Da vi skulle køre afsted, så jeg til min forbavselse, at der foran politistationen havde samlet sig en mængde mennesker omkring os. Det var mest unge mennesker af bedre stand, alle forviste ligesom hende. De talte til hende og trykkede hendes hænder, som om det var gamle bekendte. De gav hende også nogle penge og et varmt tørklæde med på rejsen og fulgte os et stykke af vejen. Glad kørte hun videre, men hun hostede ofte. Hun tog ikke mere hensyn til os, end om vi slet ikke havde været til stede. Endelig kom vi til den betegnede kredsby, hvor vi udleverede hende til politiet. Så nævnede hun pludselig et navn, og spurgte, om der blandt de forviste fandtes en mand, der hed Rjasanov. Man svarede Ja.

'Hvor vil De bo?' spurgte politiinspektøren.

'Det ved jeg ikke,' svarede hun, 'foreløbig går jeg til Rjasanov.'

Han rystede på hovedet, hun tog sin bylt og fjernede sig tavs, uden at tage afsked med os."

"Og senere har De aldrig set hende?"

"Jo, men det var bedre, om jeg ikke havde ... Kort tid efter så jeg hende igen, for næppe var vi vendt tilbage til Petersborg, før vi fik befaling til atter at bryde op til samme egn. Vi skulle eskortere en student, der skulle endnu længere ind i landet, og så kom vi atter til den by, hvor vi havde ført hende hen. Jeg forhørte mig, om hun endnu var der.

'Ja,' svarede man mig, 'men siden hun er flyttet hen til den forviste Rjasanov, har man ikke set hende igen. Mange påstår, at hun er syg, men ingen ved rigtig besked.'

Jeg vidste imidlertid, hvorledes det stod til med hende, for jeg mindedes hendes ord, at hun ville dø hos sine. Jeg besluttede at opsøge hende. Man viste mig vej til hendes bolig. Det var ved enden af byen, i et lille hus med en lav indgang. Jeg gik derind og så mig omkring. Der var propert og lyst i det lille værelse. I et hjørne stod en seng, ved siden af var der et lille værksted og på en bænk et andet leje. Da jeg kom ind, så jeg hende sidde på sengen, beskæftiget med et syarbejde. Den forviste Rjasanov sad på en bænk ved siden af hende og læste højt af en bog. Da hun fik øje på mig, fortrak hendes ligblege ansigt sig, hun greb hans hånd og trykkede den krampagtigt. Han blev ligeledes forskrækket, da han endnu ikke havde set mig og ikke kunne forklare sig hendes bevægelse.

'Hvad fejler Dem?' spurgte han. 'Vær dog rolig.'

Hun slap hans hånd og svarede med mat stemme: 'Farvel, det lader til, at man ikke en gang vil lade mig dø i fred.'

Hun troede nemlig, at jeg kom for at hente hende. Nu fik også han øje på mig. Han sprang hurtigt op med en truende mine, men da han så, at jeg var alene og ubevæbnet, vendte han

sig roligt om mod hende, tog hendes hånd og sagde smilende: 'Men så fat Dem dog!' Derpå spurgte han mig i en barsk tone, hvad jeg ville.

Det gjorde mig ondt, at jeg ved min ankomst havde sat hende i så stærk bevægelse, og jeg svarede sagte, at jeg var kommet for at høre til den unge dames befindende.

Nu kendte hun mig, og hendes ansigt antog det mig velbekendte, forbitrede udtryk. Og mens jeg af hele min sjæl havde ønsket at vise hende en venskabstjeneste, betragtede hun mig som en giftig slange.

Han begyndte nu at forstå sagens sammenhæng og søgte smilende også at forklare hende den. Hans stemme lød rolig og hjertelig, men hendes opbragt og heftig. Den forviste sagde til hende: 'Forstår De da ikke, at han er kommet ikke som politiagent, men som menneske?' Hun svarede: 'Men hvorfor gør han da tjeneste?'

Store Gud, tænkte jeg, ikke en gang et menneske er jeg i hendes øjne! Har jeg da med vilje gjort hende nogen skade?

Jeg sagde bedrøvet: 'Tag mig det ikke ilde op, frøken, at jeg har forskrækket Dem.'

'Å, det er der skam ikke tale om!' svarede hun.

Jeg var ganske forbløffet og fremstammede et 'Farvel'. Han rakte mig hånden og spurgte, om jeg endnu skulle køre langt.

'På tilbagevejen vil De måske igen se ind til os,' tilføjede han.

Hun så på ham med et sarkastisk blik og sagde:

'Jeg forstår ikke dette her.'

'Med tiden vil De nok forstå det, da De har et hjerte,' svarede han.

Da vi på tilbagevejen atter kom igennem byen, meddelte politiet os, at vi foreløbig skulle blive der ifølge højere ordre.

Vi blev altså. Jeg længtes atter efter at høre noget om den forviste dame og erkyndigede mig om hende hos hendes vært, der sagde: 'Det går dårligt med hende. Blot hun ikke dør, for jeg er bange for ansvaret. Hun vil ikke lade popen kalde.'

Mens vi talte, kom hr. Rjasanov netop ud og modtog mig med ordene:

'Nå, er De kommet igen? Så kom blot ind i stuen.'

Jeg trådte sagte ind med ham. hun så os komme, tilkastede hun mig et vredt blik og sagde:

'Er han igen der? ... De har vel tilkaldt ham?'

'Nej,' svarede Rjasanov, 'han er kommet af sig selv.'

Jeg kunne ikke styre mig længere og spurgte:

'Hvorfor behandler De mig som en fjende, frøken? Hvorved har jeg fortjent det?'

'De *er* min fjende! ... Fatter De ikke det? ... Min fjende!'

Hendes stemme var svag, kinderne glødede, og ansigtet var så smukt, at jeg ikke kunne se mig mæt på det. Jeg indså, at hun ikke ville leve ret længe endnu, og jeg ville forsones med hende, inden hun døde.

'Tilgiv mig, hvis jeg har gjort Dem fortræd,' sagde jeg sagte og bønfaldende, men hun svarede endnu mere ophidset:

'Jeg skulle tilgive Dem! Nej, aldrig! Det må De ikke håbe!'"

Fortælleren tav en stund og derpå fortsatte han:

"De to havde derpå en lille ordstrid. De, min herre, er jo en dannet mand og må vel forstå sådan tale, jeg vil derfor sige Dem, hvad jeg kan huske af det. Ordene erindrer jeg, men meningen kan jeg ikke forstå. 'De må dog indse,' sagde den

forviste, 'at det her ikke drejer sig om tilgivelse, men om at behandle mennesket som menneske. Tilgivelse er noget andet, hvilket han i Deres sted heller ikke ville have gjort.' Derpå så de venligt på hinanden, men tonen i deres ord lød fjendtlig. 'De er fanatisk,' sagde han bebrejdende til hende. – 'Og De er et koldt, ligegyldigt menneske,' svarede hun.

Derpå blev hun eftertænksom, rakte ham hånden, som han længe beholdt i sin og sagde: 'Måske har De ret!'

Derpå vendte hun sig venligt om mod mig og gav mig hånden med de ord: 'Læg mærke til, hvad jeg nu siger Dem. Aldrig vil jeg tilgive, forstår De? Vi er fjender, men jeg vil række Dem hånden med det ønske, at De igen man blive et menneske! ... Jeg er træt,' hviskede hun, og derpå forlod jeg værelset.

Kort efter var hun død. Jeg anmodede om at måtte overvære begravelsen.

Den næste dag mødte jeg Rjasanov. Jeg kunne næppe kende ham, i den grad havde han forandret sig. Han var en smuk mand med venlige træk, men da han så mig, antog hans ansigt et rasende udtryk. Han ville ikke tage min hånd, men vendte sig fra mig med ordene: 'I dette øjeblik er synet af Dem mig utåleligt. For Guds skyld, gå Deres vej!' Derpå tilføjede han i en roligere tone: 'Hvis De opholder Dem længere tid her, så kom en anden gang til mig.' Derpå gik han med sænket hoved.

Da jeg kom hjem, var jeg så bedrøvet, at jeg i to dage ikke kunne få en krumme brød ned.

Den tredje dag lod politimesteren mig kalde og sagde, at jeg nu kunne rejse hjem. Det lod til, at man havde villet føre den

afdøde endnu længere bort, men Vorherre mente det bedre med hende og havde taget hende til sig.

Hermed er sagen endnu ikke forbi. Da vi på tilbagerejsen standsede ved en station og trådte ind venteværelset, så jeg på bordet en samovar. To kvinder sad ved bordet og drak te, den ene af dem, en net, gammel kone, talte muntert med sin naboerske, stationsejerinden, og jeg hørte hende sige:

'Jeg har nu samlet mine sager, solgt mit hus og begivet mig på vejen for at opsøge min lille due. Hvor hun vil blive glad, når jeg kommer! Hun vil nok skænde på mig, men i grunden vil hun blive lykkelig ved at se mig, skønt hun skrev mig til, at jeg for ingen pris i verden skulle vove mig ud på rejsen.'

Ved at høre disse ord fo'r en skrækkelig tanke gennem mit hoved. Jeg gik ud i køkkenet og spurgte pigen, hvem den gamle var. 'Det er,' svarede hun. 'moderen til den dame, som du nylig førte her igennem.' Pigen så, at jeg blev ligbleg og spurgte mig, hvad jeg fejlede. 'Spørg ikke,' svarede jeg, 'den unge dame er jo død.'

Hun slog hænderne sammen, hulkede højt og løb ud. Også jeg gik ud i det frie. Da jeg kom forbi stuen, hørte jeg den gamle kone stadig snakke med værtinden. Jeg måtte uvilkårligt gyse ...

Sandsynligvis havde politiet i H. meddelt autoriteterne, at jeg havde besøgt den forviste og på rejsen havde taget hende i beskyttelse, og dette bidrog til, at majoren, da jeg atter kom hjem, ikke lod mig avancere. 'Du er ikke nogen soldat,' sagde han til mig, 'men en gammel kælling, og du fortjente at blive spærret inde!'

Mærkeligt nok gjorde disse ord ikke noget indtryk på mig. Det var mig ligegyldigt. Og i lang tid kunne jeg ikke glemme

den smukke piges vrede ansigt, ja, det står endnu ofte lyslevende for mig! Hvad kan det betyde? Hvem kan forklare mig det? ... De er vel faldet i søvn, herre?"

Jeg sov ikke ... Den dybe ensomhed i den stille stationsbygning i skoven langt borte fra alle menneskelige boliger virkede uhyggeligt på mit gemyt. Uvejret vedblev at rase, mens det sørgelige billede af den ulykkelige, gådefulde pige svævede for min sjæl.

Jasjka, som bankede

Man førte os ind i en lang, smal, mørk korridor i et sibirisk fængsel. På den ene væg var der mange høje vinduer, der vendte ud til et lille, firkantet gårdsrum, hvor fangerne plejede at trække frisk luft; ved vor ankomst havde man imidlertid straks drevet dem ind i cellerne. På den anden væg var, temmelig nær hinanden, dørene til cellerne. Disse var i tidens løb blevet sorte på grund af den hyppige berøring og stak med deres mørke, firkantede omrids skarpt af mod den grå, smudsige væg. Over dørene hang der små træplader med indskrifter: "For tyveri", "For mord", "For røveri", "For landstrygeri", og midt på alle dørene så man et firkantet, lille vindue, som udefra kunne lukkes til med en lille lem. Alle lemme var åbne, og bag ruderne så vi fangernes nysgerrige ansigter, som mønstrede os med opmærksomme blikke.

Vi gik ud af en korridor og ind i en anden. Over begge de første døre i den tredje korridor læste jeg påskriften: "Afsindig". Den følgende dør var uden skilt; men over den fjerde læste jeg det samme skæbnesvangre ord: "Afsindig". Forresten ville man også uden skilt have kunnet gætte, hvem der var beboer af denne fjerde celle; indenfor døren til den lød vilde, hjerteskærende klagelyde, sådanne, som kun en afsindig kan udstøde dem. Derinde gik fangen frem og tilbage, sang en sælsom melodi, som snart lignede en hebraisk bøn, snart en bitter, ynkelig klagesang, snart en vild dansemelodi. Så snart hans sang forstummede, kunne man i den stilhed, som

herskede i korridoren, høre en ensformig fremmumlen af en bøn, som uafbrudt lød ud fra den første celle. Indenfor den følgende dør hørte man ensformig klirren af lænker; overskriften over den lød: "For mord".

Det var i "Korridoren for varetægtsfangerne", vi befandt os, og hvor man bragte os ned, fordi der i den lille sibiriske rede ikke fandtes noget særligt fængsel for landsforviste, som passerede stedet med større eller mindre mellemrum. Også de tre afsindige var blevet bragte herned alene af mangel på plads; vor celle var den tredje i rækken, den havde ingen overskrift og lå midt mellem de to, hvor den anden og den tredje afsindige var. Kun en smal trappeopgang trængte sig mellem vor celle og nabocellen på højre side; over trappeopgangen hang et lille skilt med ordene: "Opgang til den lille overetage".

Mens slutterne gav sig i færd med nøgleknippet for at åbne vort kammer, gav vor nabo til højre, nemlig den tredje afsindige, ikke det ringeste livstegn fra sig. Man kunne kun se så meget gennem det lille dørvindue, at der i hans celle var så mørkt som i graven.

"Jasjka er temmelig rolig i dag," sagde den "ældre" opsynsmand sagte til den "yngre".

"Det kommer af, at der er så mørkt hos ham," svarede den sidste hviskende.

Pludselig lyste bag vinduet et par glødende øjne, og et vildt, skægget ansigt viste sig. Straks efter drønede døren af tunge, voldsomme slag.

Det var Jasjka, som med foden slog så heftigt mod døren, at dens jernhager knirkede og bøjede sig. Hvert slag gav genlyd mod det høje loft og fremkaldte et stærkt ekko i korridorerne.

Slutterne fo'r forskrækket sammen. Den ældste, en gråskægget, lille olding af jødisk herkomst med stirrende, små øjne, som ondskabsfuldt lyste frem under de nedhængende øjenbryn, rynkede vredt sit ansigt, trykkede sig op til væggen og tilkastede den bankende et blik, fuldt af ærgrelse og raseri.

"Hold op, Jasjka, er du gal?" sagde den "yngste" slutter, en alvorlig gammel mand med lange, nedhængende knebelsbarter, i en rolig tone. "Ser du ikke, hvad her er på færde? Man har bragt arrestanter."

Jasjka, som slutteren havde benævnt indvåneren af den mørke celle, begyndte at mønstre os opmærksomt. Han syntes allerede at have overbevist sig om, at vi trods vor "frie" klædedragt dog var arrestanter; for han hørte op at banke og mumlede noget i skægget indenfor døren. Vi kunne ikke forstå, hvad han sagde. Vi befandt os allerede indenfor de kolde, grå vægge i vor celle. Slåerne blev skudt til, låsene klirrede, og slutternes skridt genlød i den anden ende af korridoren. I afdelingen for varetægtsfangerne var alt igen som før.

Fem skridt i længden, fire og et halvt skridt i bredden, det var størrelsen af vort nye hjem. Ruderne i det lille omtrent en kvadratalen store vindue var slået itu; i en afstand af to favne så man den grå fængselsmur. Hjørnerne i vor celle var indhyllet i en slags ubestemt halvmørke. I vindueskarmen lå et tykt lag af støv, som havde dynget sig op i årenes løb; væggene var fugtige og beskidte; ved at betragte dem nærmere kunne man se en mængde mistænkelige pletter – sporene af den stadige, rastløse kamp, som beboerne af denne celle havde at føre med bænkebidere og væggelus. En afskyelig stank strømmede os i møde fra disse vægge. Nær ved gulvet var der i muren befæstet

en stærk jernring, hvis bestemmelse straks blev os klar; så mangen en fange måtte vel, lænket på hænder og fødder, allerede have ligget ved den. – – – –

To sengesteder, en stol og et lille bord udgjorde udstyret i vor lille celle. Det var måske den første gang, at den havde dette fornemme udseende; i de øvrige celler fandtes der intet andet end en træbriks på det bare gulv og det levende væsen, som væltede sig på den.

Udenfor muren hørte man en bondevogn sagte rasle afsted. En stor firkantet kiste blev båret forbi vort vindue af en gammel, udhungret mand. To arrestanter fulgte trægt bagefter, idet de med deres store filtsko vadede gennem smudspytterne. Ikke langt fra vort vindue gjorde de holdt, åbnede en lem og gav sig lige så trægt i færd med arbejdet. Mephitiske dunster trængte sig ind i vor celle gennem det ituslåede vindue.

Min lidelsesfælle havde straks efter vor indtrædelse kastet sig på sengen, men sprang dog straks igen op og begyndte at se sig om i dette uvenlige rum med en vranten mine.

"Nå, så er vi altså her," begyndte han langtrukkent.

"Ja vist," gav jeg til svar.

Vor samtale var endt, ingen af os havde lyst til at fortsætte den; vi forstod hinanden fuldkomment. Det stumme sprog, som disse nøgne vægge, de mørke, spindelvævsfyldte kroge og den låste dør talte til os, afskar os ordet. Hvor længe skal vi nu blive her – otte dage? To uger? Intet behageligt ophold, skal Gud vide! Og dog sidder vore naboer her ikke otte dage, ikke to uger, og efter os vil en ny beboer flytte ind i denne celle og måske være nødt til at tilbringe måneder og år her.

Begge arrestanternes arbejde under vort vindue blev os mærkbart på en mere og mere ubehagelig måde. Vi stoppede vinduet til, så godt det lod sig gøre, med den hårde sengebolster, og det syntes virkelig at hjælpe lidt. Den vemodige, dybt beklemte følelse, som vor hjælpeløse stilling pludselig havde fremkaldt hos os, gik lidt efter lidt over til en stum, ensformig, ligesom kronisk følelse. Uvilkårligt begyndte vi at vende vore tanker hen på livet og den virksomhed, som udefra med en sagte støj trængte sig ind til os gennem fængslets mure.

Det var rigtig fordringsløst, dette ydre liv, hvis skueplads var fængslets gårdsrum og korridorer. Gennem vinduet i døren så man, når ikke tilfældigvis den ydre lem var skudt for, arrestanterne nede i gården, hvorledes de to og to, fredelige og forsigtige, gik frem og tilbage og trak frisk luft. Det var, som om de grå lærredskjortler pålagde dem en ganske særegen anstandspligt. Til bestemt tid lød højt over gårdsrummet kommandoen: "March til teen!" "March efter brød!" "March til middagsmaden!" "March ind i cellerne!" Også varetægtsfangerne og de, som var dømt til tvangsarbejde, blev til bestemte tider ført ud i gården eller korridorerne. De sidste havde lænker på benene og så endnu mere ærbare og værdige ud end de almindelige fanger, ret som om lænkerne fordrede det. Henimod aften lød et eller andet sted på en nærliggende gård en klokke. Det var "inspektionen", som nærmede sig. Hver dag klokken 7 visiterede fængselsinspektøren eller hans hjælper, ledsaget af den vagthavende officer og en soldatereskorte, samtlige celler og talte fangerne.

Således gik dagen i afdelingen for varetægtsfangerne.

"En, to, tre, fire!" drønede fra tid til anden høje slag i vor nærhed. Det var Jasjka, som afbrød stilheden i korridoren. Midt i denne søvnige stilhed, med det lydløse, med magt tilbagetrængte fængselsliv som baggrund, dannede disse høje, trodsige, afsindige slag en skærende kontrast. Jeg ser det endnu, hvilket indtryk denne Jasjkas banken gjorde på den "ældre" slutter. Når denne fredsforstyrrelse forekom mig, der var fange, som en dissonans i den jævne, triste fængselsstilhed, hvor meget mere måtte den ikke støde den høje øvrigheds øre!

Uvilkårligt talte jeg slagene, som lød over til os fra nabocellen. En, to, tre ... ved det sjette slag blev bankningen stærkere; syv, otte, ni ... en sand torden og drønen; ved det ellevte og tolvte slag hørte den pludselig op. I dette øjeblik følte jeg i den højre fod en forbigående, heftig smerte. Jeg havde følelsen af, at Jasjka også havde holdt op at banke, fordi han følte den samme smerte i benet. Et par sekunder efter drønede igen 5-6 slag; så igen herskede der i korridoren den samme spændte stilhed, hvori undertiden lød en hæs brummen af Jasjka, blandet med en klagesang af den afsindige hebræer.

Vagttjenesten i vor korridor pålå i almindelighed underslutteren, en rolig, sat gammel mand, som åbenbart i lang tid havde været bekendt med fængselslivet. Han syntes at have tilegnet sig en ganske særegen art af sjælelig ligevægt i sin stilling, hvilket livet og omgangen med mennesker i enhver stilling så let fører med sig. Han havde udseende af et menneske, som besad en velbefæstet verdensanskuelse og en virkelig filosofisk ro. Aldrig talte han højere end nødvendigt, aldrig skældte han arrestanterne ud eller plagede dem uden nytte. Han var netop slutter, det var hans stilling i samfundet,

og den pålagde ham særegne pligter. De andre var arrestanter – det var igen deres stilling i samfundet, og den var ligervis forbundet med pligter for dem, pligter, som de strengt havde at opfylde. Arrestanternes pligter bestod, efter hans mening, i at opføre sig fornuftigt og anstændigt, det vil sige således, at de ved deres opførsel ikke vakte øvrighedens opmærksomhed og uvilje. Dette var grundprincipperne i hans filosofi, som han også vidste konsekvent at gennemføre i den ham anviste afdeling. Hele livet i hans afdeling var alene rettet på det ene mål: så lidt som muligt at vække øvrighedens opmærksomhed og uvilje. Han selv bevægede sig roligt og ensformigt ligesom en velindrettet, godt smurt maskine. Aldrig bemærkede jeg, at han, når beboerne af cellerne ønskede at blive ført ud i luften, afslog deres bøn, ligesom de andre sluttere gjorde for at lade fangerne føle deres magt. Når en af arrestanterne bankede, gik han simpelthen bort og åbnede døren. Men Micheitch – det var navnet på vor slutter – var dog aldeles ubønhørlig, når han engang havde afslået en lettelse; han havde da sine bestemte grunde, der som regel stod i forbindelse med hensynet til øvrigheden. Han kendte i denne henseende ingen modsigelse, ingen appel. I almindelighed sad han nikkende på vinduesposten i korridoren med den høje tjerkesserhue trykket langt ned over øjnene, hvorved hans ørnenæse over hans lange knebelsbart bevægede sig frem og tilbage som et fuglenæb; og rundt omkring ham tumlede fangerne i hans afdeling sig ganske frie og i muntre, gik stolte frem og tilbage og gjorde sig til gode med den indsmuglede cigaret, som de røg i nærvær af deres filosofiske slutter. Naturligvis havde denne tvangsløshed sine bestemte skranker, som var påbudte ved stedets

ejendommelighed: kun til bestemt tid turde man lade det gå på den måde, og også da gjorde hver enkelt alt muligt for, at "øvrighedens øjne" ikke skulle bemærke disse "friere tilstande", og den stakkels Micheitch til sidst skulle komme i ulejlighed. selv de sindssyge formåede ikke at unddrage sig indflydelsen af dette system, som Micheitch havde gjort gældende i sin afdeling. Når hebræeren lod sine triller og fugaer lyde alt for højt, så at tilhørerne begyndte at frygte både for hans strube og for deres egne øren, krøb Micheitch roligt ned fra vinduesposten, trådte hen til den henrykte sangers dør, bankede med nøgleknippet på den og sagde roligt, uden nogen ophidselse:

"Hejda, din svinehund, hvorfor skriger du dog sådan?" Og der lå så megen overbevisningskraft og bestemthed i disse ord, at hebræeren straks nedstemte sin begejstring og gik over i et rimeligere tempo, hvorved han ligesom fuldt ud erkendte slutterens autoritet. Ville Micheitch bringe sangeren fuldstændig til tavshed, behøvede han kun at true ham med "håndlænkerne". Hebræerens sang klang da sagtere og sagtere, til den endelig ganske forstummede.

"Se dog, der har han igen fortæret vinduesruden, som om det var en kage. Tror du, at øvrigheden kun har glas for dig? Det er ikke længere siden end i går, den blev sat ind, og allerede har han igen slået den ud."

Hebræeren havde virkelig den besynderlige vane at slå vinduesruden itu og bide glasset i små stykker med sine tænder.

Var fredsforstyrreren bragt til fornuft, så begav Micheitch sig på ny til sin yndlingsplads i vinduet, hvor hans ryg snart igen

lænede sig til den smudsige vindueskarm, og han snart henfaldt i sin vanlige halvsøvn. Efter en stunds forløb tog hebræeren, som igen havde fået et anfald af sin musikalske galskab, på veje med sine melodier; dog afholdt han nu forsigtigvis sin strube fra enhver overdrivelse.

Beboeren af den første celle, en ostiak ved navn Timoschka glædede sig med et vist velbehag på den gamle Micheitchs vegne. Også han hørte, som sagt, til de sindssyge, som af mangel på plads var bragt ned i vor afdeling. En dag, da jeg gik gennem korridoren, viste Micheitch mig med en vis tilfredshed hen til Timoschkas celle.

"Der er Timoschka, Timofej, ostiaken. Et fromt menneske. Enhver bøn kan han. Lyt engang, også nu beder han!"

Jeg så gennem dørvinduet ind i Timoschkas celle. Det lange, smalle rum var endnu mørkere end vort triste, lille kammer, da sidebygningens sidevæg hindrede lysets tilgang. Jeg kunne i begyndelsen ikke skelne noget i det mørke hul; men snart så jeg i krogen tæt under vinduet en menneskelig skikkelse i knælende stilling. Det var Timoschka, som, at dømme efter nogle fra den mørke krog ubestemt fremtrædende figurer, syntes at forrette sin andagt, hvorved han regelmæssigt bevægede hovedet op og ned. I vinduet lå en slags hue, ellers var der foruden træbriksen intet i cellen. Ostiaken fremsagde en ensformig, vildt lydende bøn; undertiden hævede han stemmen, og da syntes han at fremsige hele lange sætninger i et fremmed, mig ubekendt sprog; det var sikkert hans modersmål, det ostiakiske. Men pludselig hørte jeg også russiske lyde, og da jeg lyttede nærmere til, hørte jeg de

afskyeligste eder, som han foredrog, ligesom om det var en del af hans gudstjeneste.

"Tre mennesker har han dræbt med sine hænder," sagde Micheitch, idet han ligesom roste sin yndling for mig. "Stor styrke er der hos ham."

"Og hvad er så det, som han har stående derhenne i krogen?" spurgte jeg.

"Det er hans afgudsbilleder, som han selv har fremstillet. Så ofte man tager dem fra ham, laver han sig altid nye igen."

"Men af hvad da?"

"Dermed har det ingen nød, han har sine indfald. En kniv laver han sig af vinduesblikket, og på muren hvæsser han det, til det er skarpt. Kan De se huen derhenne i vinduet? Også den har han selv syet sig. Når hans vindue er knust, sender Djævelen ham engang imellem en kat ind i cellen. Han griber den, trækker huden af den med sine tænder – nå, og huen er færdig. Også en nål har han lavet sig, og tråd tager han af madrassen. Nå, og desuden er han også from. Bønner fremsiger han smukkere end mangen pope. Lydig er han også ... Timoschka, syng en sang!"

Timoschka afbrød sin bøn, tog sin stok i hånden, og vendte sig om til Micheitch.

"Med trommeslag?" spurgte han. Hans grove stemme havde et humoristisk anstrøg, overgangen fra bøn til spas syntes i hvert fald ikke at falde ham tung.

"Naturligvis med trommeslag, tosse," svarede Micheitch.

Timoschka istemte en endeløs sang, mens han slog takt til med stokken. Det var en ejendommelig, vemodig vild sang i et temmelig rask tempo. Jeg anstrengte mig senere hen sammen

med min cellekammerat for at komme efter dens sælsomme motiv; men den ville slet ikke indpræge sig i vor hukommelse.

"Den har ingen ende, denne sang," bemærkede Micheitch. "Nu vil han ikke holde op, før jeg siger til ham: 'Nok!' Engang havde jeg glemt det, og da sang han videre og videre, indtil inspektionen kom, og inspektøren spurgte ham, hvad han gjorde. 'En sang,' sagde han, 'har Micheitch befalet mig at synge.' For lydig er han ... tre mennesker har han dræbt med sine hænder. Hans fødder har man slået fordærvet i galehuset, han kan ikke gå. Der forstår man sig godt på at slå, lader det til."

"Prygler man da de afsindige i galehuset?" spurgte jeg.

"Kan vel oftere hænde, hvad skal man sige! Lydig er han, ostiaken – når man siger noget fornuftigt til ham, så gør han det. Han var ikke den værste i galehuset, han har værre brødre der! Der er f.eks. denne banker, han har også flere gange fået svie for sin banken."

Han gjorde ved disse ord en ærgerlig hovedbevægelse mod Jasjkas celle. Den gemytlige, venlige tone i hans stemme forandrede sig, åbenbart var Jasjka i hans øjne værre end ostiaken, som havde dræbt tre mennesker og revet huden af katten med sine tænder. Denne Jasjka lod da også til at være en temmelig besynderlig fyr og på ingen måde egnet til at blive sine foresattes yndling, hvilket dog ikke afholdt mig fra at interessere mig mere og mere for ham. I hans banken lå der, hvad jeg snart forstod, et vist system. Således bemærkede jeg, at den gamle Micheitch, da Jasjka engang begyndte at banke ualmindelig stærkt, så sig omkring i korridoren, som om han

ventede, at nogen skulle komme. Da ingen viste sig, vendte den gamle sig til Jasjka:

"Hvad vil du da? Hvorfor banker du? Der er ingen der."

Jasjka blev straks stille. Åbenbart bankede han ikke hen i vejr og vind, men forbandt en ganske bestemt hensigt med det. Snart kom jeg under vejr med, at bankningen var en slags salut, han hilste enhver foresat med, fra den ældre slutter og opefter. Jo højere den foresatte var, desto stærkere saluterede Jasjka. Ved nattetid bankede han sagtere, ligesom i halvsøvne, men aldrig undlod han det aldeles. Det var, som om han med magt vækkede sig op af søvnen for at opfylde sin pligt. Kun én gang drønede midt på natten Jasjkas slag usædvanlig højt ligesom en heftig kanonade; det viste sig den følgende morgen, at der i den lille overetage om natten var opstået et slagsmål, som havde gjort den vagthavende officers nærværelse nødvendig.

Denne banken kom Jasjka nok så dyrt af stå. "Hans fødder er ganske opsvulmede," sagde Micheitch til mig, "og dog vil han ikke lade det være."

Den tredje dag efter vor ankomst fik vi af fængselsforvaltningen for første gang lov til at forlade vor celle og spadsere i korridoren en aftenstund, efter at inspektionen havde været der, og de øvrige fanger allerede var lukket inde i deres celler for natten.

Klokken lød – revisionen var der. I afdelingen for varetægtsfangerne blev der pludselig stille. I det fjerne, i den tredje eller fjerde korridor knirkede en dør, og regelmæssige, dæmpede skridt blev hørlige. Ledsaget af vagtmandskabet kom

revisionen nærmere og nærmere. Jasjka gav sig straks i færd med sit sædvanlige arbejde.

Da vore celler var visiteret, og revisionen havde begivet sig til den lille overetage, åbnede Micheitch vor dør. Fangen Merkuri, som ligeledes tilhørte vor afdeling og i vor korridor forrettede tjeneste som fyrbøder, bragte samovaren ind i cellen til de privilegerede fanger, vi også tilhørte. Så længe revisionen var der, bad Micheitch os for ordens skyld vente med at gå ud i korridoren.

Endelig var visitationen af overetagen tilendebragt, de lydelige skridt af vagtmandskabet genlød i det fjerne. Vor dør stod åben, vi kunne ikke blot høre Jasjkas banken, men også hans udråb:

"I ryggesløse!" skreg han, da revisionen kom forbi hans dør, "hvorfor holder I mig fast? Hvorfor piner I mig? Tal, I Antikrists tjenere!"

Jeg erindrede overskriften over Jasjkas dør. "Skulle der her," fo'r det gennem min tanke, "ikke være en misforståelse? Skulle denne ulykkelige, som her forsmægter ligesom levende begravet i dette afskyelige hul, måske ikke ved fejltagelse gå for afsindig og i virkeligheden meget godt begribe sin skrækkelige stilling?"

"Hvorfor holder man egentlig denne Jasjka i så streng ensomhed?" spurgte jeg Merkuri.

"Han har slået én ihjel og er undveget fra tvangsarbejdsanstalten," blandede Micheitch sig ind i en bestemt tone.

"Nej, så langt fra," fortsatte Merkuri langtrukkent, "hvad siger du, Micheitch! Hvad finder du på! – Man ved ikke, hvorfor han

sidder her," vendte han sig til mig. "Sin stand og navn har han ikke åbenbaret nogen; man siger, at han er blevet forvist til Sibirien, fordi han ikke anerkender øvrigheden. Om han er undveget eller ej, det ved jeg ikke bestemt at sige ..."

"Men over hans dør står dog, at han er afsindig," forskede jeg videre.

"Han anstiller sig sådan," sagde Micheitch på en så bestemt måde, at det ikke tålte modsigelse.

"Nej langt fra ... heller ikke det ... hvem, kan vide det! Måske er han slet ikke forrykt," sagde Merkuri koldsindigt. "I ensomhed holder man ham kun på grund af hans opsætsighed mod myndighederne, på grund af hans uhøflighed og grovhed. Kommer politimesteren eller en anden, selv guvernøren – mod alle er han den samme. Altid hedder det: 'I ryggesløse! I Antikrists tjenere!' Derfor sidder han her ... tidligere fik han lov at gå ganske uhindret frem og tilbage i fængslet ..."

"Og hvorfor banker han altid?"

"Ja, hvad skal man sige? Også det sker kun for at anklage myndighederne ..."

Merkuri forlod vor celle. Vi lavede vor te, og derpå begav vi os ud i korridoren for at "forfriske" os lidt. Fra en fjerntliggende korridor lød vagtmandskabets skridt sagte over til os. Jeg så hen til Jasjkas vindue og opdagede hans skæggede ansigt i det; det så ud, som om han ventede nogen.

Pludselig drønede døren til hans celle under voldsomme stød.

"Hvorfor banker du da, Jakov?" spurgte jeg. "Der er jo ingen."

"Se der!" svarede Jasjka alvorligt, idet han med hovedet viste i retning af gårdsrummet, hvor revisionen netop kom til syne i

gennemgangen til den overfor liggende bygning. Da den sidste vagtsoldat var forsvundet, afbrød Jasjka sin banken og vendte sig nu til mig. Med opmærksomme blikke mønstrede han mig gennem det lille dørvindue. Jeg kunne kun se en del af hans ansigt; over de grå, udtryksfulde øjne lå et let slør, ligesom efter en svær udmattelse. Hans høje pande trak sig fra tid til anden i svære folder, hvilket gav ham udtryk af mørk trods. Han så ud til at være høj og bred af figur og kunne vel være en femti år gammel.

"Hvad er du for en?" spurgte han. "Hvor sender man dig hen?"

Jeg nævnte mit navn og forvisningssted.

"Og hvad hedder du?" spurgte jeg på min side.

"Jeg hedder Jakov ... Jakov kalder man mig ..."

"Og dit tilnavn? Hvorfra er du?"

Jakov så mistroisk på mig og tav; efter en stunds forløb svarede han:

"Har glemt det [Note 1)]!"

Vi kom lidt efter lidt i samtale. Som "privilegeret" fange, der endog måtte bære sin egen klædning, vakte jeg hos Jasjka en vis interesse.

"Det vil ofte forstyrre dig," sagde han i løbet af samtalen, "når jeg banker. Det gør intet, du vil vænne dig til det," fortsatte han smilende. "Ved nattetid banker jeg jo også sagtere; ikke så højt som om dagen. Men jeg *må* banke, så ofte Antikrists tjenere kommer, selv om det er om natten."

"Men sig mig, hvorfor banker du da egentlig?" fortsatte jeg.

Jasjka så på mig med sine store øjne, og en vis højtidelig, ligesom rituel værdighed klang i hans ord, da han svarede:

"Jeg strider for Gud, den almægtige herre, for Kristi lov, for det hellige korsets tegn, det hele fædreland og alle mennesker."

Jeg blev lidt forbavset over dette svar, hvilket ikke ganske undgik Jasjkas opmærksomhed.

"Jeg anklager magthaverne," forklarede han videre, "de uretfærdige magthavere anklager jeg, og derfor banker jeg."

"Hvad nytte bringer det dig da?"

"Nytte? Ja, vist bringer det nytte ..."

"Men hvori består da denne nytte?"

"Nytte bringer det," gentog han stædigt. "Hør dog nøjagtigt efter: jeg strider for Gud, den almægtige herre ..." Og han gentog endnu en gang, ord for ord, den samme remse. Jeg forstod nu, at Jakov ikke søgte nogen i øjeblikket påviselig nytte, men at han tværtimod i det blotte og bare faktum, at han stred og bankede, så en vis højere, moralsk nytte.

"Og hvorfor holder man dig fanget her?" spurgte jeg videre.

"Hvorfor? Disse ugudelige!" råbte Jasjka ganske ophidset, idet han kom i heftig bevægelse. "Hvorfor man holder mig fanget her? Uden nogen årsag, tænk dig! Ingen forbrydelse har jeg begået, ikke fejlet det ringeste! Og havde jeg end fejlet, skulle da *de* dømme mig? Gud skal dømme mig."

"Et menneske har du slået ihjel," sagde Micheitch, som opmærksomt havde fulgt vor samtale, "hvorfor forstiller du dig endnu?"

"Det er løgn, løgn!" råbte Jasjka i en smertelig ophidset tone. "Se dog, hvad de har udtænkt, de ryggesløse! Det er løgn, tro dem ikke, Vladimir, tro ikke på Antikrists tjenere! Ingen forbrydelse har jeg begået! Sig dig løs fra Gud, den almægtige herre, da vil de lade dig løbe – sådan siger de. Hvorledes kan jeg

da sige mig løs? Det er umuligt for mig! Han ved dog selv: den, som lader af fra den sande, rette tro, han er død. Et liv i kødet lever han; men hans sjæl er død."

I dette øjeblik dukkede der ud af den dunkle gang, som i en ret vinkel mundede ud i vor korridor, en lille skikkelse med en grå, med messingknapper besat kappe. Det var den "ældre" slutter, som søgte at snige sig sagte forbi langs cellerne for ikke at blive set af Jasjka. I sin hånd holdt han et hefte, som han hver aften plejede at lægge ned i korridorvinduet. På bestemt tid indførte han sine bemærkninger i det: "Har visiteret til den og den tid osv." Jasjkas banken underrettede os på det nøjagtigste om denne tid.

"Luk op døren til den lille overetage," hviskede han så sagte som muligt til Micheitch.

Micheitch trak forsigtigt slåen fra den dør, der førte til trappen med overskriften: "Opgang til den lille overetage." I denne etage var der bragt et særeget selskab af fanger, som af de andre ligefrem blev betegnet som "tyve." "Tyvene slås", "tyvene har været uenige i kortspil", hed det simpelthen, så snart der var udbrudt larm i "overetagen." Ikke uden grund blev denne etage benævnt "den lille"; den var blevet til på den ejendommeligste måde. Fængslet var kun beregnet på halvparten af de fanger, som faktisk var bragt ind i det, og så kom de sibiriske arkitekter på den geniale tanke i de høje celler i bygningen at anbringe et andet lavere tag, hvorved der opstod en etage, som med ét hjalp myndighederne ud af enhver forlegenhed. Dette tag var således lagt, at en del af vinduet nåede op i overetagen og forsynede den med et ret behageligt

lys. Fra hygiejnisk synspunkt var denne "tyve-etage" enestående i sit slags.

"Hos os her nede er det aldeles ikke så værst," sagde Merkuri engang om vore celler, "her kan også et anstændigt, dannet menneske holde det ud en tid lang. Men hos tyvene deroppe – Gud bevare os! Der er det mørkt og fugtigt, og en luft ... et virkeligt helvede!"

For i nogen grad at erstatte "tyvene" manglen på lys og luft, bevilgede man dem i andre henseender mange lettelser. De blev f.eks. ikke spærret inde i deres celler om natten, men kunne spadsere frit rundt i deres etage, hvilket i meget væsentlig grad bidrog til udvikling af det selskabelige liv blandt dem. Det gik da også rigtig herligt for sig deroppe om natten; altid hørte man larm og højrøstet samtale, som ikke sjældent udartede til rasende kiv og strid. Hvert andet øjeblik måtte "øvrigheden" skride ind, selv vagten måtte ofte vise sig. Da fløj "tyvene," der som regel spillede kort og drak brændevin, fra hinanden som spurve, forsvandt i deres mørke huller, og nattero var igen tilvejebragt for en stund.

Micheitch havde akkurat åbnet døren, og den "ældre" slutter var allerede i begreb med at betræde den smalle trappe.

"De sidder ved kortene," hviskede Micheitch til mig, "han vil overraske dem."

I dette kritiske øjeblik syntes dog Jasjka instinktivt at have gættet de "ryggesløses" nærværelse; for han begyndte pludselig at tordne løs på døren. Som truffet af lynet fo'r den gamle sammen; et smerteligt, nervøst træk fo'r over hans ansigt. Aldeles ude af sig selv af ærgrelse over den uventede forstyrrelse stampede han med foden. Uvilkårligt ville han fortsætte sin vej,

men måtte dog til sidst tilstå for sig selv, at tyvene, advaret ved Jasjkas banken, for længst ville have skjult kortene, og så vendte han tilbage med uforrettet sag.

"Lås igen," vendte han sig med svag stemme til Micheitch. "Jasjka, din skurk!" hvæsede han, idet han vendte sig mod bankerens dør, "jeg skulle rive dig i stykker, hvis jeg kunne! Mellem mine næver skulle jeg rive dig i stykker, hund, som du er!"

I sit raseri begyndte han også virkelig at gnide næverne mod hinanden, som om Jasjka befandt sig mellem dem. Jasjka så roligt på ham gennem vinduesruden i døren; han syntes åbenbart at være tilfreds med, at det slag, som han havde rettet mod sin fjende i Guds, den almægtige herres navn, tilfældigvis var lykkedes så godt.

"Du synes nok ikke om, at jeg banker, du ryggesløse?" råbte han efter den borttrippende slutter. "Hvor længe vil I endnu holde mig fast, I Antikrists tjenere?"

"Vent, det skal jeg vise dig," hvæsede "den ryggesløse", da han gik bort, idet han tilkastede os, vidnerne til hans nederlag, et mistroisk blik.

Den gamles trussel syntes ikke at gøre noget særligt indtryk på Jasjka. Han havde ingen venner blandt fængselsfunktionærerne, han befandt sig ganske i denne gamle, hævngerrige mands vold, og dog havde han udrettet, at denne frygtede ham som ilden. Man havde indespærret ham og anså dermed sagen endt; men den egensindige, trodsige Jasjka havde ved sin banken fået en indflydelse på sine plageånders nerver, som mere og mere gjorde sig ubehageligt og pinligt mærkbar. Han havde sejret ved sin udholdenhed; lænket på

hænder og fødder triumferede han dog over magthaverne, som han ikke anerkendte, og som han i Guds navn bekæmpede. Og modigt og ufortrødent fortsatte han at protestere og fandt altid ny kraft i den tanke, at hans fjender skælvede for ham.

"Jeg banker, ser du" – med disse ord udtrykte han hele indholdet af sin mission, sin triumf, sin tro.

"Således banker og banker han i ét væk, den nar ... og hvis han blot havde nogen nytte af det, men nej, kun skade har han," sagde Micheitch, idet han låsede døren til "overetagen" igen. "Hvad mening er der i at banke? Han har ofte nok siddet i 'hullet' for det og fået håndlænkerne på, og dog vil han ikke holde op med det. Vent blot!" vendte han sig til Jasjka, "man vil bringe dig til galehuset, der vil du ikke komme til at banke længe! *Dig* vil man banke der, endnu bedre end Timoschka!"

"Bring mig, hvorhen du vil, det er mig det samme. Mig skal du ikke skræmme," svarede Jasjka. "Jeg strider for Gud, den almægtige herre ... for Gud, I Antikrists tjenere, strider jeg! Hører du? Tænker I måske: Fordi I har indespærret mig, er jeg i jeres vold? Nej, så tager I fejl. Jeg banker, ser du! til ære for Herren, og Himlens dronning ... og Gud er det, som står mig bi."

"Man vil binde dig og lægge håndlænker på dig, din banker ..."

"Bind mig, Antikrists tjenere! Hvorfor tilintetgør I en kristensjæl, skurke? Intet har jeg fælles med jer, I ugudelige!"

Det var lidt efter lidt blevet mørkere. Høstnatten kastede sine skygger ind i fængslets gårdsrum og gange. "Det er tid at bede," sagde Jasjka til mig, "farvel!"

Han fjernede sig fra døren og begav sig længere ind i sin celle. Da jeg lidt senere så ind gennem vinduet, var han allerede

i færd med at bede. Hans vindue var udenpå behængt med smudsige klude, gennem hvilke selv om dagen kun et mat lys trængte ind. Som en sort silhuet aftegnede Jasjkas skikkelse sig i cellens mørke, på hans armbevægelser så jeg, at han hyppigt korsede sig, mens hans legeme under bønnen gjorde ganske ejendommelige, krampagtige bevægelser.

Vi fortsatte vor promenade i den mørke korridor. Fra Timoschkas celle lød en uhyggelig, monoton sang, som om han bad for de afdødes sjæle. Også hebræeren sang fremdeles og vovede endda fra tid til anden et kraftigt crescendo. Beboeren af den anden celle, der havde påskriften: "For mord", vandrede som sædvanligt frem og tilbage i sit trange rum, hvorved lænkerne på hans fødder klirrende slæbte efter. I den "lille overetage" blev der som sædvanligt leet højt og larmet. I de øvrige celler herskede der ro – den frembrydende nats ro. I en af disse celler sad to landstrygere, som havde tændt ild i en lille ovn og kogte et eller andet. Jeg kendte dem allerede. De plejede, så ofte de fik lov at slippe ud, at gå omkring i gårdsrummene og korridorerne og samle træspån og alskens unyttigt affald sammen, købte for deres sidste penge et lille mål gryn og vidste med disse fattige midler at give deres elendige ophold et anstrøg af huslighed. Så snart de var lukket inde i deres celler for natten, tændte de ild i ovnen og begyndte at tilberede deres måltid. Jeg havde allerede betragtet dem flere gange gennem døren og hver gang set det samme genrebillede. Den ene af dem, en ægte landstryger af rette slags på omkring fyrre år, sad netop lige foran ovnen, idet han havde slået armene om sine knæ og holdt et vågent øje med ilden og den lille grødgryde. Den anden havde bragt sin madras hen til ovnen, og med

ansigtet vendt mod ilden og hovedet støttet på albuerne strakte han sig ud på den. Det var et temmelig ungt menneske med blegt ansigt og store, udtryksfulde øjne. Han syntes at være hensunket i tanker. Ilden knitrede, vandet kogte og sydede i gryden, ellers var alt dødsstille i cellen. Ingen af dem sagde et ord – næsten som om de frygtede for at forstyrre harmonien ved deres "huslige arne." Så snart ilden var slukket og grøden var kogt, tog de det usle indhold ud af gryden og delte det broderligt. Hele processen lignede mere en symbolsk, sakramental handling end et virkeligt måltid.

I det yderste kammer i vor korridor skiftede beboerne uophørligt. Døren adskilte sig fra de andre celledøre derved, at den ikke havde noget vindue, men til gengæld så meget bredere revner og sprækker, hvorigennem lige så meget lys kunne trænge ind i cellen som gennem vinduet. Denne celle tjente for øjeblikket i mangel af et andet rum til "fængsel". Jeg så ind gennem en revne og så to mennesker, som i den modsatte ende af cellen lå uden madrasser på det bare gulv. Den ene af dem havde viklet sin lærredskjortel om hovedet og syntes at sove. Den anden holdt hænderne korslagt under nakken, og stirrede mørkt hen for sig. Et talglys, som stod på det bare gulv, udbredte et sparsomt lys i cellen.

"Antipka!" råbte den ene af fangerne, idet han fo'r op af sin mørke, smertelige dvale.

Den anden rørte sig ikke.

"Antipka, hører du, din skurk? Giv mig igen ... du må tro, jeg havde virkelig halvtreds rubler ... er det ikke sandt, kan du slå mig ihjel, nu har jeg intet ... det var mine sidste penge ..."

Antipka lod fremdeles, som om han sov.

"O, din simple skurk!" fortsatte den første rasende, idet han fortvivlet kastede sig på det bare gulv. Pludselig rejste han sig igen, og hans ansigt havde et vredt, lumsk udtryk.

"Hører du, Antipka? Hold op med den slags spøg, din skurk! Jeg skal slå dig ihjel ...!"

Antipka syntes at ligge i sød søvn og snorkede, som om han lå på bløde dun og ikke ved siden af en så farlig kammerat; det forekom dog mig, som han under sin lærredskjortel gjorde sig beredt på det værste.

"Disse er fra overetagen," forklarede Micheitch mig, "de har begge to været oppe og slås i nat, derfor har inspektøren puttet dem i hullet. Antipka der har stjålet penge fra Fedor – to rubler, siger man, skal han have taget fra ham."

"Hvorfor spærrer man da begge to inde sammen? De vil begynde at slås igen."

"De vil ikke slås," fortsatte Micheitch med et megetsigende smil. "Vor inspektør er i den henseende rigtig streng, det ved de meget godt. 'Man skal spærre jer inde sammen,' siger han, 'og hvis I igen slås, vil jeg lade jer få svie for det, I djævlesønner ...' De ved allerede, hvor de da vil komme hen ... Vi har endnu et fængsel, mod hvilket dette er et virkeligt paradis. Et prægtigt fængsel, især om vinteren. Den, som tilbringer to dage der, er moden til sygehuset. Der har allerede mange mistet livet."

Jeg havde anledning til at lære dette andet fængsel at kende. I hjørnerne af det firkantede gårdsrum var der fire gamle mosbegroede stentårne, som der var adgang til fra korridorerne. Jeg bemærkede en dag en åbenstående dør, som Merkuri betegnede for mig som det "tidligere fængsel". Vi trådte ind gennem den åbne dør og befandt os i et af de fire

tårne. Hvis der allerede var dunkelt i vor korridor, så herskede da her fuldstændigt mørke. Kun fra oven faldt en svag lysstråle ned i det fugtige, kolde hul. En kvælende atmosfære opfyldte det grøftelignende rum, hvor ethvert levende væsen uden tvivl måtte fryse ihjel om vinteren. En heftig gysen fo'r gennem mig, da jeg havde forladt det modbydelige, slibrige gemmested.

Da vi vendte tilbage til vor korridor, befandt den "ældre" slutter sig netop der. Han havde sneget sig forbi Jasjkas celle og forlangte af Micheitch nøglerne til cellerne for at opbevare dem i kontoret natten over. Jasjka havde dog som sædvanlig allerede vejret sin modstanders nærhed, og lod "i Guds, den almægtige herres navn" sin sædvanlige banken lyde. Jeg forestillede mig, hvor ofte vel denne særling måtte have ligget i det afskyelige hul for sin opsætsigheds skyld, og jeg kunne ikke andet end beundre hans frygtløshed og udholdenhed.

Tårnfængslet var imidlertid ikke det eneste straffemiddel, fængselsfunktionærerne benyttede sig af for at gøre Jasjka tam.

"Hvorfor er det så mørkt og koldt i Jasjkas celle?" spurgte jeg en dag Micheitch. Jeg havde næsten aldrig set Jakovs celle oplyst, og når dørvinduet var åbnet, blæste en barsk luftning igennem det.

"Han har revet vinduesrammen ud, den spidsbub," forklarede Micheitch. "Nu har man udefra behængt hans vindue med klude, for at han ikke skal have det så koldt."

Den nærmere forklaring skulle jeg dog få af Jasjka selv.

"Det er med vilje, de ikke sætter rammen ind," svarede han mørk på mit spørgsmål, "de vil overvinde mig med kulde."

"Men du har jo selv revet vinduesrammen ud!"

"Det er løgn, alt er løgn! Nu skal du høre, hvorledes det forholder sig, Vladimir. Jeg ser nemlig, at Antikrists tjenere trænger i tætte skarer ind i min celle, og jeg ser, at de ikke bringer mig noget godt ... at de bringer mig håndjernene ... Tænk dig så: 'Det er min død,' og fordi enhver levende frygter døden, så flygter jeg til vinduet og holder mig fast i rammen og slipper den ikke. Så trækker og slider de i mig, og med ét giver rammen efter, og ude er den ... ser du, således går det til!"

Jasjkas frygt for håndlænkerne var mig fuldstændig begribelig, da jeg så, hvordan de blev anvendt. Håndjernenes egentlige bestemmelse er ganske human og hensigtsmæssig; de bliver lagt på de rasende for at forhindre, at de skal tilføje sig selv eller andre nogen skade. De består af faste læderhandsker, som bliver sat på den syge på det vis, at de ved hjælp af remme og ringe kan blive bundet på ryggen. I alle tilfælde havde man i vort russiske fængsel opfattet hensigten med dette tæmmemiddel forkert og betragtede det tværtimod som en slags torturredskab, som man søgte at bøje opsætsige fangers trods med. Denne opfattelse forekom både Micheitch og de øvrige fængselsvogtere ganske naturlig. Ingen hindrede dem i at snøre remmene så fast, at spænderne og ringene skar sig ind i kødet på det ulykkelige offer og forårsagede de ulideligste smerter. Det hænder endog, at til overflod delinkventens hals bliver bøjet ned og spændt fast på brystet. Hvor farlig denne proces er, har jeg selv set på en kraftig fange. Han fik efter at have været udsat for denne pine i fem timer en heftig blodstyrtning. Intet under da, at Jasjka frygtede for, at dette farlige instrument ville bringe ham døden.

De øvrige fanger opførte sig i almindelighed overfor Jasjka undertiden ligefrem med en vis hjerteløshed. Af dem var der særligt én, som holdt sig selv for en stor komiker, der næsten dagligt kom hen til den ulykkelige Jasjkas celle og gjorde ham til skive for sin dumme spot. Det var en af disse bedrøvelige spasmagere, som man finder i alle samfundslag, som for enhver pris må have et publikum og kun lægger an på at fornøje det. Rigtig lille forstand og humør lå der i hans hånlige bemærkninger; men dog lykkedes det ham altid at aflokke sine fordringsløse tilhørere, nemlig de øvrige fanger, en træg bifaldslatter fra tid til anden. Forunderligt nok indlod Jasjka sig næsten hver gang på denne bajads' dumme udfald og søgte i fuldt alvor at gendrive og overbevise ham. De argumenter, som han betjente sig af, var temmelig uheldigt valgt. Han påberåbte sig især med forkærlighed "sjeneralguvernørens" autoritet, som efter hans overbevisning stod på hans side, men som dog på grund af en eller anden fjendtlig indflydelse var hindret i at tage sig af ham.

"Sjeneralguvernøren! Ha, ha!" lo da sædvanligvis spasmageren med sin rå brændevinshæse stemme – "se blot, hvad han har udtænkt, som han vil bringe os til forbavselse med! ... Ho, ho! Sjeneralguvernøren! – Nej, det er den første gang, jeg hører det!"

For at give sine ord et særligt eftertryk og tillige såre Jasjka på det ømmeste sted, begyndte han med foden at banke på Jasjkas dør udefra, hvilket bragte den i vindueskarmen nikkende Micheitch i almindelighed således i harnisk, at han med heftige skældsord drev den brydsomme krabat tilligemed hans tilhørere ud af korridoren. Sokolov – det var navnet på

spasmageren – drog da triumferende bort; men de øvrige arrestanter beundrede ham og mente: "En svær karl, denne Sokolov! Han bliver da ikke forlegen for ord."

Der var for øvrigt visse antydninger, som pegede hen på, at Jasjka ikke stod så ganske alene i sit fængsel, at der under denne ensformige, grå lærredskjortel her og der i de skidne mørke kamre slog et hjerte, som sympatiserede med Jasjka og bifaldt hans utrættelige kamp mod "de ugudelige Guds fjender". Således så jeg en dag, da jeg tog min aftenpromenade i korridoren, ved Jasjkas dør skikkelsen af en ærværdig, hvidhåret olding i almindelig fangedragt med et alvorligt, strengt ansigt, hvis bitre udtryk blev mildnet en smule af et lidende træk. Han stod og samtalede sagte med Jasjka; i hans tone lå tillige fortrolighed og højagtelse for Jasjka.

"Du kan tro mig," sagde han hviskende. "Jefrem og Sidor er begge sluppet fri. Det hedder sig, at de skal afgå til deres guvernement med den næste transport. Din sag ser du ..."

Enden på sætningen kunne jeg ikke forstå. Da jeg anden gang gik forbi dem, pegede Jasjka, som jeg allerede var temmelig fortrolig med, hen på mig; den gamle bøjede sig for mig og vendte sig så igen til vinduet. Det var den eneste gang jeg kom til at se denne fange i ansigtet; åbenbart befandt han sig i en anden afdeling.

Mere og mere kom jeg til den overbevisning, at den sibiriske psykiatri utvivlsomt var på galt spor, når man holdt Jasjka for sindssyg. Alle iagttagelser styrkede mig i den formodning, at Jasjka tværtimod var en af disse stridbare heltenaturer, som vor russiske folkeejendommelighed, men især de russiske sekters historie påviser i så stort antal.

Jeg troede at se i ham en af disse puritanske troskæmpere, som, fulde af begejstring for en idé, har givet sig hen, og som for denne idés skyld sejrrigt modstår alle kødets anfægtelser, ethvert angreb af den syndige verden. Den, som i vor nydelsessyge tidsalder søger en ægte idealist, han ville i Jasjka, bankeren, bonden fra Perm, han, som stred for Gud, have fundet en sådan.

Kun ved samvittighedsløs, overfladisk betragtning kunne Jasjkas sælsomme opførsel synes som udslag af en fiks idé. Jeg forskrækkedes ved den tanke, at man hvert øjeblik kunne føre Jasjka til galehuset, og at der da forestod ham den samme kur, som allerede havde gjort Timoschka til krøbling. Jo mere jeg tænkte over hans underlige beskæftigelse og tale, desto mere syntes jeg, at der lå et vist system i det.

En dag havde jeg givet Merkuri nogle penge, for at han skulle købe noget til Jasjka. Merkuri havde imidlertid misforstået mig og havde givet Jasjka pengene. Da jeg om aftenen den samme dag gik forbi hans dør, råbte han til mig ud af vinduet.

"Hør, Vladimir," begyndte han, "tak skal du have, at du har sendt mig en almisse for Kristi skyld, at du har givet Merkuri penge til mig ... Men jeg behøver ikke penge, ser du, jeg tager dem ikke i min hånd. Før i tiden, da jeg syndede, da tog jeg dem i hånden; men nu rører jeg ikke ved dem. Der ligger de på gulvet ... Men hvis du vil sende mig brød som almisse, da tager jeg det. En gave fra hjertet er Gud velbehagelig, nemlig når det er brød. Disse ondskabsfulde folk har sat mig på halv portion ... du ved selv, hvad det vil sige, 'på halv portion' – med sult vil de tilintetgøre mig. Men endnu har Gud ikke forladt mig: gode

mennesker tænker på mig. De rettroende kristne forglemmer mig ikke."

En anden gang spurgte jeg Jakov, om han havde familie.

"Før havde jeg familie," svarede han koldt, "havde familie, husholdning, alt havde jeg ..."

"Og lever dine børn endnu?"

"Det må Gud vide ... jeg ved det ikke ..."

"Har du ingen længsel efter dine?"

"Nej, jeg har ingen længsel," sagde han, idet han rystede på hovedet, som om han ville holde en pinefuld, trykkende tanke borte. "Kun én ting bekymrer mig: at jeg ikke falder fra den rette tro, ikke bliver utro ... det er det, som volder mig bekymring."

Efter disse ord forblev Jasjka en stund mørk og tavs.

"At frelse sin sjæl," fortsatte han i en eftertænksom tone, "det er det højeste for menneskene i verden. Men det er vanskeligt! Verden overvinder dig, tiderne er slemme. Den, som vil holde ved i den rette tro, han må gå til grunde her. Fader og søn omfavner hinanden, og moder og datter, og går i forening i døden for at frelse deres sjæl. Men også for den enkelte er det tungt at kæmpe mod ondet. Det er tungt og hårdt! Med Satans list må han kæmpe, og skurke lægger snarer for ham. Med hunger og kulde piner de én. 'Sig dig fri fra Gud, den almægtige herre!' hedder det altid ... sjælen lider smerte og kummer og dyb græmmelse ..."

Dog blev Jasjka tro og urokkelig i sin "sande tro"; det ville have været lettere at forlede fængslets opsynsmand Micheitch til frafald fra sine filosofiske grundsætninger end at bringe Jasjka

til at forlade den tornevej, som han engang havde valgt for sin sjæls frelse.

En dag hørte jeg, hvorledes Jasjka, da inspektøren kom med vagten for at visitere, føjede en ny formel til sin vanlige "anklage".

"Hvorfor piner I mig med kulde, I Antikrists tjenere!" råbte han, "hvorfor sætter I ikke vinduesrammen ind?"

Det var allerede temmelig sent på efteråret, og vejret var som sædvanligt på denne tid i Sibirien allerede rigtig barskt. Den næste dag lagde jeg mærke til, at vinduet i Jasjkas celle var indsat, hvorved der blev varmere og lysere hos ham. Ikke desto mindre lod Jasjka om aftenen, da revisionen viste sig, sine slag drøne med uformindsket kraft.

"Jasjka, din skurk!" råbte inspektøren aldeles ude af sig af ærgrelse over denne utaknemmelighed, "nu har jeg sat rammen ind hos dig, og du er fremdeles den samme ..."

"Du ugudelige!" tordnede Jasjka mod ham, "du vil vel fange mig med din ramme? ... købe min sjæl for en ramme? Endnu har du ikke købt mig, endnu er jeg ikke din undersåt! For din egen skyld har du sat rammen ind, ikke for min. Jeg vil kæmpe videre for Gud, med eller uden ramme."

"Har du hørt," sagde Jasjka derpå til mig med et udtryk af den dybeste foragt, "hvilken list den ugudelige har udtænkt? Den ramme, siger han, har jeg sat ind for dig, sig dig nu fri fra Gud, den almægtige herre! – Således ville også en anden gang en skurk forlede mig. Vi kom under vor transport gennem byen Tjumen; der køber inspektøren to kager til mig og siger: 'Værsgod', sagde han, 'en gave for Kristi skyld – tag de to kager. Men vær nu lydig og hold dig rolig!' Har du hørt magen? 'Gaven,'

svarede jeg, 'gaven vil jeg nok tage; du har givet den i Kristi navn ... Også om Satan selv havde givet mig den, ville jeg have taget den; men lyde dig vil jeg ikke, du ugudelige! Visselig ikke! Du skal ikke fange mig med din list! Ære være dig, o herre, beskyt mig, o Himlens dronning!' Og så banker jeg da, ser du ..."

På dette sted vil jeg gerne omtale en episode fra den samme tid, en episode, som måske i nogen grad kunne bidrage til nøjere forståelse af den særegne lære, som havde fundet sin talsmand i Jasjka. Det drejer sig ligeledes om en særling, der ligesom Jasjka førte kamp mod "de ugudelige". Jeg var dengang beskæftiget i fængslets kontor med skriftlige arbejder. En dag, da jeg netop havde en "officiel indberetning" at affatte, blev en ny fangetransport afleveret i vort fængsel. Kontoristen indførte de nyankomne med navn, alder, straf osv. i journalen, mens inspektøren sad i sin stol og hørte adspredt på. Pludselig blev de ensformige spørgsmål og svar afbrudt af en af fangerne, og der opstod livlig bevægelse i kontoret.

"Nå, hvorfor taler du ikke?" fo'r skriveren rasende løs på fangen. "Hvorfor tier du? Du er en af småborgerne fra Kamyschin, ikke sandt? Der i din legitimation står det tydeligt skrevet."

"Nå, det er jo godt, at du finder det skrevet der," fortsatte fangen i en rolig tone, idet et foragteligt smil gik over hans ansigtstræk.

Jeg så en gammelagtig mand, lille af vækst, i en almindelig, grå fængselskjortel. Hans ansigt havde et sindigt, næsten apatisk udtryk, der kun af og til blev oplivet af et svagt, sarkastisk smil og af et ejendommeligt, sejrrigt overlegent lyn i øjnene. Hans kække svar syntes at have vakt livlig interesse hos

de øvrige fanger; de trængte sig fra forværelset ind i kontoret og strakte nysgerrigt deres halse ud "for at se, hvad deres fælle havde for med øvrigheden".

"Svar således, som det sømmer sig," sagde skriveren myndigt til fangen. "Af hvilken tro er du?"

"Ingen tro," svarede denne. Inspektøren vendte sig hurtigt mod den talende og mønstrede ham med et langt, strengt blik.

Borgeren fra Kamyschin pårerede dette blik med sit rolige, træge ansigtsudtryk.

"Hvad vil det sige, ingen tro? Tror du ikke på Gud?"

"På Gud? Hvad for en Gud? Hvor er han? Har du set ham?"

"Hvorledes understår du dig at svare sådan?" bruste inspektøren op. "Jeg lader dig prygle, til du ligger der, din rakker!"

Fangen trak på skulderen.

"Prygl, hvis du har lyst," fortsatte han, "jeg taler, som jeg tænker ... derfor er jeg også dømt ..."

"Lyv ikke, din spidsbub, du er dømt, fordi du har slået et menneske ihjel! Du synes mig at være den rette – vent bare!"

Borgeren syntes at vakle et øjeblik, om han skulle sige imod; derpå trak han på ny på skulderen.

"Hold mig for, hvad I vil."

"Hvad er dit modersmål?" spurgte skriveren, idet han gik over til den næste rubrik.

"Hvad vil du mere?" svarede fangen. "Modersmål? Jeg ved det ikke."

"Å, din skurk! Du taler vel ikke tysk, men russisk, hvad?"

"I hører jo selv, hvad jeg taler."

"Ja vist hører vi det; men her må alt nøjagtigt opskrives – om du er russer eller tjuvasier, mordviner eller hvad. Forstår du?"

"Hvad skal jeg forstå? Jeg ved intet," sagde fangen i en kort bestemt tone.

Skriveren så, at han ikke kunne komme nogen vej med den opsætsige nyankomne. "Nu må man igen indstille undersøgelsen," tænkte han ærgerlig, "lutter overflødigt arbejde." Inspektøren syntes at dele hans anskuelse. Med et par kraftige eder, som ikke varslede godt for fremtiden, lod han borgeren fra Kamyschin træde af.

Da jeg forlod kontoret, var forhøret endnu ikke slut. I forværelset trængte arrestanterne sig omkring den modige borger, som, skønt han var øjeblikkets helt, dog så dem med sin vanlige ligegyldighed.

"Du er dog en mærkværdig fyr!" sagde en rødhåret, pukkelrygget filosof til ham. "Ej, ej, du er en køn én! Når du nu f.eks. siger: 'Nej!' hvad betyder da det så?"

"Nitchevo [Note 2)]!" svarede borgeren fra Kamyschin kort og fyndigt.

Nitchevo! Hvad bankningen var for Jasjka, det var dette "Nitchevo" for denne særling. Dømt, forvist, overgivet til en sibirisk fængselsdespots luner, tåler han dog alt i sit "Nitchevo"s navn, der er blevet ham en fetisch, som han begejstres og opofrer sig for, som han, som en ægte bekender af den rene benægtelse, frygtløs strider og "sejrer" for.

Skønt Jasjka havde skrevet på sit banner som løsen "kamp for Gud, den almægtige herre," og borgeren fra Kamyschin derimod bekendte sig som gudsfornægter, som tilbeder af "Intet", syntes jeg dog ikke, at begge sværmeres religiøse

forestillinger var så meget forskellige fra hinanden. Åbenbart tilhørte begge hine vidt udbredte kredse af vore russiske sekterere, som tæller mange millioner og har sine talsmænd i alle guvernementer, i alle lag af den arbejdende og industridrivende folkeklasse. Grundlærdommene hos disse, i skarp modsætning til den rettroende kirke stående troskæmper, er så ubestemte og mangfoldige, at næsten hver enkelt menighed har sin særegne opfatning af dem, og i udlæggelsen af dem har de det videste spillerum. Hovedgrunden til dette ligger vel især i, at de mangler et sekterisk præsteskab, som kunne beskytte dogmerne mod den enkeltes vilkårlige tydning.

Jasjka og fangen fra Kamyschin befinder sig ganske på samme grund: de nægter det bestående, idet de påberåber sig den "gamle, sande tro" og opfatter denne gamle, sande tro ganske efter eget forgodtbefindende. Disse gammeltroendes nægten går imidlertid langt mindre på det religiøse end på det retslige og sociale område; de kæmper overhovedet mod alt bestående og har i århundreder ført kampen med en hårdnakkethed og begejstring, som i virkeligheden må vække vor forbavselse. Vi finder i disse kredse undertiden mestre i dialektik, skarpsindige solister af allerførste rang, som vore bedste teologer næppe tør optage kampen med. Falder imidlertid fornægtelsens frøkorn i mager jord, som i vor Jasjkas hjerne, så kan der kun vokse et besynderligt virvar af fantastiske, uklare forestillinger op, og man kan kun beundre den entusiasme, de ytrer sig med.

Besynderlige og fantastiske var virkelig forestillingerne hos disse trodsige troskæmper. Hvilken forunderlig

sammenblanden af mytologi og realisme! Hvad forestillede vel Jasjka sig f.eks. ved "ministeren for finlandserne" – finanserne –, som sender sine ugudelige tjenere ud i verden for at fange sjæle og opfordrer til frafald fra Gud, den almægtige herre! For sådan uforstand er et menneske i stand til at ofre alt og endog gå i døden! Og ulykkeligvis findes der måske en eller anden sibirisk fængsels- eller galehusforretning, som hjælper de stakkels narre til martyrkronen efter den samme recept, som blev anvendt på Timoschka.

Virkelig, hvilket mørkt, sælsomt hjernespind! Alt i verden hælder til det værre, der var allerede tre "forvandlinger." Hvilken slags disse var af, det havde Jasjka selv kun ganske uklare forestillinger om.

"Jeg har læst det i *Sbornik*, ser du," forklarede han mig engang i en samtale om denne genstand, "jeg har læst det og mærket mig det. Første forvandling: Rom er faldet fra. Anden: Byzans. Tredje: Moskva. Nu går det til den fjerde, den værste af alle, den begyndte i året 61."

"Hvad mener du, Jasjka?"

"Hvad jeg mener? Nå, ser du, hvad skriver du dig nu for?" spurgte han uventet.

Jeg vidste ikke, hvad jeg "skrev mig for", men Jasjka gav mig selv forklaring på det.

"Du skriver dig nu for: 'forhenværende statsbonde'. Mærk vel: 'forhenværende'! Du har altså været det og er det ikke mere. Se der, der har du forvandlingen. Statsmyndighederne er væk, og de kommunale myndigheder, de borgerlige er trådt i deres sted."

Siden året 61, mente Jasjka, har verden delt sig i to principper, statens og kommunens, dvs. borgerlige, "princip". Det første blev anerkendt af Jasjka, det sidste forkastede han ubetinget. Over det første havde han rejst det ottekantede, rettroende kors, idet han således bragte det i samklang med sin gamle, sande tro. Det sidste derimod kaldte han den kommende Antikrists rige.

"Under de kommunale myndigheder er det altså tungere at leve, hvad?"

"Ja vist er det tungere, det er slet ikke muligt at leve. Før betalte vi statsskatter, og nu pålægger de borgerlige myndigheder endnu dertil kommunale skatter. De undertrykker enhver, som er deres undersåt."

Jeg begyndte at forstå, hvorfor man havde sendt Jasjka til Sibirien.

"Du har altså ikke betalt skatter?" spurgte jeg ham.

"Statsskatter betalte vi, betalte dem fuldt ud til den store hersker. Kommuneskatter betalte vi ikke. Derfor gjorde også disse ugudelige os til trælle. Selv korset har de taget fra kirkerne."

"Men korsene er dog endnu på kirkerne!"

"Det er ikke de rigtige ... heller ikke korstegnet er det rigtige ... med tre fingre korser de sig ..."

"Men hvad siger du da om det, at den store hersker går i selvsamme kirker og beder der?"

"Den store hersker," fortsatte Jasjka i en tone, som ikke tålte modsigelse, "lever i den 'gamle, sande tro'. Kun zaren af Polen og fyrsten af Finland bekender sig til den nye tro."

Det viste sig, at fremtiden efter Jasjkas mening hørte til den nye retning. Idet den store hersker har givet efter for denne retning, har han ladet udgå et cirkulære, hvori står skrevet: "sådan og sådan skal det være", hvilket betyder så meget som: "hvis Antikrists tjenere kan forføre, så lad dem kun forføre". Disse skal være dem underdanige, på dem skal de lægge skatter og foreskrive at tro, hvad de vil. Men den, som ikke underkaster sig dem, men bliver ved i den gamle, sande tro, den skal ingen tvinge.

Den nye retning tager mere og mere overhånd. Dens ugudelige tjenere går endnu videre, end cirkulæret tilsteder dem: de anvender magt og piner de retfærdige; derfor kalder man dem ryggesløse. Alle midler anvender de. Det er blevet tungt at leve i verden.

"Seksogtredive ræve er sluppet løs på de seksogtredive guvernementer, med løgn og bedrag fordærver de menneskene – det er utroligt, hvor mange de tilintetgør."

Intetsteds er hjælp at finde mod dem. Statsprincippet må vige med det ottehjørnede kors, med statsmyndighederne er det slet bevendt. Folket underkaster sig, fordi det intetsteds finder støtte. Vel skrives der cirkulærer; men hvad betyder det! Også borgerlige, hemmelige retter er blevet indsat. De hemmelige retter består efter Jasjkas mening siden året 61 – altså netop siden det år, da i virkelig den offentlige rettergangsmåde blev indført i Rusland!

Jeg kunne ikke afholde mig fra at gøre indsigelser mod Jasjkas fantastiske anskuelser, og jeg forsøgte at tydeliggøre for ham grundlagene for vor nye retsforfatning som hvilende på offentlig rettergang.

Jakov hørte opmærksomt på mig.

"Stop lidt," afbrød han mig pludselig, "du tror måske, at jeg ikke er blevet dømt? Jo vist er jeg blevet dømt! Uden at have begået nogen som helst forbrydelse er jeg blevet dømt af domstolen. Vel anerkender jeg den ikke, denne ret ... men dømt mig, det har den. 'Man har ikke fundet nogen skyld hos dig' sagde den ældste dommer til mig, 'træd til side, vagt – han er befundet skyldfri!' Nu tænkte jeg, at man ville sætte mig i frihed og sende mig hjem; men de dømte mig endnu engang i hemmelighed og sendte mig hertil."

Åbenbart forvekslede Jasjka de forskellige øvrighedsfunktionærer. Han var formodentlig blevet frikendt, men så sendt bort ad "administrativ vej". Men Jasjka var af den anskuelse, at den offentlige frikendelse kun var en list af Antikrist, at der nemlig ved siden af den blev fældet endnu en anden, hemmelig dom. "Til sådanne rænker, ser du, henfalder han" – nemlig Antikrist, som det naturligvis er om at gøre at fordærve Jasjkas sjæl.

Under sådanne omstændigheder er det ikke muligt at leve længere i verden. "Fader og søn omfavner hinanden for i forening at gå i døden." Rokket er samfundets grundvolde, til ensomheden må man flygte for at frelse sin sjæl. Sejren er Antikrists tjener så godt som sikker. Sit husvæsen, sin familie, alt, som opfyldte hans arbejdsrige bondeliv, har Jasjka ladet i stikken, ensom forsmægter han nu i de ryggesløses vold. "Hvorfor piner de mig således?" sagde Jasjka hult hen for sig. "Det er umuligt for mig at lade af fra den gamle, sande tro. Aldrig kan det ske, nej! Det skal de aldrig opleve, selv om de også martrer mig til døde."

Når de hidtil endnu ikke havde martret ham til døde, da skete det efter hans overbevisning kun, fordi de ville overlevere hans sjæl levende til Antikrist, for at denne skulle have så meget større fornøjelse af at pine den.

Men Jasjka priste sig endnu lykkelig ved at have valgt denne lod, som altid er endnu bedre end hines skæbne, som var forblevet i verden og havde anerkendt Antikrists "sendeskrivelse." Den nye tingenes orden, mente Jasjka, kunne kun føre til almindelig, uundgåelig elendighed.

"Fra år til år vil det blive værre. Meget ondt og intet godt har man at vente. Således står der skrevet i *Sbornik*. Alt land vil blive solgt ud ..."

"Men også nu bliver land købt og solgt," kastede jeg ind.

"Land bliver visselig solgt; men da vil endnu mere blive solgt. Den, som da har tolv tusinde, han vil kunne holde land; men den, som kun har ét eller to tusinde, han vil gå til grunde uden land. Du kan tro det! Du er endnu ung – du vil selv overbevise dig om det."

"Men hvorledes da, Jakov, skal man virkelig tænke, at Antikrist er mægtigere end Gud? Skulle det virkelig gå værre og værre endnu og retten ligge under for uretten?"

Jakov tænkte efter. Man kunne se på hans træk, at hans forstand arbejdede med anstrengelse. Det var, som om han hentede sit svar frem af en dyb brønd.

"Nej, det vil ikke ske," sagde han endelig afgjort. "En tidlang vil de herske; men så vil enden komme ... Enden vil sikkert komme; men endnu vil det vare længe, vi to vil ikke mere komme til at se sandheden."

Endnu mangen anden disput havde jeg under mit ophold i fængslet med denne særling fra Perm. Således ville jeg gerne komme på det rene med, hvilken sammenhæng det egentlig havde med denne "sjeneralguvernør", som Jasjka altid i førte i ilden. Det viste sig, at Jasjka betragtede ham som tilhænger af den gamle, sande tro, og var fast overbevist om, at "sjeneralguvernøren" for længst havde anordnet hans frigivelse.

"Og hvis 'sjeneralguvernøren' befaler dig at finde dig i din skæbne – hvad så?" spurgte jeg engang.

Efter længere besindelser og nogle forgæves udflugter tilstod endelig Jasjka, at han heller ikke da ville lade af fra sin virksomhed. "Sjeneralguvernøren" var da heller ikke andet end et foster af hans livlige, utøjlede fantasi, bag hvilken en egensindig, på sine personlige anskuelser og grundsætninger trodsigt fastholdende karakter skjulte sig.

Hvad mig selv angår, holdt Jasjka mig vel i begyndelsen for en meningsfælle, indtil jeg en dag berøvede ham denne tro, idet jeg forsøgte at give ham et billede af min moralske og filosofiske overbevisning.

"Aldeles som hos os," mente han under vor disput, "også hos os hedder det: alle stammer fra Adam."

Jeg så, at grundtanken i min argumentation var gået glip for ham, og jeg gjorde et nyt forsøg, idet jeg anstrengte for at gøre mig så forståelig som muligt.

Med stor interesse fulgte Jasjka min fremstilling og sagde til sidst i en eftertænksom tone: "Nå, det er godt. Enhver tror, således som han forstår."

Der kunne vel være gået en fjorten dage, siden vi blev afleveret til fængslet, da en aften, længe før revisionen kom, alle

fanger blev drevet ind i deres celler. Korridorerne blev pludselig tomme, og i afdelingen for varetægtsfangerne opstod der pludselig en dyb, ligesom forventningsfuld stilhed, hvilket forkyndte os, hvad man var vant til: besøg af en højere foresat. Straks gav en dør genlyd i en fjerntliggende korridor; man hørte våben klirre, talrige fodtrin kom nærmere.

Besøget gjaldt vor afdeling. Foran Jasjkas dør døde fodtrinnene pludselig hen, hængslerne knirkede, cellen blev åbnet. Et øjeblik var der stille som i graven, derpå hørte man pludselig stemmen af en olding, som jeg genkendte som inspektørens gamle hjælper.

"Kom ud, Jakov, du er fri ..."

"Du lyver!" gav Jasjka højt og uhøfligt til svar. "Du lyver og bedrager, du ugudelige! Det er ikke sådanne tider nu, at man ville sætte mig i frihed ..."

Vagtmandskaberne trængte ind i cellen, man hørte støj af håndgemæng, derpå lød et hult, tungt fald.

"Min sjæl vil I have" skreg Jakov næsten åndeløs med kvalt stemme. "Min sjæl vil de have, o herre! ... Det er min død, min død!" skreg han stedse højere og højere, og der lå et udtryk af yderste fortvivlelse i hans ord.

Mit hjerte begyndte at banke højt, det var, som om Jasjkas fantasmagorier på engang havde fået magt over mig.

"Vladimir, Vladimir!" begyndte Jasjka pludselig at råbe om hjælp, "frels mig, Vladimir!"

Min selvbeherskelse var til ende. Som om Jasjkas ånd pludselig var faret i mig, begyndte jeg at slå hårdt og drønende mod døren, så at det genlød i korridoren.

"Hvad er det?" spurgte inspektørens hjælper ganske forbløffet. "Hvem banker der?"

"De politiske banker, Deres Velbårenhed," svarede fængselsopsynsmanden.

"Spørg da, hvad de vil ... eller stop, jeg vil selv spørge."

Den gamle gråhårede trådte hen til vor dør og stirrede på os med sine svage, halvblinde øjne.

"Hvad vil De?" spurgte han.

Hans spørgsmål fik mig til at studse. Hvad ville jeg i virkeligheden? Den nøgne virkelighed trådte mig i møde i denne affældige olding, og jeg vidste ikke, hvad jeg skulle svare på hans enkle spørgsmål. Hvad ville vel jeg, som selv sad der i enecelle, bag en lukket fængselsdør? Hvad kunne eller skulle jeg ville?

"Hvad foregår der?" spurgte jeg alligevel med det bedst mulige eftertryk – "hvad vil man foretage med Jakov?"

"Det vedkommer ikke Dem, med tilladelse ... Hvad har De at spørge om det? Vi har det hverv at føre nummer 5 til galehuset. Har De noget imod det?"

Jeg fo'r forskrækket sammen og tav. "Stakkels Jakov," gik det mig smerteligt gennem sjælen, "nu vil man også prøve på dig dette forenklede helbredelsesmiddel, som har gjort ostiaken Timoschka til krøbling ..."

I afdelingen for varetægtsfangerne herskede dyb stilhed. Man havde lagt lænkerne på Jasjka og bragt en bondevogn, som førte ham bort fra fængslet. Mon han nu ville lade af fra Gud, den almægtige herre, fra sin gamle, sande tro og sin kamp mod Antikrists ryggesløse tjenere? Mon den forenklede psykiatri i det sibiriske galehus vil give bedre resultat end ensomheden i

det sibiriske fængsel og chikanerne af de sibiriske fængselsforstandere? Mørke tanker opfyldte min sjæl, og gravstilheden i vor celle var ikke egnet til at adsprede den ...

Den gamle Micheitch låste sagte døren til Jasjkas celle, blev en stund stående eftertænksom foran den og begav sig derpå, idet han rystede på hovedet, til sin yndlingsplads i vinduet. Den "ældre" slutter gik kæk, med hævet hoved gennem vor korridor og så tilfreds, med et hæsligt, skadefro smil hen på Jasjkas dør, som nu ikke længere skulle drøne under den trodsige fanatikers slag.

Om aftenen kom som sædvanligt revisionen.

"Bankeren er væk," sagde hr. inspektøren vendt til den vagthavende officer, "man har i dag ført ham til galehuset."

Pludselig drønede i korridoren stærke, tordnende slag. Inspektøren fo'r sammen, den "ældre" slutter lod bogen og blyanten falde, og selv officeren vendte sig nervøst til den side, slagene kom fra. Alles øjne så stift i den samme retning.

"Hvorfor holder I mig fanget, hvorfor piner I mig, I ryggesløse?" hørte man pludselig ostiaken Timoschkas brægende stemme, og den pinefulde spænding opløste sig på engang i en skingrende latter.

Denne vending var alle aldeles uventet. Ostiakens pibende, svage stemme stod i så latterlig modsætning til Jasjkas kraftige organ, at hans ord forekom en sørgelig parodi på Jasjkas "anklager". Det var en sund, hjertelig, almindelig latter, som Timoschkas særegne indfald havde fremkaldt; inspektøren lo, hans gamle håndlanger lo med plirrende, halvblinde øjne, den rødskæggede, tykke officer lo, så han rystede, den "ældre" slutter lo, soldaterne, som stod der som vokslys og med gevær ved fod,

lo, og selv Micheitchs lange, grå knebelsbart bevægede sig til et sagte, spotsk smil …

Dagen derpå forlod også vi fængslet og vandrede videre til vort forvisningssted.

Note 1: Senere erfarede jeg, at han var omegnen af Perm. *Forf.anm.*

Note 2: **Nitchevo:** Intet, *Red.anm.*

Drabsmanden

1. Skarver

Mørket begyndte at falde på, da vi kom kørende ned til færgestedet. Der var uro i vejret. Grålige skyer drog hen over himlen, og en frisk, skarp blæst krusede flodens brede overflade og kastede bølgerne larmende op mod den stejle bred. Med meget besvær fik folkene heste og vogn trukken ned på den gyngende færge, denne satte sig i bevægelse, og et øjeblik efter så det ud, som om bredden ganske sagte blev båret bort af de urolige bølger, der slog ind imod den.

Foran os holdt der to andre vogne. I den bageste sad en midaldrende mand af sat ydre – han så ud til at være købmand – og i den forreste tre mildest talt temmelig fordægtige krabater. Den ene af dem, en skeløjet fyr med skamferet næse, spillede uafladeligt på harmonika og sang dertil med hæs og rå stemme, den anden, som holdt en stor brændevinsflaske i hånden, var i færd med at skænke en snaps til min kusk, og den tredje, en køn, sortsmudset karl, lå på bunden af vognen med hænderne under hovedet og stirrede tankefuldt op mod de grå skyer, der fløj hen over himlen.

I de sidste par dage var jeg flere gange kørt forbi disse skikkelser på landevejen, og skønt jeg rejste med postbefordring og ikke sparede på hestene, lykkedes det dog altid købmanden og de tre andre at komme foran mig igen, hver gang jeg gjorde et kort ophold for at skifte heste.

"Hvad er det egentlig for folk?" spurgte jeg min jamtchik Note 3), da denne kom hen til mig, idet han tørrede sig om munden efter snapsen.

"Å, det er Kostjuchka og hans kammerater," svarede han sagte og forsigtigt.

"Ja, men hvad bedriver de, og hvorfor farter de sådan rundt på landevejen?" spurgte jeg atter, da svaret ikke forekom mig synderlig oplysende.

Kusken syntes ikke videre oplagt til at give mig nærmere oplysning om dette. Han skævede ængsteligt hen til vognene og pegede derpå med sin pisk i retning ud over floden.

Jeg så derhen: over bølgerne, der kom rullende i lange sorte rækker, kredsede nogle store hvide fugle, som lignede måger. Hvert øjeblik dukkede de ned i floden med vilde, klagende skrig og svingede sig så atter til vejrs i hurtige vendinger.

"Det var rovmåger, de fugle, jeg viste Dem før," forklarede kusken, da vi havde forladt færgen og atter kørte hen ad landevejen, "og de andre, vi så i vognene, er af samme slags. De har ikke blivende bo nogensteds, men farer hen ad vejene som glubende ulve, og ingen kan være i fred for dem."

"Se mig til det røverpak!" sagde jeg og rystede på hovedet.

"Ja, det må De nok sige, herre, for de røver og plyndrer, hvor de kan komme til, og tager, hvad de kan få fat i. Og passer vi ikke på, men falder i søvn, hvad der naturligvis er vor fejl, er de der straks. Ham, Kostjuchka, der sad og spillede på harmonika, har kuskene for resten spoleret næsen på. Han er den værste af dem alle. – Ja, han havde en kammerat, der var lige så slem, men ham har fragtkuskene gjort det af med."

"Se se! De greb ham måske på fersk gerning?"

"Ja, det gjorde de, og så tog drengene, det vil sige kuskene, ham under behandling," sagde jamtchiken og grinede i skægget. "Først huggede de fingrene af ham, så sved de ham lidt over ilden, og til slut jog de ham en spids pæl gennem livet, så tarmene rendte ud af ham. Det holdt han ikke af."

"Sig mig, kender du noget til de gavtyve, siden de trakterede dig med brændevin?"

"Ja, vel gør jeg det," svarede kusken mørkt. "Og selv har jeg heller ikke spenderet så lidt brændevin på de slyngler, men det kommer sig kun af, at jeg er bange for dem. Nå, og for øjeblikket er jeg heller ikke rigtig dristig ved dem. De kan nemlig stole på, herre, at Kostjuchka ikke for ingen ting farter sådan rundt på vejene – han lugter bytte, den satan! – Og købmanden er vist af samme surdej som de andre," tilføjede han tankefuldt, "for jeg skulle da ikke tro, at det er ham, de er ude efter. Men fyren, der lå nede i vognen, har jeg aldrig set før. Det var vist en sigøjner; han var så brun i huden. – Hør, herre," sagde han lidt efter, idet han pludselig vendte sig om imod mig, "De skulle være forsigtig! Rejs ikke om natten, for det skulle ikke forbavse mig, om det er Dem, de krabater vil have fat i."

"Kender du mig da, siden du mener, at jeg har noget at risikere?" spurgte jeg.

"Jo, jeg ved jo nok lidt besked om herren," svarede han undvigende, idet han halede i tømmerne. "Jeg har hørt sige, at De rejser i købmændene Kudinovs ærinde. Nå, men for resten er det jo noget, som ikke kommer mig ved."

Jeg var altså kendt! Det var mig slet ikke behageligt, for jeg rejste med en stor sum penge, som jeg skulle indbetale i Kusnezk for mine principaler, og da terminen for indbetalingen

næsten var udløbet, måtte jeg for at komme i rette tid køre både nat og dag og skyde genvej, hvor jeg kunne. Det, at man vidste så god besked om mig og mit ærinde, var mig derfor ikke nogen synderlig trøstende tanke, særligt ikke i dette øjeblik, hvor jeg måske var omsværmet af hele skarer af griske rovmåger.

Jeg så mig tilbage. Til trods for tusmørket kunne jeg i nogen afstand bag ude skimte to køretøjer, forrest en trojka, der jog hastigt afsted hen ad landevejen, og et stykke bag den, købmandens lille enspændervogn.

2. Djævlefingeren

Da jeg sent om aftenen nåede til poststationen Bolschoje, viste det sig, at der ingen heste var til at skifte med.

"Nej, Ivan Sjemonitch," sagde stationsforvalteren, en skikkelig tyksak, som jeg under mine hyppige rejser i denne egn ofte var kommet i berøring med, "bliv De hellere her, og rejs ikke videre i nat. Deres eget liv bør være Dem kærere end andres penge. Overnat De hos mig, det er vist det bedste, De kan gøre."

I mit stille sind indrømmede jeg ham det fornuftige i hans råd, men jeg kunne alligevel ikke bekvemme mig til at følge det.

"Nej, jeg må videre!" sagde jeg resolut. "Og kan det ikke ske på anden måde, må De skaffe mig heste hos en af bønderne i omegnen."

"Ih, hvor De dog er stædig! Nå, ja ja, kan det ikke være andet, så må jeg jo føje Dem i Deres ønske. Men De bør i alt fald stoppe op i Kremensk i aften; dér bor en pålidelig mand, De kan overnatte hos. Egnen her er ikke sikker, skal De vide, og at køre

gennem hulvejen forbi Djævlefingeren midt om natten, ville jeg anse for det reneste vanvid."

Et kvarters tid efter rullede jeg afsted ledsaget af min vens gode råd og ønsker. Hestene var flinke, og kusken, som jeg havde opmuntret ved løfter om drikkepenge, piskede så ihærdigt løs på dem, at vi tilbagelagde de fire mil til Kremensk på mindre end to timer. Vi kørte først forbi nogle hytter, der lå spredt omkring i skoven, og standsede derefter uden for et ret anseligt hus. Døren åbnedes, og en gammel hvidskægget mand kom os i møde med en lygte i hånden. Han løftede den op mod mit ansigt, så på mig med missende øjne og sagde derpå langsomt og med rystende stemme:

"Nå ja, det er vel sagtens Ivan Sjemonitch, kan jeg tænke. Ja, helt uventet kommer De ikke, herre, thi for en halv times tid kørte her nogle rejsende forbi, som sagde, at jeg kunne vente Dem om lidt, og at jeg gjorde bedst i at holde heste parat til Dem."

"Hvad var det for fyre?" spurgte min kusk ham.

"Ja, Gud skal vide det! De så mig ud til allehånde, men hvem de er, skal jeg ikke kunne sige – jeg kender jo ikke alle de mennesker, der kommer forbi. Nå, men De bliver her vel i nat, herre?"

"Nej, jeg må afsted snarest muligt!" svarede jeg, ikke synderlig glad over den interesse, der således vistes mig af folk, jeg slet ikke kendte.

"Nå, men vil De ikke indenfor?" sagde den gamle efter at have stået og set lidt på mig. "Det er da altid bedre end at blive her ude i mørket. Men heste kan jeg ikke skaffe Dem, for mine er

inde i byen og kommer først tilbage i morgen formiddag. De må derfor blive her i nat, hvad enten De har lyst eller ikke."

Dette ny uheld gjorde mig i høj grad ærgerlig, skønt jeg måske snarere burde have glædet mig over det, da det var bælgmørkt, og regnen raslede ned over skoven i store tunge dråber. Men jeg havde nu engang sat mig i hovedet, at jeg ville afsted, og så snart jeg var kommet ind i stuen, sagde jeg derfor til den gamle, at han måtte skaffe mig heste, hvor han så fik dem fra. Han kaldte min kusk ind, og de to begyndte at rådslå med hinanden om, hvad der var at gøre.

"Ja, herre," sagde jamtchiken omsider til mig, "nu har jeg fundet på udvej. Jeg kører hen til en gård, som ligger en fjerdingvej herfra, og lejer Dem kusk og heste."

"Nå, så De vil virkelig gennem hulvejen i nat," brummede den gamle ærgerlig. "Hvorfor har De egentlig så travlt med at komme afsted? De kender jo nok ordsproget: hastværk er lastværk."

Han og kusken stod så igen og talte lidt sammen, temmelig ivrigt forekom det mig, og idet de gik ud af døren sagde den gamle med sin hæse, rystende stemme:

"Nå, min dreng, så beder du jo nok Drabsmanden om at skynde sig lidt, for herren her er svært utålmodig efter at komme afsted."

Da vognen var kørt, satte jeg mig hen til vinduet, stirrede ud i den mørke nat og faldt i dybe tanker. Alt her forekom mig så uhyggeligt, både de gådefulde ord, jeg lige havde hørt, det dybe mørke, der herskede udenfor, og den gamles sære, mutte væsen. Mine nerver kom efterhånden i stærkt oprør, og jeg ønskede, at jeg var vel borte herfra igen.

Hvor længe jeg sad sådan, ved jeg ikke, men der kunne vel være gået en times tid, da jeg atter hørte lyden af bjælder udenfor. Jeg tog mig sammen og gik ud.

Himlen begyndte nu at opklares lidt, og skyerne gled hastigt hen over den, som om de havde travlt med at komme videre. Regnen var ophørt, og kun nu og da kom der nogle store tunge dråber, men så uregelmæssigt, at man næsten skulle tro, at skyerne havde tabt dem i hastværket. Inde i skoven lød der en sagte susen – det var morgenvinden, der rejste sig før daggry.

Den gamle fulgte mig ud med sin lygte, og takket være denne omstændighed kunne jeg tage min kusk nærmere i øjesyn. Det var en høj, kraftig og bredskuldret mand – næsten en kæmpe. Hans ansigt var ubevægeligt og mørkt, og hans øjne stirrede ud for sig med et forunderlig tankefuldt udtryk.

Når jeg skal være oprigtig, opstod der straks det ønske hos mig at sende den kraftige vognstyrer tilbage igen til det sted, hvor han var kommet fra, og blive inde i den lyse, varme stue, men denne tanke varede kun ét øjeblik. Jeg følte på min revolver og satte mig ind i vognen. Kusken knappede læderet til og kravlede op på bukken.

"Nå, Drabsmand," sagde den gamle, da vi allerede havde sat os i bevægelse, "lad mig så se, du passer på, du ved jo nok, at hulvejen ..."

"Ja ja, jeg skal nok klare det," svarede kusken tvært, og i det samme kørte vi ind i det våde mørke.

Jeg så to eller tre lysglimt fra nogle spredt liggende hytter, derpå en tæt, bølgende røg, som steg op et eller andet sted fra langt inde i skoven, og et øjeblik efter herskede der bælgmørke rundt omkring mig.

Hestene jog nu hurtigt hen mod den skæbnesvangre hulvej, men da der var over en halv mil til den, havde jeg god tid til at tænke over min stilling, og som det undertiden sker, når sindet er i stærk bevægelse, stod denne pludselig for mig med en forbavsende klarhed. Idet jeg mindedes rovmågernes griske fjæs, den hemmelighedsfulde købmand, der syntes i ledtog med dem, og den vedholdenhed, han og de andre fulgte mig med, kom jeg til den slutning, at der absolut ventede mig en eller anden katastrofe i hulvejen, men hvilken rolle min bistre kusk skulle spille under denne, stod ingenlunde klart for mig. Gåden nærmede sig jo imidlertid nu sin løsning. På den mørke himmel, som allerede farvedes med et svagt, gulligt lysskær, tegnede der sig et stykke foran os en skovklædt bjergtop, og omtrent midt på skråningen af denne hævede der sig en stejl, isoleret klippespids, som ragede truende op i vejret. Det var den såkaldte Djævlefinger. Vejen gik først langs med en lille brusende flod og trak sig så op ad bjergets side skærende sig dybt ind i denne. Men ved Djævlefingeren fjernede den sig igen fra toppen, og netop på dette punkt åbnede der sig ud i den en anden hulvej, som kom oppe fra skoven. Her var det, at de sibiriske landevejsrøvere huserede om natten, og stedet var også udmærket egnet til baghold, da den snævre, stenede vej ikke tillod nogen hurtig kørsel, og krattet strakte sig helt ned til kanten af den.

Vi nærmede os Djævlefingeren, der ragede op mellem tunge skyer, som gled hastigt forbi den. Stanghesten, der trak til af alle kræfter, gik tungt og med fremstrakt hals hen ad den stenede vej, og sidehestene trykkede bagparten mod skaglerne og prustede ængsteligt. Pludselig standsede vi med et ryk. Jeg

rejste mig halvt op i sædet og opdagede så, at der bevægede sig noget inde i buskene til venstre.

Det var i rette tid, at kusken havde standset hestene, for kun derved var vi undgået det tiltænkte overfald, men situationen var endnu i høj grad kritisk, da vejen var så snæver, at vi hverken kunne vende eller vige ud til siden. Jeg skulle allerede til at skyde min revolver af på lykke og fromme, da kusken i det samme rejste sig, og med sin mægtige ryg skjulte både buskene og vejen for mig. Han kastede tømmerne til mig og sprang ned.

"Der!" sagde han. "Og ingen skydning, om jeg må bede!"

Hans stemme var så bydende, at det ikke et øjeblik faldt mig ind at være ulydig, og jeg tog derfor tømmerne, mens kæmpen gik hen i retning af buskene. Hestene fulgte af sig selv deres herre, som om de kunne have været fornuftige væsener.

I nærheden af os var alt stille, men et stykke ud til siden raslede det inde i krattet, og det lød, som om flere hastigt fjernede sig gennem dette.

"Det er den slyngel Kostjuchka og hans kammerater, der løber deres vej," sagde Drabsmanden, idet han lyttede til grenenes raslen. "Men hvad er det?" tilføjede han lidt efter. "Der er jo en af dem blevet tilbage."

I samme nu så jeg en høj skikkelse dukke op mellem buskene lige ved vejkanten, og derpå forsvandt den atter, men en ny raslen inde i krattet sagde mig, at også denne røver havde taget flugten.

Drabsmanden gik roligt hen til sine heste, tog et tag i seletøjet, så bjælderne klingede, og svingede sig atter op på bukken. Et øjeblik efter så jeg et glimt inde under

Djævlefingeren, et rullende skrald lød ud i den stille nat, og derpå smækkede det ind gennem vognens kurvefletning.

Kusken gjorde en bevægelse, som om han ville springe ned igen, men standsede i det samme og råbte med tordnende røst:

"Hør Kostjuchka! Ingen dumheder, det råder jeg dig til! Hvis du nu havde udgydt uskyldigt blod, ville jeg have fanget dig, selv om jeg skulle have løbet efter dig til verdens ende! – Skyd ikke, herre!" tilføjede han barsk, idet han vendte sig halvt om imod mig.

"Å, se du heller at hytte dit eget skind, Drabsmand!" hørte man en stemme henne fra klippen. "Hvorfor djævlen blander du dig i sager, som ikke rager dig?"

"Behold du dine trusler hos dig selv, mosjø købmand!" svarede kusken i en hånlig tone. "Du ser ikke synderligt farlig ud, selv om du har slået dig sammen med rovmågerne!"

Nogle minutter efter drejede vi fra hulvejen ind på den store, brede landevej.

3. "Morderen"

Vi kørte over en fjerdingvej, uden at nogen af os sagde et ord. Jeg sad og tænkte over, hvad der netop var passeret, og min kusk arbejdede ivrigt med tømmerne. Endelig brød jeg tavsheden og sagde:

"Nå tak, min ven! Uden dig ville det være gået os ilde."

"Å, det er da ikke så sikkert," svarede han.

"Hvad behager? Du mener da ikke, at jeg selv kunne have taget det op med de slyngler? Du kender dem nok ikke?"

"Jo, vel kender jeg dem. Det vil sige ham, der blev stående inde mellem buskene, har jeg aldrig før set. Han stolede nok på

Kostjuchka og blev. Men Kostjuchka er ikke af den slags, han er altid den første til at smøre haser."

"Sig mig, hvorfor er de egentlig så bange for dig?"

"Hvorfor?" sagde kusken med et sært smil. "Jo, de ved nok, at jeg ikke er god at komme i lag med. Ser du, nede i den hulvej, som vi for lidt siden kom igennem – vi kan skimte den endnu," vedblev han, idet han standsede hestene og så sig tilbage, "har jeg en gang gjort det af med et menneske."

Det forekom mig, at hans stemme rystede, og at hans øjne havde et dybt bedrøvet udtryk, mens han gjorde denne bekendelse.

Jeg vendte mig om og så bag ved mig i østens lyse skær den skovklædte bjergtop, op fra hvilken den stejle klippe hævede sig som en løftet finger. På bakken, hvor vi holdt, blæste den kolde morgenvind hen over os, og hestene, der frøs, stampede af utålmodighed, men kusken holdt dem tilbage med kraftig hånd. Pludselig samlede han tømmerne, rejste sig op i sædet og skreg, og i samme nu fo'r dyrene afsted, som om Fanden var i hælene på dem. Jorden forsvandt inde under hjulene, og træer og buske fløj os i møde, løb ud i ét og hvirvledes bort i en utrolig fart. Først da vi kørte op ad den næste bakke, gik det lidt langsommere, hestene blev roligere, og kusken gav dem frie tømmer og talte venligt til dem.

"Oho, I rare bæster!" sagde han. "Nu skal I ikke være bange mere. – Ja, se hesten," tilføjede han i en fortrolig tone, idet han vendte sig om imod mig, "den er nu kun et stakkels umælende dyr, og dog forstår den hvert ord, vi siger. Da vi kom op på bakken og begyndte at snakke om denne forbandede hulvej, var

det ikke muligt at holde dem tilbage mere; de ville væk fra dette syndens sted."

"Ja, måske du har ret," sagde jeg, "men det forekom mig rigtignok, at du selv drev dem afsted."

"Gjorde jeg? – Ja, det er muligt nok. Ak, herre, herre, du skulle blot vide, hvor betynget mit hjerte er!"

"Ja, så let det for mig. Måske det hjælper."

"Nå, lad gå da," sagde han efter at have betænkt sig lidt. "Ønsker du det, kan du gerne få det hele at vide."

"Jo, ser du," begyndte han, "det er snart en gammel historie, eller rettere talt, skønt den måske ikke er så helt gammel, er der dog løbet en del vand i stranden siden den tid. Men jeg skal sige dig, mit liv gik dengang ganske anderledes end nu, og måske det er derfor, at det forekommer mig at ligge så langt tilbage. Det begyndte med, at menneskene – øvrigheden – krænkede mig groveligt, og derefter lagde Vorherre sin hånd på mig og tog min unge kvinde og min lille søn fra mig på én og samme dag. Forældre havde jeg ikke, og ej heller slægt eller venner, og således stod jeg da ganske ene på denne jord. Om det så var præsten, tog han mine sidste ejendele for begravelsen. 'Hvad er dog meningen med alt dette her?' sagde jeg til mig selv og gav mig til at spekulere, og det gjorde jeg så længe, at jeg begyndte at vakle i troen. Det var den gamle tro, jeg vendte mig fra, og den ny kunne jeg ikke få fat i. Nå, det var da også rimeligt nok, for jeg er jo kun et stakkels uoplyst menneske; læsning og skrivning har jeg ikke lært meget af, og min forstand er det ikke synderlig bevendt med. Men på grund af de mange mørke tanker, der væltede ind på mig, blev jeg grebet af en så nagende

kummer, at jeg ikke ønskede at leve i hjemmet mere, og jeg forlod da min hytte, og hvad der endnu var tilbage i den, og lod alt ligge. Det eneste, jeg tog med mig, var en pels og et par støvler, og derpå skar jeg mig en kæp i skoven og gik min vej."

"Hvorhen gik du da?"

"Ja, jeg vandrede om på lykke og fromme og tog arbejde, hvor jeg kunne få det. Et sted blev jeg kun en dag, et andet sted en uge og et tredje en hel måned, og alle vegne hvor jeg kom hen, gik jeg og søgte efter virkelig troende mennesker."

"Nå, og fandt du dem da?"

"Ja, jeg ved det knap selv. Se, der er naturligvis mange slags mennesker til, og hver har sine sorger og bekymringer, men det forekommer mig kun, at de alle er mere eller mindre efterladende til at dyrke Gud. Selv har jeg altid tænkt over, hvordan man bedst skulle leve efter loven, men de andre har kun tanker for dem selv og for at samle mammon. Nå, det er nu min mening, at mangen en røver, som sidder i tunge lænker, ikke er nær så slem som de fleste af dem, der går frit omkring. Er det ikke sandt, hvad jeg siger?"

"Jo, det kan være rigtigt nok. – Og hvad så videre?"

"Ja, så begyndte jeg at sørge endnu mere over denne verdens dårlighed. Jeg så jo, at der ikke var synderlig mening i det hele, og vandrede om fra sted til sted uden mål og med. Nu er jeg naturligvis blevet fornuftigere, men den gang var jeg helt tosset. Sådan fik jeg det indfald, at jeg ville spadsere i fængsel og frivilligt tage lænker på mig."

"Hvordan bar du dig da ad med det?"

"Jo, det gik meget nemt. Jeg meldte mig selv som landstryger, og så puttede de mig i hullet. Det var sådan et slags kors, jeg

ville lægge på mig."

"Nå, men følte du da nogen lettelse ved det?"

"Lettelse? – Nej, det var en stor dumhed af mig. Se, du har måske aldrig været i sådan et fængsel og ved derfor ikke, hvordan det går til derinde, men det gør jeg. Jo, du kan tro, det var et rart kloster, jeg kom ind i dér! I tugthuset er der fuldt op af alle slags mennesker, men de bestiller ikke noget ordentligt og tænker kun på de værste skarnsstreger. Til at skælde og bande er de flinke nok, men at nogen tænker på Gud og sin sjæls frelse, hører til de største sjældenheder. Jeg så jo også snart, at jeg i min dumhed var gået hen på urette sted, og jeg sagde derfor, hvem jeg var, og bad om at slippe ud igen. Men de lod mig blive, hvor jeg var, og gav mig grovheder oven i købet. Til sidst blev jeg så led og ked af det hele, at jeg slet ikke ved, hvad der ville være blevet af mig, hvis der ikke var indtruffet et tilfælde. Og dette tilfælde kom mig dyrt nok til at stå, men måske det ville være gået mig endnu værre, hvis det ikke var indtrådt.

En morgenstund så jeg, at fangerne stak hovederne sammen og hviskede i krogene. 'Enarm skal igen puttes i tugthuset!' fortalte de, og mens de snakkede om det, mente nogle, at det var sandt, og andre, at det var løgn; men jeg var fuldstændig ligegyldig ved det hele og tænkte: 'Ja, lad ham komme eller ej, mig er det lige fedt.' Ud på eftermiddagen vendte nogle af fangerne tilbage fra deres arbejde i byen, og de bragte budskab om, at det var ganske sikkert, at Enarm ville komme, for de havde selv set ham på landevejen under stærk bevogtning. 'Om en halv times tid vil han være her,' sagde de. Alle fangerne strømmede så ned i gården, de var nemlig nysgerrige, skal jeg

sige dig, og jeg gik også derned og spadserede omkring mellem de andre, ikke af nysgerrighed, men fordi jeg kedede mig oppe. Lidt efter åbnedes porten, og jeg så da, at de kom trækkende med en gammel mand. Han var lille og mager, med hvidt skæg, og hans ene ærme hang ganske slapt ned. Og skønt han var så svag, at han knap kunne støtte på benene, var de dog ikke mindre end fem mand til at passe på ham. Fem soldater, som oven i købet alle gik og pegede på ham med bajonetten! Da jeg så dette, gøs det i mig. 'Du store Gud!' tænkte jeg, 'er det også sømmeligt, at de kommer trækkende med sådan et gammelt menneske, som var han en tyv eller en røver! Ja, hvis det endda var en stor og stærk krabat, men han her er jo kun en lille ussel gamling, der ikke ser ud til at have synderligt langt tilbage.'

Jeg blev så grebet af den dybeste medlidenhed med denne mand, og jo længere jeg så på ham, desto mere ondt gjorde det mig for ham. De førte ham ind i kontoret og sendte bud efter smeden, for at han kunne lægge lænkerne på ham. Enarm tog selv fodbøjlerne, gjorde korsets tegn over dem, lagde dem om anklerne og bød smeden gøre sin gerning. Derpå tog han et af håndjernene, gjorde også korsets tegn over det og sagde: 'Tak for din nåde, Vorherre! Tak for den bod, du lægger på mig for mine synders skyld!'"

Min kusk tav og så ud, som om han i erindringen gennemlevede den scene, han nys havde fortalt. Så rystede han lidt på hovedet og fortsatte atter.

"Jeg var rent bedåret af ham den gang, og jeg forsikrer Dem for, at han ligefrem tog mit hjerte fangen. Senere lærte jeg ham nøjere at kende og erfarede da, at han var en arg djævel og led forfører. Og hvor forstod han ikke at stille sig hellig an! Endnu

den dag i dag, når jeg mindes hans fromme bøn, er jeg lige ved at tro, at han den gang var et helt andet menneske end det, jeg senere så ham som. Og ikke på mig alene gjorde han indtryk, men alle de andre fanger stod også helt stumme, mens han tog jernene på, og sagde ikke et ord. Nogle, der allerede var begyndt at stikke i grin, blev pludselig alvorlige, og der var tilmed dem, som gjorde korsets tegn.

Nå, men mig tog han fuldstændig fangen straks, for jeg gik den gang og ledte efter den sande tro, og jeg havde nu sat mig i hovedet, at denne olding var en hellig mand af den slags, der levede i længst forsvundne dage. Men denne tanke fik ikke en eneste at vide, for jeg talte aldrig til nogen af de andre fanger, og de heller ikke til mig, og når jeg lyttede til deres samtaler, fløj ordene forbi mine øren som fluernes summen. Alt hvad jeg tænkte, beholdt jeg for mig selv, og om det var godt eller dårligt, spurgte jeg ingen om. Nå, så fik jeg den tanke, at jeg kunne have lyst til at se til Enarm, mens han sad i sin celle. Jeg gav skildvagten fem kopek, og han lod mig slippe hen til kighullet. Jeg så da, at den gamle gik op og ned i sit kammer, jernene slæbte efter ham, og han talte hele tiden med sig selv. Da han opdagede mig, standsede han først lidt og gik så lige hen til døren. 'Hvad vil du?' sagde han. 'Intet,' svarede jeg, 'jeg er kun kommet for at besøge dig, for du keder dig vel i din ensomhed.' – 'Jeg er ikke ene her,' sagde han, 'jeg er sammen med Gud, og sammen med ham keder man sig aldrig, men alligevel er jeg glad ved et godt menneske.' Jeg stod foran ham og måbede uden at sige et ord, og han forbavsedes såre, så på mig og rystede på hovedet. Hver dag kiggede jeg ind til ham gennem døren, og så var det, at han en gang sagde til mig: 'Gå lidt bort fra kighullet,

min dreng, jeg kunne have lyst til at se, hvordan du ser ud.' Jeg trådte tilbage, og da han havde set noget på mig, sagde han: 'Fortæl mig engang, hvad du er for et menneske.' – 'Ak,' svarede jeg, 'et stakkels fortabt menneske er jeg, og ikke en smule andet.' – 'Og kan man stole på dig?' sagde han så. 'Bedrager du mig ikke?' – 'Nej,' svarede jeg, 'med mit vidende har jeg aldrig bedraget nogen, og hvad du byder, det skal jeg sikkert udrette.' – 'Ja,' hviskede han efter at have betænkt sig lidt, 'jeg behøver én, som jeg kan sende uden for fængslet i nat. Vil du gå?' – 'Jamen, hvordan skal jeg slippe herfra?' spurgte jeg. 'Å det skal jeg nok lære dig,' svarede han. Og så lærte han mig da også, hvordan jeg om natten kunne spadsere ud af mit fængsel, lige så let som man går ud af en stue. Jeg fandt det menneske, han havde budt mig at søge op, og sagde ham ordet, og før daggry var jeg allerede tilbage igen. Jeg må tilstå, at jeg følte mig svært beklemt om hjertet, da jeg atter nærmede mig tugthuset. 'Hvad vil du egentlig der inde?' sagde jeg til mig selv. 'Skulle du ikke benytte dig af lejligheden og løbe din vej?' Nå, du kender jo tugthuset, det ligger lige ved landevejen, og på begge sider af denne blinkede duggen, kornet stod højt og modent, og hinsides floden susede skoven ganske sagte. Frihed alle vegne! Men lige foran mig så jeg det skumle tugthus, der gloede på mig som en stor, uhyggelig ugle. Og da jeg så tænkte på, hvordan dagen altid gik der i én og samme skure, gøs det i mig, og jeg fik lyst til at vende om igen og søge ud i den vide verden, hvor friheden vinkede mig.

Men så kom jeg til at huske på den gamle. Skulle jeg virkelig narre ham? Jeg lagde mig med næsen ned i græsset, og da jeg havde ligget der lidt, rejste jeg mig atter op og gik lige hen mod

tugthuset uden at se mig om en eneste gang. 'Mon han er vågen nu?' tænkte jeg og løftede øjnene. Jo, ganske rigtigt! Oppe bag sit vindue sad den gamle og kiggede ned til mig gennem jernstængerne.

Op ad dagen listede jeg mig hen til hans dør og fortalte ham, hvordan jeg havde opfyldt hans bud. 'Nå,' sagde han, 'det skal du have tak for, min dreng; dér har du gjort mig en stor tjeneste, som jeg aldrig skal glemme dig. – Men sig mig,' sagde han lidt efter og lo i det samme, 'har du ikke lyst til at slippe ud?' – 'Om jeg har!' svarede jeg. 'Det er mit højeste ønske!' – 'Ser vi det,' sagde han. 'Og hvorfor er du egentlig kommet her ind? Hvad har du bedrevet?' – 'Intet,' svarede jeg, 'det er kun min dumhed, der er skyld i, at jeg sidder her.' Og så fortalte jeg ham det hele. 'Å, det er ærgerligt at tænke sig,' sagde han, 'at du med dine unge år og med de kræfter, Vorherre har givet dig, kan finde på den slags dumheder. Se, nu sidder du her, og hvad mening er der i det? Ude i verden, min ven, er synden, men dér er også frelsen.' – 'Ja,' svarede jeg, 'synd er der nok af ude i verden.' – 'Men er her da mindre, synder du ikke også her? Og angrer du, som du skal?' – 'Ja,' svarede jeg, 'det gør jeg, mit sind er så tungt og bedrøvet.' – 'Det kan ikke være den rigtige anger,' sagde han så, 'for den er sød og liflig at bære. Hør nu, hvad jeg siger dig, og husk det nøje. Uden synd er kun Gud alene, men mennesket er af naturen syndigt og frelses ene ved angeren. Men angeren følger af synden, og synden er i verden. Synder du ikke, angrer du ikke, og angrer du ikke, bliver du ikke frelst. Har du forstået det?' Nå, sandt at sige forstod jeg ham ikke, men jeg kunne nok høre, at det var gode og sande ord, han talte, og desuden havde jeg allerede længe sagt til mig selv, at

det liv, jeg førte her inde, hverken var til nytte for mig selv eller andre. 'Ja, det er vist,' sagde jeg, 'der er synd nok i verden, men dér lever man dog i det mindste, og det gør man ikke her. Derfor kunne jeg også have lyst til at slippe herfra, når jeg blot vidste, hvordan det skulle ske.' – 'Å,' sagde den gamle, 'det bliver min sag! Jeg har bedt for dig til Vorherre, og det er givet mig at føre din sjæl ud af fængslet. Lover du mig at lyde mig i alt, da skal jeg vise dig vejen til angeren.' – 'Det lover jeg,' svarede jeg. 'Sværger du det?' – 'Ja, jeg sværger det,' sagde jeg, og så svor jeg det højt og helligt, for den gang havde han fuldstændig herredømmet over mig, og havde han budt mig at gå i ilden eller at springe i vandet, havde jeg straks gjort det.

Ja, jeg troede på dette menneske! Men så var det, at en af fangerne kom hen til mig og sagde: 'Hvad vil du dog altid oppe hos Enarm? Bryd dig ikke om, at han stadig går med himmelvendte øjne, han har dog alligevel fået armen spoleret af en rejsende, han ville plyndre på landevejen.' Men jeg ville ikke høre på hans ord, så meget mere som han var fuld, og jeg har aldrig kunnet fordrage drukne mennesker. Jeg vendte ryggen til ham, og han blev også fornærmet og råbte: 'Ja, rejs så ad Helvede til, dit dumme bæst!' Men villigt skal jeg indrømme, at manden talte sandt, skønt han var drukken.

Lidt efter fik Enarm nogen lettelse i sin skæbne. Fra cellen flyttede de ham over i fællessalen, men dér gik han også altid ene om ligesom jeg. Kom de andre hen til ham for at holde lidt løjer med ham, sagde han ikke et ord, men sendte dem et så lynende blik, at selv de dristigste glemte, hvad de var kommet for. Han så ikke rar ud, den gamle, når han blev vred.

Nå, nogen tid efter, fik jeg da også min fuldstændige frihed. Engang ved sommertid, mens jeg gik og spadserede nede i gården, så jeg, at de førte Enarm ind i kontoret, og en halv times tid efter kom han ud igen sammen med assessoren, men nu var han i sine egne klæder, i dem, han havde på, da de satte ham ind, og både han og assessoren så rigtig glade og fornøjede ud. 'Se hvor løjerligt det dog kan gå,' tænkte jeg. 'Her kommer de med et menneske bundet og bastet, og så viser det sig bagefter, at han slet ingen skyld har haft.' Og jeg blev helt ked af det og bedrøvet over, at jeg nu atter skulle være ene. Men så snart Enarm opdagede mig i gården, gjorde han tegn til mig, at jeg skulle komme hen til ham, og det gjorde jeg så og tog huen af og bukkede for øvrigheden, som stod ved siden af ham.

'Sig mig, kunne det ikke lade sig gøre, Deres Velbårenhed,' sagde Enarm til assessoren, 'at knøsen her fik sin dom snarest muligt? Han har dog ingen synderlig skyld.'

'Hvad hedder du?' spurgte assessoren.

'Fjodor,' svarede jeg, 'og mit efternavn er Silin.'

'Det er rigtigt,' sagde han, 'nu husker jeg det. Ja, nogen dom behøver vi ikke at holde over ham, for dumheder dømmer man ikke, men vi smider ham på porten og giver ham et dygtigt fur med det samme, så lærer han nok fremtidig at holde sin næse fra de steder, hvor den ikke hører hjemme. Se det er det hele, der behøves. Men for resten tror jeg nok, at jeg allerede for lang tid siden har fået de fornødne oplysninger om ham. Om en uges tid skal han slippe ud.'

'Nå, det var da godt,' sagde Enarm. – 'Og hør nu, min dreng,' hviskede han og gik lidt til side med mig, 'så snart du bliver fri, begiver du dig hen til Kildejevgården, som ligger et par mile

vester på, og der spørger du blot efter ejermanden, Ivan Sakharov. Jeg skal nok tale med ham om dig forinden. Og så husker du jo nok, hvad du har svoret!'

Derpå gik han sammen med assessoren, men en uge efter blev jeg ganske rigtigt sat i frihed, og så såre jeg kom ud af tugthuset, opsøgte jeg Ivan Sakharov. 'Sådan og sådan er det,' sagde jeg, 'og det er Enarm, der har sendt mig her hen.' – 'Ja, jeg ved det,' svarede han, 'den gamle har allerede talt til mig om dig. Nå, foreløbig kan du blive her og hjælpe til i marken, så kan vi altid senere se, hvad der er at gøre.' – 'Men hvor er Enarm henne?' spurgte jeg. 'Ja,' sagde han, 'den gamle er ikke til stede for øjeblikket, han er borte på forretningernes vegne, og det kan vare nogen tid, inden han kommer.'

Så blev jeg da boende på gården mod at hjælpe til i marken og i huset. Vi var fire mandfolk i det hele: manden selv, en voksen søn, en karl og så jeg, og foruden os var der fruentimmerne – og Enarm, når han i ny og næ tog ophold hos os for et par dage ad gangen. Faderen og sønnen var yderst strenge gammeltroende og rørte aldrig hverken brændevin eller tobak, men for øvrigt var der ikke noget særlig mærkeligt ved dem. Karlen Kusjma var derimod en løjerlig fyr, helt lodden i ansigtet og på hænderne og næsten så sort som en neger. Rigtig i hovedet var han vist heller ikke, for så såre han hørte bjælderne klinge ude på landevejen, blev han så bange, at han straks løb ind i skoven og skjulte sig i et tæt buskads. Enarm var han også dygtig ræd for, for blot han så ham i det fjerne, skyndte han sig hen til sit gemmested, og når de så kaldte på ham, blev han liggende uden at svare og rørte sig ikke af stedet. Men kom Enarm selv hen til ham og sagde et eneste ord, fulgte han efter

ham som et får og gik derpå atter hen og forrettede sin dont, som han skulle.

Kun sjældent kom den gamle til gården, og med mig snakkede han næsten aldrig. Undertiden stod han sammen med Ivan Sakharov og så på mig, mens jeg arbejdede i marken, men kom jeg hen til ham, havde han aldrig tid til at give sig af med mig. 'Vent, min dreng,' sagde han, 'til jeg tager fast ophold her, så kan vi tale sammen, men nu har jeg ikke stunder til det.' Og den gamle nagende kummer, kom da atter over mig, skønt jeg havde det godt i alle måder, for føden var upåklagelig, og jeg hørte aldrig et ondt ord. Arbejdet trykkede mig just heller ikke: kom der rejsende og skulle have friske heste, var det næsten altid manden selv eller sønnen sammen med Kusjma, der besørgede dem videre, især om natten. Nå, men netop fordi jeg ikke havde nok af gøre, fik de mørke tanker så stor en magt over mig, at jeg ingen steder kunne være for dem.

Så var det, at jeg en aften – det kan vel have været en fem ugers tid, efter at jeg var sluppet ud af fængslet – kom hjem fra møllen, hvor jeg havde været henne med en sæk korn. Da jeg havde spændt fra, ville jeg gå indenfor, men blev standset på trappen af Ivan Sakharov. 'Gå ikke ind,' sagde han, 'før jeg kalder på dig. Og har du lyst til at tage dig en lur inden aftensmaden, er der tid nok til det.' – 'Hvad mon det skal betyde?' tænkte jeg og gik op på høstænget og lagde mig. Men jeg kunne ikke falde i søvn, for jeg kom til at huske på, at jeg havde ladet min økse ligge nede ved bækken. 'Det er vist bedst, at jeg henter den,' sagde jeg til mig selv, 'for ellers kan der let komme en anden og tage den.' Idet jeg gik forbi vinduerne, kiggede jeg ind i stuen og så da, at den var fuld af mennesker.

For bordenden tronede assessoren med en stor brændevinsflaske, blæk og papir foran sig, og bag ham stod gendarmen. Der var altså forhør. Henne på en bænk sad Enarm og lænede sig op mod væggen. Ak herre Jesus, sikken et syn! Han var bundet og bastet, håret hang ham ned i panden, og hans øjne glødede som kul. Hu, han var fæl at se på!

Jeg trak hovedet til mig og listede mig væk. Det var efterår den gang og en mørk, men stjerneklar nat. Aldrig glemmer jeg den nat! Floden brusede, skoven susede, og selv gik jeg som i en døs. Så satte jeg mig ved randen af bækken i det våde græs, rystende over hele kroppen som et espeløv. Ak herre Jesus!

Hvor længe jeg har siddet der, skal jeg ikke kunne sige, men med ét så jeg en mand komme gående ud af skoven og hen ad stien. Han havde hvid frakke på og en flad hue og gik og svingede med stokken. Det var skriveren, som boede på den anden side skoven. Han gik over broen og lige ind i huset, og jeg løb så igen hen til vinduet, for det drog mig derhen med en uimodståelig magt.

Lige så snart skriveren var kommet indenfor, tog han huen af og så sig om til alle sider; han vidste øjensynlig ikke, hvorfor de havde sendt bud efter ham. Da han kom forbi Enarm, sagde han: 'God dag, Ivan Alexejev!' Men den gamle så på ham med lynende øjne, og Ivan Sakharov trak ham i ærmet og hviskede noget til ham. Det gav et sæt i skriveren, og derpå gik han hen til assessoren, der sad og gloede ud for sig med sløve øjne.

'Sig mig, kender du ham der?' spurgte assessoren og pegede på Enarm.

Skriveren så derhen og vekslede et blik med Ivan Sakharov.

'Nej,' svarede han, 'ham mindes jeg aldrig, jeg har set før.'

'Hvorfor mon assessoren spørger om det?' tænkte jeg. 'Han kender ham jo godt selv.'

'Er det ikke Ivan Alexejev, også kaldet Enarm, som sidder der henne?' spurgte assessoren videre.

'Nej,' svarede skriveren, 'det er ikke ham!'

Derpå tog assessoren pennen, skrev noget på papiret og begyndte at læse det op. Og da jeg hørte, hvad det var, blev jeg yderst forbavset. På papiret stod der nemlig, at Ivan Alexejev ikke var Ivan Alexejev, og at hverken skriveren eller nogen anden af de tilstedeværende anerkendte ham som denne person, men at han selv kaldte sig Ivan Ivanov og førte et pas med dette navn. Se, det var højst mærkeligt! Hele stuen var fuld af folk, der kendte Enarm lige så godt som jeg, og alle svor de med hånden på hjertet, at de aldrig havde set ham før. Men de var også alle samlet her for dette tilfældes skyld, og hver eneste af dem stod i ledtog med Ivan Sakharov.

Forhøret var sluttet, og folkene fik lov til at gå; Ivan Sakharov gav assessoren nogle penge, og denne talte dem og puttede dem i sin lomme. 'Se så, gamle,' sagde han derpå til Enarm, 'nu ville det vist være heldigt, om du rejste en tre-fire måneder bort, og gør du det ikke, må du selv tage skade for hjemgæld. – Nå, spænd så for i en fart!'

Jeg skyndte mig at komme bort og lagde mig op på høstænget igen, for jeg tænkte, nu kommer de om lidt ud i gården, og jeg ville ikke have, at de skulle se mig ved vinduet. Mens jeg nu lå der oppe, hørte jeg bjælderne klinge: det var assessoren, som kørte bort, og derpå blev det stille og roligt i huset. Længe lå jeg vågen, og lige som jeg endelig var faldet i søvn, blev jeg atter vækket af lyden af bjælder. 'Klingelingeling!'

lød det først ganske svagt, men derpå stærkere og stærkere, og lidt efter var jeg ikke i tvivl om, at det var en vogn, som kom kørende hen til huset. Derinde må de også have hørt den, for da den rullede hen over broen, hørte jeg dem allerede rumstere nede i gården.

'Å,' tænkte jeg, 'det må være nogle rejsende, der vil overnatte her eller blot skifte heste.' Men selv om de ville videre, behøvede jeg ikke at holde mig vågen, for det var jo i reglen Ivan Sakharov selv eller hans søn og Kusjma, der besørgede kørslen. Jeg lagde mig derfor ned i høet igen for at sove videre, da jeg pludselig hørte Enarm og Sakharov snakke sammen lige under høstænget.

'Nå, hvad skal vi så gøre?' sagde den gamle. 'Hvor har vi Kusjma?'

'Ja, det er netop det gale af det,' svarede Sakharov, 'for min søn er kørt bort med assessoren, og Kusjma løb sin vej, så snart han hørte vognen komme. Han bliver værre og værre, det gale dyr!'

'Nå – men Fjodor?' sagde Enarm. 'Er han da ikke hjemme?'

'Jo, det er allerede et par timers tid siden han kom tilbage fra møllen. Han ville have rendt lige ind i stuen, men jeg fik ham da heldigvis stoppet.'

'Er du vis på, at han ikke har set noget?'

'Nej, det har han ikke, for han gik op og lagde sig på høstænget.'

'Godt, så lader vi ham tage affære i aften.'

'Ja, tror du også, det går?' sagde Sakharov.

'Om det går? – Han er jo netop, som han skal være: enfoldig, stærk som en bjørn og lydig. Jeg kan vikle ham om min lille

finger. Og desuden rejser jeg jo nu bort for længere tid, så må vi have ham oplært til forretningen.'

'Ja, men jeg har alligevel ikke rigtig fidus til ham,' sagde Sakharov, 'skønt Gud skal vide, at han ser ud som et topmålt fæ. Kan man også stole på ham?'

'Jo, jeg svarer for ham,' sagde den gamle. 'Jeg kender ham! Han er en rigtig enfoldig fyr, netop af den slags, vi trænger til. Og Kusjma må vi se at blive af med på en eller anden måde; jeg er bange for, at han ellers en skønne dag går hen og sladrer af skole.'

Så begyndte de at kalde på mig. 'Fjodor!' råbte de. 'Halløj, Fjodor!' Men jeg lå ganske stille og sagde ikke et ord. Den gamle krøb op på høstænget og ruskede i mig. 'Stå op, lille Fjodor,' sagde han venligt, 'du har nok sovet, hvad?' – 'Ja,' svarede jeg, 'det har jeg.' – 'Nå ja, men nu må du op, min dreng, og spænde for; du skal videre med nogle rejsende. Og kan du huske, hvad du svor mig til?' – 'Ja,' svarede jeg, 'det kan jeg,' men tænderne klaprede i munden på mig, og jeg rystede over hele legemet, mens jeg sagde det. 'Nu tror jeg nok,' hviskede Enarm, 'at den tid er kommet, hvor du får brug for din ed. Gør så alt, hvad jeg byder dig! Men skynd dig lidt, for de rejsende har travlt.'

Jeg trak teljegaen ud i gården, lagde kumten på stanghesten og begyndte at spænde for, men mit hjerte bankede, som om det ville sprænge mit bryst, og hele tiden tænkte jeg: 'Er det drøm eller virkelighed?' – Henne ved stalden stod Enarm og lagde sadlen på sin hest; den var nemlig så lydig, at han kunne sadle den med den ene hånd. Da han var færdig, satte han sig op på den og hviskede et lille ord ind i dens øre, og så gik den af sig selv ud af gården. Jeg kiggede efter den gamle og så, at han

galoperede hen ad skoven til. Skønt månen endnu ikke var stået op, var det dog så lyst, at jeg kunne se ham, lige til han forsvandt inde mellem træerne, og i samme nu som jeg så det sidste glimt af ham, trak jeg også vejret lettere.

Da jeg havde spændt for, kørte jeg frem foran døren og gik ind i stuen. Henne på ovnbænken sad en ung frue med tre små børn. Det ældste kunne vel være en fire år, og det yngste, en lille pige, var vist knap fyldt to. 'Hvad mon hun vil her i denne øde egn,' tænkte jeg, 'og det oven i købet ganske ene og uden sin mand?' Fruen var stille af sig og med et rigtig venligt væsen. Hun gav mig te at drikke og spurgte mig, om egnen var sikker, og om man ikke var udsat for overfald. 'Det har jeg aldrig hørt noget om,' svarede jeg, men i mit stille sind tænkte jeg: 'Ak, kære, lille frue, du har vist grund nok til at være bange – en moders hjerte er en sikker spåmand!' og det var også slemt nok for hende at skulle rejse alene med tre børn og en hel mængde rejsetøj oven i købet. Det var vist ikke for sin fornøjelses skyld, at hun gjorde den tur.

Nå, vi satte os så op i vognen og rullede afsted. Da vi havde kørt en halv times tid – vi var lige i nærheden af hulvejen – tog Fanden ved den ene af sidehestene. 'Hvad kan det være?' tænkte jeg, og da jeg fik standset dyrene og set mig om, opdagede jeg Kusjma, der kom krybende på alle fire ud af buskene. Han stillede sig op ved vejkanten, så på mig og grinede, mens han rystede sine laser. 'Fy for den Lede!' tænkte jeg, og det løb mig koldt ned ad ryggen. Jeg vendte mig om: børnene sov, men fruen selv sad og pintes af angst og havde tårer i øjnene. 'Jeg er bange,' hviskede hun og græd, 'jeg er bange for jer alle!' – "Hvad er det dog du siger, lille frue?' sagde jeg. 'Vorherre være med

dig! Tror du da, at jeg er en røver eller en morder? Men hvorfor blev du dog ikke og overnattede på gården?' – 'Ak nej,' svarede hun, 'dér var endnu værre end her. Den forrige kusk sagde, at vi skulle skifte heste i en landsby, og så kørte han os hen til jeres enlige hus, der ligger midt inde i den mørke skov. – Han, den gamle,' føjede hun til, 'havde ret et par onde øjne!' – 'Herregud,' tænkte jeg, 'hvad skal jeg dog stille op med hende, hun er jo helt ude af sig selv, den stakkel!' – 'Nå,' sagde jeg så højt, 'hvad vil du? Skal vi vende om eller køre videre?' Hun svarede ikke, men jeg sprang ned af bukken og blev ved at gå rundt om vognen, for jeg havde så ondt af hende og vidste ikke, hvordan jeg skulle trøste hende, så meget mere som jeg selv ikke var glad ved at skulle gennem hulvejen og forbi den forbandede klippe. Så mærkede hun jo nok, at jeg næsten var lige så bange som hun, og gav sig til at le. 'Ja,' sagde hun, 'sæt dig nu kun op, og lad os køre videre. Tilbage til huset tager jeg ikke – dér er alt for uhyggeligt! Nej, så kører jeg hellere med dig, for du har et godt og ærligt ansigt.' – Ser du, min far, nu er folk bange for mig, fordi jeg bærer dette forbandede kainsmærke, men den gang så jeg ud i ansigtet næsten som et barn.

Jeg blev helt glad ved at høre hende tale sådan og satte mig atter op på bukken. 'Nå, og nu afsted!' sagde min lille frue, 'så kan vi snakke sammen undervejs.' Hun spurgte mig først ud om mig selv og fortalte mig derpå, at hun var på vej til sin mand; han var af de rige og fornemme, men landsforvist. 'Og har du tjent længe på gården, hvor du nu er?' spurgte hun mig så. 'Nej,' svarede jeg, 'kun godt en måneds tid.' – 'Hvordan er folkene?' spurgte hun videre. 'Å,' svarede jeg, 'de er, som folk er flest, hverken bedre eller værre, men for resten kender jeg ikke

synderlig til dem. De er strenge i troen, drikker ikke brændevin og ryger heller ikke tobak.' – 'Ja,' sagde hun, 'det er kun biting, og det er slet ikke det, det kommer an på.' – 'Ja, hvad kommer det da egentlig an på?' spurgte jeg så, for jeg mærkede jo nok, at skønt hun kun var et fruentimmer, var der dog ikke så lidt fornuft i hende, og mente derfor, at hun måske kunne lære mig noget nyttigt. 'Sig mig,' sagde hun, 'har du lært at tyde bogstaverne?' – 'Ja,' svarede jeg, 'lidt forstår jeg mig nok på de dele.' – 'Hvad er da det første og vigtigste bud i Evangeliet?' – 'Det vigtigste,' svarede jeg, 'er det med kærligheden.' – 'Ja, det er rigtigt,' sagde hun fornøjet, 'og du ved jo også nok, at større kærlighed gives der ikke, end når nogen hengiver sit liv for en anden. Se det er hele loven! Men forstand hører der også til; man må kunne bedømme, hvad det kommer an på, og hvad der er narrestreger. Og alt det væsen med fingrene og den megen snak om tobakken har ikke stort at sige.' – 'Nå ja, det er vist rigtigt nok, lille frue,' svarede jeg, 'men alligevel kan det dog være ganske gavnligt, at mennesket er noget streng med trosreglerne, for at han til enhver tid kan huske på, hvem han er.'

Nå, mens vi nu sad sådan og snakkede, kørte vi langsomt videre og kom da til floden, der løber langs den ene side af skoven. Når det er lavvande, kan man køre over den, og det var det netop nu. Ja, over kom vi da også, men vandet sprøjtede højt op om ørene på os, og vognen skumplede ikke så lidt. Børnene vågnede, spærrede de små øjne op og så, at det var mørk nat. Foran os susede træerne, oppe på himlen skinnede stjernerne, og månen var i færd med at stå op. Se det er rigtig

noget for børn, den slags ting – for det ved vi jo nok, at der kun skal lidt til at more småfolk.

Lige som vi kørte ind i den mørke skov, løb det mig koldt ned ad ryggen. 'Hvad går der dog af dig?' sagde jeg til mig selv, og i det samme så jeg en rytter komme galoperende lige hen imod os. Nærmere og nærmere kom han, og det forekom mig da, skønt jeg ikke var sikker derpå, at det var Enarm, der kom ridende på sit grå øg. Det gøs i mig. 'Hvad mon den gamle vil?' tænkte jeg. Og så havde han oven i købet mindet mig om min ed, inden han red hjemme fra, så det var vist ikke for det godes skyld, han var her. Jeg følte en vældig rædsel for ham i dette øjeblik, og da jeg i det samme kom til at huske på, hvor ond og skulende han havde set ud, da han sad bundet inde i stuen, begyndte jeg at ryste og skælve over hele legemet.

Jeg hverken hørte eller så, hvad der foregik om mig. Fruen talte flere gange til mig, men jeg sad og tav bomstille. Og da hun mærkede, at jeg ikke var til at slå et ord ud af, tav hun også.

Der var mørkt og skummelt i hulvejen, men endnu mørkere var der i min sjæl. Jeg var mere død end levende, og skønt jeg sad med tømmerne i hånden, havde jeg dog ikke mindste styr på hestene og lod dem løbe, som de selv havde lyst. Nu var vi lige ved klippen. Jo, ganske rigtigt, jeg havde ikke taget fejl: et lille stykke foran os, midt på vejen, holdt den gamle på sit grå øg, og hans øjne lyste – så sandt Gud lever! – som glødende kul. Jeg tabte tømmerne ud af min hånd, og hestene løb lige hen til den grå og blev stående. 'Fjodor!' råbte den gamle. 'Stig ned, hører du!' Jeg gjorde, som han sagde, og han kravlede ned af sit øg og stillede det på tværs af vejen. Mine heste rørte sig ikke af stedet, og jeg stod også som naglet fast til jorden. Han gik hen

til mig og sagde noget, tog mig ved hånden og førte mig ud til siden af vejen. Og da jeg skulle se nærmere til, holdt jeg en økse i hånden.

Han nærmede sig vognen, og jeg fulgte viljeløst efter ham, den morderhund, uden at sige et ord. 'Synd,' sagde han, 'og bagefter vil du angre!' Mere husker jeg ikke. Lige foran ruffet standsede han. 'Begynd!' sagde han. 'Slå først kællingen for panden, og så ungerne!' Jeg kastede et blik ind i vognen. Ak herre Jesus! Den lille frue sad som en såret due, skærmede børnene med sine arme og så på mig med store, forfærdede øjne. Mit hjerte blødte! De små var også vågne og kiggede på mig som nogle stakkels forskræmte fugleunger. Om de forstod, hvad der foregik, ved jeg ikke.

Og det var, som om dette blik vækkede mig af min døs, eller hvad jeg nu skal kalde det. Jeg vendte hovedet bort og løftede øksen. Så så jeg hen på Enarm: han rystede. Men i mit hjerte følte jeg kun harme og ikke spor af medlidenhed. Atter så jeg hen på den gamle. Hans øjne var nu helt grønne og rendte uroligt rundt i hovedet på ham; han var ræd og stod og vred sig som en orm. Endnu højere løftede jeg øksen, helt op over mit hoved – og inden den gamle fik sagt et kny, lå han død for mine fødder. Men jeg gav mig til at trampe på den døde, for jeg blev som et dyr – Vorherre tilgive mig!"

Min kusk trak vejret dybt og holdt inde med sin fortælling.

"Nå, men hvordan gik det så videre?" spurgte jeg, da det lod til, at han slet ikke ville begynde på ny.

"Hvad siger du?" sagde han og fo'r op med et sæt. "Nå – hvordan det gik! – Jo ser du, mens jeg stod og trampede på liget, så jeg pludselig Ivan Sakharov komme anstigende i galop

og med en bøsse i hånden. Jeg løb ham i møde, men så snart han havde kastet et blik på mig, gjorde han omkring og gav sig til at smøre løs på sin hest med kolben. Dyret vrinskede som et menneske, der hyler i dødsangst, gjorde et vældigt spring og fløj derpå afsted med ham som en pil.

Lidt efter lidt kom jeg til mig selv igen. Uden at se hen på fruen og børnene satte jeg mig op på bukken og piskede løs på mine heste, men de rørte sig ikke af stedet, og det var ikke så løjerligt, for lige foran dem stod den grå endnu tværs over vejen, således som den var afrettet til. Se, den havde jeg nu rent glemt! Jeg gjorde korsets tegn. 'Det er tydeligt,' sagde jeg til mig selv, 'at du også må nedlægge dette djævelske dyr.' Jeg gik hen til den, men den blev roligt stående og spidsede kun sine øren. Derpå tog jeg et tag i tøjlerne, men det hjalp heller ikke – den rørte sig ikke af stedet. 'Ja, lille frue,' sagde jeg så, 'nu må du ud af vognen!' Jeg var nemlig bange for, at hestene skulle løbe løbsk med hende, når vejen blev fri. Hun steg øjeblikkelig ud med den mindste, og de to andre kravlede bagefter og trykkede sig ængsteligt op til hende. De var bange, de små stakler, mest måske, fordi der var så mørkt og uhyggeligt inde i skoven, men vel også, fordi de så mig strides med disse djævle.

Jeg trak hestene noget tilbage, tog igen øksen i hånden og gik hen til den grå. 'Gå af vejen,' sagde jeg, 'eller jeg slår dig for panden!' Men den flyttede sig ikke af stedet og lagde kun det ene øre tilbage, som om den ville sige: 'Nej, jeg bliver, hvor jeg er! Se du at få mig væk, hvis du kan!' Så løftede jeg øksen og slog den: kladask! lige for panden. Den gav et lille grynt fra sig, faldt om og strakte alle fire i vejret. Jeg slæbte den hen til kanten af

vejen og lagde den ved siden af dens herre. 'Nu kan I ligge der begge to!' tænkte jeg og gik så igen hen til vognen.

'Sæt dig ind!' sagde jeg til fruen, og hun løftede så først de to mindste op i vognen, men den ældste var hende for tung. 'Å, kom og hjælp mig!' bad hun. Da jeg gik hen til drengen, rakte han begge armene op imod mig, men i samme nu som jeg ville tage ham, kom jeg til at huske på, hvad der lige var sket. 'Nej,' sagde jeg, 'tag ham hellere selv, jeg er helt blodig, og han har ikke godt af at røre ved mig.'

Endelig kom vi da op i vognen alle sammen, og jeg ville så køre, men hestene prustede og stampede og var ikke til at få af stedet. Ja, her var gode råd dyre. 'Å, lang mig den ældste her op!' sagde jeg, og det gjorde hun og holdt fast ved ham med hænderne. Det hjalp, for da jeg nu klaskede løs på dyrene med enden af tømmen, fo'r de afsted som en hvirvelvind, akkurat som for lidt siden. – Det var blodet, de flygtede for.

Næste morgen kørte jeg fruen hen til den nærmeste landsby og angav mig selv. 'Tag mig,' sagde jeg, 'jeg har dræbt et menneske!' Men fruen fortalte så, hvordan det hele var gået til. 'Han har frelst mit liv,' sagde hun til sidst. De bandt mig alligevel, og hun græd, den stakkel. 'Hvorfor binder I ham?' sagde hun. 'Det er jo en god gerning, han har gjort – han har forsvaret mine børn mod røverne.' Og da hun mærkede, at ingen brød sig om, hvad hun sagde, blev hun så fortvivlet, at hun styrtede hen imod mig for at løsne mine bånd. Men jeg søgte at snakke hende til fornuft. 'Lad være med det,' sagde jeg, 'den sag må du ikke blande dig i. Nu er det Vorherre og de gode mænd, som bliver sat til at dømme mig, der skal afgøre, om jeg er skyldig eller ikke.' – 'Og hvad skyld skulle du vel have?'

spurgte hun. 'Jo,' sagde jeg, 'jeg har været hovmodets træl. Mit forbandede hovmod er skyld i, at jeg er gerådet mellem disse afskyelige mordere. Jeg vendte mig fra verden og ville ikke følge menneskenes råd, men kun min egen dårlige klogskab, og nu har denne klogskab ført til, at jeg selv er blevet en morder!'

Nå, hun adlød så og lod mig være i fred. Men inden hun drog videre, gik hun hen til mig, sagde farvel og omfavnede mig. 'Stakkels, kære ven!' sagde hun og græd. Og sine børn førte hun også hen til mig. 'Hvad er det, du gør?' sagde jeg. 'Lad de uskyldige små dog ikke besmitte sig. Husk, at jeg er en morder!' Men på samme tid må jeg dog tilstå, at jeg var bange for, at børnene skulle ræddes ved mig. De to mindste kom hun med på armen, og den ældste gik selv hen til mig. Da den lille knægt slyngede armene om min hals, kunne jeg ikke holde det ud mere, men gav mig til at græde; tårerne løb i stride strømme ned ad mine kinder. Nå, men denne kvinde havde et godt hjerte, og måske Vorherre for hendes skyld vil tilgive mig min store synd.

'Hvis der,' sagde hun, 'gives noget på jorden, der hedder sandhed, så skal jeg forskaffe dig din ret. Aldrig i mit liv skal jeg glemme dig!' Og hun glemte mig heller ikke. Ja, du kender jo vore domstole, de er fulde af omsvøb, ved du nok, og de ville også have holdt mig i fængslet den dag i dag, hvis hun og hendes mand ikke havde skaffet mig løs."

"Nå, så du måtte virkelig spadsere i tugthuset igen?"

"Ja, og jeg sad der oven i købet temmelig længe. Det var mine penge, de ville have fat i, skal jeg sige dig. Fruen sendte mig nemlig 500 rubler, og hun og hendes mand skrev et brev til mig. Men så snart disse penge kom, blev jeg kaldt op på kontoret til

assessoren. 'Nå,' sagde han, 'din sag ligger i min hånd. Hvor meget vil du give, for at jeg skal frikende dig helt?'

'Jo, du er et net stykke velbårenhed!' tænkte jeg. 'Hvad pokker skal du egentlig have penge for? Nej, døm du mig kun, så strengt du vil – men efter loven, så skal jeg bøje mig helt ned til jorden for dig.'

'Jeg giver ingen ting!' sagde jeg højt. 'Døm du mig efter loven, mere forlanger jeg ikke.'

Men han lo og sagde: 'Ja, jeg ser jo nok, at du er et fæ! Efter loven kan din sag afgøres på to måder. Loven ligger på hylden, og jeg har blandt andet – magten. Jeg kan putte dig hen, hvor jeg selv vil.'

'Undskyld,' sagde jeg, 'men det forstår jeg ikke rigtigt.'

'Nå, så det gør du ikke, dit fæ. Ja, hør så efter. Du har jo forsvaret fruen og hendes børn, ikke sandt?'

'Jo, hvad så videre?'

'Ja, ser du, det kan man tilskrive dig som en dyd, og i alle henseender oven i købet, for det er en god gerning. Se, det er nu den ene måde at afgøre sagen på.'

'Og den anden?'

'Den anden? – Å, se engang ned på dig selv! Ser du ud som en svækling, hvad? Og lige over for dig stod en olding – han havde ikke stort flere kræfter end et barn. Du kunne jo altså i al anstændighed have bundet hans hænder på ryggen og ført ham til øvrigheden, men i stedet for slog du ham: bardus! lige for panden, så han faldt død om med det samme. Se det må nu henregnes til selvtægt, for det er ikke lovens mening. Har du forstået mig?'

'Ja, det har jeg!' svarede jeg. 'Nej, der er ikke nogen retfærdighed til hos jer, mærker jeg nok. Men mine penge får du ikke.' – Sikken en dommer! Jo, han forstod rigtignok at dømme!

Men han blev vred.

'Nå ja, det er godt,' sagde han, 'du skal få lov til at sidde og rådne i tugthuset, så længe der er ret og retfærdighed til!'

'Det er hørt,' sagde jeg, 'men tru blot ikke.'

Og så lod han mig sidde og rådne, men fruen blev ved at virke for mig, og hun fik mig da også ud. En skønne dag kom der nemlig et papir af en sådan beskaffenhed, at assessoren vred sig som en orm. Han kaldte mig ind på kontoret og skældte, bandede og skreg, men gav så til sidst køb og lod mig slippe ud endnu samme dag. Og således fik jeg altså min frihed uden dom, men endnu den dag i dag ved jeg ikke, hvorledes det er sket. De siger jo, at der også herhjemme hos os skal findes retfærdige domstole, og nu håber jeg stadig på, at jeg måtte blive stedet for rigtige, edsvorne dommere. Det var dog rart nok at vide, hvad de ville sige."

"Nå, og hvad blev der af Ivan Sakharov?"

"Ja, han forsvandt sporløst. Ser du, mellem ham og Enarm var der følgende aftale: Sakharov skulle følge efter mig i frastand, og hvis jeg så ikke ville slå fruen og børnene ihjel, skulle han skyde på mig med sin bøsse. Men Vorherre ville det nu anderledes, for da han kom galoperende, havde jeg allerede afgjort sagen. Senere har folk fortalt mig, at han endnu samme nat løb sin vej med alle sine penge uden at sige et ord til nogen. Hen ad morgenstunden gik der ild i huset, men om han har ladet den røde hane gale, inden han stak af, eller om Kusjma

har gjort det, sådan som folk siger, skal jeg ikke have nogen mening om. Kun så meget ved jeg, at flammerne slog ud ved daggry, og at der hen ad aften kun var nogle rygende bjælker tilbage. Slynglernes djævelske rede blev til aske. Fruentimmerne drog ud i den vide verden med tiggerposen, og der går de den dag i dag, men sønnen måtte spadsere i tugthuset. Han ejede nu ikke noget, han kunne købe sig fri for."

"Så, nu er vi der, herre!" sagde han, da vi lidt efter kørte hen foran stationsbygningens trappe. "Og der har vi solen! – Kan du se, hvor venligt den kigger ned til os?"

4. En sibirisk Voltaire

Der var gået omtrent en måned. Jeg havde afgjort mine forretninger i Kusnezk og var atter på tilbagevejen. Otte dage i træk havde jeg kørt fra station til station, og nu nærmede jeg mig Bolschoje, hvor jeg vidste, at min tykke ven Vasilij Ivanovitch ville modtage mig med åbne arme.

Da jeg rullede hen foran huset, stod han allerede på trappen og røg sin cigar.

"Ja, jeg kan ingen heste skaffe Dem!" sagde han, inden jeg endnu havde fået tid til at sige goddag.

"Å, lad nu være med at spøge, Vasilij Ivanovitch," svarede jeg og pegede på et trespand, der holdt inde under et åbent træskur. "De narrer mig ikke, når jeg har syn for sagen."

Vasilij Ivanovitch lo først lidt, men derpå sagde han i en fuldstændig alvorlig tone:

"Nej, jeg forsikrer Dem for, jeg har ingen heste til Dem. Og De har vel heller ikke så travlt, at De ikke skulle kunne blive her

i nat?"

"Men hvem er det trespand da til? – Da vel aldrig til guvernøren?"

"Nej," svarede han, "så højt på strå er den, jeg venter, ikke, men han går alligevel forud for enhver anden. Ja, bliv nu ikke fornærmet, Dem vil jeg også gerne tjene på enhver mulig måde, men jeg ser jo, at De ikke har så stort hastværk, og den anden rejser, om jeg så må sige, med et højere mål for øje."

"Hvad behager? – Et højere mål?"

"Ja vent lidt, så skal jeg fortælle Dem det hele. Men hvorfor står De her udenfor? Kom dog hellere ind i min hytte!"

Jeg gik så ind med ham i stuen, hvor den dampende samovar allerede ventede os på tebordet.

"Hør, sig mig engang," sagde Vasilij Ivanovitch, da jeg havde taget plads, "har De aldrig hørt tale om en mand, der hedder Proskurov?"

"Nej, ikke så vidt jeg ved."

"Ja, det er ham, jeg venter. – Og har De måske heller ikke hørt, at der hos os består et selskab – et slags aktieselskab – som har sat sig det ædle formål at plyndre på landevejen ved nattetid?"

"Om jeg har? – Jo, det kan De da nok begribe!"

"Nå, men De ved måske ikke, at dette selskab tæller medlemmer fra alle samfundsklasser. Forretningerne drives en gros og under devisen: 'Den ene hånd vasker den anden.' Alle ved også, at det eksisterer, og hvem der er medlemmer af det – alle naturligvis undtagen Hans Excellence guvernøren. Men for nogen tid siden gjorde selskabet en så ualmindelig glimrende forretning, at det endog blev Hans Excellence for broget, og han

besluttede så at udrydde det med rode og udsendte i den anledning en embedsmand, Proskurov, som han gav den mest udstrakte fuldmagt til at handle i hans navn."

"Nå ja, det er da ikke så mærkeligt."

"Nej, men det forbavsende er, at han fik fat i en ærlig og energisk mand. I tre måneder har Proskurov nu gået og udryddet og vakt en ganske forskrækkelig uro og alarm. Ikke mindre end en halv snes heste er gået i løbet i den tid."

"Så? – De siger det så fornøjet; det kan da ikke være Dem synderlig behageligt."

"Jo, ser De, det er ikke postvæsenets heste, som det går ud over, for Proskurov kører altid roligt og fornuftigt; det er landpolitiet, der jager livet af bøndernes heste, blot for at være første mand på pletten. Og det er naturligvis af ren og bare tjenstiver – hm! Nå, én gang lykkedes det dem virkelig også at narre Proskurov, og dette gjorde ham så rasende, at han forglemte sig og skrev i den officielle rapport: 'Takket være landpolitiets bestræbelser lykkedes det at skjule ethvert spor af forbrydelsen!' Se bagefter indså han jo nok, at han havde båret sig dumt ad, og for at klare sig måtte han så udstede en skriftlig erklæring, i hvilken han tilbagekaldte denne beskyldning. 'Ja, ja, denne gang vil vi lade det gå,' sagde hans foresatte til ham, 'men prøv ikke på de løjer mere, for ellers kunne det let hændes, at De fik Deres afsked – på grund af svagelighed.'"

"Nå, og hvem støtter De nu – ham eller de andre?"

"Ja, ser De, jeg hjælper ham, så godt jeg kan. Proskurov og jeg, vi danner nemlig også et slags hemmeligt selskab: han udrydder, og jeg holder altid heste parat til ham. Se nu i morges for eksempel, da jeg fik at vide, at der var begået et mord et par

mil herfra, lod jeg øjeblikkelig spænde for, og nu venter jeg ham hvert øjeblik."

"Men sig mig," sagde jeg, "tror De også rigtigt på hans mission?"

"Nej," svarede han, idet han tog sig et stærkt drag af sin cigar, "når jeg skal være oprigtig, gør jeg det ikke, og til sine tider forekommer det mig endog, at hans bestræbelser er både unyttige og latterlige, men jeg hjælper ham dog alligevel."

"Og befolkningen, hvordan stiller den sig til sagen?"

"Ja, den har også sympati for ham, men hvad kan det nytte, når der ingen rigtig tro er på den sag, han kæmper for. Skal der være det, må der stå en i spidsen for styret, som er så snedig, at han kan tage det op med alle de bedragere og rænkesmede, som der vrimler af i dette velsignede land. Ja, i så fald ville vi måske få den rette tro på, at Proskurovs bestræbelser ville lykkes, men som det nu er, har vi det, Fanden skal gale mig, ikke! Ak ja, ak ja! Det er rare forhold, vi lever under! – Nej, lad os hellere holde os til teen!" udbrød han pludselig og skænkede i glassene.

"Hør, det er sandt," sagde Vasilij Ivanovitch, da vi havde drukket vor te og sad ved cigarerne, "De var jo nær kommet galt afsted, sidst De rejste her igennem. Fortæl mig lidt nærmere om det eventyr, De havde i hulvejen."

Jeg fortalte ham så, hvad jeg havde oplevet.

Vasilij Ivanovitch sad længe i dybe tanker og stirrede på den brændende cigarspids.

"Ja," sagde han omsider, "jeg er bange for, at det tager en dårlig ende med den stakkels Fjodor Silin; enten før eller senere vil de nok gøre det af med ham."

"Hvorfor tror De det?"

"Jo, de har allerede flere gange været efter ham, og han udsætter sig også på den mest dumdristige måde. Ganske vist har de slyngler fået en vis respekt for ham, siden han slog Enarm for panden, men jeg har dog hørt sige, at flere af dem har ytret, at de nok skal få bugt med Drabsmanden, og at de mener det alvorligt, er man ikke i tvivl om, når man ser hen til den hårdnakkethed, de sender ham den ene kugle efter den anden med."

5. Proskurov

Pludselig rejste Vasilij Ivanovitch sig og lyttede. "Vent lidt," sagde han, "det forekommer mig, at jeg hører bjældeklang udenfor; det må være Proskurov, der kommer. – Ja, ganske rigtigt," tilføjede han, idet han kastede et blik ud af vinduet, "der har vi ham! Nå, han har ordentlig travlt i dag! Ha, ha, ha!"

Klangen af bjælderne blev stærkere og stærkere, alt som vognen nærmede sig; man hørte den rulle ind i gården, og lidt efter standsede den med et vældigt klingelingeling foran husets trappe. Døren åbnedes, og en mand i pels og uniformshue kom farende ind i stuen. Han så ud til at være i trediverne, var af middelhøjde og havde et uforholdsmæssigt stort hoved. Trækkene var energiske, og de store, grå øjne havde et kækt og frejdigt udtryk.

Så snart Proskurov var kommet indenfor, så han sig hastigt om til alle sider, og i samme nu som han fik øje på Vasilij Ivanovitch, styrtede han hen til ham.

"Hr. stationsforvalter! Vasilij Ivanovitch!" råbte han åndeløst. "Kære ven! ... Heste! jeg må have heste ... straks!"

Vasilij Ivanovitch lænede sig tilbage i sofaen og så på ham med et diplomatisk udtryk.

"Jeg kan ikke, bedste mand," sagde han roligt. "Om lidt kommer assessoren, og han har selvfølgelig forrangen."

Den anden satte først et forbavset og skuffet ansigt op, men derpå sagde han hidsigt:

"Hvad behager? Hvad er det, De siger? Jeg er kommet før ham! Jeg er altså ligefrem berettiget til ..."

Men Vasilij Ivanovitch havde imidlertid rejst sig og stod nu og lo ham lige op i ansigtet.

"Å, gid Fanden havde det! De skal da også altid være der med Deres evige løjer, men det har jeg virkelig ikke tid til nu," sagde Proskurov ærgerlig. "Nå, må jeg så få de heste, og det i en fart, for jeg skal videre!"

"Ja, jeg ved det," sagde Vasilij Ivanovitch, "der har nok fundet et mord sted her i nærheden."

"Hvor ved De det fra?" spurgte Proskurov ivrigt.

"Ha, ha! Hvor jeg ved det fra? – Naturligvis fra assessoren! Han var her for lidt siden."

"Ej, der løj De igen!" sagde Proskurov, hvis ansigt opklaredes. "De andre har endnu ikke mindste anelse om det, og den skyldige, eller rettere talt, den mistænkte, er allerede i mine hænder. De kan stole på, at jeg nok skal få noget ud af den historie. Jeg skal rydde sådan op i al den råddenskab, at ..."

"Ja, gør De kun det," afbrød Vasilij Ivanovitch ham. "Men pas blot på, at de andre ikke vipper Dem af pinden."

Ude i gården hørte man bjælderne klinge. Det gav et sæt i Proskurov.

"Vasilij Ivanovitch!" sagde han indtrængende. "Jeg hører, at de spænder for. Det er da til mig, hvad?"

"Ja, vist er det til Dem, vær blot rolig. Men fortæl os først lidt nærmere om dette mord. Hvem er det nu, der har været på spil?"

"Å, det er igen den bande, som De kender så godt. Men nu har jeg alle trådene i min hånd, og denne gang tror jeg nok, at jeg skal nappe disse krabater. Nå, kan jeg så ikke komme afsted? Det haster!"

"Jo, straks! Og hvor har dette mord fundet sted?"

"Ja, det er naturligvis igen i denne forbandede hulvej! Det er en stakkels kusk, de har taget livet af."

"Det er da vel aldrig Drabsmanden!" råbte jeg, grebet af en pludselig anelse.

Proskurov vendte sig om imod mig, og så på mig med sine store, gennemtrængende øjne.

"Jo, det er rigtigt," sagde han, "således kalder de ham. Men hvorfor interesserer det Dem så stærkt, hr. ...? Hvem har jeg den ære at tale med?"

Jeg forestillede mig selv og fortalte, at den myrdede engang havde kørt for mig.

"Nå, så De har kendt ham. Ja undskyld, jeg havde ikke tænkt på at genere Dem, men De indser jo nok, at hvis De kan give mig nogle oplysninger i denne sag, så er det også Deres pligt at gøre det."

"Ja, jeg ved ikke," svarede jeg, "hvorvidt de oplysninger, jeg ser mig i stand til at give, ville kunne føre til de skyldiges opdagelse, men jeg ville ønske, at de kunne det."

"Tak for dette ønske, det gør Dem ære! Men hvis De nu ikke vil lade det bero ved halvgjort gerning, så følger De med mig, hører De! Min tid er knap, må De vide, og det gælder om hurtigst muligt at komme hen til det sted, hvor undersøgelsen skal holdes. Kør med, så kan De undervejs fortælle mig, hvad De ved, og De vil måske oven i købet føre protokollen for mig – jeg rejser nemlig uden skriver, som De ser."

"Med største fornøjelse!" svarede jeg. "Jeg havde selv tænkt på at bede Dem om at måtte følge med, da sagen i allerhøjeste grad interesserer mig."

Drabsmandens skikkelse stod i dette øjeblik lyslevende for mig. Jeg så hans rolige, mørke træk, den dybe rynke mellem brynene og de tankefulde øjne. Og mit hjerte snøredes sammen ved tanken om, at han, denne troskyldige kæmpe, nu lå bleg og stiv i den mørke hulvej, der allerede tidligere havde kastet en skygge hen over hans rene liv.

"Men hvad er det!" råbte Vasilij Ivanovitch, som stod og så ud af vinduet. "Hvem er det, der kommer kørende der henne?"

Proskurov kastede et blik ud af vinduet og for så hen til døren.

"Skynd Dem for Guds skyld!" sagde han, idet han snappede sin hue og ilede ud. "Det haster!"

Jeg fik i en fart min pels på og fulgte efter ham. Da jeg kom ud på trappen, holdt vognen allerede for døren.

Mit blik gled over mod skoven: langt borte, på landevejen, opdagede jeg et køretøj, der kom rullende i en støvsky. Foran sad kusken arbejdende ivrigt med tømmerne, og bag ham skimtede jeg en skikkelse med blanke knapper og distinktioner.

"Ja, du ved vel, at du skal skynde dig, min ven!" sagde Proskurov, idet han stak kusken noget i hånden. "Er vi der om halvanden time, får du en rubel, men kommer vi blot et minut senere, så ..."

Her satte kusken hestene i bevægelse, og Proskurov faldt baglæns ned i sædet uden at fuldende sætningen.

6. Assessoren

Solen var i færd med at gå ned bag horisonten, da vi nærmede os hulvejen, som lå indhyllet i sorte skygger. Det var køligt og stille. Højt op over aftentågen ragede klippen i fuldmånens blege skær, omgivet til alle sider af den mørke skov, der lå ubevægelig som i en fortryllet slummer. Ikke en gren, ikke et blad rørte sig inde i den. Ud i den tavse aften lød klangen af vore bjælder langt ind mellem træerne og gav genlyd i hulvejen.

Et stykke forude, til venstre af vejen, var der tændt et bål inde mellem buskene, og om dette sad bønderne og holdt vagt i mørk tavshed. En halv snes alen derfra, under et uldent dækken, lå den myrdedes legeme. Da folkene så os, rejste de sig alle og lettede på huen.

"God dag, børn!" sagde Proskurov sagte, idet han sprang ned af vognen og gik hen til dem.

"God dag, Deres Velbårenhed!" svarede de alle med én mund.

"Nå, I har vel ladet alt ligge, som det lå?"

"Ja, så omtrent," sagde en af dem. "Det vil sige, Fjodor har vi pyntet lidt på, for han så fæl ud, men dyret har vi ikke rørt."

"Hvilket dyr?"

"Ih, hans skimmel, for den har de også skudt, de slyngler. Han var nemlig ridende, da de undlivede ham."

Henne ved vejen, en hundrede alen fra os, fik vi også ganske rigtigt øje på en død hest.

Proskurov tog bønderne med sig og begyndte sine undersøgelser. Jeg gik hen til den døde og løftede dækkenet fra hans ansigt.

Hans blege træk var rolige, de brustne øjne syntes at stirre op mod aftenhimlen, og over hans ansigt hvilede der et halvt spørgende, halvt tvivlende udtryk, et stempel, døden undertiden sætter, idet den griber den sidste bevægelse af det bortflygtende liv.

Et øjeblik efter, lige som Proskurov var vendt tilbage fra sin undersøgelse, rullede den vogn, vi havde set, da vi kørte fra stationen, ind i hulvejen. Den standsede, da den kom i højde med os, og en ældre mand i politiuniform sprang ud af den.

Assessoren, for ham var det, så dygtig træt og medtaget ud. Hans store, brede bryst arbejdede som en blæsebælg, han pustede gudsjammerligt, og hans vældige, sværtede knebelsbart løftedes og sænkedes, hver gang han stønnende trak vejret. Ned over næsen randt der store sveddråber, og i hans buskede, gråsprængte hår sad der et tæt lag støv.

"Puh!" sagde han åndeløst og trækkende vejret dybt. "Det er også umuligt at komme på samme tid som De, Afanasij Ivanovitch! ... God dag!"

"Ærbødigste tjener!" svarede Proskurov. "Men De behøver da heller ikke at skynde Dem sådan. Jeg kunne jo godt have ventet!"

"Nej, hvorfor det? Puh! Tjenesten fremfor alt! Jeg holder heller ikke af, at man skal vente på mig."

Assessoren talte med hæs og forsviret stemme og duftede af rom og simpel tobak. Hans små, fortinnede øjne løb uroligt rundt til alle sider og standsede, da de kom til mig.

"Det er en af mine bekendte, hr. Ivan Sjemonitch, der er så venlig at ville føre protokollen for mig," sagde Proskurov, idet han forestillede mig med en håndbevægelse.

"Ja, jeg kender Dem af anseelse; det er mig en glæde at gøre Deres bekendtskab," brummede assessoren og tilkastede mig et mistænksomt blik.

"Kaptajn Besrylov!" bemærkede Proskurov med en ny håndbevægelse hen imod ham.

Assessoren førte hånden op til huen og smækkede hælene flot mod hinanden, så sporerne klirrede.

"Nå, det er brillant!" sagde han. "Lad os da skride til værket hurtigst muligt, og mens det endnu er lyst. Halløj! Retsvidnerne her hen!"

Bønderne nærmede sig øvrigheden, og vi gik så hen til den døde, Besrylov forrest. Han trak uden at betænke sig dækkenet hurtigt til side.

Vi veg alle tilbage, slåede af rædsel. Den dræbtes bryst, der var gennemflænset i alle mulige retninger, frembød et eneste gabende sår. Jeg gøs ved synet af den dyriskhed, der her havde gjort sig gældende, for det var øjensynligt, at de fleste af disse sår, af hvilke hvert enkelt var dødeligt, måtte være tilføjet ham, der lå her, efter hans død. Om det så var hr. Besrylov, syntes han noget betaget; dækkenet rystede i hans hånd, hans kinder blev blårøde, og enderne af hans viksede skæg strakte sig truende ud til siderne som to lansespidser.

"De ... de ... slyngler!" sagde han endelig med et dybt suk.

Måske lå der i dette suk en beklagelse over, at hr. Besrylov ikke mere kunne vende om på den snyderiets og hæleriets vej, som han var så langt inde på.

Han lagde atter dækkenet over den døde og henvendte sig til Proskurov, der stod og betragtede ham med et undersøgende blik.

"Mener De ikke," sagde han, "at det er tids nok at føre ligskuet til protokols i morgen? I aften kunne vi måske nøjes med at undersøge lokaliteterne og køre liget til Bolotov."

"Ja, og der holder vi så forhør over det individ, som er arresteret i anledning af den foreliggende sag," sagde Proskurov i en streng tone. "Han sidder nemlig i Bolotov, skal De vide."

"Hvad behager? Hvem er det, der er arresteret?" råbte Besrylov, mens hans øjne løb forvildet om i hovedet på ham. "Hvor er det muligt? ... Hvor kan det være, at jeg intet har hørt om det?"

Han så helt ynkelig ud i dette øjeblik, men det lykkedes ham dog hurtigt at tage sig sammen, og efter at have kastet et forbitret blik på alle os, der stod i kredsen, sagde han flot og i en let henkastet tone:

"Nå, men det glæder mig naturligvis at høre. Hvor De dog altid er heldig. Ja, De forstår rigtignok at skynde Dem, det er sikkert!"

7, "Ivan. 38 år gammel"

Klokken ti om aftenen ankom vi til poststationen i Bolotov, hvor det individ, der var mistænkt for mordet, sad under lås og lukke, men da vi først skulle hvile os ud, og drikke te, blev det midnat, inden forhøret kunne begynde. Proskurov tog plads

bag et bord, der var dækket med papirer og protokoller, og Besrylov, som nu var helt ovenpå igen, nedlod sig på højre side af ham. Jeg selv satte mig lige over for dem begge.

"Nå, så var det vel på tiden, at vi fik arrestanten ind," sagde Proskurov og løftede øjnene fra papiret, han sad og skrev på.

Besrylov nikkede som tegn på samtykke, og et af retsvidnerne gik ind i det tilstødende værelse, hvor delinkventen sad forvaret.

Et øjeblik efter åbnedes døren atter, og ind trådte arrestanten. Lige så snart mit øje faldt på ham, gik det op for mig, at han var en af de fyre, jeg havde set sammen med Kostjuchka nede på færgen. Den gang lå han og stirrede op mod himlen følgende skyernes flugt, men nu stod han for mig med ludende hoved. Hans brede ansigt, med de grove, men regelmæssige træk, udtrykte den største ligegyldighed, og hans matte øjne stirrede sløvt ud i rummet uden at fæste sig på nogen bestemt genstand. Håret var skilt midt i panden på bondevis, og på hans nye sirtses bluse sad der store plamager af blod.

Proskurov rakte mig protokollen og efter at have skubbet blæk og pen hen til mig, begyndte han forhøret med de sædvanlige indledende spørgsmål.

"Hvad hedder du?" spurgte han kort.

"Ivan!"

"Og hvor gammel er du?"

"38 år."

"Hvor hører du hjemme?"

"Ingen steder. – Jeg er landstryger."

"Hør sig mig engang, Ivan, er det dig, der har myrdet Fjodor Silin i nat?"

"Ja, vel er det mig, Deres Velbårenhed! Det er mit arbejde!"

"Det kan jeg lide, du er en flink fyr og gør ingen vrøvl," sagde Besrylov og nikkede opmuntrende til ham.

"Ja, hvorfor skulle jeg vel trække sagen ud til ingen nytte, Deres Velbårenhed? Hvad jeg har gjort, det har jeg gjort!"

"Nå, og hvem har så forledet dig til denne gerning?" spurgte Proskurov videre, efter at de foregående spørgsmål var ført til protokols. "Og hvor har du fået de 53 rubler og 32 kopek fra, som fandtes hos dig, da de greb dig?"

"Å nej, Deres Velbårenhed, skal vi ikke lade det ligge?" svarede landstrygeren og så flygtigt hen på ham med sine underlige dunkle øjne. "De kommer dog ingen vegne med mig alligevel. Arbejdet har jeg gjort for min egen regning, og mere siger jeg ikke. Og foruden mig var der ingen andre til stede end den mørke nat og den sorte skov – jeg var den tredje!"

Besrylov snøftede og så hen på ham. Han nød åbenbart denne luskende forbryderskikkelse, ligesom en officer nyder synet af en rigtig smuk og stram soldat.

Proskurov fortrak ikke en mine. Han havde øjensynlig ikke gjort regning på nogen åbenhjertig eller fuldstændig tilståelse.

"Nå, og du vil måske heller ikke sige mig," vedblev han sit forhør, "hvorfor du har flænset så ubarmhjertigt i Fjodor Silins lig. Bar du nag til ham, eller var der uvenskab mellem ham og dig?"

"Ja, jeg stak ham et par gange med kniven, men mere var det da heller ikke," svarede morderen og så lidt forbavset hen på Proskurov.

"Å hør, min ven," sagde denne til et af retsvidnerne, "tag et lys, og før arrestanten ind i værelset til højre."

Bonden tog et af lysene og åbnede døren, og landstrygeren fulgte efter ham, men næppe var han kommet over tærsklen, før han tumlede baglæns over mod væggen, dødbleg og med sænket hoved. Omsider løftede han det og så på os med et forvirret og tvivlende blik.

"Deres Velbårenhed ... kristne mænd," begyndte han i en bønfaldende tone, "dette har jeg ikke gjort! Tro mig på mit ord, jeg har ikke gjort det! Eller skulle jeg have været så bange, at jeg har glemt det? ... Nej, nej, det er umuligt!"

Pludselig kom der ligesom et glimt i hans øjne.

"Hør, Deres Velbårenhed," vedblev han med fast og bestemt røst, idet han nærmede sig bordet og så hen på Proskurov, "vil De ikke skrive, at Kostjuchka har gjort dette. For ham er det, den skælm! Ingen andre ville kunne tortere et menneske på den måde – det er hans arbejde! Og om han så er min kammerat nok så meget, vil jeg dog ikke kendes ved ham efter dette. Skriv De kun ned, hvad jeg har sagt, Deres Velbårenhed!"

Ved dette uventede udbrud af åbenhjertighed fra arrestantens side rev Proskurov i en fart pennen ud af min hånd og trak protokollen fra mig for selv at føre den. Mens han trak vejret afbrudt og tungt, oprullede landstrygeren derpå det mørke drama for os.

Han var rømt fra tugthuset og havde i nogen tid strejfet rundt uden "forretninger", indtil skæbnen førte ham sammen med Kostjuchka og dennes kammerater. Her hørte han for første gang tale om den afdøde Fjodor Silin. "Drabsmanden", havde de sagt til ham, "var et menneske, som man hverken

kunne ramme med kniven eller kuglen, da han stod under højere magters beskyttelse." – "Men jeg sagde nu, at det var noget sludder, mine herrer," vedblev Ivan, "for jeg ved, at man kan tage enhver med kniven. Så spurgte de mig om, hvad jeg hed, og hvor jeg hørte hjemme, men jeg svarede, at det blev vel min sag. – 'Tugthuset er min fader,' sagde jeg, 'og den mørke skov min moder. Se, det er hele min slægt, og mere får I ikke at vide.' Nå, det ene ord tog det andet, og så endte det med, at vi gik i kompagniskab sammen. De stillede en flaske brændevin hen for mig, og Kostjuchka sagde: 'Hør, vi trænger til en sikker mand, kunne du ikke have lyst til at gøre forretninger med os?' – 'Jo, vel kunne jeg det,' svarede jeg. 'Godt,' sagde han så, 'det gælder om at nappe en herre, som fører store kapitaler med sig, og ham skulle vi gerne have fingre i, når han kører gennem hulvejen. Se, hvis han nu kommer med en almindelig kusk, så klarer vi nok sagen, men skal vi i lag med Drabsmanden, kan det blive vanskeligt nok. Jeg er bange for, at du smører haser, så snart du ser ham.' – 'Nej, jeg gør ikke,' sagde jeg, 'det kan du lide på.' – 'Nå ja,' svarede han, 'det er jo heldigt, at du er så modig; men så meget er sikkert, at hvis du tager Drabsmanden på din samvittighed, kan du vente dig en stor belønning.'"

"En belønning?" spurgte Proskurov. "Hvem skulle du have den af?"

"Hør, gode herre," svarede landstrygeren, "lad mig først blive færdig, så kan De bagefter spørge mig ud. – Nå, med skam at melde, løb jeg også min vej for Drabsmanden, men det var da navnlig, fordi de andre lod mig i stikken. Og skønt Kostjuchka løb før alle vi andre, var han dog den første til at grine ad mig bagefter. Han er svært ondskabsfuld, skal De vide. – 'Ja, det er

godt,' sagde jeg til ham, 'vi kan jo prøve det endnu engang med Silin, men hvis du så igen stikker af, slår jeg dig ihjel, det kan du stole på.' Tre dage i træk lå vi ved hulvejen og lurede på Fjodor, og den tredje dag så vi ham endelig komme ridende, altså vidste vi, at vi kunne vente ham tilbage igen ud på natten. Og det slog også til. Da han kom i højde med os, brændte Kostjuchka løs, skimlen faldt omkuld, og Silin styrtede ind i buskene og gik lige løs på mig. Mit hjerte bankede voldsomt, men jeg tænkte dog hele tiden: Ja, enten skal han blive liggende eller også jeg. Jeg stak efter ham med kniven, men ramte ikke, og han vristede den ud af hånden på mig og smed mig omkuld. Han var stærk som en bjørn, skal De vide. Mens han lå oven på mig, så jeg, at han løsnede sit livbælte for at binde mig. Men i mit støvleskaft havde jeg endnu en kniv – for tilfældets skyld – og den fik jeg listet frem og stak ham med den lige ind under ribbenene. Han stønnede lidt, bøjede sig ned over mig og så mig ind i øjnene. – 'Ak,' sagde han, 'jeg vidste jo nok, at det ville komme sådan. Du har såret mig dødeligt, men jeg er ingen tyran, og derfor siger jeg: Gå kun med Gud!' – jeg rejste mig op, men han blev liggende på jorden og vred sig. 'Tilgiv mig,' sagde jeg. 'Gå!' svarede han. 'Gå din vej! Om Gud tilgiver dig, ved jeg ikke, men jeg gør det.' Og så gik jeg og rørte ham ikke mere, så sandt hjælpe mig Gud! Det er bestemt Kostjuchka, der har redet ham sådan til senere!"

Arrestanten tav og satte sig tungt ned på bænken, og Proskurov førte hurtigt hans tilståelse til protokols.

"Nå," sagde han, idet han lagde pennen til side, "kom så med resten! – Hvad hed den købmand, som var med jer, første gang, I ville Fjodor til livs? Ud med sproget, hører du! Jeg ved jo godt,

at det var i hans navn, at Kostjuchka lovede dig en belønning for at slå Drabsmanden ihjel."

Besrylov så ængsteligt hen på landstrygeren, der sad helt sammenkrøben på bænken, men lige så snart denne havde fået spørgsmålet, rejste han sig og sagde roligt og bestemt: "Nej, jeg siger ikke mere! – Har De skrevet alt op, hvad jeg sagde om Kostjuchka?"

Proskurov nikkede.

"Ja det er godt, så er der vel nok sat en stopper for hans skarnsstreger foreløbig. Men vil De ikke give ordre til, at jeg bliver ført bort, Deres Velbårenhed, for jeg siger ikke mere."

"Hør," sagde Proskurov indtrængende, "du ved vel nok, at jo mere fuldstændig din tilståelse er, desto lempeligere vil retfærdigheden tage fat på dig. Sig kun sandheden, du vil alligevel ikke kunne frelse dine medskyldige."

"Nej, jeg har sagt, hvad jeg vil," svarede arrestanten og trak på skuldrene, "og for resten er det mig ligegyldigt, hvad I gør ved mig."

Proskurov betragtede ham opmærksomt, og da han så, at der intet var at stille op med ham, lod han ham føre ud igen.

8. Fremgang

"Hør, det er sandt, Afanasij Ivanovitch," sagde Besrylov, så snart arrestanten var ført ud, "jeg har jo rent glemt at gratulere Dem, men det er de mange forretninger, der gør mig så tummelumsk i hovedet."

"Hvad gratulerer De mig til?" spurgte Proskurov og vedblev at læse i sin protokol.

"Hvad behager, ved De det virkelig ikke?" sagde Besrylov med et pludseligt glimt i sine øjne. "De, som ellers er så nøje underrettet om alt, har altså ikke engang hørt det endnu? Nå ja, det glæder mig, at jeg skal være den første, der bringer Dem denne behagelige efterretning. Det er mig meget – meget behageligt!"

Proskurov løftede hovedet og så på assessoren, som gik hen imod ham klirrende med sporerne og med et indsmigrende smil.

"De er blevet konstitueret som oppebørselsforvalter i Kusnezk! Nå, dette med konstitueringen er naturligvis kun en formssag. De kan være vis på, at den endelige udnævnelse ikke vil lade længe vente på sig. – Jeg ønsker Dem til lykke, kæreste ven!" vedblev Besrylov i en øm tone, idet han bemægtigede sig den forbavsede Proskurovs hånd. "Jeg ønsker Dem til lykke af mit ganske hjerte!"

Men Proskurov syntes ikke rigtigt at vurdere den andens overstrømmende venlighed. Han fo'r op og trak i en fart sin hånd til sig.

"Nej, tillad mig!" sagde han hastigt og stammende. "Tillad mig ... her er ikke stedet at spøge. De tager fejl, bedste herre ... De tager fejl, når De tror ... at jeg er et får!"

"Men hvad er det dog, De siger! Vorherre være med Dem, Afanasij Ivanovitch!" sagde Besrylov, idet han gjorde en forbavset håndbevægelse. "Hvor kan De tro, at jeg spøger! Den officielle udnævnelse foreligger allerede, jeg har selv set den. – Nå, og det er en behagelig stilling," vedblev han i en familiær tone. "Nu slipper De da for disse ubehagelige sager, og selv den, De for øjeblikket har fat i, vil desværre blive afsluttet uden

Deres uerstattelige medvirkning. Det bliver drøjt for os andre at skulle undvære Dem, men vi trøster os med, at De får en rigtig rolig og stille virksomhed … ha, ha, ha! … en virksomhed, der netop ligger for Dem, og som ikke smider så lidt af sig … ha, ha, ha! … i form af beviser på erkendtlighed fra taknemmelige medborgere."

Besrylov lo, så hele hans tykke krop rystede, men Proskurov stod fuldstændig forstenet foran ham og støttede sig til bordet med begge hænder. Han så mørk og fortvivlet, men tillige forbavset ud. I dette øjeblik lignede han – desværre – et får.

"Stakkels Proskurov," tænkte jeg, "så har de andre dog fået dig vippet af pinden!"

Vidneforhøret, der nu skulle begynde, frembød ingen interesse for mig, og jeg gik derfor ind til arrestanten.

Han sad sammensunken på en bænk i den mørkeste krog af stuen. Da jeg satte mig ved siden af ham, skævede han hen til mig og flyttede sig lidt.

"Sig mig," spurgte jeg, "var der ikke spor af fjendskab mellem den afdøde og dig?"

"Nej," svarede han, idet han kastede et hastigt blik på mig, "hvad fjendskab skulle der vel være mellem os? Jeg har jo aldrig set ham før."

"Hvorfor har du da egentlig slået ham ihjel? Det kan da ikke have været for de lumpne 50 rublers skyld?"

"Ja, hvorfor ikke det? – Mener du da virkelig, at man behøver at betænke sig så farligt længe på at støde et menneske kniven i brystet?"

"Og dit eget liv – er det dig da også ligegyldigt, at du har spoleret det?"

"Hvad behager?" brummede han og så forbavset på mig. "Var det mit liv, du talte om? – Å, det kan vist ikke blive stort værre, end det er. Og havde jeg ikke gjort det af med Fjodor, var det nok gået mig ilde selv."

"Ja, men han havde ikke dræbt dig."

"Det kan være, du har ret, men hvorfor slog han ikke mig ihjel, så var han jo selv sluppet fra det?"

"Sig mig, fortryder du ikke din gerning?"

"Gå din vej!" sagde han og sendte mig et lynende blik. "Hvad vil du mig? – Nej," tilføjede han tankefuldt og med sænket hoved, –"ingen undgår sin skæbne, og det skulle nu være min!"

"Men tror du da ikke på Gud?"

"På Gud!" gentog han med et hånligt grin og rystede lidt på hovedet. "Nej, det er lang tid siden, jeg har holdt afregning med ham. Men måske det kunne være heldigt at få ham i tale igen, og muligvis nogle af mine gamle bønner da kunne komme mig til gode nu. – Hør, herre," tilføjede han og sænkede sin stemme, "du må helst lade mig være i ro, jeg har jo sagt dig, at det var min skæbne, der ville det sådan. Se, nu sidder vi to og snakker nok så gemytligt sammen, men hvis vi var mødtes inde i den mørke skov, ville vor samtale vist være blevet af en anden slags. – Ak ja, ak ja!" sukkede han og rystede sit lange hår.

"Hør, kan du ikke give mig en kende tobak, jeg trænger svært til et par drag!" sagde han lidt efter i en rask tone, men det forekom mig rigtignok, at den var noget påtaget.

Jeg gav ham en cigaret og gik udenfor. Solen var i opgang, og nattens tåger gled forbi klippen og vester på hen over granernes og lærketræernes toppe. Duggen glimtede på græs og på blade,

men gennem det nærmeste vindue lyste det gullige skær af vokslysene, der brændte om den dødes leje.

Note 3: **Jamtchik:** Kusk, som kører i post- eller fragtfart. *Overs.anm.*

Makars drøm

1. del: En julefortælling

1. En beboer af snelandet

Denne drøm drømte den stakkels Makar – den samme Makar, som måtte gå pokker i vold ud til de øde og fjerne skove for at opdrætte kvæg.

Makar var født i Tchalgana, en lille, forglemt landsby, helt skjult inde i de store, nordlige skove af guvernementet Jakutsk. Makars forfædre havde ført en lang, hvileløs krig mod disse skove, førend det lykkedes dem at erobre et stykke af deres frosne jord: en mager erobring, som småkrattet endnu gjorde dem stridigt. Men de tabte ikke modet. Hække, høstakke og kornmøller rejstes i det snævre indelukke; med passende afstand byggedes lave, røgfyldte hyttet. Og ligesom en fane plantes og forkynder sejren, således rejste der sig en kirke på en lille høj, midt imellem hytterne. Og Tchalgana var blevet til en rigtig landsby.

Men mens Makars forfædre krigedes med skoven, som de angreb både med ild og økse, blev de selv uvilkårligt mere og mere uciviliserede. De giftede sig med jakutiske kvinder og optog disses sprog og sæder. De for den russiske race karakteristiske træk udslettedes og forsvandt efterhånden næsten helt.

Men hvordan det nu var eller ikke var, så glemte Makar aldrig sin herkomst eller sit fædreland. Det var i Tchalgana, han var født, der levede han, og der håbede han at dø. Han var meget stolt af sin nationalitet og betegnede undertiden de indfødte som "modbydelige jakuter", skønt han ikke adskilte sig fra dem, hverken i sæder eller måden at leve på. Han talte sjældent russisk, og han talte det kun dårligt; han gik klædt i skind; hans føde bestod dag ud og dag ind af brød, skåret i tern og opblødt i tynd te. På festdage eller ved særlige lejligheder, trakterede han sig selv med smeltet smør, som han netop spiste så meget af, som der i det givne øjeblik var på bordet ... Han var meget dygtig til at opdrætte tyre. I sygdomstilfælde henvendte han sig til shamanerne, hvis behandlingsmåde bestod i, at de tænderskærende og med vilde fagter kastede sig over patienten for at forskrække den djævel, som havde indsneget sig i den syges legeme, og tvinge ham til at flygte.

Makar arbejdede som en galejslave, levede elendigt og led både sult og kulde. Men havde han ikke også tanke for noget andet og bedre? Jo, det var netop det, han havde.

Når han var fuld, græd han og klagede. "Herregud, hvad er det for et hundeliv, vi fører." Undertiden erklærede han også, at han ville gå til "Bjerget". Der skulle han leve uden at arbejde, han skulle hverken så, fælde træer eller hugge brænde, ja, han skulle ikke engang knuse kornet i håndkværnen. Han skulle kun tænke på sin sjæls frelse. Men hvad var det for et "bjerg", og hvor lå det? Se, det vidste han nu ikke så lige. Han vidste kun, at det eksisterede, og at det altså måtte ligge et eller andet sted, men langt borte, så langt borte, så Hans Højvelbårenhed politimesteren selv ikke kunne pege på det ... Og hvad nu det

angik at betale skatter, så faldt det af sig selv, at det var der aldeles ikke tale om på "Bjerget".

Når han var ædru, havde han aldrig den slags ideer. Måske indså han, hvor ringe sandsynlighed der var for at finde et så vidunderligt "Bjerg". Kun drukkenskaben gjorde ham til idealist. Han tilstod blot en gang imellem, at han muligvis ikke fandt det rigtige "Bjerg", men et andet. "I så tilfælde," sagde han, "ville jeg være fortabt." Det forhindrede ham dog ikke i at kæle for denne drøm, og når han lod det blive ved det og ikke satte den i værk, ikke gav sig til at søge efter det underfulde Bjerg, så var det sandsynligvis alene af den grund, at han manglede fysiske kræfter. For vel solgte tatarerne ham brændevin, men den var slet, tilsat med tobaksblade, som gjorde den stærkere, men som hurtigt slog sin mand til jorden, syg og kraftesløs.

2. Makar på besøg

Det var juleaften. Makar vidste, at i morgen var det en stor festdag. Denne omstændighed gav ham lyst til at drikke sig en ordentlig rus. Imidlertid var han bedrøvet og nedslået, han ejede ikke en rød øre, og hans forsyning af korn var på det nærmeste sluppet op. Og han skyldte allerede ikke så lidt, både hos tatarerne og hos købmændene. Men i morgen var det stor fest, man kunne altså ikke arbejde, og hvad skulle man så få tiden til at gå med, når man ikke kunne drikke sig fuld? Denne tanke gjorde ham helt ulykkelig. Gode Gud, hvad var det også for et liv, han førte! Hvad skulle man tænke? Selv på en sådan festdag, midt om vinteren, kunne han ikke engang drikke sig en eneste flaske brændevin.

Pludselig fik han en lys idé. Han rejste sig og tog sin lasede pels. Hans kone, et stort og stærkt fruentimmer, lige så uformelig tyk som usædvanlig grim, og som kendte ham ud og ind, gættede øjeblikkelig hans hensigt – og hun skældte:

"Hvor skal du nu hen? Måske igen drikke brændevin uden mig?"

"Ti stille! Jeg vil blot købe en flaske, som vi kan drikke sammen i morgen."

Han gav hende et puf og skyndte sig ud i gården, spændte hurtigt sin gamle hest Lysanka for slæden, og få minutter efter var de begge ude på landevejen. Her standsede hesten og vendte spørgende hovedet om mod sin herre, som sad hensunken i dybe tanker. Makar trak i venstre tømme og styrede sin hest mod udkanten af byen.

Der lå en lille hytte. Fra dens tag steg der, ligesom fra de andre hytters, en hvid, bomuldsagtig røg lige op mod himlen og skjulte stjernernes kolde lys og månens sitrende skin. Lysene, som skinnede gennem de matte isruder, antog fantastiske former. En dyb stilhed hvilede over hele landskabet.

Beboerne i denne hytte var "fremmede", som var kommet langt borte fra. Men hvorledes de var kommet her, og hvilken ond skæbne, der havde ført dem her til dette hul, vidste Makar ikke, og han brød sig heller ikke om at vide det. Han holdt af at besøge disse mennesker, som ikke trak ham op og ikke havde den vane at prutte med ham for en ussel skilling.

Han trådte ind i hytten og gik lige straks hen til ovnen for at varme sine hænder.

"Uha!" sagde han, for at udtrykke, hvor meget han frøs.

De *fremmede* var hjemme. Et lys brændte på bordet, men der var ingen, som arbejdede. En af mændene lå på sengen og røg; hans tanker fulgte drømmende de spiralformede ringer af røgen, som steg op mod loftet. En anden sad foran ovnen og betragtede lige så tankefuld de tusinde funker, som spillede på det halvt udbrændte brænde.

"Goddag!" sagde Makar, som begyndte at føle sig trykket af stilheden.

Han anede selvfølgelig ikke, hvilke sorger der tyngede på disse *fremmedes* hjerter eller hvilke erindringer, der netop i aften beskæftigede deres tanker, hvilke billeder, der viste sig for dem gennem tobaksrøgens og ildens lunefulde og vekslende skin. Og havde han forresten ikke også sine egne bekymringer?

Den unge mand, som sad foran ovnen, løftede hovedet og så på Makar med sine udslukte øjne, som om han ikke kendte ham, gjorde et kast med hovedet for at befri sig for sine egne tanker, rejste sig med en rask bevægelse og sagde:

"Å! Goddag, goddag, Makar! Du kommer, som du var kaldet. Vil du drikke te med os?"

Dette forslag behagede Makar.

"Te!" sagde han. "Godt, meget godt, min ven, udmærket godt."

Han tog langsomt sin kavaj af, derpå sin lodne hue, han begyndte at føle sig mere vel til mode, og da han så den rygende samovar, vendte han sig med begejstring om til den unge mand.

"Jeg elsker Dem! jeg forsikrer Dem – jeg elsker Dem! Jeg elsker Dem så højt, at jeg ikke kan sove om natten ..."

Den fremmede så på ham og smilede lidt bittert.

"Nå! Du elsker os," sagde han. "Hvad ønsker du da, vi skal gøre for dig?"

Makar sagde forvirret:

"Ja, jeg har ganske rigtigt en forretning at foreslå dig ... Hvorledes kunne du forresten gætte det? Men jeg vil vente lidt med det, jeg vil først drikke te, og så vil jeg tale om det."

Da det var værterne selv, som havde tilbudt te, og da han nu engang var der, fandt Makar det passende at forbedre måltidet.

"De skulle vel ikke have et stykke steg?" spurgte han. "Jeg holder så meget ..."

"Vi har ikke noget."

"Nå, det gør heller ikke noget," sagde Makar i en beroligende tone, "det kan vente til en anden gang ... Ikke sandt," gentog han, "det kan vente til næste gang!"

"Ja."

Makar slog nu fast, at "de fremmede" skyldte ham et stykke steg. Og Makar glemte aldrig at inddrive den slags gæld.

En time senere sad Makar atter i sin bondeslæde. Han var ejer af en hel rubel. Men så havde han også forpligtet sig til at levere fem kærrer med brænde, dog på ret gode vilkår. Ganske vist havde han måttet sværge på, at han i det mindste ikke i aften ville bruge pengene på brændevin. Imidlertid var nu netop dette hans bestemte og eneste hensigt. Hvad brød han sig for resten også om sine løfter? Fristelsen var for stor, den kvalte hans samvittighedsskrupler. Han glemte endda, at når han var fuld, ville hans trofaste ægtefælle banke ham uden medlidenhed.

"Hvor kører du hen, Makar?" råbte den fremmede leende, da Makar i stedet for at dreje til højre, styrede ned mod den kant,

hvor tatarerne boede.

"Prr ... prr ...! Holdt! holdt! Å, den fordømte heste ... se, hvor den er stædig ..." sagde Makar i en tone, som skulle bevise, at det ikke var hans skyld.

Han trak imidlertid i den venstre line, og fik lumskelig Lysanka derhen, hvor han ville.

Det intelligente dyr slog bebrejdende med halen, men gik i den retning, man forlangte af det.

Og kort efter hørte man ikke mere slædens piben på den frosne jord. Den var standset foran porten til tatarernes gård.

3. Hvorledes Makar fejrede juleaften

Flere heste med de jakutiske, høje sadler, stod allerede bundet foran porten.

Skænkestuen var kun lille, og man blev næsten kvalt derinde af den stramme lugt af dårlig tobak. Røgen hang i en tyk sky oppe under loftet, ovnens åbning var utilstrækkelig til at suge den til sig. Langs med bordene og på bænkene sad jakuterne. På bordene stod kopper fyldte med brændevin. Nogle spillede kort. De spillendes øjne forlod ikke deres kort, som de ophidset betragtede. Alle ansigter var røde og svedige. Hvis en eller anden var nødt til at tage sine penge op af lommen, gemte han dem øjeblikkelig igen med den største forsigtighed. Henne i en krog sad der en fuld jakut sammenkrøben på en stråsæk. Han rokkede frem og tilbage og sang en uendelig sang; den lød rå og skrigende, og på tusind forskellige måder gentog han, at i morgen var det en stor festdag, og at i aften var han fuld.

Makar viste penge. Man gav ham en hel flaske brændevin. Han knugede den ind til sit bryst og satte sig hen i krogen til

jakuten. Han skænkede sig kop efter kop, som han tømte lige så hurtigt. Brændevinen var bitter. I anledning af festen havde man fortyndet den med i det mindste tre fjerdedele vand, men til gengæld havde man så heller ikke sparet på tobaksbladene. Efter hver slurk standsede Makar, et sekund åndeløs, og det flammede rødt for hans øjne.

Han blev hurtigt aldeles fuld. Han lod sig dratte ned på halmen, med armene slyngede om knæene; på dem lagde han sit tunge hoved. Han udstødte skrigende og idiotiske lyde ligesom sin sidemand. Han sang, at i morgen var det fest, og at han havde ødslet fem kærrer fyldte med brænde på drik.

Tilstrømningen tog stadig til. Nye gæster kom for at drikke tatarernes slette brændevin. Værten indså, at han snart ikke ville kunne huse flere gæster. Han rejste sig op og lod sit blik glide ud over forsamlingen. Hans blik faldt på Makar og jakuten, som lå sammenrullede i deres krog.

Han gik hen til jakuten, tog ham i kraven og smed ham ud. Derefter kom turen til Makar. Han gav ham et så vældigt spark med foden, at han bogstavelig talt røg ud af døren, og faldt med næsen lige i en stor snebunke.

Makar følte sig dybt fornærmet over denne alt andet end kavalermæssige behandling. Sneen isnede ham i ansigtet og trængte ind i hans ærmer. Efter at han med stort besvær havde samlet sig op, gik han, så godt det lod sig gøre, hen til sin slæde.

Månen stod allerede højt på himlen. Kulden tog stadig til.

Lysanke var sig åbenbart bevidst, i hvilken tilstand dens herre befandt sig; den begav sig med stor forsigtighed på hjemvejen. Makar sad i sin slæde, rokkende og syngende. Han gentog og gentog, at han havde drukket fem kærrer fyldte med

brænde op, og at hans gamle ville prygle ham. De lyde, han udstødte, lød som fortvivlede skrig, så klagende, at den fremmede, som var steget op på taget af sin hytte for at lukke for ovnåbningen, følte sit hjerte blive endnu tungere og sørgmodigere. Lysanka holdt nu med slæden oppe på højen, hvorfra man kunne se ud over hele omegnen. Sneen funklede i det stærke måneskin, og nordlyset sendte sine lysende tæpper hen over den. Så blev alt pludselig mørkt, og så igen lyst. Dette evigt flakkende lys frembragte en besynderlig virkning. Snehøjene syntes at flytte sig, snart viste de sig nærmere, snart fjernere. Midt i skoven så Makar ganske tydeligt den hvide top af Jamalakh-højen, bag hvilken han havde sat sine doner, omhyggeligt skjulte i krattet, og hvori han håbede at fange alt slags vildt og også fugle.

Denne omstændighed gav hans tanke en anden retning. Han sang nu om, at han havde fanget en ræv i sine snarer, at han solgte skindet, og at hans gamle ikke slog ham.

Da Makar trådte ind i sin hytte, skar lyden af den første klokkes klang gennem den klare, kolde vinternat. Makar sagde straks til sin kone, at han havde en ræv i saksen. Og da han fuldstændig havde glemt, at hun ikke havde drukket så meget som en dråbe brændevin med ham, blev han meget forundret ved at modtage, trods sin gode nyhed, et vældigt spark. Han skyndte sig i seng.

4. I Sibiriens øde skov

Makar lå i sin seng. Hans hoved brændte, hans blod var som flydende ild. Blandingen af brændevin og tobak cirkulerede heftigt i hans årer. Den smeltede sne flød i strømme ned ad

hans kinder og sivede langs halsen ind under hans klæder og ned ad hans ryg.

Hans gamle kone troede, han sov. Det gjorde han imidlertid slet ikke. Rævens genfærd spøgte i hans stakkels hjerne. Han var aldeles overbevist om, at dyret sad fanget, han kunne endda angive saksen. Han *så* ræven – så den, næsten knust af den tunge jernbøjle, mens den rodede sneen op med sin poter under sit forsøg på at befri sig. Månestrålerne, som faldt gennem de tætte grene, spillede på dens gyldenrøde bælg. Dens øjne gnistrede, da de mødte Makars.

Makar kunne ikke dy sig længere. Han sprang ud af sengen – stormede ud i gården til sin tro Lysanka, og begav sig på vej til skoven.

Han er allerede uden for hytten. Slædens meder glider taktfast og knagende hen over den frosne sne. Tchalgana ligger allerede langt bag ham. Kirkens lille klokkespil ringer højtidsfuldt, og langs med horisontens sorte linje ses på himlens lyse grund, lig en fuglesværm, silhuetter af jakuter, som skynder sig til kirke, iført deres høje, spidse hatte.

Månen går ned. Højt oppe i zenit viser sig en lille hvidlig sky. Den skinner med et fosforagtigt og vaklende lys. Pludselig brister den, bliver større, skilles. Lange lysstråler, tusindfarvede og skinnende, spredes i alle retninger, mens mod nord den tykke, cirkelformede sky bliver endnu mørkere, sortere for hvert sekund, endnu sortere end skoven, som Makar lige er kørt igennem ...

Først slyngede vejen sig mellem ungt krat. Til højre og venstre hævede der sig små høje. Men efterhånden som Makar kom frem, blev træerne større, skoven tættere mere vild i sin

besynderlige fængslende og stille skønhed. Som sølv lå rimfrosten på de nøgne træers grene. Undertiden lykkedes det morgenens fine lys at trænge med sine strålebundter gennem de tætte trætoppe og beskinne snart en lysning i skoven, som så blev helt hvid, snart skelettet af et gammelt trøsket træ, en af skovens kæmper, som nu lå fældet på jorden som et lig, hyllet i sit liglagen af nyfalden sne.

Makar standsede. På dette sted, næsten lige ved vejen, var der opstillet en hel række af snarer. Man så ganske tydeligt det lille indelukke af vindfælder, som omgav dem. Makar så den første fælde: tre lange og tunge bjælker, som lå vertikalt over hinanden, fastgjorte med en meget indviklet indretning af små hæverter, bundet sammen med snore af hestehår.

Ganske vist tilhørte disse snarer ikke ham, men denne omstændighed forhindrede dem ingenlunde i at fange en ræv. Makar steg ilsomt ud af sin slæde, som han lod holde midt på landevejen, og gav sig til at lytte.

Ikke den mindste lyd hørtes i skoven. Kun langt borte, nu helt ude af syne, vedblev den lille kirkes klokker at klemte i morgenens stilhed.

Makar havde intet at befrygte. Ejeren af disse snarer var Alochka Tchalganov, hans nabo og svorne fjende. Men for øjeblikket var han uden tvivl i kirke. Den nyfaldne snes overflade viste intet spor.

Makar trængte ind i det lave krat. Sneen knagede under hans fødder. Fælderne var ordnet i rækker, de lignede kanoner, som med de store, gabende mundinger ventede den kommende fjende.

Han fortsatte sin gang på langs og på tværs. Der var intet at se. Han gik tilbage til landevejen.

Hvad var det? … En svag støj … En rød bælg fo'r forbi som et lyn lige i nærheden – der henne i lysningen af skoven … Makar skelnede tydeligt rævens spidse øren og buskede hale, som piskede sneen til alle sider, som om den ville opfordre ham til at forfølge sig ind i skovens tykning. Dyret forsvandt for resten mellem træstammerne hen imod den kant, hvor Makar havde opstillet sine snarer. Og et øjeblik efter hørte man ganske tydeligt en underlig tør, bragende lyd, som rullede videre og videre under de høje trætoppe og så langsomt tabte sig.

Makars hjerte bankede næsten hørligt. Det var en fælde, som faldt sammen.

Han styrtede gennem skoven. Grenene piskede ham i øjnene og dryssede sneen ned over hans ansigt. Han vaklede afsted, ganske åndeløs.

Nu er han på det sted, han kender så godt. På begge sider høje træer, dækkede med rim, lige ud for den lille slyngede sti, hvor den store saks er opstillet … Endnu kun et par skridt …

Men netop på denne samme lille sti, lige ved rævesaksen, viser der sig pludselig et menneskeligt væsen, som øjeblikkelig forsvinder igen. Så hurtigt går det hele, at man knap kan skelne ansigt fra nakke. Ikke desto mindre har Makar genkendt Alochka Tchalganov. Han kan ikke tage fejl af hans undersætsige, foroverbøjede skikkelse og klodsede gang. Alochkas uhyggelige ansigt med de store hugtænder under de optrukne læber har endog forekommet ham endnu mere uhyggelige end sædvanligt.

Makars indignation er grænseløs. "Sikken en usling! Gå og snuse i mine snarer." Ganske vist havde Makar for lidt siden undersøgt snarer, som ikke tilhørte ham, men det var noget helt andet, der var stor forskel ... Den store forskel var, at den gang han rodede i Alochkas snarer, var han bange for at blive opdaget, mens nu, da han så en fremmed på *sine* enemærker, følte han på samme tid raseri og lyst til at straffe den, som gjorde indgreb i hans rettigheder.

Han tog den korteste vej gennem krattet hen til rævesaksen. Ganske rigtigt, der sad ræven. Men Alochka styrede også sine skridt mod dette mål. Det gjaldt om at komme først.

Han nåede endelig den nedfaldne jernbøjle. Man så tydeligt rævens røde bælg: netop som han så det, dengang han lå i sin seng. Ræven rodede sneen op med sine poter og betragtede ham med sine lysende, lumske øjne.

"Du rører den ikke ... den tilhører mig!" råbte Makar til Alochka.

"Du rører den ikke!" gentog Alochkas stemme som et ekko, "den tilhører mig."

På samme tid gav de sig begge to til med feberagtig hast at rejse jernbøjlen for at befri og bemægtige sig ræven. Da bøjlen var hævet, rejste ræven sig op. Den gjorde et kort spring, stod så stille, vendte hovedet og slikkede sig der, hvor jernet havde såret den, og så spottende på de to fjender. Så stak den nok så fornøjet af, svansende venskabeligt med halen.

Alochka ville forfølge den, men Makar greb ham bagfra og holdt ham fast i skøderne på hans kavaj.

"Du rører den ikke, den tilhører mig."

"Du rører den ikke!" gentog på ny Alochkas stemme.

Og Makar følte sig nu grebet bagfra, ligesom han før havde grebet Alochka.

Makar blev vred. Han glemte at forfølge ræven for at styrte sig over Alochka, som hurtigt tog flugten.

De løb begge to, alt hvad de løbe kunne.

En gren rev Alochka huen af hovedet. Han fik næppe tid til at tage den op igen. Makar var lige ved at nå ham, han udstødte rasende skrig. Men Alochka var fiffigere end Makar. Han standsede pludselig, vendte sig om med fremstrakt, ludende hoved. Makar løb maven imod ham og styrtede baglæns om i sneen. Og mens han lå og trillede der, bøjede den nedrige Alochka sig ned over ham, tog hans hue, og forsvandt med den ind i skoven.

5. Makars sidste øjeblikke

Makar rejste sig op med vaklende lemmer, yderst ulykkelig og nedslået. Tænke sig: næsten at have haft ræven mellem sine hænder, og så nu … Han syntes endnu at se halen af det lumske dyr vifte mellem buskene, for så helt at forsvinde efter denne sidste hån.

Mørket blev tættere. Den lille hvide sky oppe på himlen var næsten ikke mere til at skelne. Strålerne, som udgik fra den, døde hen, trætte, svage og uden klarhed.

Makar var blevet varm af at løbe. Sneen smeltede på ham og trængte ind i små iskolde strømme ind under hans ærmer og ned under kraven på hans kavaj, løb langs med hans ryg og forsvandt nede i hans store støvler. Han havde ikke mere sin hue, den fordømte Alochka var jo løbet med den, og sine vanter havde han tabt under løbet. Han vidste ikke engang, hvor han

skulle søge efter dem. Det var lysteligt! Makar var heller ikke uvidende om, at den ubarmhjertige kulde ikke spøger med mennesker, som går ud i skoven uden hue og vanter.

Han havde allerede længe gået omkring. Alt for længe efter hans beregning – han burde for længe siden have været ude af Jamolukh og have kunnet set kirken. Ikke desto mindre var han stadig i skoven, den omgav ham på alle kanter. Man kunne godt tro, den var forhekset, og at han bestand gik i en magisk rundkreds. I det fjerne hørte han klokkeklang. Makar gik i retning af den, men klangen blev svagere og svagere, jo længere han gik.

Fortvivlelsen greb Makar, trætheden overvældede og knugede ham. Hans ben ville ikke bære ham længere; hans lemmer faldt sammen, smertefulde og tunge; han mistede vejret. Hans hænder og fødder døde af kulden. Han syntes, der lå glødende jernbånd om hans blottede hoved og pressede det sammen.

"Jeg tror, jeg er fortabt!"

Denne tanke dukkede op i Makars hoved med kortere og kortere mellemrum. Imidlertid blev han stadig ved med at gå.

Skoven lå stadig lige tavs foran ham, og den lukkede sig bag ham med en ondskabsfuld stædighed, skjulte lyset, udelukkede ethvert håb om frelse.

"Jeg tror, jeg er fortabt!"

Til sidst forlod hans kræfter ham ganske. De unge grene piskede ham hensynsløst i ansigtet, som for at håne ham i hans ynkværdige tilstand. Pludselig kom en hare til syne i en lysning, den satte sig på bagbenene, pudsede sine forpoter og så uforskammet på Makar. Det var tydeligt, at den kendte ham, vidste, at det var ham, som opstillede alle de ødelæggende

snarer i skoven for den og dens lige. Men for øjeblikket brød den sig fejl om det hele.

Harens hån var et hårdt slag for Makar. For resten begyndte der at blive så underlig uroligt i skoven. Den antog tydeligvis en fjendtlig mine. Selv de fjerneste træer strakte deres grene frem på Makars vej, greb fat i hans hår, slog ham i ansigtet og stak ham i øjnene. Urfuglene kom frem af deres skjul og så på ham med deres røde, runde, nysgerrige øjne. Hannerne slog hjul med halen og bruste med vingerne, omgivet af hele deres familie; de talte med høj stemme til hunnerne om Makar og hans snarer. Og for at sætte kronen på værket, så han nu under buskene tusinder af ræve passere forbi som et lyn. De muntrede sig i den kolde luft, bevægede deres lange, spidse øren og lånte ham ironiske øjekast, mens harerne sad på bagbenene og under latter fortalte hinanden om hans uheld.

Det var mere, end Makar kunne bære.

"Jeg er fortabt," tænkte han igen. Og han besluttede lige så godt at gøre en ende på det med det samme.

Han kastede sig ned i sneen.

Kulden var blevet forfærdelig. De sidste stråler af nordlyset flammede kun ganske svagt langs himmelranden, spillede et flygtigt øjeblik på de høje trætoppe, og kastede kærtegnende et strejflys hen over Makar. Og fra det fjerne lød svagt, næsten uhørligt, klokkerne i Tchalgana.

Et sekund flammede endnu en gang nordlyset med hele sin glans og slukkedes så helt. Klokkerne hørt op med at kime.

Og Makar opgav ånden ...

2. del: En hedenfarens hændelser

1. Den afdødes opvågnen

Hvorledes det egentlig gik til, kunne han ikke sige så nøje. Han vidste kun, at nu måtte der ske noget mærkeligt med ham, og det lå han og ventede på fra det ene øjeblik til det andet … Men der skete ikke noget …

Alligevel var han fuldstændig klar over sin tilstand: Han var simpelthen *død*. Han lå også ganske stille uden at røre sig. Han blev længe liggende sådan, så længe, at han begyndte at kede sig.

Det var mørk nat, da Makar pludselig mærkede, at nogen rørte ved ham med foden. Han drejede hovedet og åbnede øjnene.

Oven over ham sænkede lærketræerne ydmygt deres fine grene. Man skulle virkelig tro, at de skammede sig over deres tidligere narrestreger. Og de store nåletræer viftede blidt med deres indfiltrede grene, som var helt oversåede med sne. Snefnuggene blinkede i luften og faldt blødt og lydløst til jorden.

Højt oppe på den mørkeblå himmel skinnede de smukke stjerner og sendte deres milde lys ned gennem de utallige grene, som ville de sige: Ser I den stakkels mand, han dør!

Ved siden af Makar stod der en mand og stødte til ham. Det var den lille, gamle pope Ivan. Hans lange præstekjole, store skindhue, brede skuldre og lange skæg, alt sammen var det næsten helt skjult af sneen. Men hvad der var det allermærkeligste, det var, at denne samme pope var død allerede for flere år siden.

Mens han levede, havde han været en rigtig god, lille pope. Han havde aldrig plaget Makar med at erlægge offer, ja han forlangte ikke engang penge for de kirkelige handlinger. Makar betalte, hvad han havde lyst til, når Ivan døbte hans børn eller læste messer for ham, og – pludselig – kom han til at tænke på, at han ofte havde været vel kneben, ja undertiden endog slet ikke betalt ham noget. Men popen tog det nu engang ikke så nøje. Han forlangte kun, at når han kom på besøg, så skulle der straks stilles en flaske brændevin frem for ham. Hvis Makar ingen penge havde, nå! så sendte han Ivan selv hen at hente brændevinen, og så drak de den i fællesskab.

Ufravigelig trillede popen så døddrukken under bordet, men han blev sjældent krakilsk, og han slog aldrig hårdt.

Jo, han var en god lille pope. Ikke desto mindre fik han en skrækkelig død. En dag, da han var ene hjemme og var meget fuld, blev han liggende i sengen. Som han nu lå der, fik han lyst til at ryge en lille kende. Han stod op, nærmede sig vaklende til ovnen, hvor brændet brændte i lys lue. Han bøjede sig ned for at tænde sin pibe ved flammen, men da han som sagt havde drukket et ikke ringe kvantum brændevin, tabte han balancen og faldt om i ilden. Da hans familie kom hjem, fandt de ikke andet af popen end støvlerne.

Man savnede meget den rare pope, men da der jo kun var støvlerne tilbage af ham, kunne ingen læge i hele kristenheden kurere ham. Man trøstede sig med at begrave de få rester og asken, og i Ivans sted kom der så en anden præst.

Det var nu denne lille pope, men hel og holden, som bøjede sig over Makar og stødte til ham med foden.

"Rejs dig op, kære Makar," sagde han, "og lad os komme afsted."

"Hvor hen?" spurgte Makar irriteret.

Fra det øjeblik af, hvor han var død, troede han, at det var hans skyldighed at blive liggende stille, og at det på ingen måde var nødvendigt for ham at rejse sig op og på ny trave om i skoven og måske igen gå vild. Hvis det ikke var tilfældet, hvorfor var han da så død?

"Vi skal gå hen til Gud."

"Og hvad skal jeg hos ham?"

"Han skal dømme dig," sagde den lille Pope i en tone, hvori man tydeligt sporede nogen sørgmodighed.

Makar huskede nu nok, at efter døden skulle man et eller andet sted hen og underkastes en dom. Det havde han hørt i kirken. Den lille pope havde altså åbenbart ret: han måtte rejse sig.

Og Makar rejste sig småskændende. Det ærgrede ham, at man selv efter døden ikke kunne lade ham have ro.

Den lille pope gik foran, Makar i hælene på ham. De gik lige ud, mod øst. Lærketræerne skilte sig på deres vej for at lade dem have fri passage.

Makar så med undren, at popens skridt ikke efterlod spor i sneen. Han så ned på sine egne fødder og så, at det samme var tilfældet med ham selv; sneen lå hvid og skinnende som en dug.

Den tanke gik gennem hans hoved, at nu kunne han snuse lige så meget, han lystede, i andres snarer uden at blive opdaget. Men den lille pope gættede uden tvivl hans tanker, for han vendte sig og sagde:

"Pas på! Du ved ikke, hvad slige tanker kan koste dig."

"Nå, nå," sagde Makar misfornøjet, "har man nu ikke engang lov til at tænke? Hvad ret har du for resten til at være så streng? Pas du bare dig selv ..."

Den lille pope bøjede hovedet og fortsatte sin gang.

"Har vi langt igen?" spurgte Makar.

"Ja, meget langt," sagde den lille pope bedrøvet.

"Og hvornår får vi noget?" spurgte Makar, ikke uden ængstelse.

"Du glemmer, du er død," sagde den lille pope, og vendte sig om: "Du behøver nu hverken at spise eller drikke."

Makar var slet ikke tilfreds med det svar. Ganske vist, det kunne være udmærket ingen fornødenheder at have, når man ikke kunne få dem tilfredsstillet. Men så fandt han også, at man burde ligge ganske stille, sådan som han havde gjort, da han var død. Men at trave afsted, tilmed i lang tid, uden at få noget at spise, det fandt han det mest ravgale af alt, hvad han hidtil havde oplevet. Og han gav sig på ny til at småskænde.

"Hold op med at klage," sagde den lille pope.

"Ja, det kan jeg såmænd godt," sagde Makar fornærmet, men indvendig vedblev han at skænde og smælde over det latterlige i sagernes tilstand: tvinge en mand til at trave afsted i en uendelighed og ikke tillade ham at spise så meget som en krumme. Havde man nogensinde hørt mage?

Han var i meget dårligt humør, men vedblev dog at følge med popen. De havde åbenbart allerede længe været undervejs. Rigtignok havde Makar endnu ikke set solen stå op, men han regnede efter alle de utallige kløfter og bjergtoppe, floder og søer, enge og skove, som de havde passeret. De havde sikkert gået over en verst. Når Makar vendte sig, så han langt ude i

horisonten den mørke skov, og bag den de høje snebjerge, som forsvandt mere og mere, slugte af mørket.

Det forekom ham, at han steg til vejrs. Stjernerne blev større og mere skinnende. De lyste stærkere. En kant af månen viste sig bag en umådelig bjergkam, som de var i færd med at klatre op ad. Det så næsten ud, som om den skyndte sig med at forsvinde. Men Makar og den lille pope indhentede den, og da de nåede helt op på toppen, steg månen op.

Nu var det lyst, ubetinget meget lysere end i begyndelsen af deres vandring. Det kom rimeligvis af, at de nu var så meget nærmere ved stjernerne. Disse var nu alle lige så store som æbler og af en ubeskrivelig klarhed, og månen, den var så stor som bunden af en tønde, og skinnede som selve solen og oplyste den store slette fra ende til anden, så man kunne se det allermindste snefnug.

Millioner af stier gennemskab sletten, men de alle mod det samme punkt, mod øst. Og på alle vejene gik eller red der folk af alle slags og i forskellige dragter. Allerede i nogen tid havde Makar opmærksomt betragtet en rytter. Pludselig forandrede han den retning, hvori han hidtil havde gået, og løb hen til rytteren.

2. Et møde på den anden side af graven

"Stands, stands!" skreg den gamle pope.

Makar hørte det slet ikke. Han havde genkendt tataren, som for seks år siden havde stjålet hans skimmel, og som var død året før han selv.

Det livlige dyr fløj afsted som en pil. Dets hove rejste hele skyer af sne, hvori stjernernes stråler brødes og spillede i

tusindfarvede, forskellige lys. Da Makar så dette rasende løb, spurgte han sig selv med forbavselse, hvordan det dog havde været muligt for ham at nå tataren så let og tilmed til fods. Denne forsøgte at standse, da han så Makar nærmer sig. Makar råbte heftigt til ham:

"Til øvrigheden med dig! Den hest tilhører mig. Dens højre øre er klippet ... Hvor den fyr dog er fræk ... Han rider, mens ejermanden må gå til fods som en anden tigger."

"Vent blot et øjeblik," sagde tataren så hurtigt, som han kunne. "Det er aldeles ikke nødvendigt først at gå til øvrigheden. Du siger, det er din hest, så tag den bare. Det fordømte dyr! Det er nu fem år siden, jeg begyndte at ride den, uden at den er kommet af pletten ... fodgængere passerer forbi mig, den ene efter den anden ... det er en sand skam for en ordentlig tatar."

Han var allerede i færd med at stige ned af hesten, da den lille pope, helt åndeløs, nåede hen til dem. Han greb Makar i armen.

"Hvad er det dog, du gør, ulyksalige menneske? Ser du da ikke, at han vil snyde dig?"

"Det vil han sikkert!" sagde Makar bekræftende, idet han korsede sine arme over brystet. "Men det var en god hest ... en god bondehest ... Dengang han stjal den fra mig, tilbød man mig 40 rubler for den ... Nej, stop min ven, sådan leer vi ikke. Hvis du har ødelagt dyret, så behold du bare kødet ... Men du skal komme til at betale mig den kontant ... du tror måske, loven ikke kan nå dig, fordi du er tatar ...?"

Makar var opbragt, han talte meget højt for at samle folk omkring sig, for han var jo vant til at være bange for tatarerne. Men den lille pope standsede ham i farten.

"Lad det nu være godt, Makar! Du glemmer stadig, at du er død ... Hvad brug har du for en heste ... Ser du ikke, at du til fods kommer meget hurtigere afsted end han til hest ... Ønsker du måske at blive nødt til at være tusinder af år undervejs?"

Det gik pludselig op for Makar, hvorfor tataren havde været så villig til at afstå ham hesten.

"Sådan en infam slyngel!" tænkte han. Og idet han vendte sig til tataren, sagde han:

"Ja, det er meget godt, men bliv du bare siddende på hesten ... jeg skal nok selv forebringe min klage for øvrigheden, stol du kun på det."

Tataren trak sin hue ned over ørerne og slog sin hest i vrede. Den rejste sig på bagbenene, stejlede, hvirvlede sneen op med sine hove, men så længe Makar og popen stod der, kom den ikke ud af stedet.

Tataren fnyste af raseri. Så sagde han til Makar:

"Å, kære ven, du skulle vel ikke tilfældigvis have et lille tobaksblad at give mig. Jeg har en forfærdelig lyst til at ryge, og det er over fire år siden, min tobak er sluppet op."

"Pokker være din ven," sagde Makar vredt. "Har man nogensinde hørt mage til frækhed: først stjæler han min hest, og så beder han mig om tobak. Se til, du skrupper af, jeg ville ikke engang have medlidenhed med dig, hvis du lå og kreperede ..."

Og Makar gik sin vej.

"Det var meget urigtigt af dig ikke at give manden et tobaksblad," sagde den lille pope. "Havde du gjort det, havde Gud mindst tilgivet dig hundrede synder på Dommens Dag."

"Hvorfor siger du mig det først nu?" spurgte Makar.

"Det er for sent at give dig gode råd. Præsterne skulle have lært dig det, mens du levede."

Makar blev vred. Han erklærede, at præsterne var til ingen verdens nytte: de tog uden videre mod et embede, men de gjorde sig ikke engang den ulejlighed nøjagtigt at lære én, hvornår man skulle ydmyge sig og give et blad tobak til en tatar for at få syndsforladelse for hundrede synder ... Det var let nok sagt: hundrede synder! ... og blot for et eneste tobaksblad! ... Det var dog ellers nok den ulejlighed værd.

"Vent et øjeblik. Kan virkelig et eneste blad tobak gøre så meget? Jeg har fire endnu tilbage, dem vil jeg alle sammen givet til tataren ... så bliver det fire hundrede synder ..."

"Se dig tilbage," sagde popen.

Makar vendte sig om. Bag ved ham lå den store slette som en hvid dug. I det fjerne skimtede han tataren som en lille sort plet. Han syntes han så sneen blive hvirvlet til vejrs af hestens hove, men det hele varede kun et sekund – så var alt forsvundet.

"Ja, ja," sagde Makar. "Den slyngel har ødelagt min gode skimmel, han fortjener ingen tobak."

"Han har ikke ødelagt din hest," sagde den lille pope. "Men han har stjålet hesten. Har du aldrig hørt gamle folk sige, at på en stjålen hest kommer man ikke langt."

Makar havde, ganske vist, hørt gamle folk sige den slags; men da han, mens han levede, alt for ofte havde set tatarer ride på stjålne heste lige ind til selv byen, var det ikke så underligt, at han ikke havde fæstet sig særligt ved det. Nu gik det op for ham, at også kunne hændes gamle folk at sige en sandhed.

3. Makars rejse gennem Himlens forgård

Og han lagde mærke til, at der passerede mange sådanne ridende over sletten. Det var stadig det samme: Hesten fløj afsted som en pil, rytteren var dækket af sved, og alligevel kom Makar forbi dem; ved hvert af sine skridt lod han en bag sig.

Som regel var det tatarer. Imidlertid så Makar også fra tid til anden indfødte fra Tchalgana. Blandt disse var der nogle, som red på tyre, som de drev frem med slag af en gren.

Makar betragtede tatarerne med rasende blikke og mumlede mellem tænderne, at de langt fra var hårdt nok straffet. Men han standsede ved de beboere fra Tchalgana, som han kendte. Han så velvilligt på dem og vekslede et par ord med dem. Selv om de var tyve, var de dog hans venner. Undertiden kunne han ikke engang dy sig for at hjælpe dem. Han brækkede nogle grene af og piskede løs både på heste og tyre. Men han havde knapt taget et par skridt, så var de allerede langt bag ham.

Sletten lod til at være uendelig. Hvert sekund passerede man enten en rytter eller en fodgænger, og dog syntes sletten helt øde. Man skulle virkelig tro, at der var hundreder af mile mellem hver af disse rejsende.

Blandt andre så Makar en olding, som var ham ganske ubekendt. Alligevel var det en beboer fra Tchalgana, det kunne man se på hans træk, klæder og gang. Makar kunne dog ikke huske nogensinde at have set ham før. Olding var iført en sønderreven kappe, en stor hue med ørenlappen, et par gamle skindbenklæder og helt opslidte kalveskindsstøvler. Men det allerværste var, at trods sin høje alder bar den ulykkelige på sin ryg en gammel kone, endnu ældre en ham selv, og hvis ben

slæbte på jorden. Oldingen stolprede stønnende afsted, støttende sig tungt på sin stok.

"Lad os tale lidt sammen," sagde Makar indladende.

"Jeg har ikke noget at skulle have sagt," svarede oldingen.

"Hvad har du set?"

"Jeg har ikke set noget."

"Hvad har du da hørt?"

"Jeg har heller ikke hørt noget."

Efter denne indledning tav Makar lidt, førend han på ny spurgte ham ud om hans navn og hvorfra han kom.

Den gamle mand sagde sit navn. Det var meget længe siden – han kunne ikke engang huske, hvor længe – han havde forladt Tchalgana. Han var gået ud for at finde "Bjerget", han havde villet redde sin sjæl. På Bjerget havde han intet bestilt uden at spise multebær og rødder. Han havde hverken sået eller høstet, hverken båret korn til møllen eller betalt afgifter. En skønne dag døde han så. Og han fremstillede sig for Guds domstol. Gud spurgte ham, hvem han var, og hvad han havde udrettet? – "Jeg er gået ud til Bjerget for at redde min sjæl." – "Det er godt gjort," sagde Gud, "men hvor er din gamle kone? Gå og hent hende og bring hende til mig." – Og oldingen var gået igen for at hente sin gamle kone, som, mens han havde været i færd med at redde sin sjæl, hverken havde haft hus eller ko eller brød eller nogen til at ernære sig. Hun måtte altså give sig til at tigge på sine gamle dage, og hendes kræfter forlod hende, og hun kunne ikke slæbe sine stakkels gamle ben afsted. Nu måtte den gamle mand bære hende på sin ryg lige op til Vorherre.

Han gav sig til at græde. Men den gamle kone gav ham et spark med foden, som havde han været en anden tyr, og sagde

bydende med sin spinkle og rustne stemme:

"Gå til, gå til!"

Makars medlidenhed voksede. Han var taknemmelig for, at han ikke havde fundet Bjerget. Hans kone var både stor og stærk, han ville have haft endnu vanskeligere ved at være hende. Og hvis hun så havde understået sig i at sparke til ham som en tyr, ja så ville han hellere dø endnu engang.

Hans medlidenhed blev så stor, at han greb den gamle kone ved benene for at lette byrden for sin ven. Men han slap hende straks igen, da hun truede med at tilfalde ham helt og holdent. Og et sekund efter var de begge forsvundet for Makars blikke.

Siden mødte han ingen, som syntes ham i særlige grad at fortjene hans opmærksomhed. Tyve, belæssede som trækdyr, slæbte sig møjsommeligt afsted. Jakuter sad i deres høje sadler, som på tårne, og deres hatte nåede skyerne. Ved siden af dem løb og sprang, magre som harer, stakkels djævle af daglønnere. Så så han en blodig morder med vilde, indfaldne øjne; han rullede sig i den hvide sne for at aftvætte sine blodpletter, men forgæves; rundt om ham blev sneen straks rød og boblede som kogende vand, og blodpletterne blev kun endnu rødere, endnu synligere. Og han fortsatte sin vej, mens rædslen og fortvivlelsen lyste ud af hans øjne, og han undgik at møde de andre rejsendes forfærdede blikke.

Så kom der hvert øjeblik små barnesjæle, der som fugleskarer fo'r gennem luften med lynets hurtighed. Deres sværm var uden tal. Det forbavsede ikke Makar. Han forstod godt, at Tchalgana alene kunne sende tusinde af små sjæle. Den grove og usunde føde, de osende ovne og trækken i hytterne gjorde ham det kun alt for forståeligt ... Når de nåede op på toppen og

så den morderiske afgrund, kastede de sig i et anfald af skræk ned på jorden, og man kunne længe høre luften sitre af deres små vinger, som bevægede sig frygtsomt og uroligt.

Imidlertid kunne Makar ikke undlade at bemærk, at han selv dog kom forholdsvis hurtigt frem. Han skyndte sig at tilskrive sin dyd denne omstændighed.

"Hør engang, fader pope," sagde han. "Hvad mener du om sagen? Ser du, jeg har ganske vist ikke haft noget imod at drikke lidt, mens jeg levede, men ikke desto mindre er jeg forblevet en ærlig mand ... Jeg synes, Gud må holde af mig ..."

Han kastede et undersøgende blik på popen, med den bagtanke, om det ikke skulle være muligt at udfritte ham. Men denne svarede afvisende:

"Hovmod dig ikke. Vi nærmer os til vort mål. Du vil snart få at vide, hvad du har at holde dig til."

Nu så Makar også, at morgenrøden begyndte at lyse hen over sletten.

Ligesom de første toner af et mægtigt orkester brød nogle sitrende fine stråler frem ude i horisonten. Og idet de hurtigt gled hen over himlen, pustede de på stjernernes klare skin. De udslukkedes. Månen gik ned, og snesletten formørkedes.

Og rundt om steg der tåger frem, der omgav dem som en æresvagt.

I øst blev tågerne lettere – som lysende krigere klædt i guldharnisk.

Så begyndte tågerne at bølge, og krigerne i de gyldne våben spredte sig ud over sletten.

Og bag dem kom solen frem. Et øjeblik blev den standset af krigernes skinnende fjerbuske, og dens blik hvilede på sletten.

Så på en gang lå alt badet i et blændende, ubeskriveligt lyshav.

Og tågerne hævede sig højtideligt i en stor, umådelig hvirvel. I vest skiltes de og svævede i lette bølgeformer op mod himlen.

Og det forekom Makar, at han hørte en vidunderlig og guddommelig sang. Men var det ikke den samme sang, han kendte så godt, og hvormed jorden hver dag hilste den opgående sol? Men Makar havde aldrig skænket denne musik den opmærksomhed, som den fortjente. For første gang forstod han, hvor ophøjet den var. Han lyttede ubevægelig, han nægtede at gå videre, han ville blive, hvor han var, og evigt lytte til den.

Men popen trak ham i ærmet.

"Lad os gå ind. Vi er ved vort mål."

Nu så Makar lige for sig en stor port, som tågerne hidtil havde skjult for ham.

Han havde slet ingen lyst til at gå. Men han måtte adlyde.

4. *Dommens dag*

De kom ind i en rummelig og smuk hytte, og det var først, da de var kommet helt ind, at Makar ved sammenligningen mærkede, hvor iskold luften måtte have været udenfor. Midt i hytten var der en stor ovn af det pureste sølv og vidunderligt forarbejdet, fyldt med brændende favnestykker. Den udstrålede en mild og velgørende varme, som hurtigt gennemtrængte hele ens legeme. Ilden i denne ovn gjorde ikke ondt i øjnene, den stegte ikke, den varmede kun. Her følte Makar igen lyst til at forblive evigt og varme sig. Ivan nærmede sig også til ovnen, og holdt sine forfrosne hænder hen mod ilden.

Der var fire døre på hytten. Men kun én førte ud i det fri. De tre andre tjente til passage for nogle unge mennesker, helt klædte i hvidt, som uophørligt kom og gik. Makar mente, at de sandsynligvis var tjenere hos Gud. Han syntes at have set dem før, men han kunne ikke huske hvor. Og han blev ikke lidet forbavset ved at opdage, at de havde store vinger på ryggen. Han sluttede så, at Gud uden tvivl også måtte have andre folk i sin tjeneste, for det ville være aldeles umuligt for disse med vingerne at bevæge sig frit i småkrattet ude i skoven, når de skulle fælde træer eller samle brænde.

En af tjenerne nærmede sig oven. Han vendte ryggen til Makar og begyndte en samtale med Ivan.

"Fortæl."

"Jeg har intet at fortælle," svarede den lille pope.

"Hvad har du hørt nede på jorden?"

"Jeg har intet hørt."

"Hvad har du da set?"

"Jeg har intet set."

De tav begge. Så sagde popen:

"Se her er en, jeg har bragt med mig."

"En beboer af Tchalgana?" spurgte tjeneren.

"Ja."

"Nå, så er det nok bedst, jeg tager den store vægtskål."

Og han gik ud af en af dørene for at give de nødvendige ordrer. Makar spurgte popen, hvad brug der var for en vægt, og hvorfor den netop skulle være stor.

"Jo, ser du," sagde popen, let forvirret, "vægten skal bruges til at veje det gode og det onde, som du har gjort, mens du levede på jorden. Som regel går det lige op for de flestes

vedkommende. Men beboerne af Tchalgana har en sådan masse synder på deres samvittighed, at Gud har givet ordre til, at der skulle laves en særlig vægt med en umådelig stor skål til brug for dem."

Disse ord gjorde stort indtryk på Makar. Det forekom ham, at hans hjerte snørede sig sammen. Han blev grebet af frygt.

En af tjenerne havde bragt vægten og stillede den op. Den ene skål var af guld, den anden af træ, og af et ganske forfærdelig stort omfang. Under den sidste hulede der sig straks et gabende hul.

Makar nærmede sig, undersøgte omhyggeligt vægten og så, om han ikke kunne opdage noget tegn på underfundighed. Men alt var i den skønneste orden. Skålene holdt sig ubevægelige i samme højde.

Imidlertid kunne han ikke blive rigtig klar over, hvorledes systemet egentlig var, og han havde langt foretrukket en ganske almindelig vægt, sådan som han kendte fra sin forrige tilværelse, og som han havde forstået så godt at bruge til sin fordel, både ved køb og salg.

"Der er Gud," sagde pludselig den lille pope og gav sig hurtigt til at trække ned i sin præstekjole og rette på folderne.

Midterdøren åbnedes. Gud trådte ind. Han var gammel, meget gammel. Hans lange, sølvhvide skæg nåede til ned over bæltet. Han var klædt i skind og i prægtige stoffer, som Makar aldrig havde set mage til før. På fødderne havde han forede sko, kantede med fløjl. Makar havde engang set en gammel maler, som malede hellige billeder, med ganske lignende sko.

Og pludselig genkendte Makar i den gamle Gud den olding, som han fordum havde set på alterbilledet i kirken. Kun havde

han ikke sin søn hos sig. Men Makar tænkte, at denne måske havde sine egne forretninger at passe. Til gengæld var så duen der. Den gjorde nogle slag rundt i hytten, kredsede om Guds hoved og satte sig endelig på hans knæ. Gud sad på et ophøjet sæde, som var lavet kun til brug for ham, og han klappede duen med hånden.

Guds åsyn udtrykte godhed. Når Makars hjerte blev alt for tungt, så han hen på ham, og så følte han sig straks bedre til mode.

Når hans hjerte således krympede sig, så kom det af, at han var i færd med at gennemgå hele sit liv i alle dets enkeltheder; han huskede den mindste af sine handlinger, hvert spadestik, hvert fældet træ, hvert snyderi, hvert lille glas brændevin, han havde drukket.

Og han både skammede sig og var angst. Men han så på den gode Gud og fattede igen mod.

Og da han således var blevet lidt beroliget, så sagde han til sig selv, at det vel nok skulle lykkes ham at skjule en og anden af sine synder.

Gud begyndte at forhøre ham. Han spurgte ham om, hvad han hed, om hans alder, og hvorfra han kom.

Makar svarede, og Gud spurgte på ny:

"Hvad har du udrettet i dit liv?"

"Det ved du jo lige så godt som jeg," sagde Makar. "Du har jo skrevet det alt sammen op."

Makar ville prøve Gud. Han ville vide, om virkelig alt var skrevet op.

"Ja, men sig det selv," sagde Gud.

Makar blev dristigere.

Han gav sig til at remse op alt det arbejde, som han havde udført, mens han levede. Og skønt han på en prik huskede hvert spadestik, hvert fældet træ, hver pløjning, så lagde han dog her et par tusind til, her et par hundrede.

Da han var færdig med sin opremsning, sagde Gud til popen Ivan:

"Giv mig dine optegnelser."

Så forstod Makar, at popen var ansat som sekretær hos Gud. Og han var meget fornærmet over, at popen ikke havde sagt ham det, da han jo dog ville give sig ud for at være hans ven.

Popen bragte en stor bog, og gav sig til at læse.

"Se en gang efter, hvor mange fældede træer, der er," sagde Gud.

Popen så efter og sagde i en bedrøvet tone:

"Han har lagt over tre tusinde til."

"Han lyver!" sagde Makar opbragt. "Han ser fejl; det er naturligvis, fordi han er en drukkenbolt og døde en fæl død."

"Ti stille," sagde Gud. "Betalte han det fastsatte beløb for kirkelige handlinger, for dåb og for ægteskab?"

"Det var uret af mig at beskylde ham for hans laster," sagde Makar hurtigt.

"Å, hvad det angår, at han holdt af at tage sig en snaps," sagde Gud, "så ved jeg lige så god besked med det som du."

Gud var blevet meget vred, og han henvendte sig nu til Ivan:

"Læs hellere hele listen. Det her er en løgner, som jeg ikke kan have tillid til."

Under denne samtale havde tjenerne kastet alt det arbejde, som Makar havde udført, ned i guldskålen. Det tyngede således, at den sank så dybt, at træskålen fløj højt til vejrs, så højt, at

man ikke kunne nå den med hånden. Guds unge tjenere måtte derfor sprede deres vinger ud og hæve sig fra jorden, og de var vel nok en hundrede stykke om at trække i snorene for at få træskålen til at sænke sig.

Det battede godt, det arbejde, man gjorde i Tchalgana.

Popen blev nu sat til at tælle efter for at se, hvor meget Makar havde snydt. Han opdagede enogtyve tusind, ni hundrede og tredive bedragerier. Så talte han efter, hvor mange flasker brændevin, Makar havde drukket; han fandt, at det beløb sig til godt og vel fire hundrede.

Og popen vedblev med sin eftertælling. Makar så, at træskålen nu var tungere end guldskålen, den gik allerede helt ned i hullet, og efterhånden som popen læste, sank skålen mere og mere.

Makar sagde til sig selv, at det gik skævt med hans affærer. Han gik hen til vagten, og, uden at lade sig mærke med det, forsøgte han med et lille skub af foden at standse skålens synken. Men en af tjenerne opdagede snyderiet, og der blev stort røre.

"Hvad har han gjort?" spurgte Gud.

"Han ville standse skålen med foden," sagde tjeneren.

Gud vendte sig opbragt mod Makar:

"Jeg har dømt dig, du er en snyder, en døgenigt, en drukkenbolt. Du har ikke betalt dine skatter, du skylder endnu popen penge, og på grund af de grove ord, du fik politikommissæren til at bruge, syndede han hver dag ...!"

Gud vendte sig, da han havde sagt disse ord, til popen Ivan og spurgte:

"Hvem er det, som i Tchalgana lader sine heste arbejde mest, og giver dem det tungeste læs at trække, og som aldrig under dem hvile?"

Den lille pope svarede:

"Det gør kirkeforstanderen. Han holder post-forspand, og skal køre for politimesteren."

Gud dømte så:

"Man skal overgive denne døgenigt til kirkeforstanderen, for at han som hest kan trække politimesteren, lige til han styrter død om, ødelagt af træthed ... Siden kan vi altid tales ved ..."

Gud havde næppe talt færdig, førend døren åbnedes, og Guds søn trådte ind i hytten. Han satte sig ved sin faders højre side.

Og han sagde:

"Jeg har hørt dommen ... Jeg har levet længe blandt menneskene, og jeg ved, hvorledes det går til på jorden. Denne stakkels mand vil blive meget ulykkelig, det vil komme til at koste ham stor møje at trække politimesteren ... Men ... ja, lad det også være, som det vil ... imidlertid er der måske noget, han gerne vil sige os. Tal kun, stakkels mand."

5. Makars forsvar

Så skete der noget mærkeligt. Makar, som aldrig før havde kunnet sige ti sammenhængende ord, følte på en gang sit tungebånd løst. Han gav sig til at tale så godt, så han selv blev forundret over det. Han fordoblede sig så at sige, blev til to Makar'er, en som talte, og en som lyttede til i den højeste forbavselse. Han ville næste ikke tro sine egne øren. Hans tales strøm fløjd ustandselig, uden anstrengelse, kraftig og lidenskabelig. Hans ord var ildfulde og ordnede sig i lange,

velformede sætninger. Og Makar tabte ikke modet, selv om det hændte, at han standsede et øjeblik, han fandt hurtigt tråden igen, og talt blot endnu kraftigere, endnu bedre. Men det allerbedste var, at han følte, at hans veltalenhed var overbevisende.

Gud, som første havde været vred over Makars uforskammethed, hørte nu på ham med opmærksomhed. Han lod til at finde, at Makar dog ikke var så tosset, som han havde tænkt fra først af. Da Makar begyndte at tale, blev Ivan grebet af angst og trak ham i frakken, men Makar rystede ham af sig og talte blot endnu smukkere. Og lidt efter var heller ikke den lille pope angst mere. Et smil strålede endda på hans ansigt, da han hørte et af sine egne sognebørn sige den rene og nøgne sandhed, og tilmed så, at denne dristighed lod til at behage den store dommer. Ja, selv Guds unge tjenere forlod deres arbejde og samlede sig ved døren. I deres lange hvide klædninger og med de hvide vinger hængende ned på hver side skubbede de til hinanden og lyttede med forbavselse til Makars talestrøm.

Makar begyndte med at sige, at han nægtede at gå til kirkeforstanderen og tjene ham som hest. Det var ikke, fordi han var bange for det hårde arbejde, på ingen måde, men fordi dommen var uretfærdig, og når en dom var det, så ville han ikke underkaste sig den. Han brød sig ikke mere om den, en den sne, der faldt i fjor; og han rørte sig ikke af stedet. Man kunne i øvrigt gøre med ham, hvad man fandt for godt, lade ham gå Fanden i vold, hvis man havde lyst, men *han* kørte ikke for politimesteren – ganske simpelt, fordi det var en uretfærdighed. Men man måtte endelig ikke tro, han var bange for udsigten til at skulle være hest. Det var ganske vist sandt, at

kirkeforstanderen var hård ved sine heste og ikke undte dem nogen hvile, men de fik i det mindste deres havre, mens han, Makar, hele sit liv igennem havde slidt uden nogen hvile eller fred, og der var sandelig aldrig nogen, som havde givet ham havre.

"Og hvem er det så, som aldrig har forundt dig hvile?" spurgte Gud ham med uvilje.

Lige meget, således forholdt det sig alligevel: hele sit liv var han blevet overanstrengt, altid på benene, altid arbejdende, aldrig hvile. Og hvem var det, som drev ham til det? Naturligvis fogeden, amtmanden, politimesteren, som evig og altid krævede ham, så for det ene, så for det andet; og så kom popen også og krævede offer; og så var det fattigdommen og hungeren, kulden og varmen, regnen og tørken, den frosne jord og den grådige skov! ... Når man drev dyr afsted i flokke, så gik de med sænket hoved, uden at vide, hvor man førte dem hen. Nå, var det samme måske ikke tilfældet med ham? ... Forstod han måske det, som popen læsten op i kirken? eller hvorfor han skulle betale offer? Vidste han måske, hvorfor man havde taget hans ældste søn til soldat? eller hvor han var henne, om han måske var død, og hvor hans elendige ben i så tilfælde hvilede?

Man gjorde det til en forbrydelse, at han havde drukket brændevin. Han havde drukket, han nægtede det slet ikke. Men det var for at drukne sine hjertesorger, at han havde drukket brændevin ...

"Hvor mange flasker?"

"Fire hundrede," sagde popen efter at have set efter i bogen.

Nå ja! Men var det nu også alt sammen brændevin? Der var altid tre pægle vand til en pægl ren brændevin, og så den endda

tilsat disse væmmelige tobaksblade. Man måtte trække tre hundrede flasker fra.

"Er det nu virkelig sandhed?" spurgte Gud, på hvis ansigt man endnu læste misfornøjelse.

"Den pure sandhed," svarede skyndsomst den lille pope.

Makar fortsatte.

Man bebrejdede ham også, at han før havde sagt tre tusind træer flere, end han virkelig havde fældet. Ja, det havde han gjort. Han havde kun fældet seksten tusinde. Men var det ikke tilstrækkeligt? ... Deraf havde han alene fældet de to tusinde, mens hans første kone lå og kæmpede med døden. Han ville så inderligt gerne have været hos hende, da hun døde, men fattigdommen nødte ham til at gå ud i skoven ... og derude havde han grædt, og tårerne frøs i hans øjenlåg, og i sin sorg følte han kulden helt ind i sit hjerte ... Og alligevel blev han derude og fældede træ efter træ ...

Så døde hans kone, og han havde ikke penge til at lade hende begrave for. For at forskaffe hende en bolig i den anden verden, havde han tilbudt sin tjeneste til en købmand, som handlede med træ. Og denne købmand, som så hans store forlegenhed, havde kun villet give ham ti skilling for hver kærre ... Og nu mens den døde lå forladt og ene i den kolde hytte, fældede han på ny træer, under hede tårer ... Han vidste, at dette brænde var i det mindste fem gange så meget værd en sædvanligt, om ikke mere ...

Gud fik tårer i øjnene og Makar så vægten bevæge sig, træskålen hævede sig lidt, mens guldskålen sank.

Og han fortsatte:

Man havde skrevet alting op i den bog, men havde man også noteret alle de tårer, som den grusomme og hårde fattigdom havde aftvunget ham? Man skulle søge lidt nøjere efter i hans tilværelse. Havde han nogensinde kendt kærlighed eller glæde? Hans børn, ja hvor var de? Nogle var døde, og de havde kun efterlad sorg og tårer, andre havde forladt ham, når de var blevet voksne, for hver især at kæmpe med den samme fattigdom og usselhed. Og han og hans gamle kone var blevet ladt alene tilbage, de havde følt deres kræfter aftage, og de ventede ene og forladte i deres alderdom, som ville blive sørgelig og hjælpeløs. De var ligesom to ensomme nåletræer langt ude på den øde steppe, de havde intet, slet intet, til beskyttelse mod snestormen.

"Taler han sandhed?" spurgte Gud på ny.

Og popen skyndte sig igen at svare:

"Den nøgne sandhed!"

Og vægtskålen sank endnu mere.

Men Gud sad i dybe tanker.

"Hvorledes går dette til?" sagde så Gud. "Jeg har dog gode mennesker nede på jorden, retfærdige mennesker ... mennesker, hvis øjne er klare, hvis ansigter er milde og rene, hvis klæder er uden pletter ... Deres hjerter er blide og frugtbare, som den bløde jord, der bevarer den gode sæd. Hos dem blomstrer markens liljer og vellugtende urter, hvis duft behager mig så såre ... men du! betragt dig engang selv ..."

Makar så nu alles blikke rettet på sig, og han skammede sig. For i sandhed: hans øjne var ophovnede, hans ansigt sort, hans skæg og hår uredt og hans klæder pjaltede. Det var sandt nok, at han havde ofte tænkt på, førende han døde, at købe sig et par

rigtige støvler for at kunne træde frem for sin dommer, som det sømmede sig for en anstændig bonde. Men han havde altid brugt pengene til brændevin, og derfor måtte han nu træde frem for sin Gud med disse usle kludesko, værre end den værste jakut ... Han ønskede sig hundrede fod under jorden.

"Men dit ansigt er sort," vedblev Gud, "dine øjne er ophovnede, dine klæder i pjalter. Dit hjerte er fuldt af tørre blade, torne og bitter brændevin. – Se derfor elsker jeg de gode mennesker, og vender mine øjne fra de ugudelige, som du og dine lige."

Makars hjerte krympede sig sammen. Skammen tyngede ham til jorden. Han havde allerede bøjet sit hoved, men han løftede det igen og fortsatte sit forsvar.

Og hvad var så det for nogle gode og retfærdige mennesker, som Gud talte om? Var det måske dem, som boede i de store og rige boliger? Var det dem? – Ja, så kendte Makar dem godt nok! – Hvis de havde klare øjne, så var det, fordi de ikke havde grædt så meget som han og hans lige; og hvis de havde rene og blide ansigter, så kom det af, at de vaskede sig i vellugtende vand; og hvis deres klæder var uden pletter, så var det, fordi de var spundet af andres hænder.

På ny bøjede Makar sit hoved, men løftede det atter.

Var det ikke også så, at han var født som andre mennesker med klare, vidt åbne øjne, hvori himlen og jorden kunne spejle sig, og med et rent hjerte, beredt til at modtage alt det skønne og gode, som verden ville skænke ham! Og hvis skammen i dette øjeblik fik ham til at ønske sit lyssky ansigt skjult under jorden, så var det ikke hans fejl ... Men hvis var da fejlen? ... Han

vidste det ikke ... det eneste, som han vidste, det var, at fra nu af var det forbi med hans tålmodighed ...

Der er ingen tvivl om, at hvis Makar havde kunnet se den virkning som hans tale gjorde på Gud; hvis han havde kunnet se sine opbragte ord falde, tunge som bly, på guldvægten, så ville hans hjerte have banket roligere. Men han var ikke i stand til at se noget som helst, netop fordi hans hjerte var opfyldt af en grænseløs fortvivlelse.

I et eneste sekund så han hele sit liv passere forbi. Hvorledes havde det dog være muligt at bære en sådan byrde lige til denne time? Og han havde båret den. Det var, fordi håbet, lige en stjerne, altid havde skinnet for ham gennem tågen. Mens han levede, kunne han tro og håbe på en bedre skæbne. Men nu var alt forbi ... håbet var udsluk ... mørket bredte sig i hans sjæl, en storm rejste sig derinde, som en snehvirvel midt på den øde steppe i en bælgmørk nat ... Han glemte, hvor han var, og foran hvem han stod ... han glemte alt, undtagen sin vrede ...

Men Gud sagde til ham:

"Vent, stakkels mand. Du er ikke mere på jorden. Her er retfærdighed, også for dig."

Makar skælvede. Han følte på bunden af sit hjerte, at man havde medlidenhed med ham, og hans sjæl blev beroliget. Men da han ikke kunne glemme sin ulykkelige tilværelse, men så den for sig, fra den første til den sidste dag, så blev han grebet af en overvældende medlidenhed med sig selv ... og han brast i tårer.

Og Gud græd også, og den gamle pope Ivan græd, og Guds unge tjenere græd, og de tørrede deres tårer med deres lange,

hvide ærmer …

Og vægten begyndte at bevæge sig, træskålen hævede sig højere og højere – stadig højere og højere – og endnu højere …

I slet selskab

1

Jeg var kun seks år gammel, da min moder døde, og min fader, som gik helt op i sin sorg, syntes fra det øjeblik rent at have glemt min tilværelse. Min søster, der havde arvet sin moders træk, kunne han til tider tage sig lidt af, men til mig så han aldrig. Jeg voksede op som det vilde træ i skoven og skøttede fuldstændig mig selv.

Vi boede i Knjashe-Vjeno, en lille by, der har den samme jødiske kolorit som alle andre småbyer i vore sydvestlige provinser. Nærmer man sig den fra øst, er det første, øjet møder, en stor og rummelig fængselsbygning, byens fornemste arkitektoniske prydelse, og kører man så ned ad den stejle chaussé, ligger staden foran en indrammet i nord og syd af nogle store, stillestående damme. Et sandt virvar af grålige hegn, ubebyggede pladser og lave usle rønner spærrer en udsigten til højre og venstre, men i baggrunden åbner sig et stort torv, hvor snavsede jødiske herberger læner sig op til nogle store kaserner af regeringsbygninger, hvis lange lige linjer stemmer sindet til melankoli. Videre kører man, over en knirkende bro, der vakler som en affældig olding, og ind i jødegaden med dens mange butikker og boder. På fortovet under store solskærme sidder de jødiske handlende ved deres småborde side om side med koner, der sælger kringler og hvedebrød. Alle vegne stank, snavs og et mylder af skidne unger, som kravler omkring i den støvede gade. Endnu et

øjeblik – og så er man ude af byen. Birkene hvisker sagte hen over kirkegårdens grave, kornet og det høje enggræs bølger frem og tilbage, og telegraftrådene langs landevejen synger deres bedrøvelige, evindelige sang.

Den omtalte bro fører over et vandløb, som har sit udspring i den ene af dammene og falder i den anden. Begge disse store bassiner, der står i forbindelse med uoverskuelige mosestrækninger, er nu næsten helt tilgroede. Allerede i min barndom fyldtes de for hvert år, der gik, mere og mere med mudder og grøde, og så man hen over dem, mødte øjet kun et eneste bølgende hav af siv. Midt i den ene af dammene lå der en ø, og på denne ruinerne af et gammelt slot.

Jeg mindes endnu med hvilken hemmelig rædsel, jeg altid betragtede disse fortidslevninger, som der gik alle mulige uhyggelige sagn og eventyr om. Det hed sig således, at slottet var opført af fangne tyrker og grundlagt på menneskeben, og i min barnlige fantasi forestillede jeg mig derfor altid både ruinerne og de høje pyramideformede popler, som omgav dem, båret af tusinder af skeletter, der løftede dem på deres knokkelhænder. Ja, en sådan respekt havde alle vi børn for slottet, at vi selv midt om dagen, når vi opmuntrede af solskinnet og fuglenes kvidren vovede os over broen og hen på øen, ofte blev grebet af en så panisk skræk, at vi løb vor vej uden at se os om, og det forekom os da, at vi hørte støj, trampen og hånlig latter bag os.

Men i de mørke, stormfulde efterårsnætter, når de mægtige popler svajede frem og tilbage for blæsten, der kom jagende hen over dammen, bredte der sig ligesom en rædsel fra slottet og ud over hele byen. Jøderne trak sig i skægget og råbte: "Ach waih

mir!" de gamle kællinger gjorde korsets tegn, og endog vor nærmeste nabo, smeden, der ikke engang troede på Fanden, hviskede en stille bøn, og slog kors for sig, når han i en sådan uhyggelig stund trådte ud i sin lille gård.

Den gamle, gråskæggede Janusch, som på grund af mangel på anden bopæl havde indlogeret sig i en af slottets kældre, svor på, at han i stormfulde nætter ofte havde hørt tyrkerne drive deres spil under øen. Og mens de vantro dansede knokkeldans og skældte ud på deres polske undertrykkere, lød der våbenklirren i det gamle slots sale og rundt omkring på øen. Men den nuværende greves for længst afdøde oldefader, der i levende live havde gjort sig berømt ved sine blodige heltegerninger, plejede så at gøre en ende på spektaklet ved at ride midt ud på øen, som rystede under hans stridshingsts vældige hove, og dér tordnede og lynede han så længe, til han fik de hedenske hunde bragt til tavshed.

Denne greves efterkommere havde for længst vendt forfædrenes bopæl ryggen, og den største del af de dukater og skatte, der havde fyldt hans kister, var efterhånden vandret fra slottet og ind i jødernes hytter. De nulevende repræsentanter for den en gang så berømmelige slægt boede i en prosaisk hvid bygning et lille stykke uden for byen, hvor deres kedelige, men højtidelige tilværelse henrandt i majestætisk ensomhed. Kun en gang imellem viste den gamle greve, en lige så mørk ruin som slottet, sig i byen på en mager engelsk racehest, ledsaget af sin datter, en majestætisk, men falmet skønhed i snæver ridedragt, og efterfulgt af en lige så majestætisk rideknægt. Den stolte komtesse var forblevet ugift. De unge mænd på egnen, der var hende jævnbyrdige i fødsel, drog udenlands og spredte sig over

hele kontinentet for at fiske borgerlige frøkener med penge, og i den usle by, der lå ved foden af slottet, var der ikke en yngling, som vovede at løfte sine øjne mod den fornemme grevedatter. Når vi børn i det fjerne fik øje på disse tre ryttere, spredte vi os til alle sider som forskræmte fugle og fulgte fra vore skjulesteder med nysgerrige og forskrækkede blikke det uhyggelige slots mørke ejere.

Tæt uden for byens vestlige udkant, på en høj mellem smuldrende kors og sammenstyrtede grave, lå der et gammelt kapel, som i lange tider ikke havde været benyttet. I gamle dage havde dets klokker kaldt på byens befolkning og omegnens ringere adel, men nu tav de, og uglernes hæse natlige skrig havde afløst malmklokkens høje, klangfulde toner. Fra denne høj kunne man se øen og dens mørke popler, men ikke slottet, der skjulte sig bag træerne i fornem forbitrelse. Kun når sydvestvinden kom farende hen over dammen, så poplerne svajede frem og tilbage, så man et flygtigt glimt af de tomme, sorte vinduesåbninger, og det var da, som om borgen kastede mørke blikke på kapellet. Nu var de begge lig. Slottets øjne var fordunklede, og kapellets tag på sine steder skredet ned, men den gamle historiske kløft, der i sin tid skilte den stolte greveborg fra det beskedne gudshus, eksisterede endnu, efter at de begge var afgået ved døden. Det var ormene, som krøb omkring i disse lig og gemte sig i krogene af dem, der vedligeholdt den.

Der var en tid, da det gamle slot tjente som tilflugtssted for enhver hjemløs stakkel. Alt, hvad der ikke kunne få plads i selve byen, enhver eksistens, der var gledet ud af den daglige trummerum, tyede ind under de mørke faldefærdige ruiner og

betalte for den gæstfrihed, disse ydede, med den risiko at blive begravet under dem. "Han bor i slottet!" var i byen ensbetydende med udtrykket for den yderste fattigdom og det dybeste borgerlige fald. Tiggere og landstrygere af enhver art fandt tilhold inden for de gamle mure og viste deres taknemmelighed ved at hærge det indre af den skrøbelige bygning, idet de brød paneler og gulve i stykker for at skaffe brændsel til at koge det – Gud må vide, hvad det var – de på en gådefuld måde opholdt livet med.

Men der kom dage, da der opstod spaltning og strid i det samfund, som søgte ly under disse nøgne ruiner, og gamle Janusch, der engang i sin ungdom havde beklædt en underordnet tjenende stilling i grevens hus, fik i den anledning en slags herskerbevilling, i kraft af hvilken han greb regeringens tøjler. Han skred til forskellige omdannelser, og flere dage i træk herskede der et så djævelsk spektakel på øen, at man skulle tro, at tyrkerne var brudt ud af deres underjordiske fængsel for at hævne sig på deres undertrykkere. Det var Janusch, der sorterede ruinernes befolkning, idet han skilte fårene fra bukkene; og fårene – de, der skulle blive i slottet – hjalp ham nu med at jage de ulykkelige bukke, som gjorde en fortvivlet, men unyttig modstand, på porten. Da ordenen endelig ved politibetjentens tavse, men energiske bistand atter var tilvejebragt, viste det sig, at omvæltningen havde haft en absolut aristokratisk karakter, idet Janusch kun havde ladet de gode kristne, det vil sige katolikkerne, blive tilbage, og blandt disse fortrinsvis dem, hvis forfædre tidligere havde tjent i den grevelige slægt.

Hidlokket af larmen og skrigene fra øen listede jeg og mine kammerater os derover og iagttog skjult bag træernes tykke stammer, hvorledes Janusch i spidsen for en hel armé af rødnæsede oldinge og hæslige megærer udjog de sidste af slottets beboere, der var vejet og fundet for lette. Det led mod aften, og en stor sort sky, der hang over poplernes mørke toppe, sendte allerede enkelte stænk ned over vore hoveder. Nogle ulykkelige, forkomne skikkelser, som gjorde forgæves forsøg på at indhylle sig i de pjalter, der hang om dem, jumpede som forskrækkede skrubtudser ud af deres huler og søgte igen ubemærket at smutte ind i slottet gennem ét eller andet af de mange gabende kældervinduer. Men Janusch og hans skrålende hær spærrede dem vejen og truede dem med kosteskafter og piske, og ude til siden stod den tavse politibetjent med en vældig kæp i hånden og bevarede en væbnet neutralitet, men med åbenlys sympati for det sejrende parti. Og de stakkels udjagne vendte så øen ryggen for bestandig og forsvandt den ene efter den anden hinsides broen i det våde tusmørke.

Fra dette øjeblik foregik der en forandring i mit syn på Janusch og det gamle slot. Tidligere havde jeg ofte i frastand frydet mig over dets grå mure, ærværdige tag og mosgroede tårn, og når de brogede skikkelser, der befolkede det, ved daggry krøb ud, mens de skuttede sig og gjorde korsets tegn, var de i mine øjne omgivet af det samme skær af hemmelighedsfuldhed som det, der indhyllede hele slottet. "De sover derinde om natten," tænkte jeg, "ser månen titte ind gennem de åbne vinduer og hører alt, hvad der foregår i de gamle sale." Med nysgerrighed og interesse havde jeg også lyttet til Janusch, hver gang han fortalte om den døde bygnings

berømmelige fortid, og et pust af vemodig sympati for det liv, der tidligere havde rørt sig inden slottets mørke mure, kom i sådanne øjeblikke viftende ind over mig som en hilsen fra gamle dage.

Men fra denne aften viste både slottet og dets barde sig for mig i et helt nyt lys. Da Janusch næste dag mødte mig nede ved dammen, kaldte han mig hen til sig og forsikrede mig med et tilfreds ansigt, at jeg nu roligt kunne besøge slottet, da det var fuldstændig ryddet for alt pakket. Han tog mig endog ved hånden og trak mig ind over broen, men jeg rev mig løs og løb grædende min vej, bort fra dette profanerede sted. Jeg kunne ikke glemme den hårdhjertethed og grusomhed, slottets sejrende beboere havde udjaget deres ulykkelige husfæller med, og når jeg kom til at huske på de stakler, der nu var uden tag, snøredes mit hjerte sammen af den dybeste medlidenhed.

2

De næste nætter tilbragte byen på en meget urolig måde. Hundene gøede, porte og døre knirkede, og beboerne gik hyppigt ud på gaden og dunkede med deres stokke på gærderne for at vise, at de var på benene og årvågne. Byen vidste nemlig, at der i nattens slud og mørke strejfede folk om på dens gader, som både frøs og sultede, og da den ikke var i tvivl om, hvilke følelser, der rørte sig i disse menneskers hjerter, tog den sine forholdsregler og sendte sine trusler mod disse følelser. Uden medlidenhed med de husvilde stakler sænkede natten sig ned over jorden under kolde regnskyl og drog atter bort, efterladende lave, hurtigt henilende skyer og idet vinden hylede og peb, ruskende i trætoppene og vinduesskodderne, sang den

for mig, der lå i min lune seng, om de stakkels mennesker, som nu frøs og manglede husly.

Men endelig sejrede våren over vinterens sidste anstrengelser; solen tørrede jorden, der kom varme i luften, og samtidig ophørte de ulykkelige forviste at strejfe om på gaderne om natten. Det hed sig, at de havde fundet et tilflugtssted på kapelhøjen, men hvor de havde forputtet sig dér, kunne ingen med bestemthed sige. Alle så kun, at de hver morgen kom anstigende deroppe fra, og at de hver aften, når tusmørket faldt på, atter fjernede sig i samme retning. Byens folk skævede mistænksomt til dem, og de kastede til gengæld urolige og spejdende blikke på deres modstandere, som berørte mange af disse pinligt. Deres forhold til byen var kort sagt af en rent aggressiv natur. Blandt disse håbløse eksistenser fandtes der flere, som var mærkede med så tragiske træk, at de prægede sig dybt i mit barnesind.

Endnu den dag i dag mindes jeg levende, hvorledes hele gaden brast i en stormende latter, når den gamle Professors sammenbøjede, bedrøvelige skikkelse viste sig. Noget mere ynkeligt end dette stakkels åndssvage væsen, der altid gik i en gammel, laset kappe og med en umådelig bredskygget filthat, er det vanskeligt at forestille sig. Sit lærde tilnavn havde han fået på grund af et dunkelt rygte om, at han engang for mange tider siden skulle have været huslærer. Sædvanlig plejede han at strejfe om på gaderne med sløvt blik og sænket hoved og brummende eller hviskende noget utydeligt tøjeri, som ingen dødelig kunne forstå et ord af. Ustandselig, som et rislende kildevæld, strømmede der en række uartikulerede lyde ud af ham, og samtidig stirrede hans matte øjne indtrængende på

tilhørerne, som om han ville indprente dem sin hemmelighedsfulde tales ubegribelige mening. Man kunne trække ham op som et urværk. Kaldte en af de lange bodsvende, der sad og døsede i solen, Professoren hen til sig og stillede ham et eller andet spørgsmål, rystede denne på hovedet, spilede øjnene op og begyndte så sit ejendommelige foredrag. Og selv om hans tilhører skulle lægge sig til at sove, ville han dog, når han vågnede igen, se den samme mørke skikkelse foran sig, brummende sin uforståelige tale. Men Professoren havde en anden specialitet, der var til endnu større glæde for gadens lømler: han blev aldeles ude af sig selv, når man blot nævnede et eller andet skærende eller stikkende instrument. Derfor plejede hans tilhørere gerne, når hans veltalenhed var på højdepunktet, at afbryde denne ved at råbe: "Knive, sakse, synåle, knappenåle!" og i samme nu som staklen hørte disse skrækkelige ord, så han sig forfærdet om til alle sider og greb sig krampagtigt i brystet. Fortvivlet fæstede han sine sløve øjne på de nærmeste plageånder og sagde med en stemme, der næsten lød som en hulken: "Det stikker ... det stikker mig ... lige ind i hjertet!" Og når han så fjernede sig, mens han sænkede sit hoved endnu dybere end ellers, lød der en tordnende lattersalve efter ham, og alle vegne råbte folk de samme skrækkelige ord efter ham, der ramte ham som piskeslag.

Man må yde de af slottet fordrevne den retfærdighed, at de stod hinanden trofast bi, og hvis den hob, der forfulgte professoren, var så uheldig at møde den afskedigede stykjunker Note 4) Sasaulov, når han drev om med to eller tre andre lasede eksistenser, var der mere end én i den, som fik rygstykkerne garvet. Stykjunker Sasaulov, der var af en

herkulisk vækst og tillige imponerede ved sin mægtige blårøde næse og sine rullende øjne, havde allerede for længst erklæret alle levende væsener, som ikke ville gå ind på våbenstilstand eller neutralitet, åbenlys krig, og selv efter at have foretaget de fornødne afbankninger blandt dem, der forfulgte professoren, var han gerne endnu så rasende, at han fo'r truende og skældende gennem gaderne som en anden Tamerlan, tilintetgørende alt, hvad han mødte på sin vej. Han etablerede ligefrem en jødeforfølgelse i mindre stil, idet han pinte og plagede de semitiske ynglinge, han fangede ind, og krænkede jødedamerne ved sin uhøviske adfærd. For øvrigt endte den tapre stykjunkers ekspedition gerne på politistationen, hvor han udhvilede sig efter hårde skærmydsler med retfærdighedens håndlangere.

En anden skikkelse, der forskaffede byen ikke ringe adspredelse ved fremvisningen af sin ulykke og sit dybe fald, var Lavrovsky, en afskediget, fordrukken embedsmand. Der var dem, som endnu kunne huske den tid, da han gik omkring i uniform med blanke knapper og med snehvidt linned, og formodentlig var det denne omstændighed, som gjorde synet af hans nuværende stilling dobbelt pikant. Omvæltningen i hans liv var foregået meget pludseligt. En skønne dag arriverede der til Knjashe-Vjeno en elegant dragonofficer, som forblev i byen fjorten dage og benyttede denne tid til at besejre og bortføre den smukke Anna, en datter af byens rigeste gæstgiver. Fra den stund hørte man aldrig mere til hende, men Lavrovsky havde nu mistet det håb, der tidligere havde forskønnet hans beskedne liv. Han slog sig på flasken, fik sin afsked og sank dybere og dybere. I sine få ædru øjeblikke gik han hastigt gennem

gaderne skulende ned for sig og ligesom trykket af skammen over sin egen tilværelse. Alle kiggede efter den lasede, snavsede stakkel med det lange, uredte hår, men han traskede videre tilsyneladende uden at mærke det. Kun en gang imellem, når folk blev for nærgående og spærrede vejen for ham, så han forvildet på dem, som om han ville spørge, hvorfor de forfulgte ham, og hvad han havde gjort dem. Og nævnede nogen i sådanne øjeblikke navnet Anna, blev han grebet af et pludseligt raseri og gik løs på hoben, der øjeblikkelig spredtes til alle sider. Sådanne pludselige anfald af vrede vakte i høj grad mængdens interesse, og det var heller ikke så underligt, for når Lavrovsky strøg gennem gaderne med sænket hoved, søgte den forgæves at vække ham af hans apati ved at smide skarn og sten efter ham.

Når Lavrovsky var fuld, tyede han gerne hen til en eller anden mørk krog inde under et hegn eller til et lignende mærkværdigt sted, hvor han kunne gøre regning på, at man ikke lagde mærke til ham. Dér satte han sig med sænket hoved og strakte sine lange ben fra sig. Ensomheden i forening med brændevinen vakte hos ham et anfald af åbenhjertighed, et ønske om at udgyde den tunge sorg, der trykkede ham, og han begyndte da på endeløse jeremiader over sit stakkels forspildte liv. Ved sådanne lejligheder henvendte han sig uforbeholdent til sine omgivelser: til de gamle, grå gærdestave, til birkene, der hviskede hen over hans hoved, og til allikerne, som med fruentimmeragtig nysgerrighed hoppede hen til den mørke, sammenkrøbne skikkelse, der lå og krympede sig på jorden.

Når det lykkedes os småfyre at overraske ham i en sådan situation, listede vi os gerne sagte hen til ham og lyttede med

tilbageholdt åndedræt til hans gyselige fortællinger. Hårene rejste sig på vore hoveder, og med rædsel betragtede vi den blege mand, der anklagede sig selv for alle mulige forbrydelser. Skulle man tro hans egne ord, så havde han dræbt sin kødelige fader, jaget sin moder i graven og pint sine søskende ihjel. Og om vi end forbavsede os over hans mange fædre – for efter hans egen fremstilling havde han gennemboret hjertet på én, dræbt en anden ved en langsom snigende gift og kastet en tredje i floden – tvivlede vi dog ikke et øjeblik på rigtigheden af hans tilståelser. Vi lyttede aldeles betagne af rædsel, indtil Lavrovskys tunge, der blev mere og mere utydelig, kun frembragte uartikulerede lyde, og en urolig søvn gjorde ende på hans gyselige tilståelser. Når vi fortalte de voksne om de grueligheder, vi havde hørt, lo de og sagde, at alt dette var det rene vrøvl, og at Lavrovskys forældre var døde en meget naturlig død af sult og sygdom. Men vi børn, som opfattede den ulykkeliges allegorier bogstaveligt, var dog måske nærmere ved den rigtige opfattelse af dette tragiske, forspildte liv end de andre.

Når så Lavrovskys hoved sænkede sig endnu dybere, og der ud af hans strube trængte en hæs snorken afbrudt af små anfald af hulken, bøjede vore barnehoveder sig ned over den ulykkelige. Vi studerede hans ansigt og trækningerne i det og så med deltagelse, at hans mund krummede sig nedad, som når det trækker op til gråd hos et lille barn.

"Jeg slår dig ihjel!" kunne han så pludselig råbe i søvne, og i samme nu fo'r vi forfærdede til alle sider.

Hændes kunne det, at regnen øsede ned over ham, mens han lå og sov, og mere end én gang skete det, at han om vinteren

bogstavelig talt blev begravet under sneen; og når han ikke døde en tidlig død, skyldtes det udelukkende andre lige så ulykkelige eksistensers omsorg for hans sørgelige person. Hans trofasteste hjælper i nøden var mosjø Turkevitch, der selv stærkt svinglende kom og ledte ham op, fik ham stablet på benene og trak af med ham.

Mosjø Turkevitch hørte til dem, der, som han selv udtrykte sig, ikke let lader sig forknytte, og i modsætning til Professoren og Lavrovsky, der gik omkring og hang med hovedet, var han begavet med et ualmindelig lykkeligt gemyt.

I et glad øjeblik havde han udnævnt sig selv til general og krævede nu af byens beboere de æresbevisninger, der svarede til hans rang. Og da ingen vovede at afdisputere ham retten til hans titel, fordybede han sig efterhånden mere og mere i troen på sin egen storhed. Han gik altid knejsende ned ad gaden, med en fornem mine og rynkede bryn, røbende til enhver tid en øjeblikkelig beredvillighed til at slå hovedet i stykker på alle dem, han mødte, hvilken forret efter hans mening var nøje knyttet til generalsstillingen. Og når han til tider følte sig grebet af en let tvivl om ægtheden af den titel, han bar, spurgte han gerne den første den bedste, han i den anledning fangede ind på gaden, i en truende tone:

"Hvad hedder jeg? Hvem er det, der taler til dig?"

"General Turkevitch!" svarede så hans offer ydmygt for at slippe ud af den vanskelige situation, og Turkevitch lod ham da løbe, snoede sit overskæg med en majestætisk mine og sagde triumferende:

"Ja, det vidste jeg jo nok! Ho, ho!"

Da det ved sådanne og lignende lejligheder ligefrem væltede ud af ham med vittigheder og brandere, kunne det ikke forundre, at han hyppigt var omgivet af et beundrende auditorium, og at selv de fineste restaurationer, selv de, som godsejerne skænkede deres søgning, når de kom til byen, stod ham åbne. Ganske vist hændtes det ikke sjældent, at han fløj ud af døren, igen med den hastighed, en mand har, når man hælder ham ud uden ceremonier, men sådanne tilfælde, der vel nærmest skyldtes godsejernes mangel på sans for generalens åndrigheder, var uden indflydelse på hans almindelige velbefindende. Den væsentligste kilde til dette var den, at han stadig gik om i en mere eller mindre stærk rus. Han behøvede nemlig blot et eneste lille glas brændevin for at komme i humør hele resten af dagen, og dette fænomen fandt sin forklaring deri, at han i sit tidligere liv havde stukket en så umådelig mængde spiritus under vesten, at hans blod derved var blevet forvandlet til en spritholdig væske, og når nu generalen blot holdt dette fluidum under en vis koncentration, spillede og klukkede det i ham og viste ham hele verden i et rosenfarvet skær.

Men når der så til gengæld gik to eller tre dage, hvor han af en eller anden grund ikke fik en snaps, led han de forfærdeligste kvaler og hensank i den dybeste modløshed. Og da alle vidste, at den skrækindjagende general i sådanne øjeblikke var mere hjælpeløs end et barn, benyttede mange sig af det til at hævne tidligere fornærmelser på ham. Hans forfølgere trak ham i håret, spyttede ham i ansigtet og kastede skarn på ham, og han søgte ikke engang at undløbe deres forhånelser, men hylede kun af fuld hals, mens tårerne

strømmede ud af hans øjne og ned ad hans hængende skæg. I denne stemning tiggede og bad han ynkeligt alle om at gøre det af med sig, idet han motiverede dette ønske med, at han dog alligevel ville komme til at krepere som en hund under et eller andet hegn. Men når dette modløshedens stadium var overstået, tog generalen sig pludselig sammen, slog sig for brystet og spadserede højtidelig ned ad gaden skrålende af fuld hals:

"Her er jeg! Jeg går som Jeremias for at tale sandheden til de ugudelige!"

Alle vidste nu, at man havde et interessant skuespil i vente, og det var derfor heller ikke så underligt, at selv de mest solide borgere, når de så generalen komme skrålende, forlod deres daglige dont og sluttede sig til hoben, der fulgte i hælene på ham. Sædvanlig begav han sig først hen til kredsret-sekretærens hus og åbnede foran dette et slags improviseret retsmøde. Efter at have tildelt to af mængden aktors og defensors roller overtog han selv den anklagedes, og da han var en nøje kender af den juridiske procedure og altid forstod at give sit skuespil aktuel interesse ved at henpege på lokale forhold og begivenheder, var det ikke så underligt, at sekretærens kokkepige efter kort tids forløb kom rendende ud af huset, stak ham noget i hånden og forsvandt igen unddragende sig hans følges galanterier og elskværdigheder. Når generalen havde fået sin tribut, lo han ondskabsfuldt og begav sig, svingende triumferende med pengesedlen, hen til den nærmeste knejpe.

Herfra førte han, når han først nogenlunde havde stillet tørsten, sine tilhørere til de forskellige embedsmænds huse,

idet han varierede repertoiret efter de foreliggende omstændigheder. Og da han fik betaling for sin forestilling, hvor han kom hen, var det naturligt, at hans truende tone lidt efter lidt formildedes. Den fanatiske profets øjne antog efterhånden et blidere udtryk, og forestillingen gik fra et afslørende drama umærkeligt over til en munter vaudeville. I reglen endte han foran kredsdommerens hus. Den gamle dommer var en skikkelig og medgørlig mand, men han havde to svagheder: han sværtede sit hår og skæg og sværmede for tykke kokkepiger. Når Turkevitch nærmede sig hans hus, blinkede han skælmsk til sine ledsagere og erklærede højt og lydeligt, at her boede hans, generalens, kære faderlige ven og velgører. Derefter rettede han sit blik op mod vinduerne og ventede på følgerne, og disse udeblev heller ikke, for enten kom den tykke, rødmossede Matrona ud med den skyldige tribut, eller også viste der sig i hjørnevinduet et gammelt, gnavent ansigt med kulsort hår og skæg, og i så fald valgte Turkevitch, der nu vidste, at han ikke fik nogen nytte af sine dityramber, at gå over til satiren. Sædvanligvis begyndte han med at beklage sig over, at hans velgører fandt det nødvendigt at sværte sit ærværdige grå hår med noget, der lignede blankesværte, og når han så mærkede, at dette ikke gjorde den forønskede virkning, hævede han sin stemme og gav sig til at hegle kredsdommeren igennem for det slette eksempel, han gav sine medborgere ved sit forargelige samliv med Matrona. Når generalen var nået til dette kildne punkt, havde han allerede opgivet ethvert håb om forsoning med sin velgører og forsøgte derfor at give sin uvilje luft på en endnu kraftigere måde. Men her gjorde dommeren gerne en ende på forestillingen. Han gav et lille tegn, og i

samme nu greb politibetjenten, den håndfaste Mikita, som Matrona i al hemmelighed havde hentet fra retslokalet, generalen bag fra med en ligefrem vidunderlig behændighed. Ikke en af tilhørerne tænkte på at advare Turkevitch mod den fare, der truede ham, tvært imod vakte Mikitas dygtige og snedige angreb almindelig henrykkelse. Generalen, der blev afbrudt i et af sine kraftsteder, viste sig pludselig højt oppe i luften, og et øjeblik efter lå han sprællende hen over betjentens ryg. Nu var han færdig. Bøjende sig let under sin byrde bar Mikita ham bort fra skuepladsen under mængdens bedøvende jubel og ekspederede ham i en fart i hullet.

Foruden disse fremragende personligheder var der endnu forskellige andre lurvede eksistenser, som søgte tilhold i nærheden af kapellet, og hver gang de viste sig på torvet eller i jødegaden, fremkaldte de altid en stærk uro blandt sælgekællingerne, der skyndte sig at dække med hænderne over deres varer. Det hed sig, at alle disse ynkelige stakler tilsammen dannede en bande, som levede af at stjæle og rapse i byen og dens omegn, og hvis dette rygte talte sandhed, var det vel også utvivlsomt, at den, der organiserede og ledede dette samfund, ikke kunne være nogen anden end Tiburtius Drab, den mærkeligste af alle de problematiske naturer, som Janusch havde fordrevet fra slottet.

Drabs herkomst var indhyllet i et hemmelighedsfuldt mørke. Folk, der var begavet med en stærk fantasi, mente, at han var bærer af et aristokratisk navn, som han havde dækket med skændsel og derfor var nødt til at holde skjult. Men imod dette talte, at hans ydre var så plebejisk som vel muligt. Han var høj af vækst, noget krumrygget og havde store og grove, men

udtryksfulde træk. Hans korte, lidt rødlige hår strittede til alle sider, hvilket i forbindelse med hans lave pande, fremstående underkæbe og ualmindelig bevægelige ansigtsmuskler gav hele hans fysiognomi noget abekatteagtigt. Men på samme tid funklede hans øjne mørkt og bestemt under de hængende bryn, og ud af dem lyste der både snilde, forstand og energi. Og mens hans ansigt var så foranderligt som et kalejdoskop, bevarede disse øjne altid ét og samme udtryk, hvorfor jeg også gerne følte mig grebet af et vist uhygge, når jeg så på dette besynderlige menneskes harlekinader.

Tiburtius' hænder var plumpe og fulde af knuder, og hans store fødder trampede hen over jorden på en løjerlig bondsk måde. I betragtning heraf var de fleste tilbøjelige til at udlede hans herkomst fra bondestanden. Men hvorledes skulle man da forklare sig hans fænomenale lærdom, som dog ingen kunne benægte? Der var jo ikke en kro eller knejpe i byen, hvor han ikke til opbyggelse og belæring for bønderne, som samledes der på torvedagene, holdt lange taler af Cicero eller fremsagde hele kapitler af Xenophon. Hans tilhørere sad så med gabende mund og puffede til hinanden, mens Tiburtius stående på en tønde og draperet i sine pjalter tordnede løs på Catilina eller beskrev Cæsars heltebedrifter. De ukrainske bønder, der er begavede med en stærk fantasi, lagde deres egen mening i disse begejstrede taler, som de ikke forstod et muk af, og når Tiburtius henvendte sig til dem med et tordnende: *Patres conscripti!* Note 5) rynkede de brynene og sagde til hinanden:

"Nej hør til den satans karl, hvor han kan præke!"

Og når så Tiburtius løftede øjnene mod loftet og begyndte at deklamere lange latinske sætninger, fulgte hans skæggede

tilhørere ham med den største deltagelse. De havde i sådanne øjeblikke en fornemmelse af, at deklamatorens sjæl svævede hen i et ukendt land, og af hans fortvivlede gestikulationer sluttede de, at den dér oplevede forskellige bedrøvelige hændelser. Men interessen og deltagelsen nåede sit højdepunkt når Tiburtius rullende med øjnene og idet han vendte det hvide ud af dem indkasserede auditoriets bifald ved en lang skandering af Virgil eller Homer. Hans stemme lød da i så hule og dumpe gravtoner, at de tilhørere, der sad henne i krogene og var mest omtågede af jødernes elendige fusel, sænkede hovederne og sagde med grådkvalt røst:

"Ak ja, ak ja! Det er sørgeligt, er det! Gid Fanden stå i den karl!"

Det var derfor heller ikke så underligt, at bøndernes ansigter opklaredes, når deklamatoren pludselig sprang ned fra sin tønde og brast ud i en skoggerlatter, og at deres hænder søgte ned i lommerne på de vide benklæder efter et kobberstykke. Og glad over, at Tiburtius heldigt var kommet til ende med sine tragiske ekskursioner, nøjedes de ikke alene med at give ham penge, men trakterede ham også med brændevin.

Grundet på denne hans store lærdom opstillede man så den ikke usandsynlige hypotese, at Tiburtius som dreng var blevet sendt med en eller anden grevesøn i jesuiterpatrenes skole, nærmest vel for at fungere som hans støvlepudser, og mens den unge adelsmand hovedsagelig havde modtaget sin forædling gennem de hellige fædres trehalede kat, var al den lærdom, som havde været tiltænkt ham, spadseret ind i hans livegne lakajs hoved.

Som følge af den hemmelighedsfuldhed, der omgav Tiburtius, tilskrev man ham blandt andre egenskaber også stor forfarenhed i trolddomskunsten. Når en ko var "forgjort", eller Fanden viste sig i en sort puddels skikkelse, gik der bud efter Tiburtius, som straks gav sig i kast med den onde ånd, og når en ugle om aftenen fløj hen på et tag og med høje skrig nedkaldte døden over dette, tyede man igen til den lærde troldmand, der med stort held jog den ildevarslende fugl på flugt ved citater af Titus Livius.

Ingen kunne heller sige, hvor Tiburtius havde børn fra, men et faktum var det, at han havde to, en dreng på syv år og en lille pige på fire. Drengen havde han med sig, første gang han viste sig inden for byens enemærker, men den lille pige førte han med sig hjem efter en lille afstikker på et par måneder.

Drengen, Valek, var en slank, mørkhåret knægt, der ofte drev om i byen med begge hænder i bukselommerne og kastende blikke til alle sider, som satte brødkonernes hjerter i en urolig bevægelse. Den lille pige så man derimod kun sjældent, og da altid på Tiburtius' arme.

Det hed sig, at der i kapelhøjen fandtes ikke få underjordiske huler, og da byens omegn, som i gamle dage havde været skuepladsen for mange uroligheder, opviste flere sådanne skjulte tilflugtssteder, troede alle på rigtigheden heraf, så meget mere som hele denne hob ulykkelige dog måtte bo et eller andet sted. Og ved mørkets frembrud plejede de også at forsvinde netop i retning hen ad kapellet. Der hen sjokkede Professoren med sin søvnige, langsomme gang; der hen gik Tiburtius med sine klodsede, trampende skridt; der hen dinglede general Turkevitch med den hjælpeløse Lavrovsky

under armen, og der hen drog ved solnedgang en hel række andre lurvede skikkelser, som forsvandt i tusmørket, men ingen havde mod til at følge dem gennem de slugter og kløfter, der førte op til højen. Denne havde i det hele taget et dårligt ry på sig. I de mørke efterårsaftener dansede der blålige lygtemænd på den gamle kirkegårds grave, og i kapellet tudede uglerne så højt og gennemtrængende, at selv den tapre smeds hjerte bævede, når han hørte den forbandede fugls skrig.

3

"Tag dig i agt, unge mand, tag dig i agt!" sagde gamle Janusch mere end én gang til mig, når han så mig i generalens suite eller blandt Tiburtius' tilhørere. – "Det ender nok galt med dig," plejede han så at tilføje, idet han rystede på sit grå hoved, "du søger slet selskab! Se hellere at komme hjem, og det snarest muligt!"

Nå, jeg kunne vel også have en sådan opfordring behov, for jeg løb hjemmefra, når jeg så mit snit til det, blot for at undgå min faders mørke ansigt. Tidligt om morgenen, mens hele huset sov endnu, listede jeg mig gennem haven, krøb over hegnet og ilede ned til dammen, hvor nogle lasede legekammerater ventede mig med deres medestænger, eller også løb jeg hen til møllen, hvor den søvnige svend lige havde åbnet stigbordene. Her var nok at se på. De store hjul drejede sig langsomt rundt og sprøjtede vandet til alle sider, inde i møllen larmede drivhjulene, og det hvide mel støv fløj ud af alle revner og fuger i den ældgamle bygning.

Men jeg gik videre. Jeg holdt af at møde naturens første opvågnen, og jeg var glad, når det lykkedes mig at jage en lærke

op, der havde sovet over sig, eller at skræmme en forskrækket hare op af agerfuren. Dugdråberne faldt fra det bævrende hjertegræs og fra engblommernes kuglerunde hoveder, når jeg strejfede gennem markerne og hen til lunden uden for byen, hvor træerne hilste mig med en sagte hvisken.

Og når jeg så vendte tilbage til byen efter en landlig udflugt på mindst et par timer, mødte jeg kun søvnige ansigter. Dér inde stod folk først lige i begreb med at vågne, og jeg var allerede så udaset og sulten, at jeg skyndte mig hjem for at få min te.

Alle mennesker sagde om mig, at jeg var en rigtig vagabond af en dreng, og jeg fik så mange skænd for mine fejl og unoder, at jeg til sidst selv blev gennemtrængt af den overbevisning, at jeg ikke duede noget. Til tider kunne min fader prøve en slags tilnærmelse, men disse forsøg mislykkedes altid, da hans mørke, kummerfulde ansigt skræmte mig tilbage. Ofte ønskede jeg, at han ville tage mig op på sine knæ og omfavne mig, og jeg tænkte mig da, mens jeg hvilede ved hans bryst, og vi begge græd, jeg – barnet, og han – den stærke mand, over vort fælles tab; men når så hans mørke, bedrøvede øjne søgte ud over mit hoved, krympede jeg mig under dette for mig så uforståelige blik.

"Husker du din moder?" spurgte han mig engang og tog mig ved hånden.

Om jeg huskede hende? Ak ja, det gjorde jeg! Jeg huskede, hvorledes jeg, når jeg vågnede op om natten, ledte i mørket efter hendes bløde hænder og trykkede dem tæt op til mig og dækkede dem med mine kys. Og jeg huskede hende, da hun i

det sidste år af sit liv sad syg foran det åbne vindue og sagde farvel til foråret, som hun nu skulle se for sidste gang.

"Jo, jeg huskede hende! ... Huskede hende, da hun lå ung, skøn og smykket med blomster, men med dødens stempel på sit blege ansigt. Jeg trykkede mig ind i en krog og så på hende med forvildede øjne, for første gang i mit liv anende rædslen i den gåde, som kaldes døden. Og da de fremmede mennesker bar hende bort, var det så ikke min hulken, der lød som en kvalt stønnen ud over hele stuen?

Ak jo, jeg huskede hende! Ofte endnu vågnede jeg i den mørke midnatsstund med en trang til kærlighed, der var lige ved at sprænge mit bryst, fordi den ikke kunne få rum i mit hjerte. Vugget af barndommens rosenfarvede drømme vågnede jeg op med et henrykt smil, og ligesom i gamle dage forekom det mig da, at hun var hos mig, og at jeg nu skulle møde hendes ømme, milde kærtegn. Men når så mine små hænder strakte sig ud i det tomme rum, vågnede der i min sjæl bevidstheden om min bitre ensomhed, og tårerne randt i stride, brændende strømme ned ad mine kinder.

Ak jo, jeg huskede hende! Men da den høje, mørke mand, som kun så lidt forstod, hvad der rørte sig i min sjæl, spurgte mig om det, blev jeg ham svaret skyldigt og trak hastigt min lille hånd ud af hans.

Og han vendte sig da fra mig med ærgrelse og smerte, for han følte, at han ikke havde den fjerneste indflydelse på mig, og at vi gled længere og længere fra hinanden. Han havde elsket hende så overvættes højt, mens hun levede, at han på grund af sin lykke slet ikke havde lagt mærke til mig. Nu var det hans dybe sorg, der skjulte mig for ham.

Og alt som tiden gik, blev kløften mellem os dybere. Han levede sig mere og mere ind i den overbevisning, at jeg var en dårlig dreng med et hårdt, egenkærligt hjerte, og bevidstheden om, at han skulle, men ikke kunne give sig af med mig, at han skulle elske mig, men ikke kunne finde nogen krog for denne kærlighed i sit hjerte, forøgede end yderligere hans misstemning imod mig. Og jeg følte dette. Undertiden så jeg fra mit skjul bag buskene, hvorledes han vandrede op og ned i alleerne med stedse hurtigere skridt, stønnende dumpt i sin ulidelige sjælekvide. Å, hvor mit hjerte i sådanne øjeblikke strømmede ham i møde! Og én gang, da han satte sig på en bænk, med sit ansigt i hænderne og hulkende højt, brød jeg pludselig ud af buskene, idet jeg gav efter for den trang, der drev mig hen imod ham. Men da han blev vækket af sine mørke, fortvivlede tanker, så han barsk på mig og overraskede mig med det kolde spørgsmål:

"Hvad vil du?"

Men jeg ville ingen ting. Jeg vendte mig hastigt bort; jeg skammede mig over mit hjertes pludselige indskydelse og frygtede for, at min fader skulle læse den i mit forvirrede ansigt. Jeg flygtede ind i buskadset igen, kastede mig næsegrus ned i græsset og græd bitterligt af ærgrelse og smerte.

Det var tidligt, jeg lærte ensomhedens rædsel at kende!

Min søster Sonja var den gang fire år gammel. Jeg holdt inderligt af hende, og hun af mig, men det syn, alle havde på mig, rejste også en uoverstigelig mur mellem hende og mig. Hver gang jeg begyndte at lege med hende på min vis, støjende og vildt, vågnede den gamle barnepige op af sin døs og trak i en fart Sonja bort fra mig, idet hun tilkastede mig et forbitret blik.

Hun mindede mig altid i sådanne øjeblikke om en opskræmt liggehøne, og selv sammenlignede jeg mig så med en vild glente, og Sonja med en lille kylling. Den uretfærdige behandling, jeg var genstand for, havde til følge, at jeg lidt efter lidt opgav alle mine forsøg på at inddrage Sonja i mine forbryderske lege, og at det omsider blev mig for trangt i hjemmet. Jeg begyndte så at gå på eventyr. Hele mit væsen skælvede dengang af en besynderlig forlængsel efter livet, og jeg havde indlevet mig i den forestilling, at der ude i den store, vide verden, hinsides havens gamle hegn, ventede mig noget ukendt og hemmelighedsfuldt, som skulle blive afgørende for min skæbne. Al min hu stod nu til at løse denne gåde, og jeg løb derfor hjemmefra, så snart jeg så mit snit til det. Jeg drev rundt i gaderne og så med barnligt nysgerrige øjne på det enkle liv, der rørte sig i byen og dens usle rønner, eller strejfede rundt på markerne, mens jeg lyttede til vindens susen gennem det høje korn og telegraftrådenes sang, der bragte budskab fra fjerne stæder.

Efter at det gamle slot havde mistet den tillokkelse, som det tidligere havde haft i mine øjne, og efter at jeg havde lært alle kroge og smøger i byen at kende, begyndte jeg at fæste mit blik på det, der lå i det fjerne: kirkegården på højen og det gamle kapel. I begyndelsen nærmede jeg mig ængsteligt stedet fra forskellige sider, men efterhånden som jeg blev fortrolig med omgivelserne, vovede jeg mig helt ind på kirkegården mellem de stille grave og faldefærdige kors. Der herskede den dybeste fred her oppe, og selve kapellet stod med hældende vægge og gabende vinduesåbninger og så ud, som om det var hensunket i bedrøvelige tanker. Jeg følte en uimodståelig trang til at

undersøge, hvad der gemte sig i det, men da jeg frygtede for at foretage en sådan ekspedition alene, hvervede jeg tre lasede drenge fra gaden, og lokkede dem til foretagendet ved løfter om æbler og andre lækre sager.

4

Vi satte os i bevægelse ud på eftermiddagen og begyndte efter forsigtig at have nærmet os højen at klatre op ad den. Det var et temmelig besværligt stykke arbejde, da jorden på mange steder var skredet ned, så fødderne gled ud i det våde, glatte ler. Op gennem dette stak der hist og her hensmuldrede ben, og et sted grinede et dødningehoved os i møde med sine gule tænder og tomme, sorte øjenhuler.

Endelig lykkedes det os da ved gensidig understøttelse at komme op på højen. Solen stod langt nede på himlen, og dens skrå stråler, der kastede et blødt og gyldent skær hen over den gamle kirkegårds friske grønsvær, spillede i de få ruder, som endnu var levnet i kapellets vinduer. Heroppe så vi hverken pandeskaller eller dødningeben; det friske grønne græs lagde sig overalt som et kærligt tæppe hen over dødens rædsler og vederstyggelighed. Her var fredeligt og stille, og vi kunne ikke opdage andre levende væsner end spurvene, der hoppede muntert omkring alle vegne, og svalerne, som fløj lydløst ind og ud af kapellet. Dette lå lige foran os mellem tilgroede grave og forvitrede ligstene, der indrammedes af et tæt, højt græs, isprængt med ranunkler, violer og kløver.

"Her er jo ikke et menneske!" sagde en af mine ledsagere.

"Jeg synes, det begynder at blive mørkt," hviskede en anden og så op mod solen, der endnu stod et godt stykke over højen.

Der var ikke tale om at komme ind i kapellet, da døren var fast tilspigret, og vinduerne sad højt oppe over jorden, og jeg foreslog derfor mine kammerater at hjælpe mig op i et af dem, for at jeg kunne få et lille indblik i de mysterier, der gemte sig i den hemmelighedsfulde bygning.

"Nej, lad hellere være!" sagde den mindste af drengene og greb mig ængsteligt i armen.

"Å, rejs fanden i vold, din kujon!" råbte den ældste af mine soldater og skyndte sig at tilbyde mig sin ryg.

Jeg satte mig overskrævs på den og steg, efter at han havde rettet sig, op på hans skuldre. I denne stilling fik jeg uden vanskelighed fat i vinduesposten og svingede mig ved hjælp af den op i karmen, hvor jeg satte mig med benene hængende ind efter.

"Nå, kan du se noget?" spurgte kammeraterne.

Jeg svarede ikke, men bøjede mig forover og kiggede nysgerrigt ind i det halvmørke rum. Jeg så bagvæggen af en aflåset dør, en bunke mursten, der lå i det halvt sammenstyrtede kor, og en række forvitrede søjler, der så ud, som om de bøjede sig under vægten af en umådelig byrde. Alle hjørner og kroge var indspundet i spindelvæv og hvilede i et hemmelighedsfuldt mørke, og gulvet, som jeg så dybt nede under mig, skønt det i virkeligheden lå i højde med terrænet, var også indhyllet i et halvmørke, gennem hvilket jeg kunne skelne de svage omrids af nogle ubestemmelige genstande.

Imidlertid begyndte mine kammerater at blive kede af at stå og vente nedenfor, og en af dem kom derfor ved den samme fremgangsmåde, som jeg selv for lidt siden havde anvendt, op i

vinduet, hvor han satte sig ved siden af mig og holdt sig fast i posten.

"Det er alteret!" sagde han, idet han fæstede sit blik på noget mørkt lidt ud til højre for os.

Jeg nikkede.

"Men hvad er det?" spurgte han nysgerrigt, idet han pegede på en lille rund genstand ved siden af alteret.

"Det er præstens hat," mente jeg.

"Nej, det er en spand," påstod han.

"En spand? Hvad skulle den vel her? – Nej, det er en hat, det er sikkert! Men for resten kunne man jo krybe ned og se, hvad det er. Jeg binder min bukserem fast til posten, og så firer du dig ned ved den."

"Nej, hvorfor skulle jeg det? Kryb du selv ned, hvis du har lyst!"

"Du tror måske ikke, at jeg tør?"

"Ja, så gør det da."

Idet jeg fulgte hans opfordring, knyttede jeg hans og min bukserem sammen, gjorde den ene ende fast i vinduesposten og firede mig ned. Da min fod berørte gulvet, gøs jeg, men et blik på min kammerats ansigt, der bøjede sig deltagende ned imod mig, gengav mig mit mod, og jeg gik så tappert ud på gulvet. Larmen af mine skridt, der gav genlyd under det hvælvede loft, klang mig i møde fra alle sider, og da jeg kom til koret, flagrede nogle spurve op fra deres reder og fløj ud af en stor revne i taget. Atter søgte mit blik hen til vinduet, og jeg opdagede da et strengt ansigt med stort skæg og tornekrans om panden, som stirrede ned på mig fra væggen, jeg lige havde

forladt. Det var et vældigt krucifiks, der nåede næsten fra loft til gulv.

Jeg følte mig helt uhyggelig til mode, men min kammerats øjne fulgte mig med en interesse og deltagelse, der æggede mig til at fortsætte mine undersøgelser.

"Er du der snart?" spurgte han sagte.

"Ja, nu er jeg der!" svarede jeg og samlede alt mit mod, men i det samme skete der noget, som fyldte mig med en sådan rædsel, at blodet stivnede i mine årer.

Først hørte jeg kun larmen af kalk, som faldt ned i koret, og derpå så jeg en vældig støvsky, og noget uformeligt og pjusket, der baskende med vingerne fløj ud af den og op gennem revnen i taget. Det var en ugle, som jeg havde drevet ud af dens mørke krog.

"Skynd dig lidt!" skreg jeg forfærdet til min kammerat og greb fat i remmen.

"Ja, ja, nu kommer jeg straks; der er jo ingen ting i vejen!" sagde han beroligende og forberedte sig på at trække mig op til dagens lys.

Men pludselig så jeg, at hans ansigt fordrejedes af rædsel. Han skreg op og forsvandt fra vinduet. Instinktivt vendte jeg mig om og opdagede da et ejendommeligt fænomen, der for resten opfyldte mig mere med forbavselse end med frygt.

Genstanden for vor strid, hatten eller spanden, som, da det kom til stykket, viste sig at være en krukke, løftedes lidt fra gulvet og forsvandt så inde under alteret, som det forekom mig, sammen med en lille hånd.

Jeg blev stående i stum forbavselse over dette mærkelige særsyn.

"Hvorfor går han ikke sin vej igen?" spurgte en spæd stemme inde under alteret.

"Du kan jo se, at han er blevet bange!" hviskede en anden stemme, der kom sammesteds fra, og det forekom mig, at jeg så et par mørke øjne kigge ud gennem en rift i alterklædet.

"Hvad mon han nu vil gøre?" hviskede den første stemme.

"Ja, vent blot lidt, så får vi det at se," lød det sagte svar, og i det samme dukkede der en skikkelse op under alteret og gik lige hen imod mig.

Det var en dreng på min alder, men højere og slankere end jeg. Hans skjorte var snavset, bukserne korte og stumpede, og hans sorte, krøllede hår hang i uredte tjavser ned over øjnene. Skønt han nærmede sig med et udfordrende ansigt, følte jeg mig dog beroliget, da jeg først fik at se, hvem jeg havde for mig, og mit mod steg endnu mere, da jeg bag ham og inde under alteret opdagede et lille snavset ansigt, indrammet i en sky af gult, krøllet hår, og to store øjne, der betragtede mig med et barnligt, nysgerrigt blik.

Jeg gik et par skridt hen imod ham, og da jeg så, at han havde hænderne i bukselommerne, anbragte jeg mine på lignende måde. Det var et tegn på, at jeg ikke frygtede min modstander, og tillige en lille hentydning til, at jeg nærede en vis foragt for ham.

Vi stod så lidt og så på hinanden. Endelig, efter at have målt mig fra hoved til fod, spurgte han barskt:

"Hvad vil du her?"

"Hvad jeg vil?" svarede jeg. – "Hvad kommer det dig ved?"

Han gjorde en lille bevægelse, som om han ville hale hånden op og slå mig, men jeg blev roligt stående uden så meget som at

blinke.

"Ja, jeg skal lære dig!" sagde han truende.

"Nå, det skal du?" svarede jeg, idet jeg skød brystet frem. "Ja prøv, om du tør!"

Øjeblikket var kritisk og bestemmende for vort senere forhold. Jeg stod og ventede på, hvad der videre ville komme, men min modstander sendte mig kun et prøvende blik og rørte sig ikke.

"Nå, hvad bliver det til?" sagde jeg igen, men i en mere fredsommelig tone end før.

I det samme kom den lille pige krybende frem fra alteret. Hun løb med usikre skridt hen til drengen, slyngede sine arme om ham og så på mig med store, forskrækkede øjne. Dette afgjorde sagen, for det var jo fuldstændig klart, at vi ikke kunne slås under disse omstændigheder, og jeg var naturligvis alt for ædelmodig til at benytte mig af min modstanders vanskelige stilling.

"Hvad hedder du?" spurgte drengen, idet han strøg med sin hånd hen over den lille piges lyse, krøllede hår.

"Vasja!" svarede jeg beredvilligt. "Og du?"

"Jeg hedder Valek. – Ja, jeg kender dig for resten godt! Det er dig, der bor i den store have med de mange dejlige æbler."

"Ja, de er dejlige, kan du tro! Har du lyst til at smage dem?" sagde jeg og trak to æbler frem, som havde været bestemt til min armé, der så fejt var rendt sin vej. Jeg gav det ene af dem til Valek og rakte det andet til den lille pige, men hun skjulte sit ansigt og trykkede sig op til broderen.

"Hun er bange," sagde han og gav hende æblet. "Men hvad vil du egentlig her? Løber jeg nogen sinde ind i jeres have?"

"Ja, kom du kun – du skal være velkommen!" svarede jeg gæstfrit.

"Nej, du og jeg passer ikke sammen," sagde han sagte efter at have betænkt sig lidt.

"Hvorfor ikke?" spurgte jeg, oprigtig bedrøvet over den sørgmodige tone, han sagde disse ord med.

"Tror du da ikke, jeg ved, at din fader er dommer?"

"Nå ja, hvad så?" sagde jeg forbavset. "Det er jo med mig og ikke med ham, du skal lege."

"Nej, det ville Tiburtius aldrig i evighed tillade!" svarede han og tilføjede hastigt, som om han pludselig kom i tanker om noget: "Hør, du er en flink fyr, men det er vist bedst, at du ser at komme afsted snarest muligt, for hvis Tiburtius træffer dig her, går det dig sikkert ilde."

"Ja, men hvordan skal jeg komme ud?"

"Å, jeg skal nok hjælpe dig," svarede han beredvilligt, "vi kan jo følges ad."

"Og hun?" spurgte jeg, idet jeg pegede på den lille pige.

"Marusja? – Ja, hun går med os."

"Hvad for noget? Gennem vinduet?"

"Nej," svarede han efter at have betænkt sig lidt, "det er kun dig, der skal den vej; hun og jeg går en anden."

Ved Valeks hjælp svingede jeg mig op i karmen og firede mig ned, og da jeg nåede jorden, stod han og Marusja der allerede og ventede på mig.

Solen sendte sine sidste stråler ud over højen, byen var indhyllet i en tåge, og kun toppene af de høje popler på øen tegnede sig med skarpe omrids mod den rødgyldne baggrund. Det forekom mig, at jeg havde været mindst 24 timer her oppe.

"Her er kønt," sagde jeg, idet jeg i fulde drag indåndede den friske, kølige aftenluft.

"Nej, her er kedeligt," sagde Valek i en sørgmodig tone.

"Bor I altid her oppe?" spurgte jeg, mens vi alle tre i forening klatrede ned ad højen.

Valek nikkede.

"Men hvor er jeres hus da?"

Han så på mig med sit sædvanlige bedrøvede smil og svarede ikke.

Endelig stod vi da ved foden af højen, og her måtte vi skilles. Jeg sagde først farvel til Valek og så til Marusja. Da hun gav mig sin lille, stumpede hånd, så hun på mig med sine store, blå øjne og spurgte venligt:

"Kommer du snart op til os igen?"

"Ja," svarede jeg, "det gør jeg."

"Men," sagde Valek, der så ud, som om han stod og grundede over noget, "sørg blot for at komme, når vore er nede i byen."

"Hvilke 'vore'?"

"Ih, dem alle: Tiburtius, Lavrovsky, Turkevitch og Professoren – skønt ham behøver vi rigtignok ikke at genere os for."

"Ja, det er godt; jeg skal nok passe at komme her op, når I er ene. – Nå, farvel så længe da!"

"Å, hør engang!" råbte Valek efter mig. "Du fortæller vel ikke til nogen, at du har været hos os?"

"Nej, jeg skal ikke sige det til en eneste!"

"Tak! Og når de fæhoveder, som var med dig, spørger dig om, hvad du har set, siger du bare, at hele kirken var fuld af djævle."

"Ja, det skal jeg nok!"

"Farvel!"

Det var næsten mørkt, da jeg nærmede mig mit hjem; månen skinnede over slottet, og stjernerne tændtes på himlen. Jeg havde allerede det ene ben over hegnet, da jeg følte mig grebet bag fra i armen. Jeg vendte mig om og så da, at det var min kammerat, der for lidt siden havde ladet mig så skændigt i stikken.

"Hør Vasja," hviskede han med bevæget røst, "hvordan gik det dig så? Lad mig endelig høre ..."

"Ja, du ser jo, at jeg slap derfra! Og I, som alle rendte fra mig!"

Han sænkede hovedet, men nysgerrigheden fik overhånd over skamfølelsen, og han spurgte derfor atter:

"Og hvad så du så der inde?"

"Hvad jeg så?" svarede jeg i en tone, der ikke tillod at betvivle rigtigheden af mine ord. – "Hele kirken var fuld af djævle! Og I løb, I kujoner!"

Jeg lod ham blive stående aldeles målløs af forfærdelse og krøb skyndsomt over hegnet.

Et kvarter efter lå jeg allerede og sov i min seng, og i søvne så jeg virkelig en hel mængde djævle, der kom myldrende op af gulvet. Valek muntrede dem dygtigt med en pilekvist, og Marusja stod og klappede i hænderne og så på ham med lysende øjne.

5

Fra nu af levede og åndede jeg kun for at komme op på højen, og når jeg så, at Lavrovsky lå fuld i en vandpyt, og at Turkevitch og Tiburtius holdt foredrag for en skare beundrende tilhørere, skyndte jeg mig op på kirkegården efter først at have fyldt mine

lommer med æbler eller andre lækre sager, som jeg havde stukket til side til mine venner.

Valek, der i det hele taget ikke var let at bringe ud af ligevægt, modtog disse gaver med en imponerende ro og lod de fleste af dem gå videre til sin lille søster, men Marusja slog hænderne sammen, og hendes øjne lyste af en slet skjult henrykkelse, hver gang jeg mødte med en eller anden overraskelse. Hendes ansigt farvedes da af en pludselig rødme, og hun lo så fornøjet, at denne latter fandt genklang i vore hjerter og rigeligt belønnede os for det offer, vi bragte, ved at afstå hende vor egen part.

Hun var en bleg og skrøbelig lille skabning, som mindede om en blomst, der er vokset op uden sol. Til trods for sine fire år trådte hun kun usikkert på sine små, vaklende fødder, hendes hænder var fine og gennemsigtige, og hendes lille barneansigt kunne til tider have et så sørgmodigt udtryk, at jeg følte mig helt bedrøvet til mode, når jeg så på hende.

Jeg sammenlignede hende uvilkårligt med min egen søster. De var begge i samme alder, men lignede hinanden så lidt. Sonja var rund som en æbleskive og elastisk som en bold; hun sprang omkring hele dagen og lo med en klar og fornøjet latter; men min lille veninde holdt mest af at sidde ned, og når hun en sjælden gang lo, lød hendes latter som en lille fin sølvklokke, og så sagte, at man knap kunne høre den. Sonja gik altid i smukke kjoler, og i hendes hårpisk flettede barnepigen hver morgen et lyserødt bånd, men Marusja var klædt i pjalter, og i hendes hår sad der ingen bånd, skønt det var meget længere og smukkere end Sonjas.

Jeg var en rigtig vild og overgiven dreng. "Man skulle tro, at fyren havde kviksølv i sig!" sagde de voksne altid, og jeg troede

også selv, at jeg havde det, skønt jeg ikke rigtigt kunne forstå, hvordan det var gået til. Jeg følte trang til at meddele mine ny bekendte lidt af det sprudlende liv, jeg selv var i besiddelse af, og vel næppe nogen sinde har det gamle kapel genlydt af så høje råb og skrig, som når jeg søgte at sætte fart i Valek og Marusja. Men jeg havde ikke synderligt held med mig, de var begge lige utilbøjelige til at indlade sig på vilde lege, og en gang, da jeg ville have Marusja til at lege tagfat med mig, sagde Valek alvorligt:

"Nej, lad være; hun er lige ved at græde."

Og han havde ret, for da jeg alligevel fik hende sat i løb, vendte hun sig pludselig om imod mig, løftede begge sine små hænder op over hovedet, som om hun ville værge for sig, og brast i en lydelig gråd. Jeg blev så stående fuldstændig fortabt.

"Der ser du selv," sagde Valek, "hun holder ikke af at lege."

Han satte hende ned i græsset, plukkede nogle blomster og smed dem hen til hende, og hun ordnede dem i sine hænder efter først at have ført hver enkelt af dem op til sine læber. Jeg følte mig så igen lidt beroliget og lagde mig i græsset ved siden af Valek og lige over for Marusja.

"Hvorfor er hun egentlig sådan?" spurgte jeg og så hen på hende.

"Hvorfor hun er så bedrøvet?" sagde Valek. "Jo, ser du, det er den grå sten skyld i."

"Den grå sten?" spurgte jeg igen forbavset.

"Ja, det er den, der suger livskraften ud af hende," forklarede Valek, som lå på maven og kiggede op i luften. "Det siger Tiburtius i det mindste, og han ved besked om alt."

"Ja," hviskede den lille pige atter som et svagt ekko, "Tiburtius ved besked om alt."

Jeg forstod ikke disse gådefulde ord, men de gjorde dog et dybt indtryk på mig, navnlig fordi han citerede dem efter Tiburtius, der jo vidste besked om alt. Jeg rejste mig halvt op på albuen og så på Marusja, hun sad stadig og legede med blomsterne, og hendes øjne, der kiggede frem under de lange vipper, så i dette øjeblik mørkere ud end ellers og havde en sygelig glans. Og ved synet af denne lille sørgmodige skikkelse blev det mig så klart, at Tiburtius' dunkle ord måtte indeholde en bitter sandhed. Det var utvivlsomt, at der måtte være noget, som sugede livskraften ud af denne besynderlige lille pige, der græd, når andre i hendes sted ville have leet. Det var forfærdeligt at tænke sig, at noget så hårdt og tungt som en sten sænkede sig ubarmhjertigt ned over dette fine væsen og berøvede det kindernes rødme, øjnenes glans og bevægelsernes liv. "Det må være om natten!" tænkte jeg, og en medlidenhed så dyb, at jeg følte den næsten som en legemlig smerte, satte alle mit hjertes fibre i bevægelse.

Min deltagelse for den lille pige lagde en stærk dæmper på min overgivenhed, og fra nu af lod jeg Valek råde for vore lege. Han og jeg satte Marusja sagte ned i det bløde græs og samlede blomster og småsten til hende, og mens hun ordnede disse, morede vi os selv med at fange sommerfugle eller sætte fælder for spurvene. Undertiden lagde vi os også i græsset i nærheden af hende og passiarede sammen eller fortalte eventyr, mens vi så op mod skyerne, der drog hen over det gamle kapels mosgroede tag.

Disse sammenkomster fæstnede for hver dag, der gik, venskabet mellem Valek og mig, og dette voksede til trods for den store forskel mellem vore karakterer. Mine pludselige anfald af overgivenhed prellede altid af mod hans sørgmodige, satte væsen, og både dette, og den sikkerhed og autoritet, han udtalte sig med om alle forhold, indgød mig den største respekt for ham. Men mest imponerede det mig dog, at han, drengen, når han dvælede ved vismanden Tiburtius, altid talte om denne, som om han var hans jævnaldrende kammerat. Jeg kunne ikke forstå dette og spurgte ham derfor en gang, om Tiburtius ikke var hans fader.

"Jo, det må han vel være!" sagde han tankefuldt, og som om dette spørgsmål aldrig før var faldet ham ind.

"Holder han af dig?"

"Ja, det gør han," svarede han med langt mere overbevisning i stemmen end for lidt siden. "Han er altid god og venlig imod mig, og undertiden kysser han mig, og så græder han."

"Og mig kysser han også!" tilføjede Marusja med barnlig stolthed.

"Men mig holder min fader ikke af," sagde jeg bedrøvet. "Han kysser mig aldrig – han er ikke god."

"Nej, det tager du fejl i," indvendte Valek, "for Tiburtius siger, at dommeren er det bedste menneske i byen, og at det er hans skyld, at den ikke for lang tid siden er gået ad helvede til. Der er ingen, siger han, der er så god mod fattigfolk som han. Og du ved vel også, at han en gang har dømt en fornem greve."

"Ja, det har han, og du kan tro, at greven blev vred."

"Det var ellers godt gjort af din fader, for det er ikke så let at dømme en greve, kan du tro."

"Hvorfor det?" spurgte jeg.

"Hvorfor?" sagde Valek, hvem dette spørgsmål øjensynlig kom bag på. – "Fordi en greve ikke er noget almindeligt menneske. Han gør, hvad han vil, kører i karet og har altid lommen fuld af dukater. Enhver anden dommer ville have taget penge af greven og så ladet ham vinde sin sag."

"Ja, og greven bød ham penge, for jeg hørte, at han råbte inde i faders værelse, at han kunne købe og sælge os alle."

"Og hvad sagde din fader så?"

"Ja, han sagde blot: Herut og det i en fart!"

"Nå ja, der ser du selv! Han er ikke bange for at vise den rige døren, men den fattige er han god imod. Da den gamle Ivanucha forleden kom humpende ind til ham på sine krykker, bød han straks, at de skulle give hende en stol. Ja, sådan er han, og derfor spiller Turkevitch heller aldrig komedie udenfor hans hus."

Han havde ret. Når generalen var ude for at forkynde sandheden, gik han altid tavs forbi vore vinduer og undertiden endda med huen i hånden.

Valeks omtale af min fader fyldte mit hjerte med stolthed. Det var mig behageligt, at Tiburtius, som vidste besked om alt, udtalte sig så rosende om ham, og samtidig følte jeg en stærk trang til at være elsket af ham, men i denne følelse blandede der sig en bitter bevidsthed om, at han ikke brød sig det mindste om mig, og at han aldrig ville elske mig, som Tiburtius elskede sine børn.

6

Så kom der nogle dage, hvor jeg ikke så det mindste til Tiburtius og hans fæller i byens gader og derfor ikke vovede mig op på højen. Kun professoren sjokkede undertiden forbi mig med sin søvnige gang, men de andre var sporløst forsvundet. Jeg gik netop i den støvede jødegade og tænkte på, hvordan jeg skulle få mine små venner at se, da jeg pludselig stødte på Valek, som jeg først opdagede, da han lagde hånden på min skulder.

"Hvorfor kommer du aldrig mere op til os?" spurgte han.

"Jeg turde ikke. Jeg har ikke set noget til Tiburtius og de andre i de sidste par dage."

"Nå sådan! Ja, jeg har rent glemt at sige dig, at de er taget bort herfra og først kommer hjem om nogle dage. Altså det er grunden! Jeg troede oprigtig talt, at du var ked af at besøge os."

"Men hvor kunne du dog tro det! Ja, så følger jeg med straks; og æblerne har jeg allerede i lommen."

"Ja, gå du i forvejen!" sagde han, idet han undgik at se på mig. "Jeg har noget, jeg skal have besørget først. Gå blot, så indhenter jeg dig nok undervejs."

Jeg begav mig langsomt på vej op til højen, og da jeg kom til kirkegården, blev jeg stående ved indgangen og ventede på Valek. Men han var ikke til at se, og i mangel af bedre beskæftigelse søgte jeg så at få tiden til at gå ved at vandre om mellem gravene, idet jeg gjorde forsøg på at tyde de halvt udviskede inskriptioner på de mosgroede ligstene. Under denne vandring stødte jeg pludselig på en halvt sammenstyrtet gravhvælving, hvis tag vejret og tiden for længst havde tilintetgjort. Af nysgerrighed stillede jeg et gammelt kors op til

en af murene, klatrede op på det og kiggede ned i det indre. Hvælvingen var tom, men midt i gulvet var der indrammet et vindue, gennem hvis glasruder et uhyggeligt mørke gabede mig i møde.

Mens jeg stod her oppe og forbavsede mig over den besynderlige anbringelse af dette vindue, så jeg Valek komme løbende ind på kirkegården. Han var voldsomt forpustet, sveden haglede ned ad hans ansigt, og hans bluse sad i en bulk, som om han havde gemt noget inden for den.

"Nå, dér er du!" råbte han, så snart han opdagede mig. "Ja, hvis Tiburtius havde truffet dig her, ville han være blevet vred for alvor. Men nu har du allerede set så meget, at jeg lige så gerne kan vise dig resten. Kan du tie?"

"Ja, det kan jeg."

"Godt, følg da med, så skal jeg vise dig, hvor vi bor."

Han trak mig ind i et lille buskads, der skjulte kapellets sydlige mur, og midt inde i dette, under grenene af en mægtig hyld, fik jeg øje på et hul i jorden. Valek dukkede ned i det, og jeg fulgte efter ham. Vi steg først ned ad nogle trappetrin, og derpå tog han mig ved hånden og førte mig gennem en snæver og fugtig korridor, som drejede af til højre og derpå pludselig udvidede sig til et stort, underjordisk rum.

Jeg blev stående slået af det usædvanlige syn, der mødte mit øje. Næsten blændet, og halvt gennem en tåge, så jeg to store lysbundter, som strømmede ind fra oven og tegnede sig som striber på det mørke gulv. Dette lys trængte ind gennem to vinduer; det ene af disse var det, jeg nylig havde set, og det andet var formodentlig anbragt på en lignende skjult måde. Solstrålerne, der faldt skråt ind på glasruderne, spillede i den

fugtige luft, kastedes tilbage fra gulvets stenfliser og fyldte hele rummet med et uklart genskin, som lagde et fantastisk halvlys hen over de grå stenvægge og en dobbelt række massive søjler, der forenede sig i spidse buer under det hvælvede loft. Midt på gulvet, under det nærmeste vindue, sad den gamle Professor og stak med en stor nål i sin lasede kappe. Han løftede ikke engang hovedet, da vi trådte ind, og hvis hans hånd ikke havde været i bevægelse, kunne man have antaget ham for en i sten udhugget statue. Under det andet vindue sad Marusja med en bunke blomster i skødet. Og ordnede dem en for en i sin hånd. Solen faldt ned i hendes krøllede hår og indspandt hende så fuldstændig i sine stråler, at mit blændede øje i begyndelsen kun så hende som en lys, tåget plet mod den mørke baggrund. Når skyerne gled hen over solen, druknede væggene i mørket, og det var da, som om de trak sig helt tilbage, indtil de et øjeblik efter atter viste deres hårde, kolde konturer, der så syntes at indeslutte den lille piges spinkle skikkelse i et ubarmhjertigt favntag. Jeg mindedes uvilkårligt Valeks ord om den grå sten, der sugede al munterhed og glæde ud af Marusja, og det forekom mig, at de skumle, mørke vægge kastede et grådigt blik på hende og mig.

"Valek!" sagde Marusja sagte og glad, så snart hun fik øje på sin broder, og da hun i det samme opdagede mig, kom der et svagt glimt i hendes øjne.

Jeg gav hende mine æbler, og Valek stak sin hånd ind under blusen og trak en stor hvedebolle frem, som han delte mellem Professoren og hende. Den ulykkelige lærde tog ligegyldigt imod sin part og gav sig til at tygge og gumle uden at afbryde sin beskæftigelse. Jeg for mit vedkommende følte mig højst

uhyggelig til mode her nede og krympede mig under det knugende blik, som de mørke sten kastede på mig.

"Lad os gå! Lad os komme bort herfra!" hviskede jeg til Valek, idet jeg halede i ham. "Få hende med, hører du!"

"Kom Marusja, lad os gå ovenpå!" sagde Valek til sin søster.

Vi gik så alle tre ud gennem korridoren og stod et øjeblik efter oppe i den friske luft. Men selv her følte jeg mig endnu højst uhyggelig til mode, og det forekom mig også, at Valek var mere tavs og sørgmodig end ellers.

"Var det for at købe bollen, at du blev nede i byen?" spurgte jeg ham, da vi havde lejret os i græsset.

"Hvad mener du med at købe?" sagde Valek leende. "Hvor skulle jeg vel få penge fra?"

"Har du da bedt om den?"

"Ha, ha! – Jo, det skulle jeg komme vidt med! Nej, jeg har taget den i en af boderne nede på torvet, mens konen vendte ryggen til."

"Har du stjålet den?" sagde jeg forbavset, idet jeg løftede mig halvt op på min albue og betragtede ham forfærdet.

"Ja, vel har jeg det," svarede han roligt.

Jeg lagde mig atter tilbage i græsset, og vi lå så flere minutter ved siden af hinanden uden at sige noget.

"Det er ikke kønt at stjæle," sagde jeg omsider sagte og bedrøvet.

"Nej, men vi havde ingen ting at spise, og Marusja græd, fordi hun var sulten."

"Ja, jeg var så sulten," hviskede den lille pige klagende og troskyldigt.

Jeg vidste dengang endnu ikke, hvad sult var, men da hun sagde disse ord, følte jeg et smerteligt stik i hjertet, og jeg rejste mig atter halvt op og så på mine venner, som om jeg aldrig havde set dem før. Og da mit blik gled fra Valek og hen til Marusja, der stadig holdt med begge hænder på sin bolle, følte jeg i samme nu, at gråden steg mig op i halsen.

"Hvorfor," fik jeg endelig sagt, "har du ikke fortalt mig det?"

"Ja, jeg ville også have gjort det, men så betænkte jeg mig. Og du har jo desuden heller ingen penge."

"Ja, hvad så? Jeg kunne da i alt fald have taget lidt med til dig hjemme fra."

"Uden at sige det til nogen?"

"Ja."

"Men så ville du jo også have stjålet."

"Ja – men fra min fader."

"Og er det da ikke meget værre? – jeg stjæler aldrig fra min fader."

"Nå ja, men så ville jeg have bedt om det. Jeg havde nok fået, hvad jeg ønskede."

"Ja, måske den ene gang, men ikke tiere. Husk, at vi er en hel rede af tiggere."

"Er I tiggere?" spurgte jeg modfaldent.

"Ja, vel er vi det," svarede Valek mørkt.

Jeg lagde mig igen ned i græsset, og lidt efter rejste jeg mig og sagde farvel.

"Går du allerede?" spurgte Valek.

"Ja," svarede jeg i en bestemt tone, "jeg må hjem!"

Jeg gik, fordi mit sind var så bevæget, at jeg ikke kunne lege mere med mine venner den dag. Der var kommet noget uklart

og forstyrrende ind i mit forhold til dem. Jeg holdt ikke mindre af dem end før, men i min hengivenhed blandede der sig en så mægtig understrøm af medlidenhed, at jeg følte en svidende smerte i hjertet ved det. Så snart jeg kom hjem, gik jeg til sengs, fordi jeg ikke vidste, hvor jeg skulle gøre af den sygelige følelse, som fyldte min sjæl jeg puttede mit hoved ned i puden og græd bitterligt, indtil en velgørende søvn viftede glemsel hen over min dybe sorg.

7

"Nå, er du der! Jeg troede slet ikke, at du ville komme mere!" sagde Valek til mig, da jeg den næste dag atter mødte på kirkegården.

"Jo, vist vil jeg komme til jer, og det vil jeg blive ved med hele mit liv igennem," svarede jeg resolut i det håb en gang for alle at gøre en ende på dette spørgsmål.

Valek så glad ud ved dette svar, og det gamle forhold mellem os var nu atter tilvejebragt.

"Nå, og hvor er Tiburtius og de andre henne?" spurgte jeg efter en lille pause. "Er de endnu ikke kommet tilbage!"

"Nej, endnu ikke. Pokker må vide, hvor de bliver af!"

Vi tog muntert fat på vore sædvanlige lege, men allerbedst som vi var i gang med dem, blev himlen overtrukket; en mørk sky kom svævende hen over vore hoveder, tordenen rullede, og regnen plaskede ned i strømme. I begyndelsen havde jeg slet ingen lyst til at ty ned i kælderen, men da jeg så kom til at tænke på, at Marusja og Valek boede der altid, overvandt jeg min ulyst og fulgte med dem derned. I den mørke hvælving herskede gravens stilhed, men oven over os hørte vi tordenens dumpe

rullen, der lød, som om en umådelig vogn kørte hen over en gigantisk stenbro. Efter nogle minutters forløb vænnede jeg mig til opholdet her nede og lyttede med interesse til regnens trommen på glasruderne. Al den buldren, plasken og bragen, der lød ned til os, inciterede vore nerver og vakte et sådant liv i os, at det krævede en udladning.

"Skal vi ikke lege blindebuk?" foreslog jeg.

Jeg blev bundet for øjnene, Marusja vovede sig forsigtigt ud på gulvet, og jeg løb efter hende. Jeg hørte hendes spæde latter og usikre skridt lige foran mig, men jeg lod, som om jeg ikke kunne fange hende, og løb forbi hende med udstrakte arme. Pludselig fik jeg fat i noget stort og vådt, og i samme nu blev jeg grebet i benet. En stærk hånd løftede mig fra gulvet, og derpå følte jeg mig hængende oppe i luften med hovedet nedad. Bindet faldt fra mine øjne.

Tiburtius, våd og forbitret, og dobbelt skrækindjagende, fordi jeg så ham fra neden og opad, holdt mig ved benene, mens han rullede vildt med øjnene.

"Hvad er dette her?" spurgte han barsk og så hen på Valek. "Nå, jeg ser, at I morer jer, mens jeg er borte. I har nok fået behageligt selskab – hvad?"

"Slip mig!" sagde jeg forbavset over, at jeg kunne tale i så ubekvem en stilling, men denne opfordring havde kun til følge, at Tiburtius' hånd klemte mig endnu fastere.

"*Responde*! Svar!" sagde han igen i en truende tone til Valek, der på grund af situationens vanskelighed stod med fingrene i munden, formodentlig som bevis på, at han absolut intet havde at sige. Jeg lagde imidlertid mærke til, at hans blik fulgte mig

med den største deltagelse, mens jeg dinglede frem og tilbage i luften som et pendul.

Tiburtius løftede mig et stykke op og så mig lige ind i ansigtet.

"Oho! Det er nok den unge hr. dommer, hvis mine øjne ikke skuffer mig," sagde han hånligt. "Tør jeg være så fri at spørge, hvad De vil her?"

"Lad mig gå! Slip mig, og det straks!" sagde jeg i en bestemt tone og gjorde i det samme en bevægelse, som om jeg ville stampe med foden, men det havde kun til følge at jeg spjættede i luften.

"Oho!" sagde Tiburtius med en hånlig latter. "Så den nådige hr. dommer behager at blive vred. Nå, men du kender mig endnu ikke rigtigt. *Ego Tiburtius sum!* Om lidt hænger jeg dig op over ilden og steger dig som en gris."

Jeg begyndte at tro, at dette virkelig ville blive min skæbne, og Valeks fortvivlede ansigt bestyrkede mig i det. Men til al lykke kom Marusja mig til undsætning.

"Du skal ikke være bange, Vasja!" sagde hun, idet hun gik helt hen til Tiburtius og så mig op i ansigtet. "Han steger aldrig drenge i ilden. Det er ikke sandt!"

Tiburtius vendte mig med en hurtig bevægelse og stillede mig på benene, men jeg var så ør i hovedet, at jeg ville være faldet, hvis han ikke havde holdt mig oppe med den ene hånd. Derefter satte han sig på en stor træblok og trak mig ind mellem sine knæ.

"Men hvordan er du egentlig kommet her ned? Og hvor længe har du haft din gang her? – Svar, du!" henvendte han sig til Valek, da jeg vedligeholdt en hårdnakket tavshed.

"Ja, han er kommet her længe."

"Og hvor længe?"

"I over en måned."

"Nej, vil man høre," sagde Tiburtius, idet han drejede mig om, så at jeg kom til at stå med ansigtet imod ham. "En hel måned – det var længe! Og du har endnu ikke sladret til en eneste om, at du render her op?"

"Nej, det har jeg ikke."

"*Bene!* Det fortjener ros. Så kan man vel også stole på, at du vil blive ved at holde tæt. For øvrigt har jeg altid anset dig for en flink fyr. En rigtig ægte gadestryger er du, skønt du er dommer. – Vil du også dømme os, hvad?"

"Jeg er aldeles ikke dommer!" svarede jeg dybt fornærmet.

"Ja, ja, er du ikke dommer, så bliver du det nok. Ser du, min ven, her sidder jeg – Tiburtius, og der står han – Valek. Jeg er en tigger, og det er han også. Og for at tale lige ud af posen – jeg stjæler, og han vil med tiden komme til at drive den samme profession. Nå, og ligesom din fader dømmer mig, vil du også engang komme til at dømme Valek. Ja, sådan er verdens gang."

"Jeg vil ikke dømme Valek," indvendte jeg med en mørk mine. "Det er ikke sandt!"

"Nej, det vil han ikke," tog Marusja mig i forsvar i en tone, der vidnede om, at hun var fuldstændig overbevist om, at jeg ikke fortjente en så skrækkelig mistanke. Den lille pige trykkede sig tillidsfuldt op til uhyret, og han glattede hendes lange hår med sin store, plumpe næve.

"Nå ja, det skal du nu ikke sige så bestemt," sagde han tankefuldt, henvendende sig til mig ganske i samme tone som til en voksen. "Fra gammel tid har det nemlig altid været skik, at

enhver vælger sit eget, *suum quique*, og hvem ved, måske det derfor kan være godt, at din vej har krydset vor. Det er nemlig ret heldigt, *amice*, at have et hjerte i livet og ikke en kold istap. Forstår du det?"

Jeg forstod ham ikke, men lagde kun mærke til, at Tiburtius' øjne så opmærksomt ind i mine, og det forekom mig, at glansen af dem trængte helt ind i min sjæl.

"Ja, du forstår det naturligvis ikke, fordi du endnu er så lille," begyndte han igen, "men nu skal jeg søge at forklare det for dig, og måske du så i fremtiden vil mindes filosoffen Tiburtius' ord. Se, når du skal dømme, for eksempel ham dér, så husk, at du allerede den gang, da I begge var nogle små tosser og legede sammen, gik hen ad den vej, ad hvilken man spadserer med hele bukser og med skrutten fuld af mad, mens han løb hen ad sin i pjalter og laser og med en tom mave. – Men for resten vil du måske, indtil du kommer så vidt," vedblev han, idet han pludselig slog over i anden tone, "behage at huske, at hvis du siger et eneste muk til dommeren eller nogen anden, om hvad du har set her, så vil jeg ikke hedde Tiburtius Drab, hvis jeg ikke hænger dig op i denne kamin og ryger dig som en anden skinke. Og det håber jeg, du har forstået!"

"Jeg skal ikke sige det til nogen, det lover jeg, men må jeg så komme igen?"

"Ja, kom kun, du har min allerhøjeste tilladelse ... *Sub conditionem* ... Men det er sandt, du er jo så dum endnu, at du ikke forstår latin. Altså husk blot, hvad jeg har sagt dig med hensyn til skinken."

Han slap sit tag i mig og lagde sig på en bænk, der stod langs væggen.

"Led der henne, så finder du nok noget," sagde han til Valek, idet han pegede på en stor kurv, som han havde sat fra sig på tærsklen, da han trådte ind. "Og skynd dig så at gøre ild på, for i dag skal vi have varm mad."

Han så dygtig træt og forkommen ud, og håret hang i store tjavser ned over hans pande. Det var første gang, at jeg så den evig glade krotaler i så miserabel en tilstand, og dette blik bag kulisserne på den mødige skuespiller, der udhvilede sig efter den anstrengende rolle, han havde været nødt til at spille på livets teater, fyldte mig med uhygge.

Valek tændte en fyrrespån og førte mig ud i den mørke korridor, hvor der i en krog lå en bunke rådne og trøskede træstumper, brudstykker af gravkors og sønderslåede ligkister. Vi tog hver en favnfuld deraf, smed det ind i kaminen og gjorde ild på. En halv time efter stod suppegryden allerede i kog, og for at ventetiden ikke skulle blive for lang, satte Valek en pande med rygende, stegte kødstumper hen til os på et lille trebenet bord, der var sammentømret af nogle gamle brædder.

"Nå, er maden færdig, det var da dejligt!" sagde Tiburtius, idet han rejste sig. – "*Domine!*" råbte han derpå hen til Professoren. "Lad nålen hvile, og sæt dig til bords!"

"Ja, nu kommer jeg," svarede denne med sagte røst, stak nålen i sine laser og sjokkede hen til bordet, hvor han satte sig mellem os andre med et sløvt og ligegyldigt blik.

Marusja sad på Tiburtius' skød. Hun og Valek spiste med en grådighed, der tydeligt viste, at kød var en næsten ukendt delikatesse for dem, og Marusja slikkede endog sine små fedtede fingre, da hun var færdig. Tiburtius spiste derimod med hyppige afbrydelser, idet han hvert øjeblik henvendte sig

til Professoren. Den stakkels lærde sad med bøjet hoved og hørte til med så fornuftig en mine, som om han forstod hvert ord, der blev sagt, og undertiden gav han tilmed sin samstemning til kende ved at nikke og udstøde en lyd, der nærmest mindede om en kos brølen.

"Ja, der ser du selv, *domine*, hvor lidt vi mennesker kan nøjes med," sagde Tiburtius. "Se, nu er vi mætte, og det kan vi takke Gud og kapellanen i Klevano for."

"Bøh! Bøh!" svarede Professoren.

"Ja, det siger du nu, men du ved jo slet ikke, hvad kapellanen i Klevano har med vor mad at gøre. Jo, jeg kender dig! Og dog, hvis han ikke havde været, ville vi i dag alle være gået sultne i seng."

"Har han da foræret Dem alt det?" spurgte jeg.

"Denne lille fyr, *domine*, synes meget videbegærlig," henvendte Tiburtius sig atter til professoren. "Ja, ganske rigtigt, Hans Velærværdighed har givet os alt dette, skønt vi ikke engang har bedt ham om det. Og her er vi i det sjældne tilfælde, at ikke alene hans venstre hånd var uvidende om, hvad hans højre gav, men at endog begge hans hænder ikke havde mindste begreb om denne gave. Spis, *domine*, spis, og gid det må bekomme dig!"

Af denne besynderlige og indviklede tale forstod jeg kun, at måden, maden var erhvervet på, ikke var ganske den sædvanlige, og nysgerrigheden drev mig derfor til at spørge videre.

"Har De da selv taget det – uden at spørge om forlov?"

"Den lille fyr er ikke blottet for skarpsindighed," vedblev Tiburtius i samme tone som før, "kun skade, at han ikke har set

kapellanen. Kapellanen har nemlig en mave som en øltønde, og følgelig har han ikke godt af at æde for meget. Vi andre derimod lider snarere af en vis slunkenhed, om jeg så må sige, og kan derfor nok trænge til at have noget proviant i huset. Har jeg ikke ret, *domine*?"

"Bøh! Bøh!" brummede Professoren atter tankefuldt.

"Nå, denne gang var du da heldigere med at udtrykke din mening, for jeg begyndte virkelig allerede at tro, at den lille fyr her havde mere omløb i hovedet end visse lærde mænd. Men for imidlertid at komme tilbage til kapellanen, så mener jeg, at en god lære bør betales, og derfor kan man vel også forsvare at sige, at vi har købt disse levnedsmidler af ham. Hvis han nemlig fremtidig sørger for at holde sit spisekammer forsvarligt aflåset, så må vi betragtes som kvit – Nå ja," vedblev han, idet han pludselig henvendte sig til mig, "det er du nu for dum til at begribe, men hun der, hun forstår det. Sig mig engang Marusja, ' var det ikke rigtigt af mig, at jeg kom med den dejlige steg til dig?"

"Jo, det var det," svarede hun med et pludseligt glimt i sine blå øjne, "jeg var jo så sulten."

Jeg gik hjem i dybe tanker og helt fortumlet i hovedet. Den gamle sætning: "Du skal ikke stjæle!" stod for mig som en uangribelig sandhed, men når min indbildningskraft fremtryllede lille Marusjas ansigt, således som det havde set ud, da det strålede ved synet af kødet, og når jeg i tankerne så hende slikke sine små fedtede fingre, fyldtes mit hjerte med en glæde, der lignede hendes og Valeks.

I en af havens alleer løb jeg uventet på min fader, der gik og stirrede mørkt ud for sig, som han plejede. Jeg ville smutte forbi

ham, men han lagde hånden på min skulder og sagde:

"Hvor kommer du fra?"

"Jeg? – Jeg har været ude og spadsere," svarede jeg raskt.

Hans blik hvilede opmærksomt på mig, og han så ud, som om han ville sige noget, men derpå fik hans ansigt pludselig sit sædvanlige fraværende udtryk, og med et let skuldertræk gik han ned ad alleen. "Å, det er lige meget," sagde denne bevægelse, "hun er jo dog ikke mere!" – Jeg løj for første gang i mit liv, for jeg skælvede ved tanken om, at min fader nogen sinde skulle få noget om mit ny bekendtskab at vide, og jeg ville hellere have ofret mit liv end forrådt Valek og Marusja. Og jeg kunne heller ikke andet end lyve, for hvis jeg havde brudt mit ord, ville jeg for fremtiden ikke have kunnet møde dem uden at slå øjnene ned af skam.

8

Efteråret nærmede sig. Høsten var i fuld gang, og træernes blade farvedes med rødt og med guld. Marusja blev mere og mere stille og bleg; hun klagede sig aldrig, men hendes lille ansigt blev magrere, og øjnene større og mørkere for hver dag, der gik.

Nu kunne jeg frit gå op på højen, når jeg ville, jeg havde fuldstændig vænnet mig til menneskene deroppe og følte mig hjemme og husvant i deres underjordiske bopæl.

"Du er en rigtig flink dreng, og du ender nok som general!" plejede Turkevitch gerne at sige til mig, når han var i godt humør, og ikke han alene, men alle heroppe behandlede mig som en god kammerat. Kun Professoren og Lavrovsky syntes slet ikke at lægge mærke til min nærværelse. Den første var altid

fordybet i sine betragtninger, og den sidste undgik, når han var ædru, alt hvad der hed menneskeligt selskab, og trykkede sig ind i en mørk krog.

Det var kun Tiburtius, hans børn og Professoren, som boede i den kælder, jeg før har beskrevet, alle de andre opholdt sig i et lignende, men noget større rum, der stod i forbindelse med den ved en snæver korridor. Her var endnu mørkere og fugtigere end inde hos Tiburtius, og luften var så dump og indelukket, at man knap kunne trække vejret. Møblementet var tarveligt. Langs væggene stod der nogle bænke, og midt på gulvet en stor høvlebænk, som Tiburtius benyttede, når han snedkererede, og da der aldrig blev fejet ud hernede, var stenfliserne dækket med et tykt lag spåner og snavs. Jeg kom her kun sjældent, fordi jeg ønskede at undgå den uhyggelige Lavrovsky, der i sine ædru øjeblikke plejede at begrave sig i dette mørke hul. Han sad så enten på en bænk, med sit ansigt begravet i hænderne og håret nede i panden, eller også strøg han med hurtige skridt langs væggene og standsede lidt, hver gang han kom til en krog. En så mørk fortvivlelse hvilede der over hans skikkelse, at jeg ikke kunne udholde at se på ham, men de andre havde for længst vænnet sig til staklens besynderligheder. Et par gange så jeg ham blive slæbt her ned i døddrukken tilstand. Det var et bedrøveligt syn. Hans hoved dinglede fra den ene side til den anden, tårerne flød ned ad hans kinder, og benene slæbte kraftesløst efter ham og daskede hen ad stenfliserne. Marusja og jeg plejede gerne at følge denne scene fra en fjern krog med ængstelige blikke, men Valek var i travl bevægelse mellem de voksne og tog et tag med i den hjælpeløse Lavrovsky, når det gjordes fornødent.

Tiburtius herskede hernede med uindskrænket myndighed. Han havde opdaget dette tilflugtssted, han ordnede og styrede alt, og alle lystrede hans befalinger uden mindste indvending. Sandsynligvis var dette også grunden til, at ikke en eneste af bandens medlemmer nogen sinde forargede mig i ord eller gerning. Nu, da livet har beriget mig med erfaring og gjort mig klogere, er jeg naturligvis ikke i tvivl om, at der blandt disse mennesker gik alle mulige laster i svang, men når deres skikkelser dukke op for min erindring indhyllede i fortidens tåge, ser jeg kun det tragiske i deres eksistens, og den dybe kummer og elendighed, der prægede deres liv.

Efteråret trådte mere og mere ind i sine rettigheder, himlen tilhylledes af store, grå skyer, egnen druknede i et tåget tusmørke, og regnen flød ned i strømme. Det var ikke noget hyggeligt vejr at vove sig ud i, men jeg tænkte kun på at slippe ubemærket bort, og når jeg så vendte hjem igen våd til skindet, hængte jeg selv mine klæder op foran kakkelovnen og gik derpå i seng, idet jeg med stoisk ro udholdt den syndflod af bebrejdelser, som den gamle barnepige lod regne ned over mig.

Marusja svandt mere og mere hen. Nu kom hun aldrig mere op i luften, og den grå sten, dette mørke og tavse uhyre, fortsatte sit forfærdelige ødelæggelsesværk, idet den sugede livet og kraften ud af hendes lille, skrøbelige legeme. Største delen af tiden tilbragte hun i sin seng, og Valek og jeg opbød alle vore kræfter for at adsprede og more hende, men det lykkedes os kun sjældent at fremkalde et sagte udbrud af den svage latter, som vi begge holdt så meget af. Og dog følte jeg, at hun trængte til mig, for når jeg viste mig, vakte det et sådant liv i hende, at rødmen steg op i hendes blege kinder.

Så klarede det endelig igen op på himlen, de sidste skyer forsvandt i horisonten, og vi fik atter nogle lyse solskinsdage, de sidste inden vinterens komme. Hver dag bar vi Marusja op ovenpå, og det var, som om hun vågnede til nyt liv i den friske efterårsluft; hendes kinder blussede, og hun så sig om med store skinnende øjne. Men længe skulle det ikke gå sådan, vi fik snart gråvejr igen, og så måtte hun blive nede i sit underjordiske fængsel.

Imidlertid begyndte der også at trække mørke skyer op over mit hoved.

En morgenstund, da jeg som sædvanlig listede mig gennem haven, så jeg min fader stå henne ved lågen sammen med Janusch fra slottet. Den gamle talte så sagte, at jeg ikke kunne høre alt, hvad han sagde, men enkelte løsrevne sætninger nåede dog mit øre og ramte det som piskeslag.

"Jeg tror ikke et ord af det!" hørte jeg min fader sige. "Hvad vedkommer disse mennesker Dem? Skaf beviser for, hvad De siger. Jeg vil ikke høre på Deres angiverier! – Ja, det bliver min sag; jeg ønsker ikke at høre mere!"

Det endte med, at han viste Janusch bort med så energisk en håndbevægelse, at denne fandt det rådeligst at fortrække, og da min fader så drejede ind i en af gangene, så jeg mit snit til at løbe ud af haven.

Jeg havde altid næret en stærk mistillid til den gamle ugle fra slottet, og nu skælvede mit hjerte af frygt, for jeg var så godt som overbevist om, at den samtale, som jeg kun havde hørt brudstykker af, drejede sig om mine venner oppe på højen, og måske også om mig.

Da jeg fortalte Tiburtius om min mistanke, lod han til at blive meget betænkelig.

"Fy for pokker, min ven," sagde han og skar en ganske gyselig grimasse, "det var en nederdrægtig ubehagelig efterretning. Å, den forbandede gamle rævepels!"

"Ja, men min fader viste ham bort," sagde jeg for at trøste ham.

"Din fader, min ven, er den bedste af alle dommere, Salomon deri iberegnet. Men ved du, hvad *curriculum vitae* er? Nej, det ved du naturligvis ikke. Jo ser du, det er en fortegnelse over alt, hvad man har bedrevet i livet, og hvis nu den gamle satan snuser et eller andet op om mig og bringer det til din fader, ja, så sværger jeg ved den hellige Guds moder, at jeg nødig ville falde i dommerens kløer."

"Er min fader da virkelig så ond?" spurgte jeg, idet jeg mindedes, hvad Valek i sin tid havde sagt.

"Nej, nej, min lille ven, Vorherre bevare dig for at tænke slet om din fader! Han har tværtimod et rigtig godt hjerte, og måske han i forvejen ved alt, hvad Janusch kan fortælle ham, men kun tier, fordi han ikke vil jage et gammelt tandløst rovdyr ud af dets hule. Nå, men jeg ved knap selv, hvordan jeg skal forklare dig det. Ser du, din fader tjener en herre, hvis navn er Loven, og han har kun et hjerte, så længe denne ligger på hylden, men så snart den stiger ned derfra og siger til ham: 'Hør, dommer, bliver det ikke nødvendigt, at I tager jer af Tiburtius Drab, eller hvad han nu ellers hedder?' ja, så sætter han øjeblikkelig en slå for sit hjertes følelser, og hans håndtag bliver da så fast, at verden før vil komme ud af sin akse, end det vil lykkes Tiburtius Drab at slippe ud af hans kløer. – Ak ja, ak

ja! Hele min ulykke er, at jeg engang – det er for resten længe siden – har lagt mig ud med loven, og det grundigt, min lille ven!"

Efter dette lange foredrag rejste Tiburtius sig, løftede Marusja op i sine arme og gik hen med hende i en krog, hvor han kyssede hende og trykkede sit hæslige, uformelige hoved op mod hendes lille bryst. Men på mig havde hans løjerlige tale gjort så stærkt et indtryk, at jeg længe blev stående ubevægelig på et og samme sted. Til trods for de sære vendinger i den, havde jeg dog fuldstændig forstået meningen af den, og som en følge heraf stod min faders skikkelse i dette øjeblik for mig omgivet af en stråleglans. Men på samme tid følte jeg endnu bitrere end ellers det sørgelige i, at han, der var så god og udmærket i alle henseender, hverken kunne eller ville elske mig.

9

De lyse, klare dage svandt, og fra det øjeblik blev det værre med Marusja. Alle vore forsøg på at opmuntre hende faldt fuldstændig til jorden, og hun sad nu altid og stirrede tavst ud for sig med store, mørke øjne. Så begyndte jeg at tage mit legetøj med ned til hende, men heller ikke det brød hun sig synderligt om, og jeg besluttede da at prøve et sidste middel.

Min søster Sonja havde en stor dukke med dejlige røde kinder og prægtigt hørgult hår. Til denne dukke, som hendes afdøde moder havde foræret hende, knyttede jeg mit sidste håb, og jeg bad hende derfor om at låne mig den et par dage. Jeg tiggede hende så inderligt om det og beskrev hende så levende, hvor slemt det var for den syge lille Marusja slet ingen legetøj at

have, at Sonja, som først ikke ville af med den, dog til syvende og sidst endte med at opfylde min bøn.

Denne pyntelige porcelænsfrøkens virkning på den syge overgik mine dristigste forventninger. Da jeg viste mig med hende, kom der pludselig liv i Marusja, som lå stille hen med lukkede øjne. Hun slyngede begge armene om min hals, lo af henrykkelse og begyndte straks at snakke med sin ny bekendt. Dukken gjorde næsten vidundere. Marusja, der i de sidste otte dage ikke havde forladt sin seng, begyndte nu at gå rundt på gulvet med sin lille lyskrøllede datter ved hånden, og til tider blev hun endog så ivrig i legen, at hun gjorde et mislykket forsøg på at løbe.

På den anden side forvoldte denne dukke mig ikke få urolige øjeblikke. For det første havde jeg haft det uheld at møde den afskyelige Janusch, da jeg bar den op på højen, og dernæst ville skæbnen, at barnepigen allerede dagen efter dens forsvinden savnede den og begyndte at lede efter den i alle kroge. Sonja søgte at berolige hende, men hendes naive forsikringer om, at hun ikke længtes efter dukken, og at denne var gået ud og spadsere og vist snart kom igen, vakte kun yderligere tvivl og mistanke om, at der måtte være noget i vejen.

Oppe på højen stod sagerne rigtig slet. Marusja lå igen til sengs, og hun var nu meget dårlig. Hendes kinder glødede, de lyse krøller lå i uorden hen over hovedpuden, og hun kendte ingen. Ved siden af hende, i hendes ene arm, hvilede den ulyksalige dukke med rosenrøde kinder og dumme, strålende øjne.

Jeg betroede Valek den fare, jeg svævede i, og vi blev så enige om at liste dukken fra hende, hvad der så meget lettere ville

kunne lade sig gøre, da Marusja sandsynligvis slet ikke ville lægge mærke til det. Så snart jeg tog dukken ud af den lille piges arm, vågnede hun af sin feberdøs, slog øjnene op og så ud for sig med et underlig forvildet blik, der tydelig sagde mig, at hun ikke anede, hvad der foregik om hende. Men pludselig gav hun sig til at græde sagte – ganske sagte, og med en hjerteskærende, ynkelig gråd – og på samme tid viste der sig i hendes udtærede, feberglødende ansigt et sådant udtryk af dyb sorg, at jeg forfærdet skyndte mig at lægge dukken tilbage i hendes arme. Marusja smilede, trykkede den tæt op til sig og blev rolig. Jeg forstod da, at jeg havde villet berøve min lille veninde den første og sidste glæde i hendes korte liv.

Valek så ængstelig hen på mig.

"Ja, hvad skal vi nu gøre?" spurgte han mig bedrøvet.

Tiburtius, der sad på bænken og hang med hovedet, så ligeledes på mig med et spørgende blik. Jeg gjorde mig derfor umage for at se så sorgløs ud som mulig og svarede i en let henkastet tone:

"Å, lad den bare blive her. Pigen har vist allerede glemt, at den er borte."

Men den gamle pige havde ikke glemt det. Da jeg kom hjem, mærkede jeg straks, at der måtte være noget galt på færde. Janusch stod nede ved havelågen og rystede på hovedet, da jeg gik forbi ham, Sonja sad stille i en krog med forgrædte øjne, og barnepigen så på mig, som om hun ville æde mig.

Ved aftensbordet spurgte min fader mig, hvor jeg havde føjtet om hele dagen, og da jeg atter svarede, at jeg havde været ude og spadsere, erklærede han kort og godt, at jeg aldrig nogen sinde mere måtte gå hjemmefra uden hans tilladelse.

Denne befaling var kategorisk og blev givet i så energisk en tone, at jeg ikke vovede at være ham ulydig, og at bede ham om tilladelse til at gå kunne jeg ikke bekvemme mig til.

Der gik fire lange, pinefulde dage. Jeg strejfede sørgmodig om i haven, kiggede hvert øjeblik over til højen og ventede med ængstelse på den tordensky, der syntes at trække sammen over mit hoved. Endnu havde min fader aldrig rørt mig med en finger, og han skændte heller aldrig på mig, men nu havde jeg en pinefuld forudfølelse af, at der ville komme noget forfærdeligt.

Endelig, den femte dag, blev jeg kaldt ind til ham. Han sad i sin lænestol og så op på min moders billede, og i denne stilling blev han siddende, mens jeg stod på tærsklen med et uroligt bankende hjerte. Først da jeg vovede mig et par skridt frem, vendte han sig imod mig, og hans ansigt forekom mig da så forfærdeligt og truende, at jeg straks slog øjnene ned. Vist et halvt minut stod jeg således, og i al den tid følte jeg, at hans mørke, vrede blik hvilede tungt på mig.

"Har du taget din søsters dukke?" spurgte han mig omsider.

"Ja," svarede jeg sagte.

"Og ved du da ikke, at det er en gave fra din moder, og at du altså burde værne om den som en helligdom? Har du stjålet den?"

"Nej," svarede jeg, idet jeg løftede mit hoved og atter sænkede det.

"Hvad, siger du nej!" skreg min fader og sprang op fra lænestolen. "Men jeg ved, at du har stjålet den og slæbt den ud af huset. Hvem har du givet den til? Ud med sproget!"

Han lagde sin tunge hånd på min skulder, og jeg løftede hovedet og så op på ham. Hans ansigt var blegt, den mørke rynke mellem brynene var der som altid, og hans øjne lynede af vrede. Jeg krympede mig under dette blik, for det forekom mig, at vanviddet og hadet lyste mig i møde ud af det.

"Nå, hvad bliver det så til? Hvor har du gjort af den?" spurgte han truende, og hans hånd knugede min skulder endnu stærkere.

"Nej, jeg siger det ikke," svarede jeg sagte.

"Jo, du gør," sagde min fader, og i hvert af disse ord, som han udtalte langsomt og tydeligt, klang der en trussel.

"Nej," hviskede jeg endnu sagtere.

"Jo!" sagde han med en stemme, der dirrede af harme og smerte. Jeg følte, at hans hånd rystede, og bøjede hovedet endnu dybere, men gentog alligevel næppe hørligt:

"Nej, jeg siger det ikke. Jeg siger det aldrig ... aldrig!"

I dette øjeblik var det min faders ægte søn, der talte ud af mig. Han ville ikke have fået mig til at røbe min hemmelighed, selv om han havde pint mig til døde. Hans trusler prellede magtesløst af mod den dybe harme, jeg følte over min egen forladthed, og min brændende kærlighed til dem, som man ville have, at jeg skulle udlevere og forråde.

Min fader trak vejret dybt, og jeg stod og ventede på, hvad der ville komme, mens tårerne randt ned ad mine kinder.

At skildre, hvad jeg følte i dette øjeblik, ville være meget vanskeligt. Jeg vidste, at raseriet kogte i ham, og at mit legeme måske allerede i næste sekund ville sprælle under hans stærke, forbitrede hånd, og dog følte jeg slet ingen frygt. Selv i dette forfærdelige øjeblik elskede jeg ham, men samtidig følte jeg, at

hvis han nu lagde sin hånd på mig, så ville han dræbe denne kærlighed, og mit hjerte ville da fyldes af det samme had som det, der luede mig i møde fra hans mørke øjne. Nej, jeg var ikke bange! Min retfærdige harme var så stærk, at jeg ønskede og håbede, at katastrofen ville bryde løs over mit hoved. "Lad det kun ske," tænkte jeg, "jo før jo hellere!"

Han sukkede igen dybt. Det var et tungt, langt og afbrudt suk. Om det lykkedes ham selv at bekæmpe sit raseri, eller om det var det uventede, som nu påfulgte, der lagde en dæmper på det, ved jeg endnu ikke den dag i dag. Jeg ved kun, at jeg i dette øjeblik hørte Tiburtius' dybe røst gennem det åbne vindue.

"Oho!" sagde han højt. "Min stakkels lille ven!"

"Tiburtius er her!" fo'r det igennem mig, men i dette øjeblik gjorde det slet intet indtryk på mig, for jeg ventede kun på det uundgåelige, der nu skulle ske, og kunne slet ikke forestille mig, at Tiburtius' komme eller nogen som helst anden begivenhed skulle kunne stille sig mellem min fader og mig og afvende det, som jeg ventede med en retfærdig og ivrig vredes hele attrå.

Tiburtius åbnede hurtigt døren, blev stående lidt på tærsklen og betragtede os begge med sine skarpe, gennemtrængende losøjne. Hver enkelthed i denne scene står endnu den dag i dag fuldstændig tydeligt og klart for mig. Et øjeblik viste der sig et ondskabsfuldt glimt på hans hæslige ansigt, men det forsvandt i samme nu, og da han talte, var der ikke spor af den sædvanlige ironi i hans stemme.

"Oho!" sagde han næsten blidt. "Jeg ser, at min unge ven er i en vanskelig situation."

Min fader mødte ham med et mørkt og truende blik, men Tiburtius udholdt det med den største ro og betragtede ham

alvorligt og uden at skære ansigter, som han ellers havde for skik.

"Hr. dommer," sagde han blødt, "De er en retfærdig mand, lad drengen gå. Den lille fyr har søgt slet selskab, men Gud skal vide, at han ikke har begået noget slet. Og hvis det skal regnes ham til last, at hans hjerte hænger ved mine små pjaltede stakler, så sværger jeg, at jeg før vil lade mig hænge end tilstede, at der krummes et hår på hans hoved for det. – Se her er din dukke, min lille ven," tilføjede han, idet han viklede den savnede genstand ud af et tørklæde, som han holdt i hånden.

Min fader slap min skulder og så forbavset på Tiburtius.

"Hvad skal det sige?" spurgte han endelig.

"Lad drengen gå," gentog Tiburtius og lagde sin store hånd på mit sænkede hoved. "De kommer dog ingen vegne med ham ved trusler, og jeg skal for den sags skyld gerne fortælle Dem det hele. Men måske vi må gå ind i det andet værelse, hr. dommer?"

Min fader, hvis ansigt under alt dette havde fået et mere og mere forbavset udtryk, gik så med ham ind i dagligstuen, og jeg blev stående fuldstændig overvældet af de følelser, der fyldte mit hjerte til overmål. I dette kæmpede kærlighed og vrede så stærkt med hinanden, at jeg hverken vidste ud eller ind, men under al den kamp og strid, der foregik i mit indre, hørte jeg dog hele tiden to stemmer, der lød utydeligt ind til mig gennem den lukkede dør.

Jeg stod endnu ubevægelig på den samme plet, da min fader og Tiburtius atter viste sig. Jeg følte en hånd på mit hoved og skælvede. Det var min faders hånd, men denne gang strøg den blidt og kærtegnende hen over mit hår.

Tiburtius tog mig og satte mig på sit knæ.

"Kom du kun op til os," sagde han, "din fader giver dig lov til at sige farvel til min lille pige. Hun ... hun er død."

Hans stemme rystede, og lige som han havde sagt det, satte han mig på gulvet og gik hurtigt ud af værelset.

Jeg så op på min fader. Han betragtede mig med sit sædvanlige tankefulde blik, men denne gang havde det et forbavset og spørgende udtryk. Det lod til, at uvejret, der var jaget hen over os begge, havde spredt den tåge, som havde tilsløret hans blik, så at han først nu opdagede beslægtede træk hos denne sin kødelige søn, der stod her foran ham.

"Jeg har ikke stjålet den," hviskede jeg og tog tillidsfuldt hans hånd. "Sonja har selv givet mig lov til at låne den et par dage."

"Ja, ja, jeg ved det," sagde han tankefuldt, "jeg ved det. Jeg har fejlet overfor dig, min dreng, men du vil måske søge at glemme det en gang i tiden, ikke sandt?"

Jeg greb hans hånd og kyssede den. Jeg vidste nu, at han aldrig mere ville se på mig med de skrækkelige øjne som for lidt siden, og den kærlighed, jeg så længe havde måttet holde indestængt, strømmede ham i møde som et mægtigt væld.

"Må jeg så gå op på højen?" spurgte jeg, idet jeg pludselig mindedes Tiburtius' indbydelse.

"Ja, ja, gå du kun, min dreng, og sig farvel deroppe," sagde han venligt. "Men vent lidt, der er noget, jeg vil bede dig om at tage med."

Han gik ind i dagligstuen og kom et øjeblik efter tilbage med et par pengesedler i hånden.

"Giv dette ... til Tiburtius," sagde han, "og sig til ham, at jeg beder ham om at gøre mig den tjeneste – forstår du mig? – at jeg beder ham om at modtage disse penge af mig. – Og sig så til

ham," tilføjede han i en lidt usikker tone, "at hvis han kender en mand, der hedder Fjodorovitch, så skal han give ham det råd at forlade byen snarest muligt. Men gå nu, min dreng, og skynd dig lidt."

Jeg indhentede Tiburtius på vejen op til højen og begyndte åndeløst at udrette mit ærinde.

"Min fader beder Dem, om De vil gøre ham den tjeneste," skyndte jeg mig at sige og stak ham pengene i hånden. Han tog dem og hørte tavst og mørkt på den besked, jeg havde at overbringe ham angående Fjodorovitch.

Nede i hvælvingen, henne i en mørk krog, lå Marusja stille og bleg. For børn har ordet *døden* ikke nogen synderlig afskrækkende klang, og først nu, da jeg så hendes livløse ansigt, steg gråden mig op i halsen, så jeg var lige ved at kvæles. Min lille veninde lå foran mig alvorlig og sørgmodig, og hendes stakkels udtærede ansigt syntes endnu smallere i døden. De lukkede øjne lå dybt inde i hovedet på hende, omgivet af blålige skygger, og om den halvåbne mund hvilede der et sørgmodigt smil. Det var, som om Marusja besvarede vore tårer med denne lille grimasse. Professoren stod ved siden af hende og rystede langsomt på hovedet, stykjunkeren havde travlt med at tømre nogle gamle brædder sammen til en kiste, og Lavrovsky, der var ædru og så ud, som om han var ved sin fulde bevidsthed, pyntede Marusja med efterårsblomster, som han selv havde plukket på kirkegården. Henne i en krog lå Valek og sov, han rystede i søvne over hele legemet og hulkede undertiden krampagtigt.

Kort efter spredtes selskabet deroppe til forskellige sider og drog andetsteds hen for at søge lykken. De første, der vendte byen ryggen, var Tiburtius og Valek, og de øvrige fulgte snart efter. Kun Professoren blev tilbage. Han strejfede til sin dødsdag om i byens gader, og jeg udgød ikke så lidt blod i de bataljer, jeg førte med jødedrengene, når disse pinte ham ved at minde ham om stikkende og skærende instrumenter.

Det gamle kapel blev efterhånden slemt medtaget af tiden. Først skred taget ned og knuste i sit fald Tiburtius' kælder, og derpå begyndte der rundt omkring bygningen at danne sig store spalter og revner i jorden. Gravene forfaldt mere og mere, og kun en eneste prangede hvert forår med det dejligste friske grønsvær og en mylder af brogede blomster.

Sonja og jeg besøgte ofte denne grav, og vi sad så under de sagte hviskende birke og så ud over byen, der lyste frem gennem tågen. Her læste vi sammen og betroede hinanden vore første unge drømme og vidt svævende fantasier. Og da så også vi måtte forlade vor stille fædrenestad, gik vi begge op til den lille grav og lovede hinanden trofast at holde sammen, hvad så end tiden måtte bringe.

Note 4: **Stykjunker:** En charge i artilleriet, der ikke mere eksisterer. Den svarede omtrent til fændrik eller officersaspirant. *Overs.anm.*

Note 5: **Patres conscripti:** Tiltale til medlemmerne af det romerske senat, omtrent ~ Forsamlede fædre! *Overs.anm.*

Påskenat

Det var påskelørdag 187-. Tæt skumring havde bredt sig over jorden. Markerne, der var optøede i dagens løb, strejfedes nu af forårsnattens kølige vindpust og syntes ligesom at ånde med fulde lunger. I strålerne fra den tindrende stjernehimmel dannede dette åndedrag en hvidlig tåge, der, som røgen fra et røgelseskar, i lette skyer bølgede den kommende helligdag i møde.

Den lille guvernementsby lå ligesom hensunken i dvale, ventende på de minutter, da de første klokkeslag skulle lyde fra kirketårnene ud over byen. Men byen sov ikke. Bag tågen og tusmørket, i skyggen af de stille, folketomme gader, kunne man fornemme forventningen.

Nu og da genlød stenbroen af hurtige fodtrin af en eller anden gejstlig, der var blevet forsinket, og som helligdagene kun beredte et besværligt og forøget arbejde. Eller man hørte lyden af en fremrullende vogn. Så blev alt stille igen. Alt liv havde samlet sig inden døre, og gennem vinduerne såvel i det rigeste hus som i den fattigste hytte skinnede helligdagslysenes skær ud i natten.

Månen var endnu ikke oppe, og byen lå i dyb skygge af en høj, på hvilken man kunne skimte omridsene af en stor bygning, hvis ejendommelige, regelmæssige og stærke linjer aftegnede sig mod den dybblå himmel; de mørke porte var knapt synlige, hvorimod man ret tydeligt kunne se de fire hjørnetårne pege med deres spir op mod luften.

Nu lød fra et af kirketårnene ud i den stille nat det første klingende klokkeslag – derpå det andet, det tredje … Fra forskellige steder og i forskellige tonarter klang – inden der var gået et minut – en hel mængde klokker, hvis lyde, sammensmeltede til en mægtig og ejendommelig harmoni, sagte vibrerede og opløste sig i rummet.

Også fra den mørke bygning oppe på højen hørtes en fjern klokkeklang, men den lød bristende og stakåndet, som om den var sig bevidst, at den ikke kunne løfte sig mod himlen frit og utvungent som de mægtige akkorder fra alle de andre klokker.

Ringningen standsede omsider. Lyden døde hen, men langsomt, lidt efter lidt, idet den tonede sagte og vibrerende, mere og mere henåndet som af en usynlig streng, der kunne være udspændt i luften. Byens huse blev efterhånden mørke, men kirkerne strålede af lys.

Jorden gjorde sig rede til atter at forkynde det gamle glædesbudskab om fred og kærlighed.

De mørke portfløje i den store bygning knirkede på sine hængsler. En underofficer trådte ud med sit mandskab for at afløse vagterne. Soldaterne marcherede fra hjørne til hjørne, idet de standsede nogle øjeblikke ved de forskellige vagtposter, mens afløsningen fandt sted, og således passerede de langs med hele fæstningsmuren.

Da de havde nået en af skildvagterne længst til venstre, fremtrådte der til afløsning en ung rekrut, i hvis bevægelser man endnu kunne spore en vis landlig kejtethed; det unge

ansigt udtrykte den uprøvedes spændte opmærksomhed, idet han skulle tiltræde sin første, ansvarsfulde post.

Han standsede med ansigtet vendt mod muren. Han raslede med geværet, gjorde to skridt frem og derpå halvt omkring, så at han kom til at stå lige overfor den aftrædende skildvagt. Denne så ham ind i ansigtet og opremsede i en undervisende tone den sædvanlige lektie:

"Fra hjørne til hjørne – giv vel agt – ikke sove på post!" Han henvendte ordene hastigt til sin opmærksomme eftermand, i hvis godmodige, grå øjne der glimtede et eget udtryk af ængstelse.

"Har du forstået det?" spurgte underofficeren.

"Javel; jeg skal passe på."

"Ja, lad mig se det!" sagde den anden i en bister tone, som han dog straks efter formildede, idet han godlidende og opmuntrende tilføjede:

"Nå, Feodojev, der er ikke noget at være bange for! Du er da ikke noget fruentimmer! Og du frygter vel heller ikke for spøgelser!"

"Nej, broder, ikke for spøgelser," svarede Feodojev naivt. Og derpå fortsatte han helt tankefuldt. "Nej, broder, dem er jeg ikke bange for, men en underlig uro gnaver min sjæl ..."

Denne simple og barnligt fremførte tilståelse fik soldaterne til at briste i latter.

"Nej, hør en gang på den landlige uskyldighed!" mumlede underofficeren halvt foragteligt. Og derpå kommanderede han:

"Gevær på skulder! March!"

Soldaterne forsvandt bag ved det næste hjørne, og lidt efter forstummede den regelmæssige lyd af deres skridt. Feodojev

tog sit gevær i armen og gik langsomt frem og tilbage langs med muren.

Ved klokkernes sidste slag opstod der et usædvanligt røre i det indre af fængslet. De triste fængselsmure havde længe ikke set så meget liv. Det var, som om klokkernes kalden havde bragt bud om befrielse selv til dette sted. Cellernes mørke døre åbnedes den ene efter den anden. Mænd i lange, grå kapper, med de sørgelige, brogede lapper fastsyede på ryggen, gik parvis, i lange rækker fremad gennem korridorerne til fængselskirken, der strålede af lys. De strømmede til fra højre og venstre, og den ensformige trampen afbrødes nu og da af geværklirren og sporers raslen.

Så snart de var trådt ind i den rummelige kirke, samlede de gråklædte fanger sig indenfor et særligt, afskilt rum, og her tog de stiltiende plads. Selv kirkevinduerne var forsynet med tykke jernstænger.

Fængslet blev tomt. Kun i de fire hjørnetårne sad i deres vel forvarede, små, runde celler fire ensomme arrestanter, hensunkne i bitre tanker. Nu og da vendte de sig lyttende om mod dørene og opfangede nogle enkelte toner fra sangen inde i kirken.

I en af de almindelige celler lå desuden en syg på sin briks. Da arrestanterne marcherede forbi denne celle på vejen til kirken, nærmede vagten, som skulle passe den syge, sig til ham, bøjede sig ned over ham og så ind i hans øjne, der brændte med en underlig glød og stirrede stift frem.

"Ivanov! Hør, Ivanov!" råbte vagten og rørte let ved den syge.

Arrestanten vendte ikke hovedet, men mumlede blot nogle utydelige ord. Stemmen var hæs, og de opsvulmede læber bevægede sig med besvær.

"I morgen må du på sygehuset!" sagde vagten. Derpå gik han sin vej efter at have ladet en af opsynsmændene postere sig i gangen udenfor døren. Opsynsmanden betragtede den syge og rystede på hovedet.

"Stakkels landsforviste!" mumlede han. "Det lader nok til, lille bror, at du ikke har langt tilbage!"

Overbevist om, at hans nærværelse her var overflødig, gik opsynsmanden gennem gangen hen imod kirken og blev stående udenfor den lukkede dør for at lytte til gudstjenesten derinde.

Fra cellen høres af og til den syges usammenhængende mumlen. Det var en endnu ung mand, stærk og kraftig. I febervildelsen genoplevede han sit livs eneste hændelser, og hans ansigt fik et udtryk af smerte.

Skæbnen havde spillet den landsforviste et slemt puds. Han havde tilbagelagt et tusind verst, banet sig vej gennem de tætteste skove, klatret over vilde bjergstrækninger, udstået utallige farer og savn, drevent af en uimodståelig længsel efter sin hjemstavn, opflammet af et eneste håb: det at kunne tilbringe en måned – eller blot en uge – hos sine egne – og det selv om tilbagerejsen skulle blive lige så svær som vejen frem. Men hundrede verst fra målet var han blevet grebet og indespærret i dette fængsel.

Flygtningen ånder dybt, og i hans feberhede hoved begynder fantasibillederne at få fastere form.

Det suser inde i urskoven. Han kender så godt dette sus, jævnt, syngende. Han har lært at skelne skovens stemmer, at tyde hvert enkelt træs tale. Højt, højt deroppe hviner det i de majestætiske fyrretræers tætte og dunkle grønne. Granerne lader høre en lang, dæmpet hvisken; de glade, lyse løvtræer vinker med deres svaje grene, aspens følsomme blade dirrer ved det mindste vindpust. Den frie fugl kvidrer. Bækken risler muntert afsted gennem sit stenede leje, og en flok skader stiger skrigende til vejrs, idet rømningsmanden træder indenfor skovbrynet.

Den syge synes, at han indånder hele strømme af den friske, frie luft. Han rejser sig op og trækker vejret endnu dybere; øjnene stirrer frem med et udtryk af opmærksomhed, og pludselig skimtes der i dem en stråle af klar bevidsthed. Han, den landsforviste, rømningsmanden, ser lige foran sig et usædvanligt syn: en dør, som står åben. Han gribes af en uimodståelig indskydelse. Febervildelsen forsvinder eller samler sig om en eneste forestilling, der flammer op som en klar lue: dette eneste – døren er åben!

I det næste minut var han ude på gulvet. Det så ud, som om al heden fra den febersyge hjerne koncentrerede sig i øjnene: de stirrede frem så underligt stive og angstfulde … Et par af kirkegængerne trådte ud af kirken og åbnede døren et øjeblik. Nogle toner af sangen derinde nåede flygtningens øre og døde atter bort. Over hans blege ansigt strøg et udtryk af længsel, blikket skyggedes af tårer, og for hans indre syn svævede et billede, der allerede længe havde boret sig fast i hans tanker: billedet af en stille nat i hans hjemstavn, hvor den gamle kirkebygning står omsuset af mørke fyrretræer; hvor

folkehoben flokker sig sammen, hvor bålene skinner ved flodbredden – og dér den samme sang ... Han må skynde sig, skynde sig for at høre og se det alt sammen derhjemme hos sine egne.

I gangen udenfor kirkedørene er imidlertid hans vogter faldet ned på sine knæ i andægtig bøn.

Den unge rekrut vandrer med sit gevær på skulderen frem og tilbage på sin post foran muren. Foran ham breder der sig et åbent landskab, som nu er helt frit for sne. Vinden stryger sagte hen over det, suser svagt gennem græsstråene og vækker i soldatens sjæl stille og sørgmodige tanker.

Den unge skildvagt var blevet stående ved muren, havde sænket sit gevær mod marken og var faldet i dybe tanker med hånden over geværpiben og hovedet støttet mod hånden.

Det var endnu ikke blevet ham rigtig klart, hvorfor han i denne hellige nat skulle stå her ved muren med sit gevær og med den øde mark foran sig. Han var endnu en ægte bonde, forstod endnu så lidt af det, en soldat bør forstå, og det var derfor ikke uden grund, at man kaldte ham den landlige uskyldighed. Det var ikke længe siden, han havde været sin egen husbonde, herre over egen jord og eget arbejde, og nu stod han her, dette unge, ufordærvede naturmenneske, bundet ved tjenestens skarpe bidsel, mens en uforklarlig, ubestemmelig angst omgav ethvert af hans skridt, enhver af hans bevægelser.

Men i dette øjeblik var han alene. Den øde udsigt foran ham og vindens ensformige susen i græsset fik ham til at glemme alt omkring sig og førte også hans tanker til hans hjemstavn, hans

egen arne, hans egen kirke, strålende af lys og omkranset af mørke fyrretræer.

En gang imellem fo'r han op og mumlede, halvt som i drømme: Hvad et dette? – Marken, geværet og muren ... I et nu stod virkeligheden klar for ham, men straks efter støttede han sig igen til geværet og faldt på ny i tanker ...

Ikke langt fra det sted, hvor skildvagten står, ses der oven over muren en mørk genstand – det er et menneskehoved.

Den landsforviste stirrer frem mod den åbne mark og det næppe synlige omrids af skovbrynet. Hans bryst udvider sig, og han indånder begærligt den friske, kølige natteluft. Han holder sig fast med hænderne ved murens kant og glider derpå sagte ned.

Klokkernes glædesråb genlyder i nattens stilhed. Døren til fængselskirken åbnes, og processionen med korset i spidsen bevæger sig over gårdspladsen. Sangen strømmer ud fra kirken i stærke tonebølger. Soldaten retter sig, tager sin hue af for at gøre korsets tegn – men i det samme farer han tilbage med hånden endnu fremstrakt til bøn.

Så snart flygtningen har nået marken, bøjer han sig ned mellem det høje græs ved muren.

"Hvem der – holdt! ... Min lille due, kære bror!" råber skildvagten, idet han med forfærdelse griber fastere om geværet. Alt, hvad han har frygtet og bævet for, bevæger sig der foran ham som en ilsomt løbende, grå, halvt utydelig skikkelse. I hans sjæl dæmrer nogle ord: "Tjenesten", "Ansvaret", og han løfter sit gevær og sigter på det bortilende menneske. Men

inden han spænder hanen, lukker han sine øjne, og der tegner sig et udtryk af rædsel i hans ansigt.

Men ud over byen lyder på ny kirkeklokkernes harmoniske stemmer, og atter dirrer fængselstårnets sprukne klokke ligesom en vingeskudt fugls piben.

Fra fængselsgården strømmer langt ud over marken de første toner af den hellige sang:

"Kristus er opstanden."

Pludselig lyder fra den ydre side af muren et skud, der overdøver sangen.

Der høres en svag, hjælpeløs stønnen, fulgt af en klagende dødsrallen – og så bliver alt stille derude.

Kun langt ude over de øde marker høres det sidste, hendøende ekko af geværskuddet.

Skoven suser

1

Det susede og hviskede i skovens træer.

Altid lød der en forunderlig hvisken i denne skov, dæmpet og langtrukken som genklangen af en fjern tone, blid som en stille sang uden ord, og ubestemt som et tåget minde om fortiden. Det var en ældgammel skov, som hverken sav eller økse endnu havde hjemsøgt; de høje hundredårige fyrretræer med deres mægtige rødbrune stammer stod som en mørk krigerskare med tæt sammensluttede toppe. For neden duftede der af harpiks, og gennem fyrrenålenes tæppe kiggede bregnernes brunskællede skafter og fine lysgrønne løv, der bredte sig som et fantastisk, frynset væv. Hist og her, hvor der fandtes en fugtig plet, stak skovkløveren sine tunge, nikkende blomsterhoveder op gennem det saftige græs. Her nede hvilede alt som i en fortryllet slummer, men for oven susede og hviskede det uafbrudt, og det lød, som om der drog klagende suk gennem skovens gamle træer.

Mens jeg red hen ad skovstien, blev det pludselig så skummelt og mørkt, at jeg følte, at der gled en tung, sort sky hen over mit hoved. Det led allerede mod aften. Hist og her sendte solen sine skrå røde stråler ind gennem stammerne, men i tykningen bredte tusmørkets skygger sig mere og mere. Det trak op til torden, og for i dag måtte jeg altså opgive enhver yderligere tanke om jagt og blot søge at komme under tag, inden uvejret brød løs. Min hest hastede afsted; den klaprede

hvert øjeblik med hovene mod trærødderne, der overalt lå blottede hen over vejen, og spidsede øren, idet den lyttede til ekkoets dumpe drøn.

Jeg hørte en hund gø. Mellem træerne skimtede jeg noget hvidt, og en blå røgsøjle, der snoede sig op gennem det grønne, hængende løvtag. Foran mig, inde under de rødbrune stammer, lå en lav hytte, hen over hvis mosgroede tag de slanke, stolte fyrre svajede frem og tilbage. Midt i den lille lysning, i hvis udkant hytten lå, stod der en gruppe af unge ege, som flettede deres knortede grene ind i hinanden.

Her boede mine trofaste ledsagere på jagten, skovløberne Sakhar og Maksim, men de lod ikke til at være hjemme, for ingen af dem viste sig, skønt den store fårehund gøede af fuld hals. På en bænk uden for hytten sad derimod gamle Stepan, eller Bedstefar, som alle kaldte ham, og flikkede på et par bastsko. Han var skaldet og rynket, øjnene stirrede sløvt ud i rummet, og de lange grå knebelsbarter nåede helt ned til bæltestedet.

"God dag, Bedstefar," sagde jeg. "Er der nogen hjemme?"

"Nej," svarede han og rystede på hovedet, "Sakhar og Maksim er nede ved mosen, og Motra er ude i skoven for at lede efter koen. Den har revet sig løs, skal jeg sige dig, og hun var bange for, at bamsen skulle tage den. – Nej, der er ikke en sjæl hjemme."

"Nå ja, så sætter jeg mig ved siden af dig og venter, til de kommer."

"Ja, gør du det," sagde han og stirrede på mig med sine halvblinde øjne, mens jeg bandt min hest til en af egene. Det var

småt med den gamle: han havde ondt ved at se, og hænderne rystede på ham.

"Sig mig, hvem er du egentlig, min dreng?" spurgte han, da jeg satte mig hen på bænken ved siden af ham. – "Ej, ej! Ja, nu kender jeg dig jo," sagde han efter at have kigget mig lige ind i ansigtet. "Ak ja, mit gamle hoved er ligesom en sigte; alt går igennem det, og ingen ting bliver hængende. Dem, som for længst er døde, husker jeg nok, men de ny mennesker slipper mig altid ud af hukommelsen. Nej, jeg har levet for længe, det mærker jeg nok."

"Og hvor længe har du egentlig boet her i skoven, Bedstefar?"

"Å, i mange år. Allerede da franskmanden drog ind i zarens rige, boede jeg her."

"Du må da have set en del i dit lange liv?"

"Nå, så det tror du? Nej, det går mig som træet der henne; det har også levet her hele sit liv og har dog intet hørt eller set. Ak ja, nu skal jeg snart lægges i graven, og når jeg en gang imellem tænker på det, ved jeg knap selv, om jeg har levet her på jorden eller ej."

Fligen af en mørk sky gled frem fra skoven og hen over lysningen, grenene af de nærmeste fyrretræer svajede frem og tilbage, og skovens hviskende stemmer fik en stærkere og dybere klang. Gamle Stepan løftede hovedet og lyttede.

"Vi skal have blæst i nat," sagde han et øjeblik efter. "Jo, du kan tro, det kender jeg, når stormen hyler om natten, knækker fyrretræerne og river dem op med rode. – Det er skovtrolden, der driver sit spil," tilføjede han sagte.

"Skovtrolden?"

"Ja, jeg har selv set ham, lige så tydeligt som jeg nu ser dig. Og har du lyst til at høre, hvordan han melder sin ankomst? Først begynder fyrretræerne at stønne og sukke akkurat ligesom nu. Oho, ho, ho, ho! Uhu, hu, hu, hu! lyder det skingrende gennem skoven, og derpå bliver det med ét ganske stille. Men lidt efter begynder det igen, og så er der gråd og klage i træernes stemmer. Og de har også grund til at sørge, for der er mange af dem, som trolden vælter i sit raseri. Hen ad aften bliver han helt ustyrlig, og om natten farer han rundt som en hvirvelvind. Så raser han i skoven, ler, græder, snurrer sig rundt som en top og rusker i træerne, som han river op med rode. Endnu i fjor, ved efterårstide, da jeg stod og kiggede ud af vinduet, kom han og baskede på ruderne med sin fyrretræskost, og var jeg ikke sprunget tilbage, havde han slået mit ansigt fordærvet."

"Men hvordan ser han egentlig ud?"

"Ja, akkurat som et af de gamle stynede piletræer, der står nede i mosen. Hans hår og skæg strutter som misteltenen, der vokser på træerne, næsen ligner en tyk og knortet gren, og munden er både krum og skæv og helt overgroet med lav. Men kom herud en gang til vinter, så er du sikker på at få ham at se. Som en hvid søjle farer han hen over skoven, drejer sig rundt om sig selv og forsvinder inderst inde i tykningen. Jo, jo! Og hvor han går frem, breder han et hvidt tæppe af sne efter sig."

Den gamle var rigtig kommet i snakkehjørnet. Det var, som om tordenen, der hang i luften, og skovens urolige susen, der lød snart som en dæmpet mumlen og snart som dybe suk, fik blodet til at rende hurtigere igennem hans årer. Han virrede med hovedet, fniste og blinkede med sine farveløse øjne. Men

pludselig gled der en skygge hen over hans furede pande, og idet han puffede til mig med albuen, hviskede han i en hemmelighedsfuld tone:

"Ja, vist er skovtrolden et væmmeligt utyske, det er sandt nok, men noget egentlig ondt gør han dog ikke, og holder man blot næsen for sig selv, så lader hanen også være i fred, den lede troldkarl. Nej, menneskene kan være værre at møde i skoven end han. Har du lyst til at høre det, min dreng, så skal jeg fortælle dig, hvad jeg har oplevet – det var netop her, hvor vi nu sidder – for mange, mange år siden. Til daglig mindes jeg det kun som en drøm, men når blæsten synger i skovens træer som nu, ja så husker jeg det hele livagtigt, som om det var sket i går. Skal jeg fortælle dig det?"

"Ja, gør det, bedstefar!"

"Nå ja, men så skal du også høre godt efter."

2

"Du skal vide, at min fader og min moder døde, da jeg kun var en lille purk endnu, og jeg stod så fuldstændig ene i verden. Hverken bønderne eller herren vidste, hvad de skulle stille op med mig, men så var det, at skovløberen Roman tilbød at tage mig hjem med i sin hytte. 'Giv mig ham kun,' sagde han, 'det kan være godt for os begge, for så får jeg selskab, og han brødet.' Nå, de andre lod ham så tage mig, og fra den stund har jeg opholdt mig i skoven.

På den måde kom jeg altså til at bo hos Roman, og han gav mig også føden, som han havde lovet. Min plejefader så ud som en rigtig bussemand: han var høj af vækst og havde kulsort hår og skæg og et mørkt, skummelt, blik. Hele sit liv havde han

tilbragt i skoven ganske ene, og de sagde også om ham, at bjørnen var hans kødelige broder og ulven hans søskendebarn. Han kendte alle dyrene, og dem var han ikke bange for, men menneskene undgik han og trak øjnene til sig, når han mødte dem. Nå, men når alt kommer til alt, var han alligevel en god mand, og føden, jeg fik hos ham, var både kraftig og rigelig. Grød fik vi dagligt – rigtig boghvedegrød med en stor klat smør i midten – og skød han en and, ja, så vankede der andesteg. Nej, hvad der er sandt, det skal siges: føden var god og tilstrækkelig i alle måder.

Så boede vi to altså sammen, og når Roman gik ud i skoven, lukkede han mig inde i hytten, for at de vilde dyr ikke skulle komme og æde mig. I hele to år var jeg hans eneste selskab, men så var det, at de gav ham Oksana til kone.

Det var herren, der gav ham hende. Han lod ham kalde op til sig på slottet og sagde til ham: 'Hør, lille Roman,' sagde han, 'du skulle gifte dig.' – 'Nej,' svarede Roman, 'hvad skal en stakkels djævel som jeg med en kone? Og hvordan skulle jeg også klare mig ene i skoven med et fruentimmer, når jeg allerede har en dreng i forvejen? Nej, jeg gifter mig ikke, det skal ingen få mig til.'

'Ja, men jeg ønsker nu, at du skal gifte dig,' sagde herren, 'og hvorfor, det ved jeg bedst selv. Du skal have Oksana.'

'Nej, jeg tager hende ikke,' svarede Roman, 'hun kan rejse Fanden i vold! Se nu har jeg sagt det, og derved bliver det.'

Så gav herren ordre til, at de skulle komme med katten. De lagde Roman i græsset med ansigtet nedad, og derpå spurgte herren igen:

'Nå, vil du så gifte dig, Roman?'

'Nej,' svarede han, 'det vil jeg ikke.'

'Ja, ja, giv ham så i pludderbukserne Note 6), så meget som de kan tage.'

Det gjorde de også. Se Roman, han kunne ellers tåle en del, men til sidst blev det ham dog for meget af det gode.

'Nå, lad det nu være nok,' sagde han omsider. 'Kom kun med hende, når det ikke kan være andet; jeg vil ikke have alle de prygl for et fruentimmers skyld. Hid med pigebarnet, siger jeg, så gifter jeg mig med hende straks!'

Men herren havde en pikør, der hed Opanas Schvitky, og han kom netop ude fra marken, mens de søgte at give Roman lyst til at gifte sig. Nå, og så såre han fik at vide, hvad der var i vejen, faldt han bardus! lige ned for herrens fødder og kyssede dem.

'Hvorfor vil I dog pine og plage ham der, nådige herre?' sagde han. 'Giv I mig ordre til at tage Oksana, jeg skal lystre jer uden at sige et kny.'

Jo, jo! Han havde nok selv lyst til at gifte sig med hende, den gavtyv.

Da Roman hørte dette, blev han helt fornøjet; han kom op i en fart og bandt bukserne fast om livet.

'Nå,' sagde han, 'det kan jeg lide. Men du skulle blot være kommet lidt før, menneskebarn, og herren kunne også gerne have ventet lidt, men han har nu altid så forbandet hastværk. I stedet for at spørge, om der er nogen, som vil tage hende godvilligt, fanger han mig ind og lader dem tærske løs på mig. Jo, det er kønt, må jeg sige. Fy for den lede! Ptøj!'

Jo, jo! Til sine tider stak Roman ikke engang op for herren. Blev han først gal i kalotten, var det rådeligst at holde sig borte fra ham. Men den nådige herre havde nu sådan sine egne

planer, og han gav derfor ordre til, at de atter skulle lægge Roman i græsset.

'Jeg,' sagde han, 'vil din dumrians lykke, og du stritter imod. Nu lever du ene som bjørnen i sin hule, og det er ikke lysteligt at besøge dig, men det skal have en ende. Nå, tamp så løs på ham igen, og bliv ved med det, indtil han beder om godt vejr. Og du, Opanas, rejs du Fanden i vold! Når man ikke har budt dig til gilde, skal du helst blive borte, for ellers risikerer du at få samme traktement som Roman.'

Nå, hvad Roman ikke havde været vred før, det blev han nu. Jo, jo! Men de andre tampede dygtigt løs på ham, for i gamle dage, skal du vide, forstod de at svinge katten. Han holdt længe ud, men omsider gav han dog køb.

'Nå ja, det er vel ikke værd at lade præsten vente længere,' sagde han endelig. 'Hold nu op! – Det er nok, I Satans yngel, I tærsker jo løs på mig, som om jeg kunne være kornet i laden. Kom med Oksana, siger jeg, så gifter jeg mig med hende straks!'

Men herren stod og holdt sig på maven og lo.

'Ja,' sagde han, 'det var fornuftigt talt. Nu kan du rigtignok ikke sidde ned ved brylluppet, men så danser du måske så meget desto bedre.'

Det var en munter herre, den nådige herre, en rigtig spøgefugl, ha, ha! Men alligevel gik det ham forbandet ilde bagefter, og jeg siger bare: Gud fri og frels alle kristne mennesker for en lignende lod! Ikke engang en jøde kunne jeg ønske en sådan skæbne.

Nå, så fik de da Roman gift. Han tog sin unge kvinde med sig ind i sin hytte, og i begyndelsen skændte han altid på hende og

knubsede hende. 'Det er din skyld,' sagde han, 'at de har smurt mig så læsterligt igennem, og det er du ikke værd.' Kom han hjem fra skoven, jog han hende gerne ud af stuen og råbte: 'Ud med dig! Jeg trænger ikke til kvindfolk herinde! Forsvind – og det hurtigst muligt! Jeg ynder ikke, at der sover noget fruentimmer i min hytte; det giver en dårlig luft.'

Ho, ho!

Nå, men med tiden blev det anderledes. Oksana fejede hytten og holdt alt rent og i orden, og køkkentøjet skurede hun så blankt, at man kunne spejle sig i det. Så mærkede Roman jo nok, at det var en god kvinde, han havde fået der, og lidt efter lidt vænnede han sig til hende og begyndte endog at få hende kær. Ja, det er sandt, hvad jeg siger, min dreng, jeg lyver ikke! Og så endte det med, at han en skønne dag sagde til hende:

'Nå ja, jeg takker den nådige herre, fordi han fik mig talt til fornuft. Og jeg var også et rigtigt fæ, at jeg tog så mange stryg, inden jeg faldt til føje, for nu ser jeg jo selv, at det slet ikke er så galt endda, at jeg fik dig. Nej, det er tværtimod rigtig godt, det ved Gud det er.'

Så gik der nogen tid, men hvor lang tid, ved jeg ikke. En morgen lagde Oksana sig på bænken og begyndte at stønne og klage sig, hen ad aften blev det helt snavs med hende, og ved daggry, da jeg vågnede, hørte jeg en spæd lille stemme, der pippede eller skræppede – hvad man nu vil kalde det. 'Ho, ho!' tænkte jeg. 'Det er naturligvis et barn, der er født.' Og det var det også, for da jeg skulle se nærmere til, lå hun med en lille unge i armen. Megen glæde fik hun dog ikke af den, for allerede hen ad aftenen holdt den op at skrige. Så græd Oksana, men Roman sagde:

'Ja, nu er der intet barn mere, og altså behøver vi ikke at sende bud efter præsten. Lad os begrave det under egen der henne.'

Og så grov han en grav under egen og lagde barnet i den. Kan du se stubben derhenne? Det er alt, hvad der er tilbage af træet; resten har lynet gjort det af med. Men endnu den dag i dag, når solen går ned, og den klare aftenstjerne tændes på himlen, kommer der en lille fugl og skriger – så ynkeligt, siger jeg dig, at man bliver helt bedrøvet til mode. Det er barnets udøbte sjæl, som kræver dåben. Og de siger, at hvis der kommer en rigtig lærd og studeret mand, som har gransket sig visdom til i bøgerne, så kan han give den dåben, og så får den ro og viser sig ikke mere. Men det kan vi, som er opfødt i skoven, ikke, for vi har ingen ting lært og ved intet. Når fuglen kommer og beder os om hjælp, siger vi kun: 'Flyv væk, flyv væk, stakkels sjæl, vi kan intet gøre for dig.' Så græder den og forsvinder inde i den mørke skov, men lidt efter kommer den atter flyvende. Ak ja, min dreng, det er sørgeligt for den stakkels sjæl!

Så snart Oksana kom lidt til kræfter igen, gik hun hen til graven, og der sad hun og græd så højt, at man kunne høre det langt borte. Hun sørgede over barnet, men det gjorde Roman ikke, for når han kom hjem fra skoven, stillede han sig hen foran hende og sagde:

'Ti stille, din dumme kvinde! Det er også noget at flæbe for! Der er død et barn, men der kan jo komme et i stedet for. Og det bliver måske meget bedre – ho, ho! For det der nede var vel ikke engang mit – jeg ved det da i det mindste ikke – men det næste, der kommer, det bliver mit.'

Se det kunne Oksana nu ikke lide, når han talte sådan. Så holdt hun gerne op at græde og begyndte at bruge mund, men det brød Roman sig ikke om, han blev ikke vred på hende for det.

'Hvorfor står du dog der og giver ondt af dig?' sagde han så ganske roligt. 'Jeg siger jo blot, at jeg ikke ved, om det var mit. Og hvor skulle jeg også vide det fra? Før du blev min, boede du i landsbyen blandt andre mennesker, og først nu, da jeg har dig ene i skoven, er jeg sikker. Se forleden mødte jeg en gammel kælling, som sagde til mig: 'Det var noget hurtigt,' sagde hun, 'at det barn kom til dig, Roman.' – 'Ja, hvor skal jeg vide, om det er hurtigt eller ikke?' svarede jeg. 'Men var du din mund, for ellers bliver jeg gal i skralden, og så vanker der.'

Men Oksana blev ved at give ondt af sig, og det varede længe, inden hun holdt op igen.

Til tider kunne hun også traktere ham med skældsord og drive ham et par hen over ryggen, men så såre hun mærkede, at Roman blev vred, tav hun øjeblikkelig stille. Så kælede hun for ham, lagde armene om hans hals, kyssede ham og så ham lige ind i øjnene, og i samme nu blev han så from som et lam; for ser du, min dreng, når sådan et kvindemenneske forstår at kysse rigtig godt, så kan hun få bugt med ethvert mandfolk, selv om han er nok så gal i hovedet. Jo, jo! Jeg kender fruentimmerne, kan du tro.

Nå, så var det, at jeg engang hørte det trutte inde mellem træerne. Tra-ra, tra-ra-tratera, tra, tra! klang det gennem skoven, lystigt og højt. 'Gud må vide, hvad det er for et mærkeligt dyr, der skriger så kønt?' tænkte jeg. Men det var intet dyr; det var herren, der red gennem skoven og blæste i sit

horn, og efter ham kom pikørerne til hest med alle hundene. Lige bag herren tumlede Opanas Schvitky sig på sin skimmel; hans kjortel var lyseblå, pulden på hans hat var baldyret med guld, bøssen blinkede på hans ryg, og panduraen Note 7) hang i en rem over hans skulder. Han stod højt i yndest hos herren, fordi han spillede så smukt på pandura og var en ren mester til at synge viser. Og en køn karl var Opanas, en helvedes køn karl – herren kunne ikke måle sig med ham. Den nådige herre var nemlig skaldet og rødnæset, og hans øjne, der ellers var lystige nok, havde ikke nær den glans som Opanas'. Når denne så på mig – og jeg var dog en dreng og ikke et fruentimmer – blev jeg så glad og fornøjet, at jeg måtte le, hvad enten jeg ville eller ej. De sagde også, at Opanas stammede fra de saporogiske kosakker Note 8), der førte det frie herlige liv på øerne i Dnjepr, og disse kosakker var alle kendt som smukke og behændige karle. Men du kan jo også nok sige dig selv, min dreng, at det er noget helt andet at flyve som en fugl hen over steppen med lansen under armen end at stå og fælde træer og syde beg fra morgen til aften.

Nå, jeg løb så ud for at se på alt dette her. Herren red hen til døren og gjorde holdt, og det samme gjorde alle jægersvendene.

'God dag, hvordan går det?' spurgte han Roman, da denne kom ud med huen i hånden.

'Jo,' svarede Roman, 'det går mig godt i alle måder. Og hvordan har I det?'

Ser du, Roman forstod nu ikke, at svare herren rigtigt som han skulle, og alle jagtbetjentene grinede derfor også højt, da de hørte hans ord; ja, om det så var nådigherren, måtte han le med.

'Nå, det fornøjer mig, at du har det så godt,' sagde han og steg af hesten. 'Og hvor har du din kone henne?'

'Hvor jeg har hende? Inde i stuen naturligvis!'

'Nå ja, lad os så gå der ind. Og dæk I for os i græsset imens, folkens, men lad der ikke mangle noget, for vi skulle gerne ønske de nygifte til lykke.'

Og de gik så ind, først herren og Opanas, derpå Roman, og til slut den gamle pikør, Bogdan. Denne Bogdan var herrens ældste og trofasteste tjener. De sagde, at da han mistede sin fader og sin moder, bad han den gamle herre – faderen til denne – om forlov til at gifte sig. Men han nægtede ham det og satte ham til at passe og vogte sin søn. 'Han skal være både din fader, din moder og din kone,' sagde han. Nå, så førte Bogdan den unge herre ud i mark og i skov og lærte ham at tumle sin hest og at bruge bøssen, og senere, da hans lærling voksede til og selv kom til at styre godset, fulgte han efter ham alle vegne akkurat ligesom en hund. Ak ja, det kan ikke skjules, at der var mange, som den gang forbandede Bogdan, fordi han udførte sin herres vilje så nøje, og hvis nådigherren havde budt ham at rive sin kødelige fader i småstumper og stykker, ja, så havde han også gjort det uden at betænke sig et sekund.

Nå, men jeg gik også med ind, for jeg var naturligvis nysgerrig som alle børn, og jeg fulgte så lige i hælene på herren.

Da han kom midt ind i stuen, standsede han, snoede sit overskæg og lo, men Roman stod og krammede sin hue, og Opanas støttede sig til væggen med et mørkt ansigt. Han vaklede frem og tilbage, den stakkel, ligesom den unge eg, når stormen rusker i den. Alle tre så de hen på Oksana, der stod med sænket blik og rød som valmuen, der titter ud gennem

kornet. Ak, hun mærkede nok, den stakkel, at det trak op til uvejr, og at hun var skyld deri. For det vil jeg sige dig, min dreng, at når tre mandfolk ser på et og samme fruentimmer, så plejer det gerne at ende ilde. Så vanker der næsestyvere eller måske noget endnu værre. Jo, jeg kender til de dele, kan du tro, for jeg har selv set det.

'Nå, lille Roman,' sagde herren, 'er det ikke en køn kone, jeg har skaffet dig?'

'Å hvad,' svarede denne, 'hun er som alle andre koner, hverken værre eller bedre.'

'Ja,' brummede Opanas halv højt og trak på skuldrene, 'det fæ burde ikke have haft hende.'

'Og hvorfor kalder du mig for et fæ?' sagde Roman og vendte sig om imod ham. 'Vil du ikke være så venlig at forklare mig det?'

'Jo,' svarede Opanas, 'et fæ er du, fordi du ikke forstår at passe på din kone.'

Se det sagde nu Opanas, men så såre han havde sagt det, stampede herren i gulvet, og gamle Bogdan, der sad henne ved ovnen, rystede vredt på hovedet.

'Og hvorfor skulle jeg passe på hende?' sagde Roman til Opanas, men med øjnene fæstede på herren. 'Her kommer jo aldrig andre end skovens dyr, og måske en sjælden gang, som for eksempel i dag, den nådige herre. Dril mig ikke, din slemme kosak, for bliver jeg først gal i hovedet, haler jeg dig i pisken [Note 9)].'

'Ti stille, I satans knægte,' sagde herren og stampede atter i gulvet. 'Vi vil ingen kiv og klammeri have; det er ikke derfor, vi er kommet. Nej, vi er her for at tømme et bæger på de nygiftes

vel, og når det er gjort, rider vi ned til mosen og skyder urhøns og bekkasiner. Hejda, kom så med udenfor!'

Så gik herren ud, og efter ham fulgte Bogdan, men da Roman ville gå, standsede Opanas ham i døren.

'Vent lidt, min ven,' sagde han, 'og hør på, hvad jeg har at sige dig. Kan du huske, da jeg kastede mig for herren fødder og bad ham om at give mig Oksana til ægte? Se, nu har præsten smedet hende sammen med dig, men alligevel kan mit hjerte ikke udholde, at den arge fjende skal drive sit spil med hende og dig. Nej, før vil jeg skyde både ham og Oksana en kugle for panden og rede dem begge et leje på den våde, kolde jord.'

'Hør sig mig engang, kosak,' sagde Roman og så forbavset på ham, 'du skulle da ikke med ét være gået fra forstanden?'

Jeg hørte ikke, hvad Opanas svarede, for han hviskede ganske sagte, men da han var færdig, slog Roman ham på skulderen og sagde:

'Ak, Opanas, Opanas! Hvor gives der dog slemme mennesker til i denne verden! Og jeg, som har levet hele mit liv i skoven, har aldrig vidst eller anet sligt. Ej, ej herre! Blot du ikke selv falder i den grav, du har gravet for andre.'

'Nå ja,' sagde Opanas til ham, 'gå nu ud, og lad som ingen ting, især overfor Bogdan, for han er lige så snedig, som du er dum, og pas så på ikke at drikke for meget af herrens brændevin. Og når han sender dig afsted med jægerne for at blive af med dig, så viser du dem ind på stien, der fører uden om skoven og ned til mosen, og bilder dem ind, at du selv vil gå den lige vej derned; men løb så i stedet for hurtigst muligt her tilbage. Har du forstået mig?'

'Ja, det har jeg,' svarede Roman. 'Nå ja, så gør jeg mig færdig til jagten, og jeg lader ikke min bøsse med hagl, men med en rigtig forsvarlig kugle af den slags, man skyder bamsen med.'

Så gik de udenfor, men der havde jægerne allerede dækket op med kolde spiser og drikke. På et tæppe, som var bredt ud i græsset, sad herren med flasken i hånden. Han fyldte bægeret med brændevin og bød Roman det. Jo, jo! Det var en dejlig flaske og et dejligt bæger, herren havde, men brændevinen var dog det allerbedste. Drak man ét bæger, blev sjælen glad, drak man ét til, hoppede hjertet i livet på en, og var man ikke vant til at drikke, lå man under bordet ved det tredje.

Herren var snedig, han ville drikke Roman fuld i sin brændevin, men det var ikke så let en sag, som han troede. Roman tog bægeret af herrens hånd og tømte det, og drak så et til og nok et til, men det havde kun til følge, at han strøg sig grinende hen over sit lange, sorte skæg.

'Se til den satans knægt, hvor han kan tylle brændevin i sig,' sagde herren forbitret, 'og så blinker han ikke engang med øjnene. En anden ville allerede for længst have grædt, og han sidder, det skarns bæst, og griner oven i købet.'

Herren var dreven, han vidste nok, at når først et menneske begynder at græde af brændevinen, så bliver hans hoved så tungt, at hans pisk sænker sig ned mod bordpladen. Men denne gang var han kommet til den urette.

'Og hvorfor skulle jeg græde?' svarede Roman ham. 'Det ville jo være dumt. Den nådige herre er kommet for at lykønske mig, og så skulle jeg give mig til at hyle som en gammel kælling. Nej, Gud være lovet, jeg har ikke noget at græde for – det vil jeg overlade til dem, som vil mig ilde.'

'Det vil altså sige,' sagde herren, 'at du er fornøjet.'

'Ja, vel er jeg det, og i alle måder oven i købet.'

'Sig mig, kan du huske, hvordan vi fik dig gift ved hjælp af tampen?'

'Om jeg kan! Og jeg siger nu, at jeg var en rigtig dumrian, som ikke vidste, hvad der var sødt, og hvad der var beskt. Tampen var besk, og dog ville jeg hellere tage den end en kone. Men jeg takker dig, nådige herre, fordi du har lært mig honningens sødme at kende.'

'Ja, det er godt,' sagde herren, 'men gør mig så også til gengæld den tjeneste at vise mine folk vej ned til mosen. Du skal skyde for dernede, og kommer du ikke hjem med en urfugl eller to, er jeg bange for, at det går dig ilde.'

'Og hvornår vil herren da have, at vi tager afsted?' spurgte Roman.

'Å, lad os først drikke et par bægre og høre Opanas synge en vise, så kan vi jo altid tale om det.'

'Ja, det kan ellers blive vanskeligt nok med den jagt,' sagde Roman og så op mod himlen, 'for der er et godt stykke vej ned til mosen, og klokken er allerede mange. Hør, hvor blæsten hyler og tuder gennem skoven; vi får storm i nat. Tror I virkelig, nådige herre, at man kan skyde urfugle i det vejr?'

Men herren var allerede noget andrukken, og i den tilstand var han gerne dygtig malisiøsk. Og da han nu hørte, at folkene stod og hviskede til hinanden, at det var rigtigt nok, hvad Roman sagde, blev han så fløjtende gal, at han hev bægeret i jorden og så sig om med lynende øjne.

Alle tav så og sænkede hovedet – alle undtagen Opanas, som trådte frem med sin pandura, stemte den og sagde til herren:

'Tag dog imod fornuft, nådige herre! Er det virkeligt jert alvor at sende folk ud i bælgmørke og i en brandstorm som denne for at skyde fugle?'

Se det sagde nu Opanas, for han kendte ikke til frygt, og det kom sig af, at han ikke var livegen som de andre, men en fribåren mand, en rigtig ægte kosak. Allerede som ganske lille purk var han kommet hertil sammen med en gammel panduraspiller fra Ukraine. Den gamle havde været med ved optøjerne i Umanj, hvor kosakkerne nægtede lydighed, og så blindede soldaterne ham og sendte ham ud i den vide verden. Han gik fra by til by, og omsider kom han også til vor egn sammen med sin lille fører, Opanas. Den nådige herres fader, som holdt meget af kønne viser, beholdt ham i sit hus, og der voksede også Opanas op. Han blev den unge herres yndling, og denne tålte ofte af ham, hvad han ikke ville have tålt af nogen anden.

Nå, sådan gik det nu også her. Først blev den nådige herre vred og løftede bægeret for at kyle det i hovedet på ham, men da han havde fået betænkt sig lidt, sagde han ganske roligt til ham:

'Ja vist, ja vist, Opanas! Vel er du en klog knægt, men du ved nok ikke, at man nødig skal stikke sin næse ind gennem døren, for så risikerer man, at den bliver smækket til.'

Se det var nu en lille gåde, han gav ham at gætte, og Opanas forstod også straks, hvor han ville hen, og svarede ham med en vise. Ak ja, blot herren havde forstået den, så havde hans frue ikke senere udgydt så mange bitre tårer over ham!

'Tak for belæringen, herre,' sagde Opanas 'men nu skal jeg synge en vise for dig, hvis du da vil høre den.'

Og så slog han med fingrene hen over pandoraens strenge, løftede hovedet og så op mod himlen. Højt oppe i luften svævede en ørn med udbredte vinger, sorte uvejrsskyer gled hastigt hen mod horisonten, og gennem fyrretræerne lød vindens hule røst.

Og atter slog han i strengene.

Ej min dreng, dig er det ikke timedes at høre, hvordan Opanas Schvitky spillede, men såre kønt var det, for panduraen taler et herligt sprog, når man ret forstår at lege med dens strenge. Og lod han hånden løbe hen over den, så sagde den ham alt: skovens stønnen, når uvejret raser over den, stormens vilde hylen hen over den øde steppe, og vindens hviskende leg i de tørre, gule græsstrå, der dækker kosakkernes gravhøje.

Nej, min dreng, sådan spiller man ikke mere, og efter hvad folk fortæller, ikke alene de, som bor i vor egen egn, Polesien [Note 10)], men også de, som kommer langvejs fra, helt henne fra Tchigirin, Poltava og Kiev, så hører man aldrig panduraen mere hverken på markederne eller basarerne. Se, min hænger også på væggen nu, jeg rører den næsten aldrig, og når jeg først er død, så er jeg vis på, at dens strenge aldrig vil klinge mere. Ak ja, sådan går det i denne verden! Ak ja!

Nå, og så sang Opanas sin vise, sagte og med en tungsindig røst, der gik lige til hjertet. Men visen havde han selv gjort, og i den sagde han sin herre hele sandheden og fortalte ham, hvad der ville ske med ham, og den nådige herre græd, ja tårerne rendte ham helt ned ad hans lange overskæg, og dog forstod han øjensynlig ikke et ord af sangen. Ja, den hele husker jeg ikke, men kun et lille stykke, dér, hvor kosakken sang om sin pan [Note 11)], om Ivan:

Ohøj pan! Ohøj Iván!
Den kloge pan, han alting ved,
ved, at høgen på kragen slår ned …
Ohøj pan! Ohøj Iván!

En ting ved du dog ikke pan,
om en ting ved du ikke besked,
og det er, at kragen på høgen slår ned,
når denne truer dens redes fred.

Ser du, min dreng, det er, som om jeg kunne høre denne sang endnu og se alle disse mennesker for mig. Opanas stod i midten med sin pandura, herren sad på tæppet med hovedet helt nede på brystet og græd, og jægerne stod i en kreds rundt om ham og puffede til hinanden. Men skoven stønnede og sukkede akkurat ligesom nu, og panduraen klang helt vemodeligt, mens kosakken sang:

Fruen græder så ynkelig,
ravnen skræpper med hæse skrig over
Iván, der bleg og stiv
ligger i græsset uden liv.

Ak, men herren forstod ikke sangen, han tørrede tårerne og sagde:

'Nå, gør dig så færdig, Roman, du skal vise drengene vej ned til mosen. Og du, Opanas, følger med de andre, for nu har jeg hørt nok på dine viser. Den var ellers køn, den sidste, men det er løgn, hvad der står i den, og det er det værste.'

'Ak herre, herre!' sagde Opanas med tårer i øjnene. 'Ved I da ikke, at gamle folk siger: I sagnet er der sandhed og i visen lige så. Men den sandhed, der findes i sagnet, er som jernet; den er

gået så længe fra hånd til hånd, at den er gnavet af rustens fortærende tand. Den sandhed, som findes i visen, er derimod som guldet, og dette kender ikke til rust. – Se sådan taler gamle folk.'

'Nå ja, muligvis de siger sådan i den egn, hvor du hører hjemme,' svarede herren og slog hånligt ud med hånden, 'men hos os kender vi ikke til den snak. Gå, gå! Jeg gider ikke høre på dig mere!'

Opanas stod et øjeblik, og derpå kastede han sig næsegrus ned for sin herres fødder.

'Lyt til mit råd!' sagde han. 'Sæt dig op på din hest, og rid hjem til din frue; mit hjerte aner uråd.'

Men nu var det forbi med den nådige herres tålmodighed.

'Gå bort fra mine øjne!' skreg han og sparkede til ham. 'Er du en rask kosak? – Nej, en gammel kælling er du! Se til, du kommer afsted, ellers går det dig ilde, min ven. Og hvad står I der og glor efter, I slavesjæle? Gå, eller jeg skal traktere jer, som I aldrig er blevet trakteret før!"

Opanas rejste sig op, mørk som en tordensky, og slog sin pandura så hårdt mod et træ, at den gik i tusinde stumper og stykker, men idet strengene brast, klang der ligesom et suk gennem skoven.

'Ja, rejs så ad Helvede til, når du ikke vil lytte til mit råd!' råbte han. 'Jeg mærker jo nok, herre, at du ikke mere har din tro tjener behov.'

Og inden herren fik tid til at svare, svingede Opanas sig i sadlen og red sin vej. Roman kastede sin bøsse over skulderen og gik ind i skoven, og efter ham fulgte alle jægerne til hest. Så snart de var forsvundet i tykningen, gik herren ind i hytten, og

der blev så ikke andre tilbage udenfor end hans hest, som stod bundet under et af træerne. Det begyndte allerede at mørknes, blæsten fo'r larmende gennem træerne, og regnen plaskede mod ruderne – akkurat ligesom nu. Oksana lagde mig ud i forstuen og kyssede mig til godnat, men da hun gik, hørte jeg, at hun græd.

Se, jeg var jo kun en lille knægt den gang, og derfor forstod jeg heller ikke, hvad der foregik om mig. Jeg lå og vendte mig på mit leje, lyttede til blæstens tuden og faldt så omsider i søvn. Hvor længe jeg sov, ved jeg ikke, men pludselig blev jeg vækket af skridt lige uden for hytten. Hesten, der stod bundet under træet, gav sig til at snøfte og pruste, og lidt efter satte den afsted med dundrende hovslag, der hurtigt tabte sig i det fjerne. Så hørte jeg atter en hest komme galoperende, rytteren sprang af, og derefter blev der banket på et af vinduerne.

'Herre! Herre!' råbte han, og på stemmen kunne jeg kende, at det var gamle Bogdan. 'Halløj, herre, skynd dig at lukke op! Opanas, den slyngel, har ondt i sinde, han har sluppet din hest løs i skoven. – Skynd dig ...', fik han endnu sagt, men holdt så pludselig inde, og i det samme hørte jeg et tungt fald mod jorden.

Herren kom løbende ud fra stuen med sin bøsse i hånden, men i yderdøren tog Roman og Opanas imod ham, greb ham i hårpisken og spændte ham om. Så mærkede herren jo nok, at det var alvor, og begyndte at bede ynkeligt for sig.

'Å, lad mig gå, lille Roman,' sagde han helt spagfærdigt. 'Er det sådan, du husker alt det gode, jeg har gjort dig?'

'Jo, jeg husker nok al din godhed både mod min kvinde og mig,' sagde Roman, 'og nu skal du også få din løn for det.'

'Hjælp du mig, Opanas, min tro tjener,' sagde herren endnu ynkeligere. 'Jeg har altid holdt af dig, som om du var min kødelige søn.'

'Og dog har du jaget mig på porten som en hund,' svarede Opanas. 'Nej, du har elsket mig, som tampen elsker ryggen, og nu elsker du mig, som ryggen elsker tampen. Jeg har advaret dig, men du ville ikke høre mig.'

Så begyndte herren også at bede Oksana om at hjælpe sig.

'Stå du mig bi, Oksana,' sagde han, 'du har et godt hjerte!'

Men Oksana løb midt ud på gulvet og slog hænderne sammen.

'Har jeg ikke tigget og tryglet dig, herre, om at skåne min ære,' sagde hun, 'og dog har du krænket mig groveligt både før og nu. Ak, ilde har du handlet imod mig, og nu kommer du og beder mig om at hjælpe dig! Nej, hjælp du dig selv – jeg formår det ikke.'

'Lad mig gå! Slip mig!' råbte herren så igen. 'Krummer I et hår på mit hoved, kommer I alle til at rådne i Sibiriens land!'

'Å, bryd dig ikke om os, herre,' sagde Opanas, 'vi klarer os nok. Roman vil være nede ved mosen længe før dine jægere, og jeg skænker det ikke en tanke, om mit hoved er sikkert eller ej. Jeg kaster bøssen over skulderen og tyer ind i den mørke skov, og der samler jeg andre raske svende af samme slags som jeg selv. Om dagen gemmer vi os i tykningen, men om natten røver og plyndrer vi på landevejen, og kommer vi til en eller anden fornem herres slot, trænger vi lige ind i hans gemakker og tager, hvad vi lyster. Nå, kom så, lille Roman, og hjælp mig med at bære Hans Nåde ud i den kølende regn.'

Herren skreg og strittede imod med arme og ben, men det nyttede ham ikke noget: Roman og Opanas slæbte af med ham og bar ham ind i skoven.

Jeg skyndte mig ind til Oksana, der sad henne på ovnbænken, hvid som en kalket væg; men udenfor hylede og peb stormen, og nu og da kom der et forfærdeligt tordenskrald. Og mens jeg sad sammen med Oksana, hørte jeg pludselig en klagende stønnen, der lød så ynkeligt, at jeg endnu den dag i dag føler mig helt beklemt om hjertet, når jeg tænker derpå, skønt det er dog er mange, mange år siden.

'Oksana!' sagde jeg. 'Lille Oksana! Hvad var det?'

'Sov!' hviskede hun, idet hun tog mig op i sine arme og vuggede mig. 'Sov, min lille, lille dreng! Det er ingen ting! Det er … det er blæsten, der tuder i træerne!'

'Oksana!' sagde jeg atter, da jeg pludselig hørte et knald, der gav genlyd vidt ud over skoven. 'Lille Oksana! Hvad er det?'

'Tys, tys, min egen dreng!' hviskede hun og vuggede mig i sine arme. "Det er Vorherre, der sender sit hvasse lyn ned i skovens træer." Og så græd hun ganske sagte, trykkede mig ind til sit bryst og sang: "Sov min dreng, sov sødt og stille, det er blæstens vilde larm. Sov mit barn, mit eget lille, hvil kun trygt her ved min barm!" Nå, men da hun havde sunget for mig en stund, endte det med, at jeg faldt i søvn i hendes arme.

Om morgenen, da jeg vågnede op, skinnede solen allerede ind gennem vinduerne, og Oksana lå henne på bænken som ellers og sov. Og så sagde jeg til mig selv, at alt, hvad jeg havde oplevet den foregående dag, kun kunne være en drøm.

Men det var ingen drøm! Nej, nej! Det var sandt, hver en smule. – Jeg løb ud af hytten og ind i skoven, og der kvidrede

fuglene alle vegne, og duggen glimtede på strå og på blad; men da jeg kom helt ind i tykningen, lå herren der, og Bogdan ved siden af ham. Herren var bleg og så helt spagfærdig ud, men Bogdan var ganske grå i ansigtet og havde lige så barsk og bøs en mine som i levende live. Og på begges bryst var der blod."

"Nå, men hvordan gik det så med de andre?" spurgte jeg, da den gamle sænkede hovedet og tav.

"Hvordan det gik? Jo, det gik akkurat som Opanas sagde. Han tyede ind i skoven, og der førte han et rask røverliv i mange, mange år sammen med andre kække svende af samme slags som han selv. Det var nu engang sunget ved hans vugge: hans fædre havde levet haidamakernes Note 12) lystige liv, og det blev også hans lod. Han besøgte os ofte, min dreng, her i den selv samme hytte, som vi nu sidder udenfor, men næsten altid, når Roman ikke var hjemme. Og når han så kom, sad han og sang sine viser og spillede på sin pandura dertil. Jo, jo! Men sandt at sige, tror jeg næsten, at det ikke altid gik til, som det skulle, ved disse besøg. Nå, om lidt kommer Sakhar og Maksim hjem fra skoven: jeg siger ingen ting, men den, der har kendt Roman og Opanas, han kan straks se, hvem der er bedstefader til den ene, og hvem til den anden. Ak ja!

Kan du høre, hvor blæsten rusker i træerne? Det trækker vist op til en storm!"

3

Under slutningen af fortællingen mærkede jeg, at den gamle begyndte at blive træt; tungen ville ikke rigtig lystre ham, hans

hoved virrede frem og tilbage, og øjnene løb i vand.

Aftenen sænkede sig ned over jorden, mørket bredte sig mere og mere i skoven, og træernes toppe bølgede uroligt frem og tilbage som havets vover, når stormen kaster dem hid og did. Jeg rejste mig for at gå ind, men i det samme begyndte hunden at gø, og et øjeblik efter fik jeg inde mellem træerne øje på skovløberne og Motra, der kom trækkende med sin ko.

Skønt jeg ofte før havde set Sakhar og Maksim, betragtede jeg dem dog nu med en ganske særlig interesse. De var vidt forskellige. Sakhar var brun i huden, de sorte bryn mødte hinanden under den lave pande, og hans blik havde et mørkt, skummelt udtryk, der slet ikke passede til hans godmodige ansigtstræk. Maksims venlige, grå øjne lyste en derimod frejdigt i møde, og han rystede hvert øjeblik sit gule, krøllede hår og lo med en latter, der havde en forunderlig smittende klang.

Vi gik så alle. Ind i stuen, og så snart Motra havde gjort ild på, begyndte hun at gøre i stand til aftensmaden.

"Nå, hvad har Bedstefar så fortalt Dem, mens vi var borte?" spurgte Maksim. "Det er vel den gamle historie om Roman og Oksana, han har opvartet Dem med?"

"Ja, netop," svarede jeg.

"Nå ja, det kunne jeg nok tænke mig, for når skoven er rigtig højrøstet, mindes han gerne gamle tider. Jo, jeg kender ham; nu lukker han ikke et øje hele natten."

"Ja, han er ligesom et lille barn," tilføjede Motra og satte en stor skål dampende kålsuppe hen på bordet.

Det var, som om gamle Stepan slet ikke anede, at samtalen drejede sig om ham; han sad med et åndsfraværende smil og

virrede med hovedet, og kun en gang imellem, når der kom et vindstød, som rystede hele hytten, levede han ligesom lidt op og begyndte at lytte med et forfærdet ansigt.

Da vi havde spist til aften, gik vi alle til ro, og der blev så tavshed i hytten, men udenfor, i skoven, lød der tusinde dumpe røster, som syntes at råbe truende til hinanden i mørket. Undertiden steg denne ubestemmelige larm, der rummede alle tonarter i sig, til et vildt og djævelsk hyl, og i sådanne øjeblikke ruskede stormen i hyttens skrøbelige dør og fo'r hvinende ned gennem skorstenen, men til andre tider blev det næsten stille udenfor, og den pludselige tavshed forekom én da så uhyggelig, at hjertet følte sig helt beklemt derved.

Jeg faldt i en let blund, men det varede ikke længe, inden jeg atter blev vækket af stormens ville larm, og da jeg så mig om, opdagede jeg i natlampens flagrende skær den gamle, der sad og famlede for sig med hænderne, som om han ledte efter noget.

"Oksana! Lille Oksana!" sagde han sagte og klagende. "Kan du høre, hvor det stønner ude i skoven? – Nej, jeg tager fejl!" hviskede han lidt efter, idet han bøjede hovedet forover og lyttede. "Det er blæsten der hyler og tuder."

Jeg lukkede atter øjnene, men et øjeblik efter fyldtes hele stuen med et blændende lys, og i det samme lød der et vældigt, rullende tordenbrag.

"Oksana! Lille Oksana!" hviskede den gamle forfærdet. "Kan du høre, hvor de skyder ude i skoven?"

"Sov, sov, gamle Bedstefar!" sagde Motra roligt henne fra ovnbænken. "Du glemmer nok, at Oksana har været død og borte i mange år."

Motra gabte og hviskede en stille bøn, og derpå blev der atter tavshed i hytten, men udenfor rasede stormen igen lige så heftigt som før.

Lidt efter plaskede regnen ned i strømme og dæmpede med sin larm både vindens røster og træernes klagende stønnen.

Note 6: **Pludderbukserne:** Den ukrainske almue bærer vide pludderbukser af lærred, der stærkt minder om amagernes sækkebukser.
Overs.anm.

Note 7: **Pandura:** En firstrenget cither, ejendommelig for Lillerusland (Ukraine). *Overs.anm*.

Note 8: **Saporogiske kosakker:** De saporogiske kosakker levede indtil den første tredjedel af det 18. århundrede et eventyrligt liv på øerne hinsides Dnjeprs katarakter. Fra dette tilflugtssted foretog de dristige togter mod krimske tatarer og polakker. *Overs.anm.*

Note 9: **Pisken:** De ukrainske kosakker bar kort afklippet hår med en lang pisk. *Overs.anm.*

Note 10: **Polesien:** De udstrakte sump- og skovstrækninger på begge sider af Pripet (Pripjat), Dnjeprs biflod, kaldes Polesien. *Overs.anm.* – Området dækker i dag (2023) en del af det østlige Polen, grænseområdet mellem Belarus og Ukraine og Tjernobyl-området. *Red.anm.*

Note 11: **Pan:** Herre. *Overs.anm.*

Note 12: **Haidamaker:** Kosakkiske stridsmænd og landevejsrøvere. *Overs.anm.*

Den gamle klokker

Det mørknede.

En lille russisk by i en skov ved floden druknedes af den sælsomme skumring, som fylder vårnætterne, når tågen gør skovene mørkere end mørkest og breder et sølverblåt tyndt slør over mark og eng. Alt er stille og vemodsfyldt.

Byen slumrer.

De gamle hytter med halmtagene minder om en flok får, som er løbet sammen under et uvejr. Her og der glimter et ildskær, et eller andet sted i det fjerne skramler en kærre med en vandjunge bundet til baghjulene. Byens beboere begynder at begive sig på vej til kirke for at fejre påskens helligaften.

Kirken står på en lille høj midt i byen. Vinduerne er oplyste. Det gamle og sorte klokketårn forsvinder med sin top op i det mørke rum.

Tårntrappens trin knager – det er den gamle klokker Micheitch, som møjsommeligt stiger op til klokkerne. Hans lygte kaster en lyskreds omkring ham.

Det er svært for oldingen at kravle op ad den halvrådne, mørke trappe. Benene vil ikke rigtigt lystre ham. Udslidt er oldingen, og med trætte øjne ser han ud i verden. Ja, det er tid for ham at komme til ro; men Gud sender ham ikke døden. Han har begravet sønnen, han har begravet sine sønnesønner, har fulgt gamle og unge til graven, men selv får han lov at leve. Det er tungt.

Hvor mange gange han har fejret den lyse forårshøjtid mindes han ikke selv. Han ventede, at hans skæbnetime skulle komme når som helst – måske just nu og just her i tårnet.

Micheitch kom stakåndet til det åbne tårnvindues trækarm og lænede sig ud. Der nede omkring kirken skimtedes gravene. De gamle trækors syntes med deres små udstrakte arme at ville beskytte gravene, og hængebirkene bøjede sig med spæde grene ind over dem. Dernede fra strømmede op mod ham duften af nys udsprunget løv, og alt åndede den evige søvns vemodige ro.

Hvad bliver der af ham om et år? Vil han komme her op til tårnet, til klokkerne, igen for med et mægtigt slag at vække den slumrende vårlufts stilhed? Eller – vil han måske ligge dernede i et mørkt hjørne af kirkegården? Ja, det ved kun Gud! Gamle Micheitch er beredt. Men i dag har skæbnen bestemt, at han endnu engang skulle møde højtiden. Gud ske lov, hvisker oldingen med skælvende læber, og med et træt blik stirrer han op mod den stjernebestrøede himmel og korser sig.

"Micheitch! Hører du, Micheitch!" råber en dirrende gammelmandsstemme dernede fra.

Det var den aldrende kirkebetjent, som stod ved klokketårnet og med vandfyldte, blinkende øjne stod og kiggede op uden at kunne se et glimt af Micheitch.

"Ja, ja," svarede klokkeren og bøjede sig ud. "Jeg er her. Ser du mig ikke?"

"Nej, jeg kan ikke se dig. Er det ikke på tide at sætte klokken i gang? Hvad synes Micheitch?"

Begge stirrer mod himlen. Tusinder af stjerner blinker venligt til de to gamle. Karlsvognen står allerede højt. Micheitch spekulerer en stund.

"Nej, vi skal nok vente lidt endnu – jeg ved nok, når tiden er inde."

Micheitch kender tiden. Han behøver ikke noget ur. Guds stjerner siger ham, når timen er kommet. Jorden og himlen og den lille blå sky, der sejler afsted gennem alt det blå, og den mørke skov dér bag floden, og skvulpet fra floden, som ligger usynlig i mørket – alt det kender den gamle. Han har levet her hele sit lange liv.

Mindet om forgangne dage stiger frem på ny i ham. Han mindes, hvorledes han første gang sammen med sin fader klatrede op i det høje klokketårn, dengang han endnu var barn. Ak ja, så længe siden det var, og dog stod det så klart for ham.

Han ser sig selv som en lille, lyshåret fyr med nysgerrige øjne. Derned – langt borte – bevægede sig små menneskeskikkelser, husene var så små, og skoven trak sig ligesom tilbage. Den store åbne plads mellem skovene, hvor byen lå, syntes at være så stor, næsten uden grænser.

"Og her er det alt sammen," lo den gråhårede gamle mand for sig selv, mens han kastede blikket ned på den lille byplads.

Og sådan er livet også. I de unge dage syntes man, at man ingen grænser ser for det – og her er det alt sammen fra vuggen til den lille plet i kirkegårdshjørnet, som han har udvalgt til sin egen gravplads. Og hvad gør det – sådan er Guds vilje. Det tager tid for ham at komme til ro. Den tunge livsvej havde han vandret hæderligt. Jorden var hans hvile. Snart fik han fred.

Men nu er det nok ved tiden!

Micheitch kiggede endnu engang mod stjernerne, tog sin hue af, sukkede, gjorde korsets tegn og begyndte at trække rebene til de mange klokker til sig. Lidt efter dirrede luften af et

kraftigt slag fra den store klokke – et slag til, et tredje, et fjerde – det ene efter det andet. Og den hellige nat fyldtes af klangfuldt syngende, mægtige toner.

Sammenringningen sluttede. Gudstjenesten begyndte i kirken. Før i tiden plejede Micheitch altid at stavre ned fra klokketårnet og stille sig i døråbningen for at bede og lytte til sangen. Men i år blev han på sin plads heroppe. Han følte sig så udmattet. Med et tungt suk slog han sig ned på bænken og mens han lyttede til de hendøende toner fra metallet, sank hen i tanker. Hvad han egentlig tænkte på, ville han vel næppe have kunnet sige. Klokketårnet oplystes svagt af hans lygte. De nynnende klokker var forsvundet i mørket. Fra kirken hørtes sangen nu og da som svage bølgeskvulp, og nattevinden rørte ved rebene, som var bundet fast i klokkernes jern-hjerter.

Således sad oldingen længe med sænket hoved; hans tanker vandrede vidt omkring og fyldte hans hoved. Undertiden syntes han, at han atter befandt sig inde i kirken. Barnerøster lød fra "kliros", mens gamle fader Naum, som var død for længe siden, i gammel, udslidt "rjas", bestrøet med gyldne kors, læser af den hellige bog. Hundreder af bønderhoveder bøjer sig ned og rejser sig op, som hvedeaks for vinden. Bønderne gør korsets tegn. Det er kendte ansigter alle sammen – men de er alle sammen døde nu. Først ser han sin faders strenge, furede ansigt. Ved siden af denne står hans ældre broder, som gør det ene korstegn efter det andet og sukker. Og noget ud til siden står han selv, ung, frisk og stærk, fyldt med anelser om livets lykke og glæde. – Hvor var nu denne lykke?

Oldingens tanker flammer op som hendøende gløder – med et hastigt skin kaster de deres lys ind i alle vinkler og krog af

hans tilendebragte liv. Et tungt bondearbejde, sorger, bekymringer – men lykken? – hvor er lykken? Hans hårde lod vil snart tegne rynker i hans unge ansigt, vil bøje hans vældige ryg, vil lære ham at sukke, som den allerede har lært hans ældre broder det.

Blandt helligdagsklædte bondepiger til højre for ham står hun, der siden blev hans hustru – en god sjæl. Gud velsigne hendes sjæl! Som hun måtte slide og slæbe, den stakkel! Nøden og arbejdet havde snart sat sit præg på den smukke, sorgløse bondepige. Øjnene blev matte og fik et udtryk at stadig ængstelse for det hårde livs pludselige og tunge slag. Ja, hvori havde hun haft sin lykke –?

En søn havde de, som var deres glæde og håb. Men også han var sunket sammen under livets byrde og menneskenes uretfærdighed.

Og der er han, hans rige fjende; han bøjer sig til jorden, beder om nåde for de forældreløse, hvis øjne han føler på sig, han slår kors for sig, han falder på knæ og berører gulvet med sin pande. – Og Micheitchs sjæl koger og syder, mens ikonernes mørke åsyn ser ned på menneskenes sorg og menneskenes uretfærdighed.

Ja, alt dette er nu fortid, alt ligger nu bag ham, og dette gamle, mørke klokketårn, hvor vinden suser og leger med klokkerebene, det er nu hele hans verden. "Ske Guds vilje," hvisker oldingen, og tårerne strømmer ned over hans rynkede kinder.

"Micheitch, hører du ikke – Micheitch! Hver er det med dig? Har du sovet?"

Det gav et sæt i den gamle klokker, og han rejste sig op. Havde han virkelig sovet – en sådan skam var aldrig før i livet overgået ham. Og af vane griber Micheitch i klokkerebet. En stor og livlig bondeskare i festklæder bevæger sig som en sværm af myrer omkring kirken. De strålende kirkefaner blafrer i vinden og skinner af gyldne ornamenteringer. Nu er processionen nået hele vejen rundt om kirken, og Micheitch hører de glade råb:

"Kristus er opstanden!"

Og som en bølge dirrede dette råb i oldingens hjerte. Det forekom ham, at vokslysene brænder klarere, at fanerne blafrer endnu mere, at vinden pludselig er vågnet, fanger sangens bølger og bærer den opad på sine brede vinger, blandet dem i det høje med klokkernes majestætiske ringen.

Aldrig i hele sit liv havde den gamle Micheitch ringet så smukt.

Det var, som hans gammelmandshjerte havde givet alt sit indhold til den kolde klokkemalm. Lyden ligesom skælvede og sang, græd og lo og strømmede i en herlig samklang op mod himlen. Og stjernerne brændte lysere og lysere, og lyden skælvede og flød opad, faldt så igen til jorden og tog den kærligt i sin favn.

Den store messingklokke tordnede, kastede sine mægtige, befalende toner ud over himlen og jorden med ordene: "Kristus er opstanden!"

De to tenorer rystedes ved deres jernhjerters slag og sang jublende: "Kristus er opstanden!"

Og de to små klokker ilede i hælene på de store og sang som små børn deres lykkelige: "Kristus er opstanden!"

Det var, som om hele tårnet rystede og svajede, og at vinden slog med sine mægtige vinger og forenede sin stemme med koret: "Kristus er opstanden!"

Og det gamle hjerte glemte alt, hvad der var forekommet i livet af sorger og nød. Han glemte, at for ham var enden på det hele blevet et trangt og dystert kirketårn – han var blevet ensom i verden som et gammelt træ, der er hærget af uvejr.

Han lyttede til de herlige lyde, som jublende og klagende fløj mod himlen og faldt tilbage til jorden, og han syntes, at han på ny var omgivet af sin søn og sine børnebørn – at disse klokkers klang var deres glade røster, som brusede frem i kor og kaldte ham til den lykke og glæde, han aldrig havde set et glimt af i hele sit lange liv. Og med nye kræfter greb den gamle klokker i rebene, og tårerne randt ned over hans kinder, og hans hjerte slog om kap med denne forestilling om lykken.

Folk stod dernede og lyttede, og de talte med hinanden om, at de aldrig havde hørt Micheitch ringe så smukt.

Men så, ganske pludseligt, faldt den store klokke til – den tav. De forbløffede mindre klokker gav en uafsluttet klang fra sig og brød af, som om de ville have lyttet til deres egen langsomt klagende tone, som rystede og stønnede og græd, mens den langsomt døde bort i luften.

Den gamle klokker faldt om på den lille bænk, helt udmattet, og med sine to sidste tårer rindende ned ad kinderne.

Hej, der nede! Send en anden op i tårnet! Den gamle klokker ringer ikke mere!

I stormen

Dette stemningsbillede af den russiske digter skildrer en russisk revolutionærs lidelser i fængslet, hans opvågnen og flugt. Fortællingens spanske iklædning er kun valgt af hensyn til censuren.

1

"Det bliver storm, kammerat!"

"Ja, korporal, en stærk storm vil snart bryde løs. Jeg kender denne østenvind. I nat vil søen blive meget urolig."

"Den hellige Josef beskytte vor klæde. Fiskerne er allerede vendt tilbage."

"Men se, det forekommer mig, at jeg ser et sejl?"

"Nej, det er en fugls vinge. Du kan krybe i ly for vinden bag murtinderne; afløsningen kommer om to timer."

Korporalen gik sin vej, vagtposten blev tilbage på den lille fæstnings mur, som på alle sider var omringet af rullende bølger. En storm var virkelig i anmarch.

Solen sang, vinden blev stærkere og stærkere, vesthimlen flammede op i purpur, og jo stærkere flammen bredte sig på himlen, desto dybere og koldere blev havets blå. Her og der gennemskar allerede hvide bølgekamme den dunkle flade, og det var, som om oceanets hemmelighedsfulde dyb forsøgte at kigge fremme, uheldssvangert og blegt af en længe tilbageholdt vrede. Også himlen syntes at dele denne vilde uro. Skyerne jog i lange strimer fra øst til vest og flammede der op, den ene efter

den anden, som om orkanen slyngede dem i gabet på en mægtig, glødende ovn. – Et sig nærmende uvejrs ånde blæser over oceanet.

Over de dunkle bølger skimtedes, lig en skræmt fugls vinge, et sejl; en forsinket fisker, som flygtede for stormen, mente åbenbart ikke at kunne nå fastlandets fjerne kyst og styrede sin båd hen imod fortet.

Den brede strand er for længst sunket ned i tåge og den kommende aftens skumring. Havet hyler dybt og langtrukkent og den ene bølge efter den anden ruller i det fjerne ud mod den endnu oplyste horisont. Sejlet skimtes, snart forsvindende, snart på ny opdukkende, båden laverer, kæmper møjsommeligt imod bølgerne og nærmer sig langsomt øen. Det forekommer næsten vagtposten, som følger båden med blikket fra fortets mur, som om skumringen og havet grusomt har besluttet at lade denne ensomme båd gå til grunde i tåge og bølgebrus.

I fortets mur blinker et lys – så endnu et – og et tredje – båden kan ikke ses mere, men fiskeren kan se lysene som enlige, sitrende gløder over det grænseløse, oprørte ocean – –

2

"Holdt! Hvem der?"

Vagten råber den sig nærmende båd an fra muren og hæver geværet –

Men havet er frygteligere end denne trussel.

Fiskeren kan ikke slippe roret, for da vil bølgerne slynge båden op på klipperne. For resten rammer de gamle spanske geværer ikke synderlig præcist. Båden afventer forsigtigt, som en svømmende fugl, et passende øjeblik, vender sig på en

bølgekam og lader pludselig sejlet falde. – Brændingen slynger den ind mod strandbredden, og kølen glider ind over kiselstenene i den lille bugt.

"Hvem der?" råber vagtposten igen, mens han fuld af beklagelse følger bådens bevægelser.

"Broder!" svarer fiskeren. "Luk porten op, for den hellige Josefs skyld! Det er dog satans til storm!"

"Vent, nu kommer korporalen straks!"

Skygger bevæger sig på muren, derpå åbnes den tunge port, en lanterne glimter, og man hører brudstykker af en samtale. Spanierne tager fiskeren ind!

Bag muren, i soldaterkasernen, vil han finde varme og husly for natten. Hvilken behagelig følelse vil det ikke være for ham nu i stilheden at huske på oceanets frygtelige larm og det uheldssvangre mørke over afgrunden, hvor endnu for så kort tid siden hans båd blev slynget hid og did.

Porten faldt i igen, som om fæstningen ville tillukke sig for havet, hvorover det første voldsomme vindstød jog en uhyre bred bølge med en glinsende kam af lysende skum.

I fortet så nu kun et usikkert lys i hjørnetårnets vindue, og båden, som lå bjærget i bugten, vuggede sig regelmæssigt og knirkede sagte under slaget fra de stadig kommende og brudte bølgers slag.

3

I hjørnetårnet ligger det spanske krigsfængsels celler. For et øjeblik fordunkles det røde lys, som sås i vinduet, og bag gitteret aftegner der sig skyggebilledet af et langagtigt hoved. Et menneske kaster derfra et blik ud over det mørke hav og

træder så tilbage. Lyset blafrer atter med et rød genskær på bølgetoppene.

Det var Juan Maria José Miguel Diaz, en insurgent. Under den sidste opstand tog spanierne ham til fange og dømte ham til døden, men senere blev han af barmhjertighed, indgivet af et øjebliks lune, benådet. Man skænkede ham livet, det vil sige, man bragte ham til denne ø og spærrede ham inde i tårnet. Her tog man lænkerne af ham. De var unødvendige: murene var af sten, for vinduet sad et tykt, rustent gitter, og bag vinduet – lå havet. Hans liv bestod i, at han gennem vinduet kunne se fastlandets fjerne kyst, huske og måske endnu håbe – –

I den første tid, på dage, hvor luften var klar, når solen glimtede på de blå bølgetoppe og bragte den fjerne kyst nærmere, så han længe derind og betragtede de hjemlige bjerges omrids, de utydelige krumninger af de fremtrædende kløfter, de næppe synlige, små, fjerntliggende flækker. – Han fandt bugter, veje, bjergstier, hvor det forekom ham, han kunne skelne de lette skygger af vandrere, og blandt dem én, som engang havde stået ham nær. – Han ventede, at bålene atter ville blusse op i bjergene på den fjerne kyst under oprørets og frihedens dyrebare faner. Han forberedte sig på det og udhulede tålmodig, forsigtigt og stædigt stenene omkring det rustne gitter. Men årene gik, og alt forblev roligt derinde på kysten. I kløfterne lå der en blå tåge, fra kysten løb kun en lille spansk kutter ud som bevogtning, og fredelige fiskerbåde gled over havet, ligesom havmåger på jagt efter bytte. – Efterhånden blev alt det forbigangne til en drøm. Som i drømme slumrede fastlandets rolige kyst i gyldne tåger og som i drømme strejfede også spøgelsesagtige skygger af det længst svundne over den. –

Og når en lille røgsky steg op fra kysten og kutteren skar gennem bølgerne, vidste han, at man bragte nye fængselsbetjente og vagtposter ud til afløsning på øen. Og på denne døsige, ensformige måde gik år efter år.

Juan Maria Miguel Jose Diaz blev rolig og begyndte endog at glemme sine drømme. Det liv, som spanierne havde skænket ham flød fredeligt og ubemærket hen. Han så nu også med ligegyldighed ind på den fjerne kyst og var for længst holdt op med at prøve at løsne gitteret: hvad skulle det også gøre godt for?

Kun når østenvinden, som på dette sted er særlig stærk, rejste sig, og stenene på den lille øs strande begyndte at bevæge sig, da begyndte også, ligesom disse stene ved havbredden, en uklar og dump længsel at røre sig i hans sjæls dyb. Det forekom ham, som om skyggerne atter rev sig løs fra den af tåge omgivne kyst og råbte noget højt, hurtigt, klagende, uroligt. – Han vidste nok, at det blot var havet, som råbte, men han måtte uvilkårligt lytte til dets lyde. – Og fra sjælens dyb løftede sig et tungt, omend endnu dunkelt oprør. I hans celle var der fra det ene hjørne til det andet en dyb fure i stengulvet. Han havde med sine nøgne fødder udhulet stenen, når han i stormfulde nætter løb frem og tilbage i sit bur. Undertiden kradsede han i sådanne nætter atter på muren omkring gitteret. Men om morgenen, når havet var faldet til ro og ømt kærtegnede øens klipper, blev også han rolig og glemte sit raseris øjeblikke. – Han vidste, at gitteret ikke holdt ham fast her. Det var dette lumske, snart vilde, snart blide hav, som holdt ham fast, og desuden – denne døsige ro på den fjerne kyst, som trægt og sløvt slumrede i sit tågelagen.

4

Således gik endnu flere år hen, som lige så mange dage. Søvnens tid eksisterede ikke for bevidstheden, og hele hans liv var én sløv, tung og sporløs drøm. Så en tid dukkede der atter sælsomme fænomener op i denne drøm. I fortet fandt der en besynderlig bevægelse sted: spanierne begyndte at reparere og udbedre de gamle mure. Skader, som var opstået i den uforstyrrede stilheds år, blev hurtigt udjævnet; oftere end før gled der kuttere med det spanske krigsflag hid og did mellem fastlandets kyst og øen. Undertiden kravlede tunge panserskibe med små kanontårne forbi, lig ryggene af vældige søuhyrer. Diaz iagttog dem med et sløvt blik, hvori undertiden afspejlede sig forbavselse. Engang var det endog, som om der i kløfterne og langs det velkendte bjergs skråninger på en sollys dag rejste sig lette, hvide småskyer fra skud, bittesmå som knappenålshoveder; pludseligt og klart viste de sig på den mørkegrønne baggrund for så stille at forsvinde i den klare luft. Engang nåede krigsskibets lange, sorte kølvandsstriber ud over bugten og sendte nogle få korte, løsrevne bølgeslag ind mod kysten under hans vindue. – Han greb fat i gitteret med hænderne og ruskede kraftigt i det. Det rystede og skælvede. Kalk og mørtel faldt ud de steder, hvor jernstængerne var muret ind i væggen.

Men der endnu nogle dage. – Strandbredden blev atter stille og sank tilbage i sin slummer; havet var øde, bølgerne rullede, den efter den anden så sagte afsted, og som om de ikke havde andet og bedre at gøre, slog de ind mod den stenede bred.

Og han tænkte, at dette atter havde været en drøm –

5

Men på denne dag begyndte havet igen at lokke ham, lige fra tidligt om morgenen. Nogle bølger var allerede rullet hen over den dæmning, som beskyttede bugten, og til venstre fornemmede man, hvorledes sten fra havbunden klatrede op over den stejle bred. – Henimod aften glitrede i vinduets mørke firkant skinnende skumsprøjt. Den stigende flod istemte sin dybe sang, stranden svarede med en dump stønnen.

Diaz trak kun på skuldrene og besluttede at gå tidligere til ro end sædvanlig. Lad kun havet sige, hvad det vil, lad også denne forsinkede båd, som han havde set gennem vinduet, rive sig løs af den forvirrede bølgeskare, som den bedst kan. En slaves båd fra slavernes strand! – Hverken båden eller havets stemmer kom ham ved. – Han lagde sig på sin briks. Da fangevogteren til sædvanlig tid bragte lygten ind og stillede den ude fra gangen i åbningen over den lukkede dør, belyste dens skær en sovende skikkelse og et blegt ansigt med lukkede øjne. Diaz lod til at sove roligt, kun af og til trak øjenbrynene sig sammen og der stjal sig et udtryk af smerte ind over hans ansigt, som om der i dybet af den indslumrede bevidsthed rørte sig noget dumpt og tungt, lig disse stene fra havbunden ved strandbredden.

Men pludselig vågnede han, som om noget havde kaldt på ham ved navn. En stormbølge var fløjet hen over dæmningen og havde slået ind mod muren. I den mørke vinduesåbning fløj endnu hvis flager af det fosforlysende skum, og selv da støjen stilnede af, var celle opfyldt af hvislen og piben. Ekkoet trængte gennem de lukkede døre og ilede gennem gangene. Noget truende syntes at være fløjet over øen for at forstumme og dø i det fjerne. – Diaz sprang pludselig op. Det var, som om han kun

havde sovet nogle få øjeblikke, og han så ud af vinduet i forventning om endnu at se bådens hvide sejl i det fjerne. Men udenfor vinduet var der mørkt; havet rasede i fuldstændigt mørke, og man hørte den forvirrede larm af den bortilende stormflod. Skønt sådanne storme kun sjældent forekom, så kendte han dog denne piben og hule torden, denne hvislen og skælven fra den stenede kyst. Men nu, når denne vilde, forvirrede larm aftog, anede man endnu noget sagte og ukendt.

Han styrtede hen til vinduet, og atter klamrende sig til gitteret stirrede han ud i mørket. Havet var formløst og vildt. Den fjerne kyst var helt indhyllet i tæt tåge. Kun i enkelte øjeblikke dukkede månen frem mellem den og en sky. – Et usikkert genskær viste sig hist og her på de rasende bølgers kamme og udslukkedes. – Kun bruset vedblev, mægtigt, vildt, ilende og frejdigt lokkende.

Juan Maria Jose Miguel Diaz følte alting skælve i sit indre og sin sjæl vågne af en lang søvn. Hans erindring blev klarere, og han huskede tydeligt, hvad han havde set ved kysten for nogle få dage siden. – Det var dog ingen drøm! Hvorledes kunne han tro, det var en drøm? Der var bevægelse, der var skud, der var oprør! – Endnu engang kom en stormbølge rullende, atter sprøjtede glinsende skum og atter klang under bruset noget ukendt og lokkende.

Diaz styrtede hen til gitteret og i en besynderligt opbrusende bevægelse ruskede han i det. Atter faldt der kalk og mørtel ned, opædt af de salte dråber, nogle sten faldt ned og gitteret faldt klirrende på gulvet. – Og nedenfor vinduet vuggede båden sig sagte knagende i natten.

På volden blev vagten netop afløst.

"Hellige Josef – hellige Maria!" mumlede afløseren, trak hætten over hovedet og skjulte sig bag murtinden. Over havet, i hele dets bredde, ilede en ny stormbølge, hævende og sænkende sig og med skumkamme, som glitrede i mørket. Vinden syntes at have mistet forstanden, øen skælvede og stønnede overalt. Fra havbunden krøb som hvide spøgelser uhyre stene, som i lange tider havde ligget i dybet, ind mod strandbredden.

Stormbølgen indtraf netop i det øjeblik, da Diaz sprang ud af vinduet. I et nu oversvømmede vandet ham og kastede ham til jorden. Han lå nogle øjeblikke bevidstløs der med sjælen opfyldt af skræk, gennemfrossen og ulykkelig, men over ham jog noget uhyre vildt og fjendtligt hylende afsted.

Da larmen et øjeblik dæmpedes en smule, åbnede han øjnene.

Over himlen rasede mørke skyer uden omrids, uden afveksling. Man følte mere end man så disse uhyrers bevægelser, som ustandseligt og altid ilede mod vest. Og længere ude i det fjerne rejste sig igen noget usynligt, men truende, og dundrede dystert, uheldsvangert og uophørligt. Kun fortets stenmure forblev ubevægelige og rolige i den almindelige bevægelse. Man kunne gennem mørket skimte kanonmundingerne, som stak ud gennem skydeskårene.

Fra den fjerntliggende kaserne lød, når der ind imellem blev mere stille, toner fra aftenbønnen. Trommen havde for kort tid siden slået sin sidste hvirvel. Der bag murene syntes roen at have skjult sig. Lyset i hans celle strålede med et regelmæssigt skær. – Diaz rejste sig og gik som en hund, der havde fået bank, hen imod lyset. – Nej, havet er bedragerisk, forfærdeligt. Så hellere gå tilbage i cellen, sætte gitteret tilbage på plads, lægge

sig på sin seng i krogen og hengive sig til fangenskabets tunge, men farefrie søvn. Man skulle blot sørge for at sætte gitteret omhyggeligt ind, så patruljen ikke mærkede noget. – Man kunne nok mene, at han ville flygte i sådan en stormfuld nat – man han ville ikke flygte. – På havet hersker ødelæggelsen. – Han klamrer sig med hænderne fast til gesimsen og stiger op til vinduet.

Pludselig viger han forfærdet tilbage. Der er tomt og stille i cellen. Lygtens regelmæssige, gullige lys falder på væggene, på det slidte gulv, på briksen i krogen. Sengen er tom; over hovedgærdet ser man en i muren dybt indridset indskrift: "Juan Maria Jose Miguel Diaz, insurgent. Leve friheden!"

Og overalt på væggene ser man lignende indskrifter, store og små, dybe og næppe synlige: "Juan Miguel Diaz" – "Miguel Diaz – 187-"

Det årstal efterfølges af andre, som er opdelt i uger og siden i måneder.

"Hellige Guds moder, allerede to år! – Tre år – Herre, bevar min forstand! Diaz – Diaz – Diaz."

Det tiende år var kun angivet med et tal og intet andet. Så blev tidsregningen afbrudt – navnet bliver ved at vise sig, tegnet af en svækket og træg hånd. – Og over alt dette falder regelmæssigt og koldt det gule skær fra lampen.

Et øjeblik gribes han af et sælsomt sansebedrag: det forekommer ham, at hans seng atter er besat. En mand ligger på den og sover en tung søvn. Brystet hæver sig sagte med en sløv rolighed. – Er det ham selv? – Juan Maria Jose Miguel Diaz, som her var indtrådt, fuld af kraft og med en stærk kærlighed til frihed og liv? – Den rolige celle med dette, kun for et kort

øjeblik opdukkende spøgelse forekommer ham skrækkeligere end stormen. Han slipper karmen og løber i vild fart ned til stranden. En ny stormbølge raser forbi og dør hen. – Det regelmæssige lys skinner atter gennem vinduet ud i mørket. Lygten oplyser med sin blege glans den tomme celle.

6

Vagtposten havde vendt ryggen mod vinden og klamrede om geværet med begge hænder, for at stormen ikke skulle rive det fra ham; han mumlede nogle bønner frem for sig, mens han lyttede til havets djævelske larm og vindens voldsomme piben. Himlen var blevet endnu mere formørket; hele verden syntes at være opslugt af dette formløse mørke, som omfattede både skyerne og luften og havet. Kun af og til viste sig gennem bulderet og bølgernes larmen og brusen med en forfærdende pludselighed de hvide bølgekamme, og bølgerne styrtede sig mod øen og sprøjtede skum højt ind over de lave fæstningsvolde.

Vagtposten havde fremsagt alle de bønner, han kunne, og vendte sig om mod havet. Han stivnede af forbavselse. – Langs bugten bevægede sig en båd, næppe mærkbar i mørket, og nærmede sig det sted, hvor havet ikke var beskyttet for vinden og sydede og bruste. Båden svajede, hævede sig og forsvandt.

I dette øjeblik var også Diaz tilbage, og det forekom ham, som om den lille, mørke ø bevægede sig og sammen med det regelmæssige lys, som indtil dette øjeblik havde forfulgt ham med sin blege glans, var styrtet i en afgrund. Foran ham var der kun kaos og larm. En glædesrus opfyldte hans stivnede sjæl. Han greb fastere om roret, strammede sejlet og udstødte et højt

skrig. – Det var den utøjlede glædes, den grænseløse henrykkelses skrig fra et opvågnet liv, der kom til bevidsthed. – Bag ham lød der et dæmpet skud, derpå fulgte drønet af et kanonskud, sønderrevet og sprængt af stormen. Fra siden kom en bølge ind og hævede båden. – En hel evighed syntes den at være hævet. – Jose Maria Miguel Diaz så med sammentrukne øjenbryn fast fremad, og en henrykkelse fyldte hans sjæl. Han vidste, at han var fri, at ingen nu i hele verden kunne sammenligne sig med ham; for alle tragter efter livet. – Og han – han ville kun friheden. Båden sad på bølgekammen, skælvede, svajede og begyndte at glide nedad. Fra fortet så man den for sidste gang. – Men endnu længe efter sendte det lille fort med mellemrum det ene kanonskud efter det andet ud over havet.

7

Den følgende morgen steg solen atter op på den klare himmel. De sidste skytotter fo'r endnu uroligt rundt på himlen; havet blev roligere, bølgede endnu hid og did og lod til at skamme sig over sit natlige raseri. – De store blå bølger slog stadig mere sagte mod stenene og glimtede i solen med klare, glade sprøjt.

Fastlandets kyst, forfrisket og renset ved uvejret, aftegnede sig klart i den gennemsigtige luft. Overalt lo livet, atter opvågnet efter den stormfulde nat.

En lille damper krydsede langs kysten og udbredte over bølgerne en lang stribe af grå røg. Spanierne betragtede den fra fortets volde.

"Han er sikkert gået til grunde," sagde en af dem. "Det var jo det rene vanvid. Mener De ikke også, Don Fernando?"

Den unge officer vendte sit eftertænksomme ansigt mod den talende. "Måske er han gået til grunde," svarede han. "Men måske kan det være, han ser ud mod sit fængsel fra bjergene derinde. I det mindste har havet i nogle øjeblikke skænket ham friheden. Hvem ved, om ikke et øjebliks virkeligt liv opvejer alle de år af et drømt, tabt liv?"

"Men hvad er der på færde? Kan De se ...?"

Officeren gav den anden sin kikkert og pegede i retning af den bjergrige kysts sydlige spids. På en af de fjernestliggende landtanger, som var besat af oprørerne, dukkede små hvide røgskyer op på den blå himmel. Der var ingen lyde at høre, de små skyer kom til syne og forsvandt, som et sælsomt liv i de øde kløfter. Fra havet genlød som svar et kanonskud, og da røgen havde sænket sig på de glitrende bølger, var alt igen stille. Kysten og havet tav.

Officererne så på hinanden. – Hvad betød denne uforståelige tummel og livlighed på oprørernes skanse? Gav det måske svar på, hvordan det var gået for flygtningen? Eller var det blot en tilfældig skærmydsel? Hvem kunne vide det?

De glitrende bølger lo gådefuldt, løb ind på øens strandbred og knustes mod klipperne.

Straffefangen fra Sakhalin

1

Min kammerat var rejst bort, og jeg skulle tilbringe natten ene i vor fælles hytte.

Ilden var gået ud, og jeg lå henstrakt på sengen, tynget af tavsheden og mørket, der omgav mig, mens den korte dag i udsluktes i den kolde tåge. Dagslysets sidste svage stråler trængte ind gennem hyttens tilfrosne ruder, og sorte skygger listede sig frem fra alle krogene, indhyllende de skrå vægge, der syntes at sænke sig ned over mit hoved. Endnu nogen tid skimtede jeg omridsene af den store lerklinede ovn, der stod midt i min jurta [Note 13)], men så forsvandt også disse. Mørke overalt! Kun på tre steder flimrede der nogle urolige fosforagtige pletter. Det var den sibiriske nat, dræbende i sin kulde, der udvendig fra kiggede ind gennem ruderne.

Minutter og timer gled hen over mit hoved, og inden jeg vidste af det, kom der en så nagende kummer og fortærende længsel over mig, at jeg helt gav fortabt. Bevidstheden om at være i fremmed land viftede mørke og kulde ind i min sjæl, og min ophidsede fantasi fremtryllede det umålelige ocean af bjerge, skove og stepper, der havde lagt sig mellem mig og mit dyrebare, tabte hjem, som, skønt det vinkede mig til sig med så uimodståelig magt, dog i denne stund kun lyste svagt i det fjerne som et døende håbs blege afmægtige ild. Og midt i det trøstesløse mulm, der omgav mig, løftede den påtrængende

følgesvend, som kaldes Sorgen, sit ildevarslende hoved og hviskede: "Her er du begravet – for bestandig!"

En svag, ynkelig piben, der nåede ned til mig gennem skorstenen, vakte mig af min grublen. Det var min tro hund Cerberus, der sad rystende som et espeløv oppe på det flade tag og spurgte mig, hvad der gik af mig, siden jeg ikke gjorde ild på i denne knagende frost. Jeg skuttede mig og søgte at ryste kulden af mig, men da jeg følte, at jeg lå under i denne kamp mod tavsheden og mørket, besluttede jeg at ty til det frelsende middel, som jeg havde lige ved hånden. Og dette middel var – jurtaens gud, den mægtige ild.

Hos jakuterne Note 14) er ilden aldrig slukket om vinteren, og derfor er skorstenen heller ikke indrettet til at lukke for oven. Men da jeg og min kammerat hverken havde tid eller lyst til at sidde ved ovnen fra morgen til aften, stoppede vi altid skorstenshullet til, så snart ilden var brændt ud, og som følge heraf måtte vi op på hyttens flade tag, hver gang vi skulle lukke eller åbne. – Jeg kom ud i en fart og klatrede op ad de trin, som vore fødder efterhånden havde dannet i den hårde sne, hvormed jurtaen var dækket helt op til skorstenen.

Vor hytte var den yderste i landsbyen og lå et lille stykke uden for den. Under almindelige forhold kunne man fra vort tag se ud over sletten hen til de fjerne bjerge, og vendte man sig så om, lyste gnisterne en i møde fra landsbyens hytter, hvor landsforviste tatarer boede side om side med efterkommere af russiske kolonister, der havde glemt deres fædrene sprog og levede her fuldstændig på jakutisk vis. Men nu druknede alt dette i den grå uigennemtrængelige tåge, der stod ubevægelig i den iskolde luft og hvilede tungt hen over den tavse jord. Hvor

mit øje vendte sig hen, blev det hængende i det trøstesløse mørke, og kun lige over mit hoved, langt, langt oppe, tindrede en enlig stjerne, der sendte sine matte stråler ned gennem det kolde forhæng.

Rundt omkring mig herskede dødens tavshed. Flodens høje bredder, landsbyens usle hytter, den lille kirke med dens løgformede kuppel, de flade snedækte enge og skovens mørke bræm – alt var indhyllet i dette dunkle tågehav, der syntes at strække sig i det uendelige. Og mens jeg stod her oppe sammen med min hund og lænede mig til den plumpe lerklinede skorsten, havde jeg fornemmelsen af, at jeg befandt mig på en lille ø midt ude i det store umådelige ocean. Ikke en lyd hørte jeg, og koldt og uhyggeligt var der alle vegne, natten kom listende med sine rædsler og lagde sig som en mare hen over mig.

Cerberus udstødte et sagte, klagende hyl. Det stakkels dyr følte sig øjensynlig lige så ilde til mode som jeg. Den trykkede sig helt ind til mig, stak sin spidse snude frem og stirrede tankefuldt ud i det uigennemtrængelige mørke.

Pludselig lagde den sine øren tilbage og knurrede. Jeg lyttede. I begyndelsen kunne jeg intet høre, men så udskilte der sig en lyd i denne knugende tavshed og lidt efter en hel række lignende lyde med regelmæssige mellemrum: ovre fra de fjerne enge lød der gennem den kolde frostluft en ganske svag klapren af hovslag hen over den hårde frosne jord.

Mens jeg fordybede mig i gisninger over, hvem den enlige rytter kunne være, skyndte jeg mig ind i jurtaen, og Cerberus, der gøede højt og ivrigt i retning af lyden, fulgte i hælene på mig. Blot det øjeblik, jeg havde været ude i kulden med

utildækket ansigt, bevirkede, at jeg fik en fornemmelse af, at næse og kinder skulle fryse af mig.

Lidt efter flammede spånerne lystigt op i ovnens lysende gab, og da ilden havde taget rigtigt fat, lagde jeg nogle vældige stykker fyrrebrænde ovenpå. I samme nu fyldtes den tavse jurta med bragen og knitren, og hundreder af hoppende ildtunger stak deres bugtede spidser op gennem brændestykkerne, favnede dem og spillede ind imellem dem. Det knaldede, bragede og hvislede i én køre, og noget klart, levende, støjende og uroligt trængte ind i hytten og kiggede ind i alle dens hjørner og kroge. Undertiden var det, som om flammerne trak sig ind i sig selv, og så fløj der et helt bundt af røde gnister larmende og hvislende gennem den korte, lige skorsten og ud i den kolde luft. Men i næste øjeblik tog ilden atter fat med fornyet kraft, og hytten genlød da af små eksplosioner og knald, der smældede i mit øre som en række pistolskud.

Jeg følte mig ikke mere så ensom og forladt som før. Det var, som om alt herinde havde fået liv i flammernes urolige, dansende skær, og de tilfrosne ruder, som den mørke nat for lidt siden havde kigget ind igennem, spillede nu i alle mulige farver, næsten som ædelstene. Jeg fandt en særegen trøst i den tanke, at min ensomme hytte lyste ud i mørket som en lille vulkan, da den sendte et helt bundt sitrende ildgnister og mægtige røgskyer op i den kolde luft.

Cerberus sad lige over for ovnen så ubevægelig, som om den var hugget i marmor, og stirrede ind i ilden. Kun engang imellem vendte den sit kloge hoved om imod mig og sendte mig et venligt og taknemmeligt blik. Pludselig lød der en tung trampen hen over sneen, men hunden rørte sig ikke og

knurrede kun ganske sagte, for den vidste, at det var vore heste, der kom galoperende langs gårdens hegn og hen til hytten. Det var de spillende gnister og den varme hvide røg, der lokkede de stakkels forfrosne dyr.

Men med ét vendte Cerberus sig bort fra ilden og knurrede højt og vredt, og et øjeblik efter fo'r den hen mod døren. Jeg lukkede den ud, og mens den rasede og gøede oppe fra sin sædvanlige post, kiggede jeg ud i gården. Jeg så en mand komme trækkende med sin hest ind gennem lågen, og jeg var da ikke i tvivl om, at det var den ensomme rytter, jeg for lidt siden havde hørt, der ikke havde kunnet modstå min ovns lysende skær.

Jeg ventede ingen bekendte, altså måtte det være en fremmed, dog næppe en jakut, for de plejer ikke at færdes så sent, men snarere en eller anden russisk landstryger [Note 15)], der havde forvildet sig til denne øde egn. Og i dette øjeblik var selv et sådant besøg mig kærkomment. Jeg vidste jo, at den venlige ild snart ville tie, og at flammerne om lidt ville spille mat og dovent hen over en bunke rødglødende kul. Svagere og svagere ville den døende ild blinke mig i møde under asken med et halvbrustent øjes matte glans – og så slukkes helt. Og da skulle jeg atter være ene – ganske ene i den lange, mørke nat.

Tanken om, at jeg måske skulle tilbringe natten sammen med et menneske, hvis fortid var plettet med blod, gjorde mig ikke i fjerneste måde urolig. I Sibirien vænner man sig til også at se et menneske i en morder, og skønt et nærmere bekendtskab med en "ulykkelig" [Note 16)], der har gjort indbrud, stjålet heste eller kløvet sin næstes hoved i den mørke nat, just ikke altid tjener til at stille ham i et særlig ideelt lys, så giver det

en dog lejlighed til ganske i al ædruelighed at studere den mylder af lidenskaber og drifter, der rører sig i menneskehjertet. Og når sådan en forulykket fyr mødte som gæst i min hytte, var han derfor altid velkommen, selv om jeg havde grund til at formode, at den hest og bagage, han førte med sig, ikke var erhvervet på en fuldstændig ærlig måde.

Døren gik op, og midt i en sky af dampende kulde viste der sig en høj, bredskuldret mand, der uden videre gik midt ind i hytten og hen til ovnen. Han var klædt på jakutisk vis: i pels med rynkede ærmer og pludderbukser af skind, men hans store, kraftige skikkelse sagde mig straks, at han ikke kunne være en indfødt. Hans hoved og hals var bundet ind i et tørklæde, og både dette og spidsen af hans høje jakutiske skindhue, der ragede op igennem det, var oversået med rim, der på sine steder sad i store hårdfrosne klumper.

Den fremmede løsnede tørklædet med sine valne fingre, og da han havde fået både det og huen af, kom der et ungdommeligt ansigt til syne, der var helt rødt af kulde. Trækkene var store og udtryksfulde, og de mørke øjne fløj hastigt rundt til alle sider. Der var noget lidenskabeligt og uroligt udbredt over dette ansigt, hvis hårde, barske konturer for øjeblikket mildnedes af et træt og næsten lidende udtryk, som harmonerede godt med min egen sørgmodige stemning og indgød mig en uvilkårlig sympati for den ukendte gæst. Denne lænede sig mod ovnen og tog piben op af sin pels.

"God dag, herre!" sagde han, idet han bankede piben ud mod sin flade hånd og skævede hen til mig.

"God dag!" svarede jeg og sendte ham samtidig et langt, prøvende blik.

"Ja undskyld, gode herre, at jeg sådan uden videre dumper ind til Dem. Men når jeg har varmet mig lidt og røget en pibe eller to, rider jeg videre, for en fjerdingvej Note 17) herfra har jeg bekendte, som er glade ved at huse mig til enhver tid."

Han talte med sagte og dæmpet røst, og der var ikke det mindste påtrængende i hans tone, men hans kolde, vedholdende blik, der ikke veg fra mig et øjeblik, sagde mig tydeligt, at hans videre optræden ville være afhængig af, hvorledes jeg modtog ham. Og at det var hans hensigt at blive her om natten, kunne jeg ikke være i tvivl om, for ellers ville han ikke have trukket sin hest ind i gården, men ladet den blive udenfor.

"Hvem er De egentlig?" spurgte jeg efter en lille pause. "Og hvor kommer De fra?"

"Hvem jeg er? – Ja, de kalder mig Bagilaj i det sprog, de snakker her, men på rigtig ægte russisk hedder jeg Vasilij. Kender De mig så? Jeg bor ovre i skoven, der ligger et par mil herfra."

"Jo, så har jeg nok hørt tale om Dem. De er fra Ural, ikke sandt, og har strejfet rundt i adskillige år, inden De slog Dem ned her?"

"Ja, det er rigtigt – det er mig," svarede landstrygeren med et svagt, men selvtilfredst smil. "Ja, tænkte jeg ikke nok, at De havde hørt snakke om mig!"

"Har De lyst til at blive her, skal De være velkommen," sagde jeg venligt. "Og De kan godt sove her i nat, for jeg er ene, skal De vide. Slå Dem nu blot til ro, så skal jeg straks sætte samovaren frem."

"Ja mange tak, herre," sagde han med et fornøjet ansigt, "jeg bliver her gerne, når De beder mig om det. Men først må jeg have min sadelpose ind, for folk her i landsbyen er slemme til at rapse, især tatarerne."

Han gik ud, og et øjeblik efter kom han igen med en stor pose. Han tog en hel del levnedsmidler ud af den og lagde dem op på mine hylder, og derpå smed han pelsen og satte sig hen foran ovnen i sin røde skjorte.

"Ja, nu skal jeg være oprigtig og sige Dem hele sandheden, herre," sagde han, idet han løftede hovedet med et smil. "Da jeg kom ridende her hen til porten, tænkte jeg ved mig selv: Gud skal vide, om jeg dog ikke skulle få lov til at blive her natten over? – For jeg ved jo godt, at der er mange af min slags, som man ikke holder af at slippe ind om natten. Nå, men jeg gør nu ingen fortræd, og det ved De vel også, for, så vidt jeg mindes, sagde De før, at De havde hørt snakke om mig."

"Ja, det har jeg også."

"Nå, så det har De. Ja, jeg tør nok sige, at jeg lever rigtig ærligt og retskaffent. Jeg har en ko, en okse – og så den hest, jeg kom ridende på. Og et hus har jeg også med en lille have ved siden af."

Landstrygeren, der sad og stirrede tankefuldt ud for sig, sagde dette i en tone, som om han forbavsede sig over, at det, han fortalte her, var den rene skære sandhed og virkelighed.

"Ja," vedblev han i samme tone, "jeg arbejder, eller med andre ord, jeg lever, således som Gud har budt os det. Og jeg forstår jo også godt, at det er langt bedre end at stjæle og røve på landevejen. Se nu for eksempel her i dette tilfælde: jeg kommer ridende om natten, får øje på ilden og dumper så uden videre

ind til Dem, og De viser mig straks høflighed og agtelse og sætter samovaren frem. Har jeg så ikke grund til at være fornøjet, hvad?"

"Jo, vist så," svarede jeg, skønt jeg havde en følelse af, at det var for sig selv og ikke for mig, at han sad og udviklede fordelene ved det liv, han nu førte.

Jeg talte sandt før, da jeg sagde, at jeg kendte Vasilij af omtale, og det var mig også bekendt, at han, den forhenværende landstryger, som nu havde slået sig ned blandt jakuterne, ikke stjal og plyndrede som de andre russere her på egnen, men foretrak et virksomt og i arbejdsomt liv. – Jakuterne er så godmodige og hjælpsomme, at det i mange af deres distrikter er vedtaget som en regel at yde de russiske forviste, der tager ophold iblandt dem, al mulig hjælp, og uden denne støtte ville også den stakkel, der af skæbnen kastes hen i denne barske egn, snart omkomme af sult eller kulde. I reglen består den omsorg, der vises de fremmede gæster, ganske vist kun i, at man søger at blive dem kvit ved at give dem de fornødne midler til at fortrække andetsteds hen; men kommer der et menneske, som virkelig har lyst til at arbejde, så er jakuterne også villige til at hjælpe ham på benene igen. Da Vasilij slog sig ned her, forærede distriktets befolkning ham en ko, og det første år såede de endog marken for ham. Høsten faldt heldigt ud, om efteråret tog han arbejde som daglejer, derpå begyndte han at handle med tobak, og i løbet af et par år havde han sine ting i orden og sad ganske godt i det. Jakuterne viste ham venlighed og agtelse, hans landsmænd behandlede ham som et stykke af en overmand, og poperne, der berejste distriktet, plejede altid at tage ind til ham, når de kom forbi

hans bolig. Det eneste, der manglede ham, var en kone, og det kunne måske også koste lidt ulejlighed at finde en sådan, da de russiske præster ikke holder af at vie bortrømte folk, som mangler pas, men vanskeligheden var dog ikke større, end at den nok ville have kunnet klares med en kalv, et føl eller en lille sum penge.

Og dog så Vasilij hverken synderlig lykkelig eller tilfreds ud. Der var noget, der pinte og nagede ham, og hvor megen umage han end gjorde sig for at skjule det, røbede hans urolige øje og en sitrende trækning om munden dog, at hans sind ikke var i ligevægt. Dengang vidste jeg ikke, hvad det var, der gnavede hans sjæl, men nu ved jeg det: han var ked af det ensformige, farveløse liv i den kolde, barske egn og længtes atter ud i de mørke skove, hvor friheden vinkede ham.

Mens jeg gjorde ild på samovaren, sad Vasilij stadig foran ovnen og stirrede ind i ilden. Da jeg var færdig med teen, kaldte jeg på ham.

"Tak herre!" sagde han, idet han rejste sig. "Tak for den gode modtagelse og ikke mindst for Deres venlige ord. – Ak, herre, herre!" vedblev han efter en lille pause og med en vis inderlighed i stemmen. "Du tror mig måske ikke, men da jeg så ilden fra din skorsten, sagde mit hjerte mig straks, at det var hos en landsmand, en russer, at denne ild brændte. Allerede forinden, mens jeg red hen over engene i mørke og kulde, fik jeg et stykke ud til siden øje på røgen fra en jakutisk jurta, og min hest drejede hele tiden sit hoved hen imod den, for bæstet er selv en jakut, skal jeg sige dig. Men jeg red videre – mit hjerte ligger ikke i den retning. Hvad brød jeg mig om at tage ind til en af de skidne hunde, selv om jeg kunne få husly og

brændevin! Men så snart jeg så gnisterne flyve ud af din skorsten, sagde jeg til mig selv: Dér tager jeg hen, hvis han vil have mig! Og nu mange tak, fordi du ikke jagede mig på porten; men skulle du nogen sinde komme på min egn, skal du være velkommen. Mad og drikke har jeg, Gud være lovet, nok af, og du skal blive modtaget med al skyldig honnør."

2

Efter at Vasilij havde drukket te, satte han sig igen hen foran ilden. Hans hest skulle nemlig først puste ud og have foder, inden han kunne lægge sig. Jakuternes hest er vel ikke synderlig stærk, men til gengæld er den overmåde nøjsom og udholdende. Når den indfødte skal afsætte sine produkter, må han søge langt bort, enten hen til de floder, hvor man vasker guldsand, eller ind i de store skove, hvor tunguserne bor, og hans tungt belæssede dyr må så drage 20-30 mil gennem øde, vildsomme egne, hvor man hverken kan opdrive hø eller andet foder. Skal der overnattes i den mørke skov, bliver der tændt bål, og mens menneskene æder sig mætte om disse, må de koblede heste nøjes med det visne græs, som de kan finde under sneen. Men én mangel har denne hest: den kan ikke tåle at fodres, før den har pustet ud og er blevet afkølet.

Vasilij måtte altså vente et par timers tid, inden han kunne lægge sig, og jeg besluttede at blive oppe og holde ham med selskab. Vi sad begge og stirrede ind i ilden og vekslede engang imellem et par ord.

"Ja, der er langt dertil," sagde han pludselig efter en længere pause, og det lød næsten, som om han henvendte denne sætning til sig selv.

"Hvortil?" spurgte jeg.

"Til vort eget land – Rusland. Se, her er nu alt anderledes end hjemme. Vi behøver jo blot at tage et umælende dyr som hesten til eksempel. Når man hjemme hos os trækker sin hest ind i stalden, skal den straks have foder, men den, de har her, ville krepere, hvis man fodrede den, inden den havde pustet ud. Og menneskene her er også af en hel anden sort end dem, vi er vant til i Rusland: de lever i skovene og spiser råt kød, og kan de ikke få andet, æder de herren forlade mig ådsler! Fy for pokker! Nej, der er ikke skam i livet på disse jakutiske hunde. Sidder man imellem dem og tager sin tobakspung frem, stikker de alle, lige så mange de er, hånden frem for at få deres part med."

"Ja, hvad skal man sige til det," svarede jeg, "det er nu deres skik. Men til gengæld giver de også selv, hvad de har. Hjalp de måske ikke dig, da du satte bo?"

"Jo vel gjorde de det. – Det er sandt nok."

"Er du fornøjet med det liv, du fører?" spurgte jeg landstrygeren og så ham lige ind i øjnene.

Han svarede ikke, men kastede et stykke brænde til ilden, og i flammernes skær så jeg da, at hans øjne stirrede ud for sig med et mørkt og håbløst udtryk.

"Om jeg er fornøjet?" sagde han endelig med et underligt smil. "Nej, herre, oprigtig talt, jeg har aldrig haft synderlig grund til at være glad ved livet, og jeg er det heller ikke nu. Ja, indtil mit nittende år – så længe jeg adlød mine forældre – var jeg lykkelig; men fra det øjeblik jeg fulgte min egen vilje, var jeg også færdig med livet. Om jeg lever eller ej, er den ligegyldigste sag af verden, og hvad glæde har jeg så af at slide i det, som jeg gør?"

Nogle mørke skygger lagde sig hen over hans røde ansigt, og hans underlæbe dirrede krampagtigt, som om han havde ondt ved at holde gråden tilbage. Det var barnet, der vågnede i ham ved mindet om den tid, da han levede lykkelig i sine forældres hjem, og dette barn græd nu over sit stakkels forspildte liv.

"Nå, men det er vel ikke værd at snakke mere om det," sagde han, da han lagde mærke til, at mit blik hvilede forskende på ham. "Vil De ikke hellere høre, hvordan jeg og de andre løb bort fra Sakhalin [Note 18)]?"

Det gik jeg med glæde ind på, og jeg sad så hele natten og lyttede til hans fortælling.

3

En sommernat i året 79 sejlede dampskibet *Nishnij-Novgorod* hen over det japanske hav efterladende en lang sort røgstribe i den mørkeblå luft. Til venstre lå Sibiriens klippefulde kyst i en svag sølvblå tåge, og til højre, langt, langt borte, sås La Pérouse-strædets skummende bølger, der brødes mod oceanets. Skibet holdt kursen mod Sakhalin, men den fjerne øs klippekyster var endnu ikke synlige.

Ombord var alt roligt og stille. Agter ude stod rorgængeren på sin enlige post, og oppe på kommandobroen sås lodsens og de vagthavende officerers skikkelser indhyllede i månens blege lys, der lå som en bred stribe hen over havets mørke overflade.

Nishnij-Novgorod gik med en ladning straffefanger til Sakhalin. Under almindelige forhold hersker der streng orden og mandstugt ombord, men på et skib med en sådan ladning er lovene endnu strengere end ellers. Om dagen får halvdelen af fangerne lov til skiftevis at opholde sig nogle timer på dækket,

men om natten skal de alle være nede i det lave, mørke rum, der strækker sig midtskibs fra og helt agter ud. Gennem dette går der en lang gang med søjler og jerngitre på begge sider, og inden for disse gitre ligger fangerne på deres brikse. I gangen, der om natten oplyses af en lang række dunkelt brændende lygter, står skildvagterne med søvnige ansigter og støtter sig på deres geværer.

I dette uhyggelige bur lever fangerne deres glædeløse liv, og hvad enten den tropiske sols stråler falder brændende ned på dækket, eller bølgerne piskes af stormen, så skibet stønner i alle sine fuger, ligger der her nede hundreder af mennesker, som det ikke i fjerneste måde vedkommer, hvad der foregår for oven, og hvor hen deres svømmende fængsel fører dem.

Der er langt flere fanger end soldater ombord, men tilsynet med dem er ordnet så nøje og efter så faste og ufravigelige regler, at enhver tanke om muligheden af et mytteri er udelukket, og skulle et eller andet fortvivlet individ alligevel gøre forsøg på at bryde jernburet, så har den kommanderende endnu et mægtigt og ufejlbarligt middel i sin hånd: at slippe den koghede damp løs på fangerne og skolde dem som kakerlakker.

Men til trods for det strenge regimente, der hersker ombord, lever fangerne dog deres eget liv her nede bag jerngitrene. Og i hin nat foregik der bag disse et tavst og uhyggeligt drama: de lænkede forbrydere holdt dom og rettergang over nogle troløse kammerater.

Den næste morgen, da fangerne blev råbt op, var der tre af dem, som ikke svarede og ikke rejste sig fra deres leje, til trods for de truende tilråb, der lød ind til dem. Og da soldaterne kom

ind bag gitret og løftede kapperne, de tre var tildækkede med, overbeviste de sig om, at disse tre fanger aldrig mere ville rejse sig eller svare, når der blev kaldt på dem.

I et sådant samfund af fanger afgøres alle vigtigere sager af de enkelte udvalgte, der har indflydelsen og magten, mens resten af dem står fuldstændig uden for begivenhederne. Og således gik det også her, idet hele den store mængde først nu fik at vide, hvad der var sket. Forfærdelsen over den natlige tragedie var så stor, at der blev almindelig tavshed her nede: i det lave, mørke rum hørtes kun bølgernes skuren langs skibets sider og maskinens dumpe stønnen; men det varede ikke længe, inden fangerne begyndte at debattere, hvad følgerne af begivenheden ville blive, og alle var enige om, at sporene af vold var så åbenbare, at øvrigheden hverken ville eller kunne lade sagen falde. Forhørene begyndte, men de førte ikke til noget; for fangerne, der frygtede hinanden indbyrdes endnu mere end deres vogtere, svarede alle enstemmigt, at de intet vidste. Så måtte øvrigheden holde sig til dem, der havde det officielle ansvar, nemlig starostaen [Note 19)] og hans hjælper, og endnu samme dag blev de begge lagt i lænker.

Hjælperen var Vasilij, men han bar dengang et andet navn.

Der gik et par dage, under hvilke sagen blev drøftet i stor omstændelighed. I første øjeblik kunne det se ud, som om alt var så godt gemt, at det ville være umuligt at opdage de skyldige, og at der kun truede dem, der havde ansvaret, en let disciplinær straf, da både starostaen og hans hjælper på det bestemteste fastholdt, at de havde sovet hele natten og ikke hørt eller set det allermindste. Men så man lidt nøjere på sagen, måtte den dog vække nogen betænkelighed, især for Vasilijs

vedkommende. Ganske vist kunne han bevise, at han ikke havde haft den fjerneste personlige andel i den natlige tragedie, men ikke desto mindre mente de mere erfarne fanger, at det så temmelig sort ud for ham.

"Hør engang, min dreng," sagde Buran, en gammel landstryger, der var nøje kendt med den slags affærer, "så snart vi kommer til Sakhalin-øen, skal du tage benene på nakken og stikke af. Din sag står snavs, min søn – jeg giver ikke en pibe tobak for den."

"Ih, hvorfor det?"

"Ja, det er da ikke så vanskeligt at forstå. Er det første gang, at retten har fat i dig?"

"Ak nej, det er ikke så vel."

"Godt, så ved du jo også, at straffen bliver strengere. Og hvem var det, den afdøde Fjodka angav for at have taget brændevin med ombord? Det var dig, ikke sandt, og det var derfor, du måtte gå en hel uge med håndjern på. Er det ikke så?"

"Jo, det er rigtigt nok."

"Nå, og truede du ham så ikke, mens soldaterne hørte på det?"

Både Vasilij og de andre tilhørere forstod, at her virkelig var nogen grund til at være betænkelig.

"Ja, tænk nu over, hvad jeg har sagt dig," sagde Buran til slut, "og bered dig på at blive skudt."

Flere af fangerne begyndte at brumme.

"Stå ikke der og vrøvl!" sagde en af dem barskt.

"Det er løgn, hvad den gamle siger!" råbte en anden.

"Han går nok i barndom," lød det fra en tredje.

"Nej, jeg gør ikke!" sagde Buran og spyttede af ærgrelse. "Det er jer, der er dumme! I dømmer nemlig, som man dømmer i Rusland, men det gør jeg ikke, for jeg ved, hvordan det går til her, og det er rigtigt, hvad jeg siger, Vasilij. Sagen går til generalguvernøren i Amur, og enten bliver du skudt, eller, hvad der er værre endnu, kattet ihjel. For du skal vel erindre, min dreng, at dette her er sket ombord, og til søs er loven dobbelt så streng som på landjorden. – Nå, men for resten," tilføjede han med sagte og tonløs røst og helt åndeløs af den lange tale, "mig er det ligegyldigt, om I alle går ad Helvede til!"

Da Buran havde sagt, hvad han ville, trak han på skulderen og gik sin vej.

I en sådan transport fanger findes der gerne nogle enkelte individer, som er særlig fortrolige med loven, og når disse "jurister", som de kaldes, efter en omhyggelig overvejelse udtaler deres mening om, hvad den endelige dom vil blive, viser det sig næsten altid senere, at deres skøn har været rigtigt. I dette givne tilfælde var alle juristerne af samme mening som Buran, og følgelig blev det bestemt, at Vasilij skulle løbe sin vej. Og da han nu skulle lide for en sag, der angik alle, betragtede samtlige fanger det også som en pligt at yde ham hjælp. Alt, hvad der havdes i behold af tvebakker og beskøjter, blev stillet til hans rådighed, og Vasilij begyndte straks at hverve deltagere til sit dristige foretagende.

Da Buran allerede to gange før var rømt fra Sakhalin, henvendte Vasilij sig først til ham, og den gamle var ikke længe om at betænke sig.

"Ja," svarede han, "det var nok allerede sunget ved min vugge, at jeg skulle dø inde i den mørke skov, og det er måske også det

sted, hvor vi landstrygere har det bedst. Kun frygter jeg for, at du ikke får megen glæde af mig, for jeg er gammel og så udslidt, at jeg knap kan hænge sammen mere." – Burans øjne blev våde, og han begyndte at glippe med dem. – "Nå, men se at få samlet nogle flere kammerater; to eller tre er for lidt, når vi vil løbe vores vej, vi må mindst være en halv snes stykker, hvis det skal lykkes. – Ja, jeg er villig nok til at gå med, så længe mine ben vil bære mig, og jeg er tilfreds, selv om jeg skal krepere, når det blot ikke bliver på den forbandede ø, som de kalder Sakhalin."

Han blinkede endnu stærkere med øjnene, og tårerne randt i stride strømme ned ad hans rynkede, vejrbidte kinder.

"Det er svækkelsen; der gør det," tænkte Vasilij og gik så hen for at finde flere deltagere til sit foretagende.

4

Dampskibet sejlede uden om et højt forbjerg og derpå ind i en bugt. Fangerne flokkedes om koøjnene og så med urolig nysgerrighed ind mod øens stejle, klippefulde kyst, hvis voksende omrids de kunne skimte gennem tusmørket.

Det var mørk nat, da skibet sejlede ind i havnen, og kysten, der rykkede nærmere og nærmere, hævede sig på begge sider som en sort mur med uregelmæssige takker og tinder. Skibet lagde til, et kommando soldater gik fra borde og stillede sig op ved landgangsbroen, og fangerne blev ført ud af deres mørke fængsel.

Inde i landet så man hist og her lys, der blinkede i mørket, havet slog hult og drønende mod klippekysten, og oppe på

himlen hang der tunge sorte skyer. Mulm og mørke over alt, men mørkest så det dog ud i de stakkels fangers sjæl!

"Denne havn," sagde Buran sagte, "hedder Port Duje [Note 20)]. Her skal vi foreløbig bo i nogle kaserner, som ligger et lille stykke fra kysten."

Efter at hver enkelt af fangerne var blevet råbt op, blev de alle ført i land. Nogle lygter nærmede sig, og man hørte en stemme, der råbte:

"Er det fangerne?"

"Javel!" lød svaret.

"Ja, følg så med; de skal hen i kaserne 7."

Fangerne gik efter lygterne i en uordentlig klynge, og alle undrede de sig over, at de fik lov til at gå videre uden spor af bevogtning ud til siden.

"Hvad skal det sige?" sagde en af dem forbavset. "Hvor er soldaterne henne?"

"Å, hold mund!" brummede Buran med barsk røst. "Hvad skal vi med soldater her? Vi bliver nok, hvor vi er, for øen er så øde, at vi kreperer af sult, hvor vi går hen, og slippe bort kan vi heller ikke, for rundt omkring er der hav. Kan I høre det, hvad?"

Og i den fugtige nat hørte man gennem blæsten, der fik lyset i lygterne til at danse uroligt frem og tilbage, bølgernes hule og dumpe drøn mod klippekysten. Det lød som et vildt dyrs hylen, når det vågner op og lugter bytte.

"Hør, hvor det hyler!" sagde Buran til Vasilij. "Det er, som jeg siger: rundt om – vand, og i midten – nød og elendighed. Skal man væk herfra, må man sejle over havet, og før man gør det, må man oven i købet vandre det meste af øen igennem. Gennem øde strækninger og mørke skove må man vandre og

derpå snige sig uden om soldaternes vagtposter. – Og denne gang siger en stemme i mit indre, at det vil gå mig ilde. Havet varsler mig min ulykke. Jeg slipper aldrig bort fra denne forbandede ø. To gange er jeg løbet bort herfra, men hver gang har de fanget mig, først i Blagovestchensk og så i Rusland – og nu er jeg her igen. Nej, det er bestemt af skæbnen, at jeg skal lægge mine ben på Sakhalin."

"Å, det er da ikke så sikkert," sagde Vasilij opmuntrende.

"Ja, sådan dømmer du nu, fordi du er ung og kraftig, men vent blot, til du bliver så gammel og udslidt som jeg."

Fangerne blev ført ind i kaserne 7, og der blev foreløbig stillet vagt udenfor. De stakler, der ankommer til Sakhalin, er nemlig så vant til at sidde bag lås og slå, at de sikkert ville sprede sig over hele øen som får, der slipper ud af folden, hvis man ikke holdt dem indespærret. Men når der er gået en uges tid, ved de alle så god besked med forholdene, at man ikke mere passer på dem.

"Nå, giv os nu et godt råd," sagde Vasilij indtrængende til Buran tre dage efter ankomsten til øen. "Du er den ældste og skal gå i spidsen for os, følgelig må du også sige os, hvordan vi skal bære os ad med at komme bort. Først og fremmest må vi vel se at få nogle levnedsmidler samlet sammen."

"Ja, hvad råd skal jeg vel give dig?" svarede den gamle nølende. "Det er en vanskelig sag, og jeg er for gammel til at klare den. Men ét vil jeg dog sige dig: om tre dage tager de vagten bort og sender os ud på arbejde, og fra den stund har vi også lov til at gå ind og ud af kasernen. Se, nu ved du det, så kan du jo tænke over, hvad der er at gøre."

"Nej, tænk du hellere over det, fatter Buran, for du er dog bedre kendt med de dele end vi."

Men den gamle gik omkring mørk i hu og med sænket hoved. Han talte ikke med nogen og faldt mere og mere sammen. Imidlertid var det lykkedes Vasilij at samle en halv snes vovehalse, der var villige til at deltage i flugten, og han trængte nu ivrigt ind på Buran, idet han søgte at vække ham af hans døs og sætte lidt mod i ham. Til sine tider lykkedes det ham også, men selv da førte den gamle altid talen hen på det vanskelige i foretagendet og fortalte om de advarende røster, der dagligt lød i hans øren.

"Jeg slipper ikke herfra!" var den stadige sætning, som den uheldige gamle landstrygers håbløshed mundede ud i. Men ikke desto mindre kunne han i lysere øjeblikke oplives af erindringerne om sine tidligere forsøg på flugt, og da, især om aftenen, når han lå på sin briks ved siden af Vasilij, fortalte han ham om øen og om den vej, de skulle følge, når de flygtede.

"Vil du bort fra Sakhalin," sagde Buran en aftenstund, de stod og talte sammen, "må du søge andetsteds hen, for her er Tatarstrædet så bredt, at der ikke kan være tale om at slippe væk i både. Og har du lyst til at krepere af sult, kan du rende hen, hvor du vil på øen, for den er øde overalt og fuld af krat og tætte, høje skove. Den indfødte eller *giljaken*, som han kaldes, bor heller ikke inde i landet, men kun langs kysten. Drager du mod øst, forvilder du dig mellem sten- og klippemasser, hvor du ingen føde kan finde, og ender med at blive et bytte for rovfuglene, hvis du da ikke frivilligt vender tilbage inden vinterens komme. Går du mod syd, når du enden af øen, og dér er oceanet. Og har du så held med dig, sejler der måske et skib

forbi, som du kan svømme ud til. Det eneste fornuftige er at drage mod nord og stadig holde sig langs kysten. Når du så er gået godt 40 mil, kommer du til det sted, hvor strædet er snævrest, og derfra kan der være tale om at sætte over til Amurlandet. Men jeg vil dog sige dig, min dreng, at det også kan være vanskeligt nok at komme der hen, for vi skal først gennem tre rækker vagtposter. Den sydligste kalder de Varki, den næste Pangi og den nordligste Pogib. Og den sidste er den værste at slippe igennem, for der går bjergene næsten helt ned til vandet. Man lister sig frem både nat og dag, og så ender det alligevel med, at man render lige i armene på soldaterne. Ak ja, ak ja! Gud give vi var sluppet heldigt derfra!"

"Jamen du har jo gjort den tur to gange før, så må du da kende vejen."

"Ja vist har jeg det, min dreng," sagde den gamle, i hvis matte øjne der viste sig et pludseligt glimt. "Nå, så luk da ørene op, og gør, som jeg siger. I morgen vil I få opfordring til at melde jer frivilligt til arbejde ved en mølle, som de er i færd med at opføre et lille stykke herfra, og alle I, som vil løbe, må så tilbyde jer ved den lejlighed. Den fange, der har tilsyn med arbejdet, hedder Petrucha, og han vil nok lukke øjnene, når I stikker af. I de første tre dage vil der ikke blive sendt soldater ud efter jer, eftersom det er indrettet således her, at enhver, der bliver syg under arbejdet, har lov til at krybe ind i buskene for at komme sig der. Det er noget, lægerne har indført; de siger nemlig, at det hospital, vi har, er så usselt, at den syge kommer sig langt hurtigere, når han får lov til at ligge og skøtte sig selv et par dage under åben himmel. Men møder man ikke igen på pletten den fjerde dag, bliver man behandlet som desertør. Og selv om

man vender frivilligt tilbage senere, undgår man dog ikke at blive pisket halvt fordærvet."

"Jamen det risikerer vi da ikke," sagde Vasilij, "for slipper vi først væk, er vi vel ikke så dumme at vende godvilligt tilbage."

"Vil du da hellere ligge og rådne uden for en af vagtposterne?" brummede Buran, hvis øje nu atter stirrede mørkt og sløvt ud for sig. "Soldaterne gør ikke mange omstændigheder med os, de skyder os, når de kan, og lader os så blive liggende til føde for de vilde dyr."

"Stå ikke der og skræp, din gamle ravn!" sagde Vasilij barskt. "I overmorgen løber vi, det er sikkert og vist."

Den gamle udstødte en knurrende lyd, der skulle forestille et svar, og gik så sin vej med sænket hoved, men Vasilij skyndte sig hen til sine kammerater og fortalte dem, hvordan sagerne stod. De, der havde aftalt at rømme sammen med ham, byttede sig bedre fodtøj og klæder til hos de andre og meldte sig næste morgen frivilligt til arbejde ved møllen. Dagen efter løb de også deres vej, da de så deres snit til det, og skjulte sig inde i buskene. Den eneste, der svigtede, var Buran.

Vasilij havde valgt sine kammerater godt. Foruden ham selv og Volodka, en behændig og kæmpestærk fyr, der var løbet tre gange fra Kara, bestod selskabet af to tjerkessere, resolutte karle og trofaste kammerater, og en rigtig slyngel af en tatar, der var i allerhøjeste grad opfindsom og snarrådig. De øvrige medlemmer bestod ligeledes af lutter prøvede kræfter.

Vasilij og hans fæller havde allerede ligget to dage inde i buskene og ventet på Buran, men denne viste sig endnu stadig ikke. Så listede tataren sig ind til kasernen og fik fat i Bobrov, en af de ældste fanger, der havde stor indflydelse hos sine

kammerater. Den næste morgen indfandt denne sig i buskadset.

"Nå drenge," sagde han, "kan jeg hjælpe jer med noget?"

"Ja, send Buran herned," svarede Vasilij, "for uden ham kan vi ikke finde vej. Og hvis I har noget til overs af klæder eller fødemidler, så giv ham det med. Du må skaffe os fat i ham – vi kan ikke undvære ham!"

Bobrov skyndte sig tilbage til kasernen og opsøgte Buran. Den gamle stod og puslede inde i sit kammer, snakkede hele tiden med sig selv og slog ivrigt ud med hænderne.

"Hør Buran, hvad går der egentlig af dig?" sagde Bobrov til ham.

"Hvad der går af mig?"

"Ja! – Hvorfor er du ikke løbet din vej sammen med de andre?"

"Du mener nok, hvorfor jeg ikke er rendt lige lukt i dødens gab."

"Vil du virkelig blive!" sagde Bobrov vredt. "Nu har de andre ligget hele to dage i buskene og ventet på dig, og vender de tilbage her til, går det dem ilde. Jo, du er en god kammerat, det må jeg rigtignok sige!"

"Husk dog på, hvor gammel og aflægs jeg er!" sagde Buran, grædende over hans bebrejdelser. "Jeg slipper aldrig bort fra øen – jeg duer ikke til noget mere."

"Ja, om du duer til noget eller ej, det bliver din sag, men har du fået en halv snes af dine kammerater så vidt, at de bliver pisket fordærvet, hvis du ikke hjælper dem videre, så er det din pligt at gå. Ser du, jeg skal jo hen og bringe dem besked, og hvad tror du vel, de gør ved dig, hvis du svigter?"

"Hvad de gør ved mig?" svarede Buran mørkt. "De tager livet af mig og kvæler mig ligesom dem ombord, og det er ingen hæderlig død for en gammel landstryger. Nå ja, jeg ser jo nok, at jeg må afsted! Men så må du også skaffe os, hvad vi behøver til rejsen."

"Ja, det klarer jeg let. – Hvad trænger I til?"

"Først og fremmest skulle jeg gerne have tolv nye kitler; når giljakerne skal give os en båd, forlanger de nemlig en kittel af hver af os. Og tolv knive må jeg også have – og to eller tre kedler."

Bobrov samlede fangerne og forklarede dem, hvad der var tale om. De, der havde en kittel til overs, afleverede den straks; hos enhver fange er der nemlig en levende sympati for den, der gør et kækt forsøg på at sprænge fængslets porte. Kedler og knive blev også bragt til veje, og i løbet af 24 timer var alt det fornødne samlet.

Der var nu gået ti dage, siden fangeholdet landede på øen.

Den næste morgen afleverede Bobrov gamle Buran til sine kammerater inde i buskadset tillige med alt, hvad han havde samlet sammen til dem. Desertørerne bad en slags bøn i dagens anledning, sagde farvel til Bobrov og begav sig dernæst på vej.

5

"Nå, det lettede vel at komme afsted?" sagde jeg, da Vasilij var nået så vidt i sin fortælling, som jeg i det følgende skal gengive med hans egne ord.

"Ja, det kan du tro, det gjorde. Da vi dukkede ud af buskadset og løb ind i den mørke skov, følte vi os alle ligesom genfødte ved at høre træernes susen over os. Hjertet hoppede i livet på os;

kun Buran, der gik foran os andre, hang med hovedet og brummede noget uforståeligt tøjeri. Han var nok ikke rigtig glad, den gamle, ved at være med på den tur. Det lod til, at han havde en fornemmelse af, at han ikke havde langt at gå.

Vi så straks, at den mand, vi havde valgt til kommandør, ikke var synderlig sikker. Skønt han to gange før var rømt fra øen og altså måtte kende vejen, gik han hele tiden og krydsede, ligesom en hund, der leder efter færten, og jeg og Volodka begyndte derfor at blive noget betænkelige ved ham.

'Bare han ikke fører os i ulykke!' sagde Volodka. 'Der er noget i vejen med ham, hvad det så er.'

'Tror du?' sagde jeg.

'Ja, han er vist næppe ved sine fulde fem. Han går hele tiden og snakker med sig selv, virrer med hovedet og svarer ikke, når man taler til ham. Vi burde allerede for længst have taget os et lille hvil, men han bliver ved at traske videre. Jeg holder ikke af det; nej min salighed, om jeg gør!'

Nå, så mærkede jeg jo også, at det var galt fat med Buran, og gik hen til ham.

'Hør, fatter,' sagde jeg, 'hvorfor har du så travlt med at komme videre? Var det ikke på tide at holde hvil? Vi kunne nok trænge til det.'

Han vendte sig om imod os, så lidt på os og dinglede videre.

'Nej, vent I hellere med det!' brummede han lidt efter. 'Hvorfor har I sådant hastværk med at lægge jer? Kommer I først til Varki eller til Pogib, skyder soldaterne jer ned alle som én, og så kan I få tid til at hvile jer ud.'

'Å gid pokker havde dig!' tænkte jeg, men jeg sagde det ikke, for når alt kom til alt, var han dog en gammel landstryger, som

vi skyldte respekt og ærbødighed. Og desuden indså vi jo selv, at det ikke var rigtig fornuftigt af os at holde hvil allerede nu, vi måtte se at komme længere væk, inden vi tænkte på det.

Så gik vi endnu en stund, og Volodka puffede da atter til mig.

'Hør Vasilij,' hviskede han, 'der er alligevel noget muggent ved dette her.'

'Nå, hvad er der nu i vejen?' sagde jeg.

'Ja, efter min beregning kan vi ikke være ret langt fra Varki. Blot vi ikke løber lige bus på soldaterne.'

'Buran! Halløj, Buran! – Fatter!' råbte vi begge.

'Hvad vil I?' brummede han.

'Er vi ikke snart ved Varki?'

'Nej, der er langt til endnu,' svarede han og gik videre.

Der var vi nær kommet i ulykke, men heldigvis fik vi øje på en båd, som lå nede ved strandbredden. Så snart vi opdagede den, standsede vi alle, og Volodka tog Buran i kraven og holdt ham tilbage med magt. 'Hvor der ligger en båd, må der også være mennesker,' tænkte jeg og råbte til de andre, at de skulle skjule sig i buskene.

Så skyndte vi os da ind i skoven og gik videre gennem en dyb slugt. Nede i bunden af den løb der en flod, og på begge sider var der bjerge, tæt bevoksede med krat og træer helt op til toppen. Fra den tidligste forårstid ligger der gerne en varm tåge hen over Sakhalin-øen, og på denne dag var det også diset lige fra morgenstunden. For nu at se os lidt om klatrede vi op ad en af bjergskråningerne, og så ville tilfældet netop, at der kom en stærk blæst nede fra slugten, som jog tågen ud i havet. Og i samme nu som den spredtes, fik vi øje på nogle vagthytter lige for foden af os: soldaterne gik nede i gården, og hundene lå og

sov. Vi var ved at gå bag over af forfærdelse, for vi så jo nok, at vi på et hængende hår nær var løbet lige i løvens gab.

'Hvad er det, fatter?' sagde vi til Buran. 'Er det ikke vagthytterne, som vi ser der nede?'

'Jo, vel er det vagthytterne,' svarede han. 'Det er Varki.'

'Ja hør, lille fatter,' sagde vi så til ham, 'nu må du ikke blive vred, men skønt du er ældre end alle vi andre, må vi dog selv tage os af sagerne. Går du i spidsen, kan det let gå os ilde alle sammen.'

'Ak ja, brødre,' sagde Buran grædende, 'jeg er gammel, er jeg; tilgiv mig for Kristi skyld! I fyrretyve år har jeg strejfet Sibirien rundt, og derfor er jeg så udgået nu, at jeg knap kan hænge sammen. Og med hukommelsen er det rent snavs: noget husker jeg, men der er også de ting, jeg ikke kan komme på. Derfor beder jeg jer om ikke at blive vrede på mig. Men nu må vi hurtigst muligt se at komme videre, for bliver vi her, risikerer vi, at en af soldaterne, som er ude for at samle bær, opdager os, eller også, at hundene får færten af os – og så går det os ilde.'

Vi gik videre, og undervejs blev vi enige om, at vi måtte holde et vågent øje med Buran. Mig valgte de andre til fører, og jeg skulle altså have kommandoen over dem og bestemme, når og hvor der skulle gøres hvil; men Buran skulle alligevel blive ved at gå foran, da vi ellers risikerede, at han blev borte for os. Hans ben var så vante til at gå, at de førte ham videre, uden at han selv vidste af det. Og sådan blev han ved at gå, den gamle mand, lige til han døde.

Under vor vandring holdt vi os mest oppe på bjergene; det var vanskeligere end at følge havet, men til gengæld mere farefrit. Oppe på bjergene er der tætte, mørke skove og rivende

strømme, som bruser hen over klipper og stene, men mennesker er der ingen af. Indbyggerne, giljakerne, holder til langs havet og floderne, for de lever af fisk, og dem er der så mange af her, at man kan fange dem med hænderne.

På denne måde blev vi ved at gå med næsen op mod vinden. Undertiden vovede vi os ned til havet eller floderne, men så snart vi mente, at vi ikke var sikre, kravlede vi op på bjergene igen. Vi sneg os uden om vagtposterne med den største forsigtighed, og da vi ikke vidste, hvor de stod, gik vi med livet i hænderne hele tiden. Men Vorherre var alligevel nådig imod os, og vi kom heldigt uden om dem alle, lige til vi nåede Pogib."

6

Vasilij rynkede panden og tav. Lidt efter rejste han sig. "Jeg skal ud og fodre min hest," sagde han, "nu må den have pustet ud."

Vi gik begge ud i gården. Kulden var aftaget noget, og tågen havde spredt sig til alle sider.

"Syvstjernen er allerede højt oppe," sagde han, idet han kiggede op mod himlen. "Det må være langt over midnat."

Nu, da tågen var borte, kunne man se alle jurtaer i den nære landsby næsten lige så tydeligt som om dagen, men man hørte ikke en lyd i den, for alle beboerne sov. Små hvide røgskyer hævede sig langsomt og søvnigt op over tagene, og engang imellem fo'r der et helt bundt sitrende gnister ud i den kolde luft. Jakuterne holder ild i ovnen hele natten igennem, og da flammen hurtigt futter ud gennem den korte lige skorsten, er det skik og brug, at den af hyttens beboere, der først vågner op af kulden, kaster en forsvarlig bunke brændsel ind i det glødende svælg.

Vasilij stod nogen tid og stirrede tavst ud over landsbyen.

"Ak ja," sukkede han, "det er ligesom jeg kunne se min egen landsby hjemme i Rusland. Det er ellers lang tid siden, jeg har været der. Oppe i mit distrikt lever vi spredt og hver for sig ligesom de vilde dyr i skoven, men her bor I dog samlede. Ja, hvem der kunne flytte her hen!"

"Hvad, er du ked af at være, hvor du er? Du sagde jo selv for lidt siden, at du ikke havde det så galt endda."

"Nej, det liv holder jeg ikke ud i længden!" svarede han efter at have betænkt sig lidt. "Gid jeg aldrig havde sat mine fødder i denne forbandede egn!"

Han gik hen til sin hest, lod sin hånd glide ind under manen og klappede den på halsen. Det kloge dyr vendte hovedet om imod ham og vrinskede.

"Oho, gamle tøs, oho!" sagde Vasilij venligt. "Ja, nu skal jeg tage grimen af dig, men lad mig så se, du gør dine sager godt i morgen. – I morgen skal hun nemlig løbe om kap med tatarernes heste," henvendte han sig til mig. "Jo, hun er flink nok; jeg har selv redet hende til og ved, at hun kan strække ud som nogen."

Han tog grimen af dyret, der straks løb hen til høhækken. Vi gik så atter ind og satte os på vor gamle plads foran ovnen.

"Nå, skal vi ikke have fortsættelsen?" sagde jeg, da han blev ved at stirre ind i ilden med et mørkt ansigt uden at gøre mine til at lukke munden op.

"Ja, hvad er der vel at fortælle mere," svarede han tvært og undvigende. "Det gik os ilde, gjorde det. Nå, men jeg er jo engang begyndt, så må jeg vel også fortælle resten.

Vi havde nu gået tolv dage og gik endnu og spadserede på øen, skønt vi allerede for fire dage siden skulle have været på Amursiden. Og alt det kom sig blot af, at vi var bange og ikke stolede på Buran. Havde vi kunnet gå langs kysten, hvor der var fladt, ville vi have nået målet for lang tid siden, men vi måtte liste os frem over høje bjerge og gennem dybe slugter og vildsomme skove. På den måde gik det kun småt fremad. Nå, og med levnedsmidlerne begyndte det også at knibe, da vi kun havde forsynet os for en halv snes dage. Tvebakkerne var vi på hældingen med, og enhver måtte derfor sørge for sig selv: der var jo bær nok i skoven. På den måde kom vi så omsider til en stor bugt, som skærer sig ind i landet; Liman kalder de den. Vandet i denne bugt er salt, men bærer strømmen over fra Amur, er det ganske ferskt. – Her var det, at vi skulle have fat i en båd for at komme over til Amur.

Men hvor skulle vi få den fra? – Ja, det kunne vi ikke finde ud af, og så gik vi alle hen til Buran og spurgte ham om råd. Den gamle fyr, der var så træt, at han knap kunne hænge sammen, vidste dog ingen råd. 'Vi må se at få fat i en af giljakernes både,' sagde han blot, men hvor disse giljaker var, og hvordan vi skulle få fat i båden, fik vi ingen rede på.

Så sagde jeg og Volodka til de andre: 'Vent I her, mens vi går ned til stranden og ser os om efter en båd; men gem jer godt, for soldaterne må vist være her lige i nærheden.'

De andre blev, hvor de var, men Volodka, Darjin og jeg listede os ud af skoven. Vi gik og gik, og til sidst kom vi til en klippe, der faldt stejlt ned mod havet. Neden under den fik vi øje på en giljak, som stod og bødede på et fiskegarn. Det var Vorherre selv, der sendte os ham.

Vi kravlede ned, omringede ham i en fart, for at han ikke skulle løbe sin vej, og pegede med fingeren på vort bryst; og han sagde så noget, men vi forstod ikke, hvad det var. Vi gjorde alt, hvad vi kunne, for at han skulle forstå os, og Volodka tog en kæp i hånden og begyndte at ridse en båd i sandet: det skulle betyde, at vi gerne ville have sådan en genstand. Giljaken stod først og betænkte sig lidt og rystede på hovedet, men derpå stak han først to og så fem og så alle ti fingre i vejret. Det varede længe, inden vi kunne blive kloge på, hvad meningen var, men endelig gættede Darjin det.

'Kammerater,' sagde han, 'han spørger naturligvis om, hvor mange vi er, for at han kan vide, hvor stor båden skal være.'

'Det er rigtigt,' sagde jeg og viste giljaken med fingrene, at vi var tolv i alt. Så nikkede fyren: han havde forstået os.

Derpå gav han os til kende, at han ville føres op til vore kammerater. Vi blev noget mistænksomme ved dette, men hvad var der at gøre; til fods kunne vi jo ikke komme over havet, og derfor føjede vi ham. De andre gjorde vrøvl, da vi kom med ham, og sagde: 'Hvor falder det jer ind at slæbe ham her op og vise ham, hvor vi har skjult os?' men vi svarede blot: 'Hold mund! Det er rigtigt nok, hvad vi gør.' Giljaken var for resten ikke bange af sig. Han gik rundt imellem os, som om han havde kendt os hele sit liv, og følte på kitlerne, som vi havde med os. Så gav vi ham dem. Han bandt dem sammen med en rem, kastede dem over skulderen og steg ned ad klipperne, og vi fulgte efter. Men da vi havde gået et lille stykke langs stranden, opdagede vi blot et par hundrede alen [Note 21)] fra os nogle hytter, der lå samlet i en klump, ligesom det kunne være en lille landsby.

'Det slipper vi aldrig levende fra!' sagde en af os, da vi så ham forsvinde i den nærmeste hytte. 'Nu sender han os naturligvis alle de andre på halsen.'

'Nå, og hvad så!' svarede jeg. 'Der er jo kun fire eller fem hytter i det hele, og dem kan der da ikke være mange mennesker i. Men vi er tolv i alt og har oven i købet vore lange knive. Og har man vel nogen sinde hørt, at en giljak kan tage det op i kampen med en russer? Russeren lever af brød og kød, og den anden æder kun fisk – det skal han ikke få mange kræfter af. Nej, de er de små!'

Nå, men sandt at sige var jeg selv ikke rigtig glad til mode, og jeg frygtede for, at der var noget galt på færde. Vi stod jo nu på den yderste pynt af Sakhalin øen, og det så ikke ud til, at vi nogensinde skulle slippe herfra. Men på den anden side strædet kunne vi langt ude i horisonten skimte Amurlandets høje, blå bjerge. Ja, kunne man forvandle sig til en fugl, behøvede man blot at flyve derover. Målet lå nær, men albuen ligger også nær, og dog kan man ikke bide sig i den.

Så stod vi og ventede på, hvad der ville ske, mens giljakerne kom gående imod os i en flok, han, vi havde talt med, forrest, og alle med lanser i hånden. 'Nå, der kan du se,' sagde de andre, 'de kommer for at slås med os.' – 'Ja, lad dem kun komme,' sagde jeg, 'og hold knivene parat, drenge! Levende skal de ikke tage os, det er vi vist alle enige om, og bliver nogen af os undlivet, er det vel skæbnen, der vil det så. Bliv stående, hvor I står, og tag godt imod dem!'

Men det viste sig, at vi havde gjort giljakerne uret, for da de så, at vi nærede mistanke, smed de lanserne og gik videre uden våben. Nå, så mærkede vi jo nok, at de mente os det ærligt, og

fulgte med dem hen til det sted, hvor deres både lå skjulte. De trak to af dem ud til os, en større og mindre. I den store kunne der være otte mand, og halvt så mange i den lille.

Se nu havde vi, hvad vi ønskede, men alligevel kunne vi ikke komme afsted, for det blæste ovre fra Amursiden, og store frådende bølger væltede ind over klipper og stene. I det vejr var der ikke tale om, at vi kunne stikke i søen med vore små skrøbelige både.

Foreløbig måtte vi altså blive, hvor vi var, og da det kun stod småt til med levnedsmidlerne, måtte vi fylde maven med bær. Lidt hjalp det dog, at giljakerne bragte os fire stykker tørfisk, for ellers havde det set rent galt ud. Det var ham, vi først havde talt med der kom med dem; en rigtig flink giljak var han, Vorherre være med ham! Endnu den dag i dag tænker jeg på ham.

Der gik en hel dag, og vi længtes svarligen efter at komme afsted. Og det var i den grad ærgerligt at skulle stå her med hænderne i skødet, at jeg fattes ord til at beskrive det. Natten gik, og næste dag blæste det igen. Hvor var det dog pinagtigt! Og så trådte den modsatte kyst oven i købet endnu stærkere frem end ellers, fordi blæsten jagede tågen bort fra havet. Buran sad på et klippestykke med øjnene ufravendt fæstede på den modsatte kyst; han sagde ikke et ord og samlede heller ikke bær som vi andre, men en af os forbarmede sig da over ham og kom med en nævefuld til ham. Han spiste dem, men rørte sig ikke af stedet og så stadig ud over havet. Det var nok lysten til at strejfe rundt, der atter var vågnet i den gamles sind, men muligvis også, at han anede, at han snart skulle dø, for sligt hændes undertiden.

Til sidst blev vi helt tossede af utålmodighed. Drengene begyndte at knurre, og Volodka sagde til mig på de andres vegne: 'Ja, i nat vil vi afsted, hvordan så vejret er. Om dagen er det umuligt, fordi soldaterne kan se det, men om natten har vi intet at frygte af menneskene, og måske Vorherre viser sig nådig og frier os fra at drukne.' Men blæsten hylede og tudede stadig ind over øen, bølgerne rullede frem med lange, hvide kamme, og mågerne fløj hen over havet med hæse, ildevarslende skrig. Klippekysten stønnede i sin grundvold under de brølende søers tag.

'Hør, kammerater,' sagde jeg, 'lad os lægge os til at sove. Efter midnat står månen op, og måske Vorherre så giver os vejr til at sejle. Men først må vi tage os en lille lur, da vi nok får brug for alle vore kræfter.'

De andre gjorde, som jeg sagde, og lagde sig, men Buran blev siddende og stirrede stadig ud imod vest. Vi valgte et sted på den høje bred, neden for en skråning, der var tæt bevokset med krat, og i nærheden af en klippe som skærmede os mod blæsten. Fra stranden kunne man ikke se os, for mod den kant var vi dækket af træer og buske. Da vi lagde os, var solen i færd med at dale, men der var dog langt endnu til natten. Jeg gjorde korsets tegn, lyttede til havets drøn og skovens susen og faldt i søvn.

Og så sov vi alle og anede intet ondt.

Hvor længe jeg sov, ved jeg ikke, men med ét hørte jeg Buran kalde på mig. Da jeg skulle se mig om, var solen i nedgang, havet var stille, og mørket lagde sig hen over kysten. Buran stod bøjet over mig og så på mig med helt forvildede øjne.

'Stå op!' råbte han. 'De er her! – Der kommer de!' råbte han endnu højere og pegede med hånden over mod buskadset.

Jeg kom i en fart på benene og så straks, at der var soldater inde imellem buskene.

En af dem – den nærmeste – stod og sigtede på os, en anden kom løbende hen til ham, og tre klatrede ned ad skråningen med geværet højt løftet over hovedet. I samme nu var al min søvnighed som blæst bort, jeg gav et vældigt vræl fra mig, og kammeraterne rejste sig alle som én. Næppe havde den forreste soldat skudt, før vi stormede frem med kniven i hånden."

Vasilijs bevægelse var så stærk, at den kvalte hans stemme. Han bøjede hovedet og så ned for sig.

"Ja, det er vist bedst, jeg stopper her," sagde han i en tone, der næsten lød bønfaldende.

"Nej," sagde jeg, "lad os få slutningen med. – Nå, hvad skete der så videre?"

"Hvad der skete videre? Ja, det kan De vel nok tænke Dem, for de var kun fem i alt, og vi var tolv. Se, de troede nu, at de kunne overliste os i søvne akkurat ligesom urhøns, men vi narrede dem, og gav dem ikke tid til at samle sig. Vi var ikke bange, for vi havde jo vore lange knive.

De skød et skud hver, men traf os ikke. Derpå løb de ned ad skråningen, som var så stejl, at de havde ondt ved at holde ligevægten, og nedenunder stod vi og tog imod dem.

Og De tror det måske ikke," hviskede han i en klagende tone, idet han så op på mig med et lidende blik, "men de forstod ikke engang at forsvare sig rigtigt. De håndterede bajonetten, som om det blot gjaldt at holde nogle køtere fra livet, og vi gik løs på dem som glubende ulve.

Så stak en af soldaterne mig med bajonetten ind i benet; han strejfede mig blot, men jeg snublede og faldt. Han kastede sig hen over mig, og oven på ham smed Volodka sig igen. Lidt efter mærkede jeg, at der løb blod ned over mig. Jeg og Volodka rejste os, men soldaten blev liggende.

Mens jeg stod og så mig om, dukkede der to soldater til ud af krattet og begyndte at klatre ned ad skråningen. Forrest løb Saltanov, anføreren for soldaterne, en rask karl, der var vidt og bredt bekendt for sin store tapperhed. Giljakerne frygtede ham også mere end Fanden, og mangen en af vore havde hans kugle strakt til jorden. Nå, men denne gang skulle det nu ikke gå således til. Han styrtede sig selv i ulykke, gjorde han.

De to tjerkessere, vi havde med os, var behændige som katte og dertil yderst dristige og forvovne. Den ene af dem gik lige løs på Saltanov, og de mødtes omtrent midt på skråningen. Saltanov skød på ham med sin revolver, men traf ikke, da tjerkesseren bøjede sig forover, og i samme nu faldt de begge. Da nu den anden tjerkesser så sin kammerat falde, mente han, at han var dræbt, og styrtede også derhen. Som en tiger kastede han sig over Saltanov og skar hovedet af ham med et eneste snit. Han sprang op igen, grinede og skar tænder og holdt hovedet langt ud fra sig. Men vi andre så på det og kunne knap trække vejret af rædsel. Så råbte han noget på sit kaudervælsk, svingede hovedet rundt og slyngede det fra sig. Det fløj ud over træerne, dalede ned bag klipperne, og lidt efter hørte vi et plask – det var hovedet der faldt i vandet.

Men den sidste soldat blev stående midt på skråningen og betænkte sig. Og da han havde stået der lidt, smed han geværet, skjulte sit ansigt i hænderne og løb sin vej. Men vi lod ham løbe

og tænkte: 'Ja, stik du kun af, og Vorherre være med dig!' Han var nu ene om at skulle besørge vagten, den stakkel. Til daglig var de tyve mand her ved Pogib, men de tretten var sejlet over til Amur for at hente levnedsmidler, og de seks havde vi ekspederet.

Nu var det gjort, og vi stod helt forskrækkede og kunne ikke komme rigtigt til os selv igen. Alle så vi på hinanden, som om vi ville sige: Er det drøm eller virkelighed? Men pludselig hørte vi fra det sted, hvor vi havde ligget og sovet, en ynkelig stønnen, og da vi kom derhen, så vi, at det var gamle Buran, der sad og gav sig inde under et træ. Det var den forreste soldat, der havde dræbt ham med sit skud, det vil sige, han havde ikke dræbt ham helt, for det varede noget endnu, inden han blev af med livet. Først da solen gik ned bag træerne, opgav den gamle sin ånd. Det var helt sørgeligt at se på.

Vi gik hen til ham. Han sad med ryggen op til træet, trykkede sin hånd ind mod brystet og havde tårer i øjnene. Han vinkede mig hen til sig. 'Hør,' sagde han, 'sig til de andre at de skal grave mig en grav. I kan dog ikke straks sejle bort, men må vente, til det bliver mørkt, for ellers risikerer I at møde de andre soldater. Vent derfor, til I har begravet mig.'

'Hvad er det dog, du siger, fatter Buran?' sagde jeg. 'Tror du da, at man begraver folk levende? Nej, vi tager dig med over til Amur og bærer dig så videre. Vorherre være med dig!'

'Ak nej, lille ven,' svarede han, 'mod sin skæbne sætter man sig ikke op, og det er nu engang bestemt, at jeg skal blive på Sakhalin. Lad det da ske ... jeg anede nok, at det ville komme sådan. – Se hele mit liv har jeg stridt for at komme fra Sibirien

til Rusland, og nu ville jeg være tilfreds, om jeg blot kunne ende mit liv i Sibiriens land og ikke på denne forbandede ø.'

Jeg stod og kiggede forbavset på Buran, for han talte helt fornuftigt og var slet ikke sløv som ellers. Han øjne var klare, og stemmen ganske tydelig, omend noget svag. Han samlede os alle omkring sig og begyndte at belære os.

'Nå, hør så godt efter, hvad jeg fortæller jer, drenge, og husk det nøje. Se, nu må I strejfe rundt i Sibirien uden mig, for jeg er nødt til at blive her. Jeres stilling er meget farlig, men især, fordi I har dræbt Saltanov, for det vil rygtes viden om, ikke alene i Sibirien, men også i Rusland, og alle vegne vil man ligge på lur efter jer. Pas på, drenge, at I lister jer frem med forsigtighed. Sult og kulde må I lide, men gå så lidt som muligt ind i landsbyerne, og undgå byerne helt. Giljakerne behøver I derimod ikke at frygte; de rører jer ikke. Og luk nu ørene godt op, for nu vil jeg fortælle jer om den vej, I skal drage, når I kommer over på den anden side. Ser I, lige i nærheden af landevejen, som fører forbi Nikolajevsk, ligger der et hus, og i det bor der en mand, som nok vil hjælpe jer. Han hedder Stachej Mitritch og er forvalter hos den rige købmand Tarakhanov. I forrige tider drev han handel med giljakerne på øen Sakhalin, og da der så engang kom en kurre på tråden mellem ham og dem, ville de have slået ham ihjel, hvis vore ikke havde befriet ham. Det var netop dengang, jeg første gang løb fra øen. Vi hørte ham skrige, mens vi listede os frem gennem skoven, og kom akkurat tids nok til at hjælpe ham. Og han har aldrig glemt denne velgerning senere. 'Nu er det min pligt,' sagde han, 'lige til min dødsdag at komme de stakler til hjælp, der rømmer fra Sakhalin,' og det løfte har han også trolig holdt.

Kan I finde ham, vil I have megen gavn af det, for han vil hjælpe jer på enhver mulig måde.'

Nå, og derpå fortalte den gamle os, hvad vej vi skulle gå, gav os mange gode råd og sagde til slutningen:

'Ja, drenge, nu må I se at komme afsted, men først graver I mig nok en grav under denne fyr, for her er et godt sted. Lad så vinden flyve over fra Amur, og bølgerne bringe budskab om det. – Nå, men tag nu fat, kammerater, og lad det gå lidt villigt!'

Så gjorde vi, som han sagde.

Og ved siden af det sted, hvor den gamle sad under træet, grov vi ham en grav med vore knive, mens vi bad en bøn til Herren. Men Buran sagde ikke mere; han sad kun og rystede med hovedet, og tårerne randt ned ad hans kinder. Han døde, idet solen gik ned, og da det blev helt mørkt, havde vi allerede dækket hans grav og jævnet den med jorden.

Da vi kom midtvejs ud i strædet, stod månen op, og det blev nu lyst. Bag ved os højnede øen Sakhalin sig med sine bjerge, og oppe på klippen stod det høje træ, under hvilket Buran hvilede.

7

Så snart vi gik i land på Amursiden, traf vi nogle giljaker, der sagde: 'Saltanovs hoved … i vandet.' Det er fanden til mennesker, disse indfødte, for der kan ikke ske noget, uden at de straks får snuset det op. De stod nede ved vandet og fangede fisk og grinede, mens de fortalte det; det var tydeligt, at de selv var fornøjede over det. Men vi tænkte: 'Ja, I har let nok ved at grine, I sataner, men hvordan tror I, det går os? Blot på grund af dette ene hoved kommer vi måske af med alle vore.' Nå, så gav de os noget fisk, og vi spurgte dem ud om alle vejene og gik

derpå ad den, vi skulle. Vi listede os hen over jorden, som om den havde været gloende, fo'r sammen ved den mindste lyd, gik uden om alle huse og løb ind i skoven, så snart vi så en russer. Det var en slem tid.

Om dagen plejede vi for det meste at ligge i en eller anden mørk kløft for at hvile ud, men om natten gik vi over stok og sten. Så kom vi da endelig til Tarakhanovs hus. Det var ved daggry, husker jeg. Huset lå lige uden for en stor skov; rundt omkring var der et højt stakit, og porten var aflåset. Vi listede os forsigtig hen til den og bankede sagte på der blev tændt lys, og lidt efter hørte vi en stemme bag porten, der sagde: 'Hvad vil I, og hvad er I for mennesker?'

'Vi er landstrygere,' svarede jeg, 'og vi bringer hilsen og budskab til Stachej Mitritch fra Buran.'

Nu traf det sig imidlertid så, at Stachej Mitritch, som var første forvalter hos Tarakhanov, var fraværende på en rejse. Men han havde efterladt en stedfortræder, og denne havde befaling til, hvis der kom flygtninge fra Sakhalin, da at give enhver af dem fem rubler og dertil støvler, pels, linned og de fødemidler, de trængte til. 'Hvor mange de end er,' havde han sagt, 'skal de have alle. Saml arbejderne, og del pengene og klæderne ud, mens de ser på det, for at de kan bevidne, at det virkelig er sket.' – Se det var nu hans måde at tage kvittering på.

Men også her havde de allerede hørt om den historie med Saltanov, og da nu forvalteren nok kunne gætte sig til, hvem vi var, blev han helt forskrækket.

'Ak, kære venner,' sagde han, 'det er vel aldrig jer, der har gjort kål på Saltanov? Det slipper I næppe godt fra!'

'Nå ja, om det er os eller ej, er det vel aldrig værd at snakke om. Men kan I ikke give os lidt hjælp? Vi kommer jo med hilsen til Stachej Mitritch fra Buran.'

'Fra Buran? Se, se! – Er han da igen landet på øen?'

'Ja, det er han,' sagde jeg, 'og der slipper han aldrig mere fra. Det er hans afskedshilsen, vi bringer jer.'

'Nå, Vorherre være med ham! Han var en rigtig brav landstryger, og en hædersmand – men skæbnen var ham ugunstig. Stachej Mitritch mindes ham endnu og taler ofte om ham. Nu vil han nok have ham tegnet op i messeregistret, men ulykken er, at han ikke ved hans navn. – Sig mig, godtfolk, kender I ikke Burans rigtige navn?'

'Nej, det gør vi ikke; vi har altid kaldt ham Buran og ikke andet. Og han havde vist også selv glemt, hvad han hed, for sit navn har landstrygeren ingen brug for.'

'Ak ja, det er meget sandt! Ja, kammerater, det er rigtignok et sørgeligt liv, det I fører. Når præsten vil anbefale jer til Vorherre, ved han ikke engang, ved hvad navn han skal nævne jer. Og dog kan det godt være, at den gamle havde brødre og søstre hjemme i Rusland, og måske endog kødelige børn.'

'Det er muligt nok, for skønt landstrygeren aflægger sit navn, er han dog kristenfolks barn ligesom alle andre.'

'Ak herregud, I stakler, I har det ondt! Ja, det er et sørgeligt liv, I fører, det er vist!'

'Et hundeliv! Vi tigger os føden til, går i andre folks laser, og når vi dør, bliver vi ikke lagt i jorden. Kreperer vi inde i skoven, flænser de vilde dyr i vort kød, mens ravnene hakker øjnene ud på os. Og selv vore stakkels ben får ikke lov at ligge i ro; dem

slæber ulvene til alle sider. Ja, det er rigtignok et sørgeligt liv, det skal I have ret i!'

Så stod vi og hang med hovedet. Og skønt vi fortalte så bedrøveligt som muligt om os selv til forvalteren – for vi vidste jo, at jo mere bedrøveligt vi talte, desto mere ville vi få – indså vi jo nok selv, at det var sandt, hvad vi sagde, og at vi ville ende, akkurat som vi beskrev det. 'Se,' tænkte vi, 'om lidt, når vi er gået, begynder han at gabe, og så gør han korsets tegn og slumrer sødelig ind på sit bløde leje; han har det lunt og godt, får den føde, han trænger til, og behøver ikke at frygte for noget. Men vi må ud i den mørke skov, liste os frem i den kulsorte nat og ligesom troldtøjet gemme os for kristne mennesker fra hanegal.'

'Men hør nu, drenge,' sagde forvalteren, 'det er vist på tide, at jeg går ind igen. Enhver af jer får tyve kopeker af mig selv og desuden så meget, som min herre har bestemt før afrejsen, og når I har fået det, kan I gå med Gud. Jeg vil ikke vække alle arbejderne, men kun tre af de pålideligste, for at de kan bevidne, at I har modtaget, hvad der tilkommer jer. Men pas nu på, at I ikke styrter jer i ulykke! Først og fremmest skal jeg give jer det råd, at I ikke viser jer i Nikolajevsk. Jeg var der forleden og fik at vide, at politimesteren, der passer på som en smed, har befalet, at alle vejfarende uden hensyn til, om deres papirer er i orden eller ej, skal standses og tages i forhør. 'Ikke en krage,' siger han, 'skal have lov til at flyve forbi, ikke en hare skal slippe igennem, og disse krabater fra Sakhalin, dem negler jeg sikkert, når de kommer!' I kan prise jer lykkelige, hvis I undgår hans kløer.'

Så gav han os, hvad Stachej Mitritch havde bestemt, noget tørfisk oven i købet og tyve kopek til enhver fra sig selv. Og derpå gjorde han korsets tegn og lukkede døren i lås. Inde i huset slukkede de lysene og lagde sig til at sove, for der var langt endnu til morgen, men vi gik videre i slud og mørke, og vi følte os alle yderst bedrøvelige til mode den nat.

Ak ja, det liv, landstrygeren fører, er fuldt af nagende, ædende kummer. Natten er mørk, skoven vild og øde, regnen bløder ham til skindet, og blæsten tørrer ham, men i hele den vide verden er der ikke en krog, hvor han kan søge trøst eller ly. Det drager og drager ham mod hjemmet, og når han endelig der hen, gø'r alle hundene ad den lasede landstryger. Øvrighed er der allevegne, og den er ikke god at komme i lag med. Men har han strejfet nogen tid rundt i sin hjemstavn, putter de ham i hullet igen.

Ja, selv fængslet mindes man til sine tider som et paradis. Se således gik det også hin nat, for allerbedst som vi listede os frem i skoven, sagde Volodka:

'Nå brødre, hvad tror I, at vore nu tager sig for?'

'Hvilke vore?' spurgte jeg.

'Ih, jeg mener naturligvis dem på Sakhalinøen i kaserne 7! De sover vel alle nu og har glemt deres sorg, og vi går her og famler os frem i mørket. Jo, det var også noget at løbe sin vej for!'

Men så råbte jeg til ham: 'Hold mund med det kællingesludder! Du skulle hellere være blevet, hvor du var, når du tænker på den manér. Hold op med de klager, for de tager humøret fra os andre!'

Se det sagde jeg nu, men i virkeligheden tænkte jeg ligesom han. Vi var så udasede og trætte, at vi bogstavelig talt gik frem i

søvne, for landstrygeren er vant til at sove, mens han går. Og lige så såre jeg lukkede mine øjne, drømte jeg straks om kasernen. Månen skinnede på dens hvide mure, bag vinduernes jernstænger så jeg en lang række brikse, og på disse lå straffefangerne. Derpå drømte jeg, at jeg selv lå imellem dem og strakte mig – og da jeg så gjorde det, vågnede jeg i det samme. Men det værste var dog, når jeg drømte om min fader og min moder. Hverken fængslet, Sakhalin eller soldaterne var så i mine tanker, men jeg sad hjemme i mine forældres stue, og min moder redte mit hår og sang for mig imens. Henne på bordet stod lyset, og bag det sad min fader med briller på og læste i en gammel krønikebog.

Og når jeg så vågnede op af denne drøm, var det, som om én i samme nu stak mig med en kniv lige ind i hjertet. I stedet for mine forældres stue så jeg kun en mørk, snæver sti. Forrest gik Volodka, og bag efter alle vi andre i gåsegang. Blæsten rejste sig, grene og blade raslede, og så blev det atter stille. Men langt borte gennem træerne kunne man skimte havet, og oven over dette en smal lysstribe, altså havde vi snart morgen, og så skulle vi igen begrave os dybt inde i en eller anden mørk slugt. Men havet – det har De måske selv hørt – det tier aldrig. Og hele tiden, mens vi listede os frem, kunne vi høre dets stemme; den lød snart som en sang og snart som en dump stønnen. Ikke så underligt derfor, at det uafladelig sang i mine øren, mens jeg gik og sov, men det var ingen glade sange. Folk af vor slags bliver helt bedrøvede til mode, når vi hører havet, for vi er ikke vante til det, skal jeg sige Dem.

Vi nærmede os nu Nikolajevsk, men i stedet for at gå uden om byen i en stor bue, som vi burde have gjort, listede vi os lige

forbi den, for vi var efterhånden kede af altid at snige os gennem de mørke skove, og vore levnedsmidler var også ved at slippe op. Da vi så hen ad aften kom til en flod, fik vi øje på nogle mennesker, der stod og trak vod nede ved bredden, og da vi skulle se nærmere til, opdagede vi, at det var en frikommando Note 22). Vi betænkte os lidt, men gik så derhen.

'God dag, I gode mænd af den fri kommando!' sagde vi.

'God dag!' svarede de. 'Kommer I langvejs fra?'

Vi gav os så i snak med dem, og efter at deres ældste havde taget os lidt nærmere i øjesyn, trak han mig til side og sagde:

'Hør, I skulle da vel aldrig være kommet fra Sakhalin? Er det jer, der har gjort det af med Saltanov?'

Jeg stod og trykkede mig ved at sige ham hele sandheden, for skønt han hørte til vore, kunne man dog ikke ubetinget have tillid til ham i en sag som denne. I en sådan frikommando går det nemlig ikke ganske til som mellem fanger. Ville han for eksempel angive os for øvrigheden, kunne han jo godt gøre det i al hemmelighed uden at risikere noget; i fængslet derimod kan man ikke være angiver, uden at alle straks ved, hvem man skal holde sig til.

'I skal ikke være bange for mig,' sagde han så igen, da han mærkede, at jeg stod og betænkte mig. 'Det kunne aldrig falde mig ind at forråde en af vore, og jeg har heller ingen fordel af det. Er I ikke fra Sakhalin – ja, så er I ikke fra Sakhalin. Men I skal dog vide, at vi alle har hørt snakke om de fyre, der er rømt fra øen, og lige så snart at jeg så, at I var elleve, mente jeg straks, at det måtte være jer. Ak, børn, børn! – det er en slem historie, som alle taler om, og den politimester, vi nu har, er skrap og ivrig i tøjet. Se blot at komme videre, og gid I må have

held med jer! Trænger I til levnedsmidler, kan I få vort brød, og lidt fisk har vi også til jer. – Men har I noget at koge den i? Vil I ikke have en kedel?'

'Jo,' sagde jeg, 'har I en, kunne det ikke være så galt.'

'Tag den der henne, det er den største, vi har. Og når det bliver mørkt, skal vi sende jer et og andet fra byen. Vi må jo hjælpe vore brødre, så godt vi kan.'

Det lettede! Jeg tog min hue af og bukkede for den gode mand, og mine kammerater gjorde det samme. Glade var vi ved fisken og brødet, men endnu gladere var vi ved hans venlige ord. Hidindtil havde vi listet os frem og skjult os for alle mennesker, fordi vi vidste, at vi kunne vente os døden fra mennesket, og disse her havde oven i købet medlidenhed med os!

Nå, i vor glæde var vi lige ved selv at styrte os i ulykke.

Da frikommandoen var sejlet bort, kom der humør i os. Volodka gav sig endda til at danse, og straks glemte vi al vor frygt. Vi gik ned i en slugt, der åbner sig ud mod floden, Diechmans-slugten kalder de den, fordi en tysk skibsbygger ved navn Diechman bygger sine dampskibe der. Vi tændte ild, satte to kedler over og bryggede te i den ene og fiskesuppe i den anden. Det led allerede mod aften, mørket lagde sig hen over floden, og det begyndte at øse ned. Men hvad brød vi os om en smule regn, når vi sad her om den varme ild og drak te!

Passiaren gik rigtig lystigt, og vi følte os lige så trygge som i Kristi skød. Vi tænkte slet ikke på, at når vi kunne se lysene ovre i byen på den anden side af floden, så kunne de også se vore bål derovre fra. – Se, så sorgløse kan vi mennesker undertiden være: vi gik kun frem gennem dybe slugter og mørke skove og

gøs, så snart vi hørte den mindste larm, og så tændte vi vore bål lige overfor selve byen og sad roligt og snakkede sammen, som om der intet var på færde.

Til vor lykke levede der dengang i Nikolajevsk en gammel afskediget embedsmand. Han havde tidligere været fængselsinspektør i Olekminsk, hvor der er et stort tugthus med mange fanger i, og de har alle den gamle i kær erindring. Over hele Sibirien var gamle Samarov kendt, og da en af mine kammerater for nylig fortalte mig, at han var død for et par år siden, red jeg straks hen til præsten og gav ham en halv rubel, for at han skulle læse en sjælemesse over den afdøde. Det var den herligste mand, denne gamle fyr, Vorherre være med ham i Himmerig! Den eneste fejl, han havde, var, at han ikke kunne sige ti ord uden at bande og skælde ud. Det var rent forfærdeligt, hvor han kunne bande! Og så skreg han, stampede med fødderne i jorden og knyttede næverne, men der var alligevel ingen, som var bange for ham. De havde den største agtelse for ham til enhver tid, fordi han var en rigtig retfærdig mand. Aldrig fornærmede han nogen af fangerne, aldrig pressede han en skilling af deres surt fortjente sparepenge ud af dem, men til gengæld lønnede de også frivilligt hans store dyd. Nej, de glemte ham ikke, men det var også nødvendigt, for han sad med en stor familie. Jo, han havde rigtig gode indtægter af fangerne!

Nå, men på den tid havde Samarov taget sin afsked og levede nu i fred og ro i Nikolajevsk, hvor han havde sit eget lille hus. Og af gammel vane holdt han venskab med folkene i frikommandoen, der alle agtede og ærede ham, som om han kunne have været deres fader. Nu ville tilfældet, at han netop

den aften sad uden for sit hus og smøgede sig en lille pibe, og han opdagede da bålene ovre i Diechmans-slugten. 'Hvem mon der har tændt dem?' tænkte han, og da der i det samme gik to mand af frikommandoen forbi, kaldte han dem hen til sig.

'Hvor fisker jeres kammerater i dag?' spurgte han. 'De er da vel aldrig ovre i Diechmans-slugten?'

'Nej,' svarede de, 'der er de ikke. Men for resten må de vist allerede være vendt tilbage til byen igen.'

'Ja, det tænkte jeg jo nok. Men kan I ikke se bålene på den anden side af floden?'

'Jo, vel kan vi det.'

'Hvem mon der har tændt dem? Hvad mener I om det?'

'Ja, det har vi ingen mening om, Stepan Savelitch. Muligvis det er nogle forbirejsende.'

'Nå sådan – forbirejsende! Har I da ikke så meget omløb i hovedet, I slyngler, at I kan tænke på jeres brødre; jeg tænker jo dog på jer ved enhver lejlighed. Og har I da ikke hørt, hvad politimesteren bekendtgjorde i forgårs angående dem, der er rømmet fra Sakhalin? De er sandsynligvis ikke langt borte; det er vel nok dem, de fæhoveder, der har tændt bålene.'

'Det er meget muligt, Stepan Savelitch! Det skulle ikke forbavse os, om det er dem, der har gjort det.'

'Ja, så ser det galt ud for dem. Jeg tror, de er tossede, de skælme! Mon politimesteren skulle være her i byen? For hvis han ikke allerede er her, kan vi vente ham hvert øjeblik, og så vil han opdage bålene og straks sende soldaterne ud. Det gør mig ondt for de afskyelige krabater; nu kommer de måske alle af med hovedet blot for Saltanovs skyld. Hør kammerater, lad os få båden i vandet straks!'

Nå, vi sad om ilden og ventede med begærlighed på, at fiskesuppen skulle blive færdig, for vi havde længe ikke smagt varm spise. Natten var mørk, fra oceanet kom sorte skyer drivende, og en iskold regn piskede ned i kløften. Men det var vi glade ved, for i den mørke, sludfulde nat føler landstrygeren sig sikker og tryg som i sin moders skød, og jo sortere himlen er, desto lysere ser det ud i hans hjerte.

Men pludselig begyndte tataren at spidse øren, for lydhøre som katte er de, disse skævøjede fyre. Så lyttede jeg også, og da var det, som om jeg kunne høre sagte åreslag i vandet. Jeg listede mig hen til bredden. Jo, ganske rigtigt: inde under den høje brink kom en båd glidende i fuld fart; folkene trak på årerne, og ved roret sad der en mand med en blank kokarde på huen.

'Nå drenge,' sagde jeg, 'nu er det ude med os! Der har vi politimesteren!'

Alle sprang vi op, væltede kedlerne ud over ilden og gemte os inde i skoven. Men jeg bød ikke kammeraterne, at de skulle sprede sig, for jeg havde dog nok lyst til at se, hvad det videre ville blive til. Muligvis var de andre også kun så få, at vi bedst kunne klare os ved at blive hele flokken sammen. Så stod vi og puttede os bag træerne og ventede.

Båden lagde til bredden, og fem af folkene gik i land. En af dem grinede højt og sagde:

'Nåda, I fæhoveder, hvorfor er I stukket af? Hør nu op med den legen skjul! Jeg kender et ord, der nok skal få jer frem igen. Se mig til de kække fyre, de løber som harer alle sammen!'

Så sagde Darjin, som sad sammen med mig bag et lærketræ: 'Hør, Vasilij,' sagde han, 'det er løjerligt nok, men jeg synes, jeg

skulle kende den stemme.'

I det samme trådte han med kokarden et stykke frem foran de andre og råbte:

'Halløj, I der! I skal ikke være bange! Sig mig, kender I nogen af fangerne her i tugthuset?'

Vi stod alle og holdt åndedrættet tilbage og svarede ikke.

'Men hvad går der dog af jer, I sataner?' råbte han endnu højere. 'Lad os så få at vide, om I har bekendte her! I kender måske også mig, når vi skal se rigtigt til.'

'Ja, hvad enten vi kender dig eller ikke,' svarede jeg, 'var det vist bedst for begge parter, om vi aldrig fik hinanden at se. Levende overgiver vi os ikke!'

Og i det samme gav jeg drengene et tegn til, at de skulle holde sig parate. De andre var jo kun fem, altså havde vi overmagten. 'Det værste er kun,' tænkte jeg, 'hvis de begynder at skyde med deres revolvere, for så hører de det ovre i byen. Nå, skal vi gå ad Helvede til, så lad os gøre det alle på én gang!'

'Hør drenge,' sagde manden atter, 'er der ingen af jer, der kender Samarov?'

Darjin puffede til mig og hviskede: 'Jeg tror min sandten, at det er inspektøren fra Olekminsk!' – 'Sig mig engang,' sagde han højt, idet han stak hovedet ud fra træet, 'har De aldrig kendt Darjin, Deres Velbårenhed?'

'Om jeg har? – Jo, ham har jeg haft under min varetægt i en halv snes år. Hed han ikke Fjodor til fornavn?'

'Jo, det er mig, Deres Velbårenhed! – Ja, kom så kun frem, drenge, for ham her kan I stole på.'

Og så kom vi alle frem.

'Hvad, Deres Velbårenhed,' sagde Darjin grinende, 'De er da aldrig taget ud for at fange os? Det havde jeg mindst troet om Dem!'

'Å, I fæhoveder!' svarede han. 'Jeg ville jo vare jer ad, I ærkedumrianer! Sig mig, har I det også rigtig godt her oppe, siden I tænder bål lige over for byen?'

'Ja, vi var våde og frøs, Deres Velbårenhed!' sagde jeg. 'Det regnede så forbandet.'

'Nå, så det regnede! Og I vil kalde jer for landstrygere! I smelter da vel ikke som sukker, skulle jeg tro? Nej, tak I Gud for, at jeg tilfældigvis kom ud på min trappe for at ryge mig en pibe tobak. Havde politimesteren set jeres bål, skulle han nok have fundet et sted, hvor han kunne tørre jer. Ak, drenge, drenge! Meget snedige er I ikke, mærker jeg nok, skønt I narrede Saltanov, I kanaljer. Sluk gløderne hurtigst muligt, og gå længere ind med jer i slugten. Dér kan I tænde ti bål, om I lyster, I slubberter!'

Den gamle skældte os nederdrægtigt ud, men vi stod roligt og hørte på det og grinede kun af det. Så holdt han da endelig op at skrige og skråle og sagde:

'Nå, men jeg har nu både brød og te med til jer i båden. Lov så at tænke venligt på gamle Samarov. Og skulle det lykkes jer at komme heldigt herfra, og nogen af jer skulle nå til Tobolsk, beder jeg, om I vil plante et lys i hovedkirken til ære for min skytshelgen. Selv når jeg det ikke, for jeg ser jo nok, at jeg gamle knægt skal dø her i denne fremmede egn, hvor jeg blot har nedsat mig for at overtage et hus, som jeg har arvet efter min salig kone. Nå, men nu farvel! Og et godt råd skal jeg give jer

med på vejen: Spred jer hurtigst muligt til alle sider! – Hvor mange er I?'

'Vi er elleve,' svarede jeg.

'Ja, det er et farligt tal, I fæhoveder! Se jeg formoder nu, at rygtet om jeres bedrifter allerede er nået til Irkutsk, og alligevel lister I jer frem hele flokken samlet.'

Så krøb den gamle igen ned i båden og sejlede bort, men vi gik videre op i slugten, satte fisken på, delte levnedsmidlerne og sagde farvel til hinanden, da vi havde spist.

Jeg og Darjin drog videre sammen, Volodka gik med tjerkesserne, og de øvrige delte sig også tre og tre. Men fra den tid sås vi aldrig mere, og jeg ved ikke, hvem af dem, der er levende endnu, og hvem der er død. Om tataren har jeg hørt, at han senere skulle være grebet og forvist herhen. Men om det er sandt, ved jeg ikke.

Samme nat, inden dagen gryede, listede jeg og Darjin os sagte forbi Nikolajevsk. Inde i byen lå alle endnu og sov på deres grønne øre, og den eneste, som hilste på os, var en hund, der gøede, mens vi sneg os forbi et af de yderste huse. Da solen begyndte at stå op, havde vi allerede tilbagelagt et par mil gennem skov og krat, og vi krøb så på alle fire hen ad landevejen til. Men lige som vi skulle til at bryde ud af skoven, hørte vi lyden af bjælder, der nærmede sig. Vi lagde os bag en busk og holdt udkig, og et øjeblik efter kom en vogn med tre heste lige forbi næsen af os. Men inde i vognen sad politimesteren med kappen om ørene og sov.

Så gjorde Darjin og jeg begge korsets tegn og tænkte: Gud være lovet, at han ikke var i byen i går! – Sandsynligvis havde han været ude for at fange os."

8

Inde i jurtaen begyndte der at blive lige så varmt som i en bagerovn, og jeg lod derfor ilden i ovnen gå ud. Isen på vinduerne tog på at tø, og heraf kunne man slutte, at kulden udenfor måtte være blevet mindre, for er det rigtig koldt her oppe, tør vinduesisen ikke, hvor varmt det end er i jurtaen.

Jeg klatrede op på taget for at lukke skorstenen. Tågen var nu fuldstændig forsvundet, luften gennemsigtig og kulden mindre bidende end før. Mod nord, bag det mørke, skovklædte højdedrag, hævede sig nogle hvidlige skyer, der gled hastigt hen over himlen. Det var, som om der lød et sagte suk ud i den dybe, kolde nat, og lyse, gennemsigtige tågedampe, der kom som åndepust fra et gigantisk bryst, spredte sig sitrende hen over himlen fra horisont til horisont. – Det var nordlyset, der begyndte at spille.

Hensunken i vemodig beundring fulgte jeg tankefuldt de svage, skiftende nordlysfarver. Natten udfoldede sig i hele sin kolde og melankolske skønhed. Foroven blinkede stjernerne, forneden bredte sneen sig som et skinnende hvidt tæppe, i det fjerne lå de store mørke skove og bag disse de blånende bjerge. Og dette tavse i kulde indhyllede billede viftede et pust af sørgmodighed ind i min sjæl; som en skælvende akkord lød det sitrende i luften: "Ak mit tabte, fjerne hjem – dig ser jeg aldrig mere!"

Da jeg kom ind i hytten igen, sov Vasilij allerede. Jeg hørte hans rolige, regelmæssige åndedræt henne fra krogen bag ovnen. Jeg lagde mig også, men landstrygerens fortælling havde gjort så stærkt et indtryk på mig, at det varede længe endnu, inden jeg kunne falde i søvn. Hver gang jeg var ved at falde hen,

vendte Vasilij sig netop og begyndte at sukke og vånde sig. Hans stønnende røst, der lød som en dump, uartikuleret klage, bortjog min søvn, og et efter andet dukkede så billederne i hans odyssé op for mig. Undertiden, når det lykkedes mig at falde hen i en blund, forekom det mig, at jeg hørte træernes susen over mit hoved, og at jeg fra de høje klipper så ned på soldaternes hvide vagthytter, mens bjergørnen svingede sig op over mit hoved med frie mægtige vingeslag. Og stedse længere førte tankerne mig fra den snævre jurtas håbløse mørke. Jeg fornemmede vindens friske pust, i mine øren lød oceanets dumpe drøn, solen dalede ned under horisonten, blålige kolde skyer lagde sig hen over himlen, og min båd vuggedes stille på havets bølger.

Alt mit blod var kommet i oprør ved Vasilijs fortælling. Jeg tænkte på, hvilket indtryk denne landstrygerepopé måtte gøre, når den blev fortalt inden for fængslets fire vægge i tugthusets beklumrede fællessal. "Men hvorfor," spurgte jeg mig selv, "præger denne fortælling sig så dybt i min sjæl? – Ja, hvorfor?" Og jeg følte da, at det ikke var fangens skildring af, hvad han havde døjet og lidt, som greb mig med en så uimodståelig magt, men det pust af frihed, der viftede mig i møde fra havet, steppen og de mørke skove. Og når dette ukendte fjerne drog mig så stærkt, hvor ganske anderledes måtte det så ikke drage landstrygeren, der allerede havde drukket i fulde drag af frihedens berusende drik!

Vasilij sov nu trygt, men mine tanker lod mig ikke have ro og holdt mig vågen. Jeg glemte, hvad han der henne måske måtte have forbrudt mod samfundet, og så i ham kun det unge liv

fuldt af energi og kraft, der lidenskabeligt søgte ud efter friheden.

Men hvor finder man den? – Ja, hvor?

Mens jeg lå og tænkte over dette spørgsmål, som jeg måtte lade henstå uafgjort, sænkede der sig en række mørke drømmebilleder ned over mit hovedgærde. Jeg så solen gå ned, og hele jorden lå for mig indhyllet i en tæt, mørk sky. Kun i horisonten sås aftenrødens døende skær, og under de fjerne blånende bjerge lyste et svagt blus.

Hvad var det? Var det flammen af det arnested, som jeg for længst havde forladt, eller en lygtemand, der dansede over den grav, som ventede mig i mørket?

Først sent faldt jeg i søvn.

9

Da jeg vågnede, var det langt op på formiddagen, og solens stråler, der banede sig vej gennem de frosne ruder, spillede på jurtaens gulv. Vasilijs leje var tomt, og han selv var ingen steder at se i hytten.

Da jeg havde forretninger i landsbyen, spændte jeg for, og et øjeblik efter susede jeg ned ad gaden i min lille enspænderslæde. Det var klart vejr og forholdsvis varmt, vist nok kun en halv snes graders kulde; alt i verden er nemlig relativt, og det, som man andre steder ville have anset for den værste vinterkulde, opfattede vi her som det første pust af et kommende forår. Røgskyerne, der stod ud af alle landsbyens skorstene, hævede sig ikke lodret op i vejret, som de plejer at gøre, når kulden er rigtig streng, men tog flugten mod vest, drevet af vinden, der førte varme med sig fra oceanet.

Omtrent halvdelen af landsbyens beboere bestod af forviste tatarer, og da det var en muhamedansk festdag, havde gaden i dag et ualmindelig livligt ydre. Hvert øjeblik knirkede portene, og ud af gårdene kom drukne ryttere, der sad og dinglede på hesten, eller plumpe slæder med usikre kuske. Her oppe under denne breddegrad tager Muhameds tilbedere det ikke synderligt nøje med at overholde Koranens forskrifter, og derfor beskrev såvel ryttere som fodgængere de løjerligste zigzag'er hen ad gaden. Undertiden gjorde en sky hest et så pludseligt spring ud til siden, at slæden væltede, og dyret jog så afsted og indhyllede kusken, som det slæbte efter sig, i en stor, hvid snesky. At man ikke kan holde sin hest og bliver smidt ud af sin slæde, det kan i rusen ske for enhver, men under sådanne omstændigheder at slippe tømmerne ud af sin hånd, ville en god tatar anse for den største skam, der kunne hændes ham.

Pludselig kom der endnu mere liv og travlhed i den lange gade. Ryttere og fodgængere veg ud til siden, og de pyntede, brogetklædte tatarkvinder fik travlt med at jage børnene ind i gårdene. Ud af hytterne strømmede de nysgerrige beboere, og alles ansigter vendte sig mod én og samme side.

I den modsatte ende af gaden viste der sig en fem-seks ryttere, halvt indhyllede i en snesky. Forrest kunne jeg skelne Vasilijs grå hoppe, og for hvert sekund, der gik, blev afstanden mellem ham og hestene bagved større. Et øjeblik efter susede alle rytterne forbi mig som en stormvind. Tatarerne, der skreg som besatte, galoperede afsted med gnistrende øjne, slog ud med arme og ben og lagde overkroppen så langt tilbage, at de lå næsten helt hen ad ryggen på hesten. Vasilij red derimod på russisk vis og bøjede sig engang imellem ud over hestens hals,

fløjtende skarpt og kort for at opmuntre dyret. Hans lille grå hoppe, der kløvede luften som en pil, havde bugen næsten helt nede ved jorden.

Gadens sympati var, som altid ved den slags lejligheder, på sejrherrens side.

"Se til den kække fyr!" råbte tilskuerne i deres henrykkelse, og de gamle tatariske hestetyve, der var lidenskabelige yndere af et raskt vædderidt, hoppede omkring i bøjede knæ og slog sig selv på lårene i takt til hestenes hovslag.

Omtrent midt i gaden indhentede Vasilij mig, da han vendte tilbage på sin skummende hest. Hans beskæmmede rivaler kom luskende et langt stykke bag efter.

Hans ansigt var blegt, men hans øjne lyste. Jeg så straks, at han havde drukket sig en tår over tørsten.

"Jeg har været til gilde!" råbte han til mig, idet han bøjede sig forover og svingede med huen.

"Ja, hvad kommer det mig ved!" svarede jeg kort.

"Nå, nå, det skal De ikke ærgre Dem over. Jeg kan nok være med til et lystigt lag, men min forstand drikker jeg aldrig bort. Og mens jeg husker det: De er nok så god at gemme min sadelpose for mig, til jeg engang kommer og henter den. Men én ting vil jeg bede Dem om – ikke at udlevere den til nogen anden. Hører De?"

"Ja vel hører jeg det," svarede jeg koldt. "Men én ting må du også love mig: kom ikke drukken ind til mig!"

"Nej, det kan De stole på," svarede han og slog med enden af tøjlen på hestens hals. Den satte sig prustende og stejlende i bevægelse, men da den var kommet en halv snes skridt frem,

standsede Vasilij den pludselig, og da jeg nåede op på siden af ham, bøjede han sig atter ned imod mig.

"Det er en stolt hest, hvad?" sagde han fornøjet. "Den er guld værd! Nu kan jeg få for den af tatarerne, hvad jeg vil; de giver alt væk for en god hest."

"Hvorfor vil du sælge den? – Så kan du jo ikke arbejde i marken mere."

"Ja, det kan også være det samme," svarede han, idet han igen klaskede løs på hesten med tøjlerne og samtidig holdt den tilbage. "Jeg skal sige Dem, jeg har truffet en kammerat her, der vil prøve lykken sammen med mig, og ham drager jeg nu ud med og forlader alt. – Har De lyst til at se ham, så er han her lige i nærheden. Halløj, Achmet!" råbte han, idet han vendte sig om. "Kom engang her hen!"

Jeg hørte hestetrampen bag ved mig, og lidt efter kom der en tatar ridende hen på siden af min slæde. Han tog sin hue af, bøjede sig forover og grinede fornøjet. Jeg kastede et nysgerrigt blik på ham.

I Achmets galgenfysiognomi trak der et bredt smil op, og hans små øjne lyste fornøjet, mens de så hen på Vasilij med en slyngelagtig familiaritet. "Vi to forstår hinanden," sagde dette blik. "Vel er jeg en slubbert, men en behændig slubbert, som du ikke er narret med." Og da Vasilij så på dette bredkæbede fjæs med de skælmske rynker omkring øjnene og de store, udstående øren, der ragede frem som et par løjerlige hanke, smilede han også uvilkårligt. Så snart Achmet opdagede dette smil, nikkede han fornøjet som tegn på, at der herskede gensidig enighed og forståelse.

"Han og jeg er gamle kammerater!" sagde han, idet han gjorde en lille bevægelse med hovedet hen mod Vasilij. "Vi har strejfet Sibirien rundt sammen."

"Og hvor bor du nu?" spurgte jeg. – "Jeg mindes ikke, at jeg før har set dig i landsbyen."

"Nej, jeg er her også kun på besøg; i morgen drager jeg videre. Vi skal ned til guldlejerne ved Lena med brændevin [Note 23)]."

Jeg så på Vasilij. Han sænkede hovedet og samlede tøjlerne, men lidt efter løftede han det atter og sendte mig et udfordrende, lynende blik. Hans læber var fast sammenpressede, men den nederste skælvede kendeligt.

"Ja, jeg går med ham ind i skovene," sagde han kort. "Hvorfor kigger du sådan på mig? Jeg er landstryger – det ved du jo nok!"

Inden han endnu havde fuldendt sætningen, satte han afsted i susende galop og fjernede sig hastigt ned ad gaden i en sky af snestøv.

Et år efter vendte Achmet atter tilbage til landsbyen, men Vasilij så jeg aldrig mere.

Note 13: **Jurta:** I Østsibirien, en hytte af bjælker, græstørv og ler. *Overs.anm.*

Note 14: **Jakuterne:** Et tatarisk folk (ca. 200.000 mennesker) i Østsibirien, hvis fornemste rigdom består i hornkvæg og heste. Jakuterne lever om sommeren i telte, om vinteren i hytter (jurtaer). *Overs.anm.*

Note 15: **Russisk landstryger:** Med dette ord betegnes her og senere en fra et af de sibiriske tugthuse bortrømt fange, der strejfer rundt for at undgå øvrighedens efterstræbelser. *Overs.anm.*

Note 16: **Ulykkelig:** kalder den russiske almue enhver, der er forvist til Sibirien. *Overs.anm.*

Note 17: **Fjerdingvej:** En kvart dansk mil eller små 2 km. *Red.anm.*

Note 18: **Sakhalin:** En skovrig og klippefuld ø, der tjener som forvisningssted for farlige russiske forbrydere. Den ligger i det Okhotske Hav øst for Amurlandet, fra hvilket den skilles ved Tatarstrædet. Mod syd skilles den ved La Pérouse-strædet fra den japanske ø Jesso *(Nu Hokkaido. Red.anm.)*. *Overs.anm.*

Note 19: **Starosta:** En af fangerne, der har et slags opsyn med de andre. *Overs.anm.*

Note 20: **Port Duje (Due):** Ligger på vestsiden af Sakhalin. Tatarstrædet er her omtrent 40 mile bredt. *Overs.anm.*

Note 21: **Alen:** En alen = to fod eller ca. 66 cm. *Red.anm.*

Note 22: **Frikommando:** Tugthusfanger i Sibirien, der har udstået deres straffetid i fængslet, men endnu i nogle år er underkastet politiets tilsyn. De danner korporationer, der arbejder i fællesskab. *Overs.anm.*

Note 23: **Vi skal ned til guldlejerne ved Lena med brændevin:** Skønt det er strengt forbudt at føre brændevin til de sibiriske guldlejer, sker denne handel dog i smug, og brændevinen betales da i dyre domme med guld. Det er en farlig handel, for de smuglere, der gribes, straffes med tugthuset, og mange af dem omkommer ynkeligt i den mørke skov af sult eller falder for kosakkernes kugler. *Overs.anm.*

På Volga

1

Dmitrij Parfentjevitch gik frem og tilbage på Volgadamperens øverste dæk og indåndede den friske luft i dybe drag. Det led mod aften, solen sank allerede længere og længere ned mod de skovklædte bjerge. Der hvilede en højtidelig stilhed over den rolige flod. Langt borte i det fjerne lød et signal fra en anden dampbåd. Som en døsig købmandsfrue lå en tungt lastet bark med sit brede skrog mageligt udstrakt på vandet, tilsyneladende fuldstændig ubevægelig. På prammene flammede små bål; det var besætningerne, som kogte deres aftensmad. To mindre både lå på tværs af floden, fastgjorte til hinanden, og gled sagte vuggende over det spejlblanke vand; nede i det blå dyb skælvede og slingrede deres spejlbillede. Idet kølvandsstriberne fra damperen rullede ud til begge sider i en stor omkreds, stødte de på billedet i dybet, brast det pludselig. Det så ud som om spejlet var blevet slået itu og stumperne gyngede længe glitrende omkring ...

"Er det ikke kønt, Grunja?" sagde Dmitri Parfentjevitch og satte sig ned ved siden af sin datter.

"Jo," svarede hun kort. Den unge pige var klædt i sort. Hendes tørklæde var trukket ned over panden og skyggede for det blege, ungdommelige ansigt. Hendes store øjne havde et sværmerisk, tankefuldt udtryk.

"Tilfredshed og ro er de ting, som vi fremfor alt bør søge at opnå," sagde Dmitri Parfentjevitch, han holdt meget af at

prædike moral.

Hans eget liv nærmede sig sin slutning, og derfor var den døende dags stilhed noget af det smukkeste, han kendte til. Kun stilhed og bøn efter alle disse synder – al livets forfængelighed og stræben ... måtte Gud bevare ham fra at fatte nye begær – fra nye fristelser.

"Nå, Grunja?" Dmitri Parfentjevitch så på sin datter, som om han ville udforske hendes tanker.

"Ja," svarede den unge pige. Men hendes blik forvildede sig med et sværmerisk udtryk langt bort i det fjerne, hvor floden glimtede som guld og bjergene blidt og stille indhylledes i blå tåger – det så ud, som om hun søgte et eller andet derude.

En fredfyldt stemning havde lagt sig over passagererne på dækket. Hist og her hørtes en lavmælt samtale; nogle grupper havde slået sig ned omkring de små borde for at drikke te; længst ude agter sad en gruppe tatarer. De kom fra Astrakhan og var nu på vej mod deres hjem. Det var en gammel, gråhåret mand med sine tre sønner. Den fjerde, som havde været alles yndling, hvad han begravet i den fremmede by. Alting der havde været så ny og usædvanligt for Achmetsjan, men så sygnede han hen uden at man vidste hvorfor, og efter nogle uger var han død. "Allahs vilje ske," kunne man læse på den gamles sorgfulde ansigt, men han havde endnu til gode at skulle fortælle moderen om den elskede søns død.

2

Rundt om dem på dækket havde en mængde passagerer slået sig ned på bænke ved bordene, på kister og kasser og bylte. Blandt disse befandt sig nogle pramdragere, en tyk, venlig

borgerfrue, en ældre mand, som lod til at tilhøre den bedre middelklasse. En opvarter fra tredje klasse betjente netop i dette øjeblik den midterste gruppe; han var meget ung, næsten kun et barn, og var iklædt en laset og plettet kjole, ved hvis venstre opslag hang en lille metalplade med indskrift "Nr. 2". Over skulderen hang en serviet, som på skift måtte gøre tjeneste både ved aftørringen af glas og de plettede borde. Han bar på en bakke med glas og gik med strakte albuer og blikket sænket mod dækket. Da han havde sat bakken fra sig, tørret bordet af og rystet servietten, gik han hen til nogle bekendte fra hans hjemegn, satte sig på den yderste ende af bænken og optog den samtale, som netop var blevet afbrudt.

"A propos det kan jeg fortælle jer noget," sagde han selvsikkert. "Jeg gør korsets tegn med hele hånden og ikke med fingrene, det er lige så godt. Sådan her: I Faderens, Sønnens og den Helligånds navn, amen. Og det har fuldstændig den samme virkning. Tror I ikke også?"

Han så rundt på sine tilhørere med et udtryk som om han netop havde givet dem en svær gåde at løse.

"Med hele hånden, siger du?" spurgte en af mændene forundret.

"Ja, med hele hånden."

Tilhørerne rystede på hovederne og viste tydelige tegn på vantro og misbilligelse. Den ældre herre vendte sig mod drengen med en streng mine:

"Nej du, lad du hellere være med det! Det er at spotte både Gud og Himlen."

"Hvordan det?"

"Jo, for det er syndigt at korse sig med hele hånden. Det kan aldrig være rigtigt. Der kan aldrig komme nogen velsignelse af det."

"Men det gør der!"

Drengen så på sine tilhørere med glædestrålende blik og skulle netop til at give dem løsningen på gåden, da en eller anden ved et af de andre borde slog utålmodigt på glasset med sin ske.

Han sprang op som en fjeder og var i løbet af et øjeblik i den anden ende af dækket, tog tekanden, ilede nedenunder med den, var straks tilbage, ordnede og tørrede af, fo'r igen ned og hentede det, der var bestilt, snoede sig frem mellem bordene, og alt imens fortsatte samtalen mellem de forundrede passagerer.

"Jeg tror ikke, han er rigtig klog," sagde den gamle herre.

"Åh, han ved bare ikke bedre," faldt en olding ind i en medlidende tone.

"Knægten lyver jo kun, andet er der ikke i den sag!"

"Men hvordan skulle det vel være muligt at korse sig med hele hånden ... Nej, der kan da aldrig være nogen velsignelse ved det ..."

Og til sidst lod det til, at det var den almindelige mening.

"Det er forkert!" hørte man pludselig nogle stemmer råbe. "Det er ligefrem uforskammet!"

"Hvordan har han dog kunnet komme på den tanke?"

"Hvem har givet ham lov til sådan noget ...?"

"Jo, nu skal I høre," sagde drengen, som netop kom tilbage op gennem lugen. "Så vil I måske komme til at indse, at der ikke er noget uforskammet ved det ... På den tøjfabrik, hvor jeg engang

arbejdede, var der en dreng. Så skete det en dag, at maskinen rev alle fem fingre af hånden på den dreng: pludselig var de væk allesammen! Han havde ikke en eneste finger tilbage! Og det var tilmed på den højre hånd ... Og tænk jer nu om: hvad skulle nu denne dreng gøre, når han ingen fingre havde tilbage på den højre hånd ...?"

Tilhørerne så eftertænksomme ud.

"Hvor vil du hen med den historie?"

"Det er jo virkelig en gåde ... Men hør, venner, kunne han ikke ... hvad hvis nu den dreng gjorde korsets tegn med den venstre hånd?"

"Å, sludder!" sagde den gamle herre og slog ud med hånden, "hvordan skulle man kunne gøre det med venstre hånd ... det kan aldrig gå an ..."

"Hvorfor skjuler du dine fingre på den højre hånd på den måde? – Jamen, hør, du har jo ingen fingre!"

"Nej, og der har I så forklaringen," triumferede drengen.

Alle tilhørerne gav deres bifald til kende. De passagerer, som sad nærmest, havde hele tiden lyttet med stor interesse, og de, som sad længere væk, rejste sig nu op og nærmede sig de samtalende. Selv en ung købmand, som sad og drak te med en tyk mand, ivrigt indviklet i en politisk diskussion, nedlod sig til at værdige spørgsmålet sin nådige opmærksomhed. Han slog med teskeen mod sit glas og vinkede drengen til sig.

"Hov, opvarter! Hvor meget skylder vi? ... Hør, hvad var du sagde, har du ingen fingre på din højre hånd?"

"Den slags holder man dog helst for sig selv. Det angår jo ingen andre."

"Nej, rigtigt, men det er dog virkelig overraskende at kunne være så dygtig ... ikke sandt?" sagde købmanden, idet han vendte sig mod den tykke herre.

Den tykke herre, som netop var i færd med at tage sig et nyt stykke smørrebrød, gav et utydeligt svar.

Tatarerne deltog ikke i den almindelige samtale. De forholdt sig tavse og ytrede kun af og til nogle få ord i deres modersmål.

3

Dmitrij Parfentjevitch spidsede øren som en stridshest, når trompeterne gjalder. Grunja vedblev at stirre ud mod bjergene i det fjerne – men at hendes tanker ikke var dér, var det ikke svært at se. Uden at dreje hovedet lyttede hun opmærksomt på de omkringsiddendes samtale.

Dmitrij Parfentjevitch stod og skævede til hende. Før i tiden ville hun have vendt sig til ham og spurgt fortroligt spurgt: "Og hvad mener du så om dette, lille fader?" Men nu for tiden var det, som om hun ikke brød sig det mindste om sin faders mening. Han ventede forgæves, hun spurgte ikke om noget; hendes store øjne hvilede med tydelig medlidenhed på disse uvidende mennesker, som var kommet i et sådant vildrede angående den rette måde at udføre en enkel troshandling.

Han rejste sig op og gik hen til de samtalende. Den lange, magre skikkelse, som gav indtryk af noget strengt og korrekt og som var iklædt en noget gammeldags dragt, tiltrak sig straks almindelig opmærksomhed.

"Er De i tvivl om noget?" spurgte Dmitrij Parfentjevitch.

"Javel, hr. købmand. Ser De, denne unge mand her påstår, at man kan gøre slå kors for sig med hele hånden."

"Det hørte jeg nok, De behøver ikke at fortælle mig det, tosse!"

"Ak ja, vi er alle uvidende mennesker," mumlede et par stykker forsagt.

"Ja, det er sandt nok, meget uvidende. Men hvis De drog Dem Skriftens ord til nytte og hørte på gode læreres ord og tolkninger, ville sagen ikke volde Dem noget bryderi."

Tilhørerskaren øgedes. Den ranke gamle mand med det strenge udtryk og den rolige, majestætiske fremtoning havde nu vakt alles interesse. Dmitrij Parfentjevitch følte sig ikke det mindste forlegen over at være genstand for den almindelige opmærksomhed; det var noget ganske sædvanligt for ham. Der var kun en eneste i hele denne skare af tilhørere, han brød sig om – og det var hans Grunja, den ulydige. Han elskede sin datter på sin egen måde, og hans hårde hjerte var ved at briste, når han så hendes evige tvivl, hendes evige sørgmodighed. Han ønskede så inderligt for hende, at hun skulle finde den samme lykkelige fred, som rådede i hans eget hjerte. Hendes ulydighed og modstand mod hans påvirkning opvækkede i hans sjæl en storm af undertrykt vrede, som kæmpede med – og som regel blev overvundet af kærligheden.

Grunja sad alene på sin plads, ubevægelig og spændt opmærksom.

"Mine tilhørere!" hørte hun faderens stemme, skarp og overbevisende. "Se, hvorledes det korsets tegn skal udføres, hvorved vi kan vinde vore frelse."

Han rakte to fingre i vejret og holdt dem op over tilhørernes hoveder.

Der lød en mumlen blandt mængden: "Han er en frafalden." Et par købmænd – åbenbart nogen af den slags mennesker, som finder særskilt fornøjelse i religiøse stridigheder – trængte sig frem og lyttede opmærksomt til den talende.

"Jeg er ingen frafalden," vedblev Dmitrij Parfentjevitch, "men en bekender af den sande lære. De hellige fædre og patriarkerne troede også på denne måde at gøre korstegn. Også den hellige Feodorit lærte os, at det var den rette måde."

Han hævede hånden endnu højere.

"Tommelfingeren skal holdes sammen med ringfingeren og lillefingeren. Dette er i overensstemmelse med den hellige Troits forskrift, og disse tre fingre betegner treenigheden. De to opløftede fingre betegner de to naturer: den guddommelige og den menneskelige. Den hellige Feodorit siger, at man skal bøje den lange finger en smule, for at vise, at menneskeligheden bøjer sig for det guddommelige."

"Men hør lige, min herre!" brød en af dem ind, der nylig havde trængt sig frem. "Den hellige Kirill siger jo noget helt andet."

"Den hellige Kirill siger fuldstændig det samme, kun med den forskel, at han foreskriver, at begge fingre skal holdes strakte."

"Ja, og der har vi jo straks en forskel."

"Men ærværdige herre, kom nu til hovedsagen. Hvordan mener De, at denne dreng skal gøre, som ingen fingre har?"

"Ja ... det var jo hovedsagen."

"Jeg tænker således: han er fuldstændig uskyldig i, at han har fået fingrene revet af hånden. Det er Gud, som har tilladt det. Ske Hans vilje! Men mennesket kan ikke leve og ikke bede uden

at kunne gøre korsets tegn. Så ville vi jo ikke være bedre end tatarerne. Følgelig er det klart, at han må gøre korsets tegn med den højre hånd ..."

"Nå ...?"

"Og fingrene," sluttede Dmitrij Parfentjevitch med et dybt suk, "fingrene må han i tankerne holde således, som de hellige fædre og patriarkerne foreskriver ..."

Der gik et suk af lettelse og glæde gennem forsamlingen.

"Tak, hr. købmand – tak!"

"I tankerne! Ja, det er jo fuldkommen rigtigt."

"Ja, selvfølgelig! Han behøver jo kun at gøre det i tankerne."

"Ja, det har sikkert den samme virkning ..."

Dmitrij Parfentjevitch så hen mod sin datter. Hvad brød han sig om alt dette bifald og alle lovordene fra disse fremmede, uvidende mennesker? Men hun, hans datter, sad stadig med blikket rettet mod de blå, fjerne tåger, og hendes ansigt havde nu antaget et præg af ligegyldighed. Hvorfor skulle hendes fader nu igen tale om noget, hun havde hørt så mange gange før, og som ikke mere gjorde noget indtryk på hendes trætte, urolige sjæl ...

Oldingen, som før havde ment, at den unge mand blot ikke vidste bedre, rynkede nu brynene og sagde i et truende tonefald:

"Men den, som – selv i tankerne – holder de tre første fingre sammen, når han gør korsets tegn, han handler uret. Han går sin fordømmelse i møde og er evigt fortabt ... Forbandet i dette liv og udelukket fra det kommende ..."

Da disse hårde, vrede ord pludselig blev slynget ud mod tilhørerne, som netop havde følt sig så rolige og tilfredsstillede,

forandrede deres sindsstemning sig omgående. De blev misfornøjede, urolige og begyndte at råbe mod hinanden. Nogle købmænd med mørke øjne og sort hår, som hidtil ikke havde ytret et eneste ord, slog knytnæverne i bordet og begyndte med henrykt glimtende blikke at deltage i den heftige ordveksling, som nu opstod.

Dmitrij Parfentjevitch stod rolig og ubevægelig midt iblandt de stridende. Men hver gang hans skarpe, gennemtrængende blik faldt på en af disse utro, flammede det af vrede og had ...

Under maskinens taktfaste dunken splittede damperen det blå vandspejl og førte de stridende mennesker stadig længere og længere væk, mens ekkoet af deres stemmer stadig genlød fra de bjergklædte bredder ... En mørk klippe, som havde skjult udsigten ved en drejning af floden, gled nu til siden, og der åbnede sig atter en uendelig vidde. Solen stod som en ildrød kugle over vandfladen, og østerude steg aftenens skygger lette og luftige op over engene, ilede efter dampbåden og lagde sig stadig tættere over Volga.

4

Pludselig rejste tatarerne sig og gik med hurtige skridt hen til rælingen. Der tog de deres kapper af og bredte dem ud på dækket, tog så skoene af og stillede sig andægtige på kapperne. Aftenrødmen bredte sit skær på deres strenge ansigtstræk, og deres statelige skikkelser aftegnede sig skarpt mod den klare, kølige aftenhimmel.

"De beder ..." hviskede man, og nogle af de stridende rejste sig og gik hen mod rælingen. Andre fulgte efter, og den højlydte samtale holdt lidt efter lidt op.

Tatarerne stod med lukkede øjne og hævede øjenbryn; antagelig var deres tanker rettede mod de højder, hvor de sidste stråler af dagslyset netop slukkedes. I begyndelsen holdt de hænderne sammen over brystet, men lagde dem så ned på knæene og bøjede hovederne stadig dybere og dybere ned. Pludselig rettede de sig igen op og strakte hænderne opad mod lyset.

Fra deres læber hørtes en mumlende bøn, som ingen af de omkringstående kendte eller forstod.

"Selv disse mennesker ..." sagde en af mændene tøvende, men tav så uden at udtale sine tanker yderligere.

"Har deres ceremonier ..." fortsatte en anden.

"Ja, de beder også ..."

Alle tatarerne kastede sig nu ned med panden mod dækket og rejste sig så hurtigt op. De tre ynglinge tog igen deres kapper og sko på og gik tilbage til den plads, hvor de før havde siddet. Den gamle blev alene tilbage.

Han satte sig med benene korslagte under sig, hans læber bevægede sig og det smukke ansigt med det grå skæg fik et sælsomt rørende udtryk – en blanding af dyb smerte og ydmyg hengivelse i den Højestes vilje. Hans fingre bevægede sig ivrigt langs en rosenkrans.

"Se dog, en rosenkrans ..." lød det fra tilskuerskaren.

"Hvilken from gammel mand!"

"Han har en søn, som ... En af hans sønner døde i Astrakhan," fortalte en købmand, som havde gjort rejsen dertil sammen med de tatarerne.

"Ak ja ..." sukkede nogen. "Ethvert menneske vil jo blive salig, selv en tatar. Der er ingen, som vil være fordømte, hvordan han

så ellers er indrettet ..."

Det var svært at afgøre, hvem det var, som talte. Alle disse mennesker udgjorde et stort virvar, kun den enlige, bedende gamle mands skikkelse stod tydelig og klar mod vandfladen. Hans legeme rokkede langsomt frem og tilbage.

"Fader!" hørte man pludselig en sagte stemme. Det var Grunja, som kaldte. Dmitrij Parfentjevitch gik hen til sin datter.

"Altså fader!"

"Hvad er der, min datter?"

Den unge pige tav et øjeblik, mens hun stadig betragtede den bedende gamle. Efter nogen tid lød hendes ungdommelige, spæde stemme klart og tydeligt gennem aftenens stilhed:

"Hvad ... hvad skal man tro? Vil denne bøn blive hørt?"

Grunja talte ganske lavmælt, men alle hørte hende; det var, som om den sagte brise, som netop i dette øjeblik gik hen over dækket, i alles sjæle vakte et ekko af den blege piges spørgsmål: "Bliver denne bøn hørt?"

Alle var tavse ... blikkene hævedes uvilkårligt opad, som om de ville forsøge at opfange skyggen af bønnen mod den blå aftenhimmel, som den usynlig svævede derop, vidunderlig og ufattelig, men dog så rig på levende følelse ...

"Hvorfor skulle den ikke blive hørt?" sagde en mildt anlagt bonde en smule forlegen. "De beder jo ikke til nogen anden end os. Vi har jo alle den samme Gud."

"Javist, lille fa'er. Se blot, hvor de kigger op mod himlen!"

"Hvem kan vide det ...?" lød det rundt om i den eftertænksomme menneskehob.

"Uransagelige er Herrens veje!"

En kæde gnislede mod metal forude, og en lanterne svævede op i mastetoppen som en gylden stjerne. Nede fra mørket hørtes vandets brusen; den fjerne lyd af en fløjte fra en næppe synlig damper dirrede ud over den slumrende flod. På himlen tændtes den ene strålende stjerne efter den anden, og lydløst indsvøbte nattetågerne Volgafloden og bjergene og engene rundt om.

Det forekom Grunja, som om jorden var ét eneste, bedrøvet spørgsmål til himlen – men himlen tav, ubevæget og hemmelighedsfuld – – –

Dmitrij Parfentjevitch tav også – måske havde selv han, den strenge skriftlærde, et øjeblik den samme tanke som Grunja – men kun et øjeblik. Men så kom han i tanker om, at det var hån mod hans egen tro, hvis han tænkte godt om en anden – og det sælsomme trylleri, som havde grebet alle på dækket, forsvandt, og hans ord lød hårde og strenge:

"Gå ned nu, Grunja ... Gå ned! Her har du ikke noget at gøre. Disse mennesker har ingen Gud, de sætter sig op imod ham og er kun til forargelse ..."

Grunja rejste sig uden at sige ham imod.

Skygger

1

En måned og to dage var forløbet efter at dødsdommen ved atheniensernes højlydt råb var blevet forkyndt over filosoffen Sokrates, fordi han ville tilintetgøre troen på guderne. Sokrates' virksomhed havde haft samme virkning på athenienserne som en bremses stik på hesten, som forhindrer hesten i at falde i søvn og opildner den til hurtigt og ivrigt at ile fremad. Filosoffen sagde til det atheniensiske folk: "Jeg er en bremse, som sårer din samvittighed med smertefulde stik, på det at du ikke skal falde i søvn. Sov ikke, sov ikke, I athenske folk! Våg og gå fremad!"

Men under et anfald af heftig vrede ville det atheniensiske folk befri sig for deres bremse. "Det er muligt, at både Meletus og Anytus tager fejl," sagde borgerne, mens de vandrede omkring på det store torv, efter at dommen var blevet udtalt. "Men hvor skulle det ende? Han vækker tvivl, forkaster trossætninger, som har eksisteret i umindelige tider, taler om nye dyder, man skal stræbe efter. Han er fræk nok til at ville bemestre guderne selv og forkynder nye guddomme, som vi ikke kender noget til ... Nej, det sikreste for os er at vende tilbage til vores gamle guder ... De er visselig ikke altid retfærdige, bliver af og til vrede uden grund, og somme tider bliver de grebet af et uhelligt begær efter vi dødeliges hustruer – men har vore forfædre da ikke levet fredeligt og lykkeligt i deres tro på dem, har de ikke med deres bistand udført sande

heltegerninger? Nu skal Olympens guder fordunkles og gamle dyder så miste deres værd. Skulle det få lov at fortsætte, eller burde man ikke med et eneste slag tilintetgøre den slags gudløse visdom?"

Således talte borgerne i Athen, mens de strejfede rundt på torvet i aftendisen. De besluttede at slå den urostiftende bremse ihjel i håb om, at de gamle guder så igen skulle stråle i deres gamle glans ... Men mindet om den mærkværdige filosof med det milde blik lod dem ikke i ro; de tænkte på, hvordan han modigt havde delt farer og besværligheder med dem, hvordan han ene af alle havde vovet at hæve sin stemme imod tyrannerne, som havde dræbt dem i tusindvis. "Er den gode hyrde ikke den, som passer på sine får og ønsker, at de skal formere sig?" havde han spurgt. "Eller skulle de måske være den gode hyrdes pligt at søge at formindske fårenes antal og sprede dem, og den gode herskers pligt at sprede død og ødelæggelse blandt sine undersåtter? Overvej det, I gode atheniensere!" Og den ensom, forsvarsløse filosofs spørgsmål fik tyrannerne til at blegne og tændte i de unge mænds blikke hadets og den retmæssige vredes ild ...

Når athenienserne, som vandrede rundt på torvet, tænkte på alt dette, snørede deres hjerter sig sammen af angst og tvivl: "Hvorfor har vi ladet Sophroniscus' søn falde som offer for en så grusom løgn?" Og de gode atheniensere kastede blikket ned mod havnen og havet. Belyste af den forsvindende aftenrødmes glød anedes endnu langt ude på det blå hav de purpurglimtende sejl på det hellige skib, som sejlede til Delos. Skibet havde samme dag forladt havnen og ville ikke vende tilbage før efter en måned – i dette tidsrum måtte der ikke udgydes noget blod i

Athen, hverken skyldigt eller uskyldigt. En måned har mange dage og endnu flere timer. Hvem kunne forhindre Sophroniscus' søn, som måske var blevet uskyldig dømt, i at flygte fra fængslet? Der var sikkert talrige venner, som ville stå ham bi. Måske kunne nogle af hans formuende venner som Platon, Aeschines eller andre, bestikke fangevogteren? Så kunne den urostiftende bremse flygte bort fra Athen til Thessaliens barbarer eller til Peloponnes eller endnu længere væk til Ægypten. Så vil athenienserne ikke mere skulle foruroliges af hans taler, og de gode borgere ville ikke have denne mands blod på samvittigheden. Alting ville altså på denne måde få en lykkelig udgang.

Sådan havde mange tænkt den aften, og i al hemmelighed næret det håb, at den urostiftende filosof ville forlade Athen og flygte bort fra skarntydebægeret til barbarerne, og derved befri borgerne både fra sin egen person og fra samvittighedsnaget ved at have dræbt en uskyldig.

Toogtredive gange var solen stået op og atter sunket i havet, og man var kommet toogtredive dage nærmere den dag, hvor Athens folk lod deres vågnende samvittighed gå ud over de to usle anklagere Meletus og Anytus, og rejste et mindesmærke for Sokrates. Skibet var vendt tilbage fra Delos og lå i havnen med de slappe sejl sørgmodigt hængende ned, som om de bluedes ved deres fædreneby. Ingen måne strålede på himlen, for en tæt tåge hvilede over det uroligt bølgende hav, og disen formørkede bålene på højderne omkring byen og fik dem til at ligne menneskeøjne, som blusel har lagt et mørkt slør over.

Sokrates havde ikke vist sig barmhjertig overfor de gode athenienseres samvittigheder. "Farvel! I vender jer mod jeres

hjem; jeg går til døden!" sagde han til sine dommere, da dødsdommen var blevet forkyndt. "Jeg ved ikke, hvem af os, der har valgt den bedste lod." Da tiden for skibets tilbagekomst nærmede sig, begyndte mange af borgerne af føle en vis uro. Var det da muligt, at denne sære mand nu virkelig skulle dø? Og de udslyngede skarpe bebrejdelser mod Äschines, Phaedo og andre af Sokrates' disciple og venner. "Vil I virkelig tillade, at jeres lærer går til døden?" sagde de. "Ville det måske være jer for stort et offer at forsøge at bestikke fangevogteren?" Forgæves bønfaldt Kritias Sokrates om at flygte og beklagede sig over, at den almindelige mening beskyldte dem for nærighed og mangel på venskab. Filosoffen vægrede sig på det bestemteste imod at imødekomme sine disciples og det atheniensiske folks ønsker. "Hvis det skulle vise sig, at det er min pligt at flygte, så flygter jeg, men er det min pligt at dø, så dør jeg. Husker du ikke, hvordan vi samtalede om sandheden, om livet og døden? Kom vi ikke til den slutning, at døden ikke kan skræmme et tænkende menneske? Er det måske rigtigt kun at opfylde lovens bud, så længe de er os behagelige, men at bryde dem, så snart de truer med at forårsage os en smule ulejlighed? Min erindring bedrager mig vel ikke: vi har jo talt om dette?"

"Jo," svarede hans discipel.

"Og vi var jo enige om den sag?"

"Ja."

"Men måske er sandhed kun sandhed, når det gælder andre, og ikke os selv?"

"Nej, den gælder også for os."

"Men måske holder sandheden op med at være sandhed, når dødsdommen rammer os, men ikke andre?"

"Nej, Sokrates, sandhed er og bliver sandhed under alle omstændigheder."

Da disciplen således havde givet ham ret i alting, nåede Sokrates til sin endelige konklusion:

"Når det er således, min ven, så må jeg vel dø? Eller måske er min forstand så svækket, at jeg ikke er i stand til at drage en korrekt slutning; hvis det er således, så ret mig, kære ven, og led mine forvirrede tanker tilbage på den rette vej."

Disciplen skjulte ansigtet i sin kappe og vendte sig bort.

"Ja," sagde han, "jeg indser nu, at du er nødt til at dø."

I den mørke aften, når havets bølger med en dump brusen rullede frem under tågen og vinden rykkede sagte, tøvende og sørgmodig i skibets sejl, når Athens borgere gik rundt i gaderne, uroligt spørgende hinanden: skal han dø? – idet et svagt håb om, at dette ikke skulle ske, anedes i deres stemmer – når den vågnende samvittigheds første åndedrag gik som et stormvarsel gennem det athenske folks hjerter og fik dem til at skælve af angst, og selv husgudernes ansigter syntes at blev dystre og dækkes af bluselens rødme – ved solnedgang den aften tømte den mærkelige mand giftbægeret.

Vinden tog til i styrke, drev tågen bort fra havet og stadig længere ind over byen, og begyndte at hive og slide afsindigt i sejlene. Erinyerne istemte deres dystre sang i borgernes hjerter og vakte uro og ængstelse over den forbandelse, som ville komme til at ramme Sokrates' mordere. Men disse første fornemmelser af anger var endnu kun famlende og uklare. Borgerne blev stadig mere opbragte på Sokrates, fordi han ikke havde beredt dem den lindring at høre om, hvordan han var flygtet til Thessalien; de blev vrede på hans disciple, som i de

seneste dage havde gået omkring sørgmodige og mørke som levende anklager; de blev vrede på dommerne, som hverken havde haft mod eller klogskab nok til at modstå det ophidsede folks blinde raseri – de blev til sidst vrede på guderne selv. "Fryder eder, I guder, over det offer, vi har bragt eder!" sagde mange.

De erindrede sig Sokrates' sidste ord til dommerne og til det på torvet forsamlede folk: "Jeg ved ikke, hvem af os, der har valgt den bedste lod!" – Nu lå han tavs og ubevægelig i fængslet, indsvøbt i sin kappe, og sorg og skam hvilede over byen. Selv utilgængelig for al lidelse begyndte han atter at plage byen ... Bremsen var slået ihjel, men som død sårede han sit folk med endnu mere smertende stik ... Sov ikke, sov ikke i nat, I folk i Athen! Sov ikke – thi I har begået en afskyelig, uoprettelige forbrydelse!

2

I disse sorgens dage for Sokrates' disciple var Xenophon langt borte på et felttog, og under talløse farer banede han sig vej hjem til det elskede fædreland. Äschines, Kritias og Phaedo var optaget af forberedelserne til den enkle begravelse, og hos Platon brændte der lys til sent om aftenen: den fremmeste blandt filosoffens disciple nedskrev på pergament den vise mands livsgerning, hans ord og læresætninger. En stor skjald har sagt: "Menneskene er lig egens blade: vinden spreder de visne blade ud over jorden, men nye blad fødes og spirer frem når foråret kommer ... Således fødes og dør også menneskene."

Men tanken lever videre, og den sandhed, som forstanden har udgrundet, spreder ligesom en fakkel i mørket lys over

kommende slægters livsstier.

Blandt Sokrates' disciple var også den fyrige Ktesippos, som tidligere havde været anset for den muntreste og mest sorgløse blandt alle Athens ynglinge. Han dyrkede kun skønheden og hyldede Klinias som dens mest perfekte inkarnation. Men til visse tider, og især efter at han havde lært Sokrates at kende, mistede han fuldstændig sin munterhed og sorgløshed og så ligegyldigt til, mens andre indtog hans plads blandt Klinias' beundrere. Den tankens klarhed og sjælens harmoni, som han fandt hos Sokrates, forekom ham nu uendeligt mere tiltrækkende end Klinias' legemlige skønhed. Med sin fyrige sjæls hele styrke hengav han sig til den, som havde forstyrret hans sjæls ro og gennem hvilken hans ånd var blevet åbnet for den første tvivl, ligesom den unge egs knopper åbner sig for den lune forårsvind.

I disse bitre stunder kunne han intetsteds finde ro, hverken ved hjemmets arne, i byens tavse gader eller i ligesindede venners kreds. Guderne indgav ham kun modvilje. "Jeg ved ikke," sagde han, "om I er bedre end alle andre guder, foran hvis billeder utallige folkeslag gennem tiderne har brændt røgelse og frembåret ofre. Men jeg er ikke i tvivl om, at man har udslukket sandhedens lys for at behage jer, og at den bedste af alle dødelige er blevet ofret til jer!"

Ktesippos syntes, at gaderne og torvene endnu genlød af vilde råb om en uretfærdig dom. Her havde Sokrates engang ene mand forhindret en uretfærdig dom og beskyttet uskyldige ofre for pøblens blinde raseri. Nu fandtes her ingen, som kunne tage ham lige så kraftigt i forsvar. Ktesippos anklagede sig selv og sine kammerater for denne mangel, og plaget af

selvbebrejdelser følte han denne aften en trang til at trække sig bort fra alle mennesker og om muligt endog fra sig selv.

Han gik ned til havet, men der blev sorgen ham endnu tungere. Det forekom ham, at Nereus bedrøvede døtre i ly af tågens tætte dække styrtede omkring og kastede sig mod kysten, sørgende over den største af Athens sønner og over selve den forblindede by. Bølge efter bølge brusede frem, og med vemodige, klagende toner knustes de mod klipperne – den uafbrudte klage lød i Ktesippos øren som en dyster begravelsessang.

Han forlod stranden og gik lige fremad uden at bekymre sig for, hvor hans vej førte ham hen. Den tunge sorg fordunkledes hans tankes klarhed og hang som en mørk sky over hans hoved. Han glemte tid og sted og sin egen tilværelse – tanken om Sokrates lå som en tung lænke på hans sjæl. "I går levede han endnu, i går lød endnu hans milde røst … Hvor er det muligt, at han i dag ikke mere er til? … O nat, o I skyhøje bjerge, som hyller jer i mørke skyers slør, du brusende hav, som selv bestemmer dine bevægelser, I urolige vinde, som af verdens åndedrag usynlige jages frem på hastige vinger, du stjernehvælv, som dølges af truende skyer, du flammende lynild, som gennemkrydser de tavse skymasser – o, tag mig i jeres favn, åbenbar mig dødens hemmelighed, hvis det er jer muligt! Men kan I det ikke, så giv mig i det mindste jeres kolde følelsesløshed. Befri mig for disse plagsomme spørgsmål, for jeg har ikke længere kraft til at bære dem i mit hjerte, uden håb om at få dem besvaret … Men hvem skulle vel kunne svare, når den evige tavshed har lukket Sokrates' læber og evigt mørke indhyller hans blik?"

Således talte Ktesippos til havet, til bjergene og til nattens tåger, som uimodståelige og uigennemtrængelige sænkede sig over den sovende verden. Rædslen havde taget magten over hans sjæl, og der var gået flere timer, før han tænkte på at gøre sig det klart, hvor hans vandring havde ført ham hen.

3

Det så ud, som om ukendte guder havde hørt hans formastelige bøn. Ktesippos så sig omkring, men kunne ikke genkende den egn, han befandt sig i. Nattens mørke havde for længe siden skjult lysskæret fra byen, havets brusen var døet bort i det fjerne, og i hans fortvivlede sjæl var selv erindringen udvisket. Ingen lyd hørtes: ingen nattefugls sky skrig eller bløde vingeslag, ingen vind i træernes blade, ingen rislen af sovende bjergbække – intet forstyrrede den dybe stilhed … Blå spøgelseslys flagrede lydløse frem og tilbage på klipperne; tavse lyn glimtede og slukkedes i tågen over klippetoppene, og deres skarpe, men hastigt hendøende skær gjorde mørket endnu mere uigennemtrængeligt. Nordlysets flammende skær oplyste en vild ødemark: overalt høje klipper, optårnede i et kaotisk virvar, og dybe kløfter, som lignede krybende slanger.

Det så ud som om alle de muntre guder, der dvæler i grønne egeskove, i bjergkløfter og rislende bække, for evigt var flygtet bort fra denne ødemark; kun den store, hemmelighedsfulde Pan havde sit tilhold i denne vilde natur og fulgte med hånlige blikke ham, dette lille, ubetydelige kryb, som så formasteligt ville udforske livets og dødens hemmeligheder. Ligesom havet ved flodtiden oversvømmer strandens klipper, således havde nu

blind, hensynsløs frygt lænkebundet Ktesippos sjæl under sine brusende bølger ...

Var det en drøm, var det virkelighed, eller var det en åbenbaring fra en eller anden ukendt gud: Ktesippos følte, at blot et minut endnu, og han havde nået livets grænse, hans sjæl ville opløses i dette ocean af grænseløs, hemmelighedsfuld rædsel ligesom en regndråbe i havets bølger i en mørk, stormende nat. Men i samme øjeblik hørte han pludselig lyden af stemmer, som forekom ham bekendte og ved lynskæret skelnede han to menneskelige skikkelser.

4

Den ene af de to mænd sad på et klippefremspring; hele hans krops stilling udtrykte den bitreste fortvivlelse, hans kappe var kastet over det dybt nedbøjede hoved. Den anden nærmede sig ham med lydløse skridt; forsigtigt bevægede han sig fremad, undersøgende hver en fodsbred af stien. Den, som sad på klippen, løftede hovedet og råbte:

"Er det dig, min gode Sokrates? Vil du da gå forbi mig og igen lade mig ensom i denne mørke ødemark, hvor jeg har siddet i mange timer og forgæves ventet på daggryet?"

"Ja, mit navn er Sokrates! Er du ikke Elpidias, som døde tre dage før mig?"

"Jo, jeg er Elpidias. som engang var den rigeste blandt Athens garvere; nu er jeg den ulykkeligste blandt slaver. Nu først forstår jeg sandheden i digterens ord: 'Hellere den usleste slave på jorden end hersker i mørkets rige'."

"Men kære ven, hvis du synes, det er så tungt og svært at være her, hvorfor går du så ikke herfra?"

"O, Sokrates! Jeg beundrer dig. Hvordan kan du gå fremad i dette glædesløse mørke uden at se noget mål? ... når jeg ... jeg sidder her, nedtynget af sorg og begræder livets lykke og glæde, som så hastigt forsvandt."

"Også jeg, min ven Elpidias, fandt mig pludseligt omgivet af dette mørke, da jordelivets lys slukkedes for mit blik. Men en stemme hviskede til mig: 'Sokrates, gå fremad på den nye sti, spild ikke tiden!' – og jeg gik ..."

"Men hvorhen går du da, Sokrates? Her er jo ingen banede veje, end ikke et hjulspor – ikke den mindste lysstråle. Kun et kaos af klipper, mørke og tåge."

"Ja, det er sandt nok ... Men, min ven Elpidias, når du nu er overbevist om denne sørgelige sandhed, spørger du da ikke dig selv, hvad det er, som mest af alt tynger din sjæl?"

"Det er jo dette forfærdelige mørke."

"Nuvel, så må du jo se at finde noget lys. Har du ikke bemærket, at det er bjergtoppene, som først forgyldes af solens stråler? Jeg sagde til mig selv: 'Troens storhed består i, at de dødelige selv på mørke stier søger efter livets kilde. Gå, Sokrates, stadig fremad og opad uden at vide af noget andet kald ...' Tror du ikke, det er bedre end at blive siddende stille det samme sted? Det tror jeg, og derfor går jeg. Farvel!"

"O nej, gode Sokrates, forlad mig ikke! Du går så stadigt fremad på denne slibrige sti – giv mig en flig af din kappe ...!"

"Ja, følg kun med mig, min ven Elpidias, hvis du mener, det er bedre for dig."

Og de to skygger gik. Men i drømmen befriedes Ktesippos' sjæl fra sit jordiske hylster og ilede efter dem, begærligt

lyttende til Sokrates' velkendte stemme, som syntes at sprede lys i denne håbløse mørkets egn.

"Hvorfor er du så tavs, gode Sokrates," hørtes atter atheniensren Elpidias' stemme. "Ved samtale bliver vejens besværligheder mindre, og ved Herakles! jeg har aldrig før gået en så uhyggelig vej! Under sådanne omstændigheder har man virkelig brug for en god kammerat, på hvem tungen ikke sidder fast som hos dig."

"Så stil mig da et spørgsmål, min ven Elpidias! Et videbegærligt menneskes spørgsmål kan give anledning til samtale og udveksling af tanker."

Elpidias var tavs en stund, mens han samlede sine tanker, og sagde så:

"Nuvel, her er et spørgsmål! Sig mig, min stakkels Sokrates, om de i det mindste gav dig en hæderlig begravelse? Er det egentlig ikke ganske ejendommeligt, at vi nu stiller hinanden sådanne spørgsmål i stedet for som tidligere at spørge: hvordan har du sovet i nat? eller: har du spist en god middag?"

"Oprigtig talt, min ven Elpidias, så kan jeg virkelig ikke tilfredsstille din nysgerrighed."

"Jeg forstår dig, stakkels Sokrates. Du havde jo ingen rigdom til at give dig glans. Med mig var det noget ganske andet. Ak, hvilken pragtfuld begravelse mine venner gav mig! Det er mig en stor glæde at genkalde mig disse øjeblikke i erindringen ... lige efter min død. Først vaskede de mig og indgned mit legeme med kostbare, duftende salver. Så svøbte min trofaste Larissa mig i kostbare stoffer. Byens mest fremtrædende grædekoner blev lejet; de rev håret af deres hoveder og havde til gengæld fået løfte om en høj betaling. Ved siden af mig i familiegraven

stillede de nogle amforer, nogle kostbare bronzebægere med prægtigt forsirede hanke, et fad, hvorpå ..."

"Stands dog, min ven Elpidias! Jeg er overbevist om, at din trofaste Larissa beviste dig sin kærlighed på mange forskellige måder ... Men alligevel ..."

"Alene vinen, som blev budt gæsterne, kostede betydelige summer ... Du ser nok, hvor stateligt jeg førtes til graven. Jeg tror virkelig, det er meget sjældent, at nogen – selv rige garvere – for øjnene af sine tidligere afdøde slægtninge hædres med en sådan begravelse og sådanne æresbevisninger af de efterlevende."

"Min ven Elpidias, tror du ikke, at det guld, som forødtes til din ære, ville have været til langt større gavn for Athens fattige?"

"Du taler således af misundelse," svarede Elpidias. "Jeg beklager dig, ulykkelige Sokrates, skønt du, mellem os sagt, virkelig fortjener din skæbne. I min families kreds har jeg ofte nok udtalt den mening, at det allerede for længe siden havde været på tide at gøre en ende på din gudløse tale, for ..."

"Hold inde, min ven. Det virker, som om du skulle til at komme med en konklusion, men jeg befrygter, at du er veget af fra den lige vej. Sig mig, min gode mand, i hvilken retning gik dine famlende tanker?"

"Jeg ville blot sige, at jeg dog af hjertet beklager dig. For en måned siden, dengang din sag var for, hævede jeg ikke eneste gang min stemme imod dig, og ingen af os ønskede i grunden, at en sådan ulykke skulle ramme dig. Og nu beklager jeg dig endnu mere, ulykkelige filosof."

"Mange tak. Men sig mig, kammerat: er der mørkt for dine øjne?"

"Ja, og jeg spørger mig selv: er dette mon ikke Orcus' mørke egne?"

"Ligger stien lige så mørk for dig som for mig?"

"Ja, fuldstændig."

"Hvis jeg ikke tager fejl, holder du i en flig af min kappe?"

"Det er sandt."

"Nå, er vi så ikke værdige til samme medlidenhed? ... Beretningen om din højtidelige begravelse er jo uden betydning i de dødes rige. Kære kammerat, hvad er der så af forskel mellem os to?"

"Men Sokrates, er det da muligt, at guderne i den grad har formørket din forstand, at du ikke kan se den store forskel mellem os?"

"Men ven, hvis du ser mere klart end jeg, så ræk mig din hånd og led mig – hvorfor lader du mig går forrest i dette mørke?"

"Hold op med din spøg, Sokrates! Hold op med din spøg og stil dig ikke lige med en mand, som er død i sin egen seng, for du er et gudløst menneske ..."

"Ah, nu tror jeg, jeg begynder at forstå dig! ... Sig mig engang, Elpidias: nærer du nogen forhåbning om nogensinde igen at skulle benytte dig af din seng?"

"Ak nej, det tror jeg ikke."

"Har du altid sovet i den seng?"

"Nej, ikke før den dag, da jeg købte den for halv pris af Agesiles. Denne Agesiles var for resten en stor skælm ..."

"Lad os ikke tale mere om Agesiles ... Måske har han allerede købt den af din enke for fjerdedelen af dens værdi. Jeg har vel i alle tilfælde ret i, at sengen kun i øjeblikket var din ejendom?"

"Javist!"

"Og den seng, som jeg døde i, var også kun i øjeblikket min ejendom. Den gode Protis, fangevogteren, havde lånt mig den."

"Aha, hvis jeg havde anet, at det var dér, du ville hen, havde jeg ikke svaret på dine lumske spørgsmål. O Herakles, har man nogensinde kendt magen til gudløshed: Han stiller sig på lige fod med mig! Men jeg ville dog kunne tilintetgøre dig med et par ord!"

"Udtal dog endelig de ord, Elpidias! Sig frem uden frygt. Dine ord ville næppe kunne tilintetgøre mig mere end giften ..."

"Nuvel, så vil jeg altså udtale dem: Ulykkelige, ramt af lovens bud døde du af gift?"

"Det vidste jeg, dengang jeg døde, og lang tid i forvejen. Men sig mig, o du lykkelige Elpidias, hvad skyldtes din død?"

"Ak, med mig var det jo noget helt andet! Jeg havde vattersot. Vi tilkaldte en læge fra Korinth, som var meget dyr. Han lovede at helbrede mig og forlangte derfor et stort vederlag; halvdelen skulle betales på forskud. Larissa, som ikke var vant til den slags forretninger, gav ham også den anden halvdel."

"Men denne læge fra Korinth lader ikke til at have holdt sit løfte?"

"Nej, det er sandt nok."

"Og du døde således af vattersot?"

"Ak, Sokrates! Tre gange var jeg ved at blive kvalt, og til sidst slukkedes min livsgnist."

"Nå, sig mig så: beredte din død, forårsaget af vandet, dig nogen stor nydelse?"

"Men Sokrates, gør ikke nar ad mig. Jeg havde tre store kvælningsanfald og skreg som en okse under slagterens kniv, og

jeg bad til moirerne om at overskære den tråd, som endnu bandt mig ved livet ..."

"Det overrasker mig ikke. Men kære Elpidias, hvordan kan du da mene, at det er så meget mere fordelagtigt at dø af vattersot sådan som du selv gjorde, end at dø af gift som jeg og få lov at dø med det samme?"

"Jeg ser nok, at jeg igen er faldet i en af dine gudløse, forræderiske snarer. Jeg vil ikke vække gudernes vrede ved at tale mere med dig, som skænder alt, hvad der er helligt."

De gik begge tavse videre, men efter nogen tid spurgte Elpidias:

"Hvorfor er du så tavs, gode Sokrates?"

"Men min ven, er det da ikke dig selv, som så bestemt forlangte det?"

"Jeg er ikke stolt, men forstår at være venlig i min omgang med andre mennesker, som står lavere end jeg. Lad os ikke skændes."

"Jeg skændes ikke med dig, min ven Elpidias, og jeg vil ikke sige dig nogen ubehageligheder. Men jeg har for vane grundigt at udforske alting. Jeg forstår ikke, hvorfor du mener, at din stilling skulle være bedre end min, og jeg ville meget gerne vide, hvad du begrunder den opfattelse på. Hvis du var i mit sted, ville du sikkert heller ikke findes dette spørgsmål overflødigt ..."

"Nej, nej, lad os forlade dette emne. Sig mig, er du ikke bange?"

"Jeg tror ikke, at den følelse, jeg har for tiden, kan kaldes frygt."

"Men jeg er bange, skønt jeg sandt at sige har langt mindre grund til at frygte guderne end du ... Synes du måske ikke, at

guderne har svigtet vores forhåbninger ved således at lade os gå for lud og koldt vand i dette kaos?"

"Det kommer an på, hvilke forhåbninger, vi har gjort os. Hvad havde du ventet af guderne, min ven Elpidias?"

"Hvad jeg havde ventet! Hvad jeg havde ventet! Sikke sære spørgsmål, du stiller, Sokrates. Jeg synes, at når et menneske ofrer sit liv og dør i troen på guderne, så burde, om ikke Hermes selv, men så dog en af de mindre fremtrædende guder blive sendt ham for at ledsage ham på den mørke sti ... Visselig erindrer min samvittighed mig en vis omstændighed: jeg har mange gange lovet Hermes en tyr, når jeg har bedt ham om fremgang i mine forretninger, men ..."

"Har du da ikke haft fremgang?"

"Jo, gode Sokrates, men ..."

"Å, jeg forstår: du havde ingen tyr!"

"Ak, Sokrates, skulle den rige garver ikke have en tyr!"

"Nu forstår jeg det: guderne gav dig lykke og det manglede dig ikke på tyre, men du beholdt dem selv og gav ikke nogen til Hermes."

"Du er en klog mand, det har jeg ofte sagt ... Ak ja, mit løfte holdt jeg kun tre gange ud af de ti, og mod de andre guder handlede jeg på samme måde som mod Hermes. Hvis noget lignende var hændt dig, hvad jeg tager for givet, tror du så ikke, at det kan være årsagen til, at vi er blev ladt alene sammen her i ødemarken? Ganske vist bad jeg Larisse besørge en hel hekatombe efter min død ..."

"Men det var jo dig selv, som skulle have opfyldt dine løfter og ikke Larissa, min ven Elpidias."

"Ja, det er nok rigtigt ... Men hvordan står det til med dig, gode Sokrates? For det kan vel ikke være muligt at du, gudsfornægteren, skulle have opført dig bedre overfor guderne end jeg, den gudfrygtige garver?"

"Min ven, jeg ved ikke af, om jeg har opført mig bedre eller værre. Før i tiden ofrede jeg uden at aflægge nogen løfter, men i de senere år har jeg hverken ofret nogen tyre eller aflagt nogen løfter ..."

"Hvorledes, ulykkelige, har du ikke ofret en eneste tyr?"

"Nej, kære ven! Hvis Hermes kun skulle have levet af mine ofre, frygter jeg, at han ville blive temmelig mager ..."

"Jeg forstår! Du beskæftigede dig ikke med handel, men frembar andre ofre. Måske en del af den betaling, du fik af dine disciple?"

"Min ven, du ved jo godt, at jeg ikke modtog nogen betaling af mine disciple, og at mine indkomster knap nok rakte til mit eget livsophold. Hvis guderne havde gjort regning på resterne fra mine enkle måltider, så forregnede de sig grueligt."

"Ulykkelige! Sammenlignet med dig er jeg en ren helgen. O guder, se dog på denne mand! Visselig bedrog jeg jer ofte, men når jeg gjorde gode forretninger, så ofrede jeg dog ind imellem noget af gevinsten til jer. Jeg har givet meget i sammen ligning med denne gudløse, som intet har givet. Du kan godt fortsætte alene. Jeg er bange for, at guderne kunne få lave tanker om mig, hvis jeg følges med sådan en gudsfornægter som dig ..."

"Som du vil, kære Elpidias! Man skal aldrig pånøde andre sit selskab. Slip altså min kappe ... farvel! Jeg går videre alene."

Og Sokrates fortsatte fremad, stadig lige jævnt, skønt han for hvert skridt nøje undersøgte jorden. Men Elpidias begyndte

straks at råbe efter ham:

"Vent, vent, kære medborger, efterlad ikke en athenienser alene på et så forfærdeligt sted! Jeg spøgte kun; tag blot mine ord som skæmt og hav ikke så travlt. Jeg forstår ikke, at du kan se noget som helst i dette uigennemtrængelige mørke."

"Kære ven, jeg har hærdet mit blik."

"Det er udmærket. Men jeg kan ikke prise dig for, at du ikke har ofret til guderne. Nej, stakkels Sokrates, det kan jeg ikke! Den ærværdige Sophroniscus har vel ikke lært dig det fra barndommen; men før i tiden så jeg dig dog deltage i gudstjenesten."

"Ja, men jeg havde for vane at overveje alting og brød mig kun om det, jeg fandt fornuftigt ... Så kom den dag, da jeg sagde til mig selv: Sokrates, du tilbeder Olympens guder. Men *hvorfor* tilbeder du dem?"

Elpidias smålo.

"Hvor mærkeligt, at I filosoffer sommetider ikke er i stand til at besvare selv de simpleste spørgsmål. Men jeg, den ulærde garver, som aldrig nogensinde har haft en eneste dybsindig tanke, ved dog, hvorfor man må ære Olympens guder."

"Så fortæl mig det straks, kære ven, så at også jeg kan vide det – hvorfor?"

"Hvorfor? Ha-ha-ha! ... Men det er jo så enkelt, vise Sokrates."

"Jo enklere, jo bedre ... Men skjul nu ikke din viden for mig. Hvorfor skal man ære guderne?"

"Hvorfor? ... Jo, fordi alle gør det ..."

"Men kære ven, du ved jo udmærket, at det ikke er alle, som gør det. Var det ikke bedre at sige: de fleste!"

"Jo, måske nok ..."

"Men sig mig så: er der ikke flere mennesker, som gør ondt end godt?"

"Jo, det er sikkert rigtigt nok, det onde forekommer oftere."

"Således bør man altså følge flertallets eksempel og gøre ondt i stedet for godt?"

"Hvordan kan du sige sådan?"

"Det er ikke mig, som siger det, men dig selv. Jeg er overbevist om, at de fleste af alle dem, som tilbeder Olympens guder, gør det uden at tænke over det. Vi må altså finde en anden grund. Måske synes *du*, de er værd at dyrke?"

"Ja, uden tvivl!"

"Godt! Men så spørger jeg igen: hvorfor dyrker du dem helt præcist?"

"For deres storheds skyld, naturligvis."

"Nå godt, måske lykkes det dig snart at overbevise mig. Jeg ønsker nu blot, at du vil fortælle mig, hvori deres storhed består. Du lader til at tvivle lidt, så lad os sammen forsøge at besvare dette spørgsmål. Homer siger, at dengang Ares faldt, ramt af Pallas Athenes sten, fyldte hans legeme syv agre."

"Ja, der kan du selv se."

"Er det, hvad du kalder storhed? Kære ven, i så fald vågner min tvivl atter. Kan du huske atleten Diophantes? Han var et hoved højere end alle andre, men Perikles var ikke større end dig. Men hvem anser vi for at være den største, Perikles eller Diophantes?"

"Jeg indser nu, at storhed ikke beror på det ydre."

"Nej, storhed beror ikke på det ydre, det er sandt nok. Jeg er glad for, at vi er enige på det punkt. Måske beror den sande storhed på sjælens gode egenskaber?"

"Ja, naturligvis."

"Også i dette punkt er jeg af samme mening som dig. Sig mig da, hvem som bør holdes mest i ære, den dydige eller den lastefulde?"

"Svaret på det spørgsmål er jo selvindlysende."

"Ja, det er det nok. Lad os nu gå videre: sig mig på ære og samvittighed, har du nogensinde slået nogen andens barn ihjel?"

"Nej, aldrig! Hvordan kan du tiltro mig noget så ondskabsfuldt?"

"Og du har heller aldrig forført nogen andens hustru, håber jeg?"

"Jeg har været en ærlig garver og en god familiefader – det må jeg bede dig om at huske på, Sokrates!"

"Så du har aldrig ved din letsindighed givet din trofaste Larissa anledning til at hævne sig på nogen kvinde, du har forført eller på nogen uskyldige børn?"

"Dine spørgsmål er tæt på at gøre mig virkelig rasende!"

"Men måske har du fået sat din fader i fængsel for at få fat i arven?"

"Aldrig! Men hvorfor stiller du mig alle disse krænkende spørgsmål?"

"Vent, kære ven! Måske vil vi derigennem kunne nå frem til en konklusion. Sig mig, anser du det menneske for at være stort, som har begået alle de misgerninger, jeg her har opregnet?"

"Nej, nej! Et sådant menneske ville jeg kalde en ussel person og anklage for en domstol."

"Men Elpidias, hvorfor bringer du da ikke Zeus og de andre olympiske guder for en dommer? Kroniden gik i kamp mod sin egen fader og brændte af en dyrisk lyst til dødelige kvinder, og Hera hævnede de forurettelser, hun led, på uskyldige ... forvandlede hun ikke Inachs ulykkelige datter til en elendig ko? Dræbte ikke Apollon Niobes børn? Hvis altså den mindre dydige bør ære den, som har flere dyder, så var det jo Olympens guder, som skulle ofre til dig."

"Hån ikke guderne, du gudløse Sokrates! Tilkommer det da dig at dømme guderne?"

"Min ven, de bliver dømt af noget, som står langt over mig. Lad os altså overveje dette spørgsmål: hvad er det, som kendetegner guddommeligheden? ... Du lader til at mene, at det er sjælens storhed. Og denne åndens renhed er jo den guddommelige gnist i mennesket. Men hvis vi ved sammenligning finder, at menneskenes sjælsstorhed står langt over gudernes – så er det jo netop det, som er af guddommelig oprindelse, som fælder dommen over Olympens guder, og så ..."

"Så ...?"

"Så, min gode Elpidias, er de ikke guder, men bedrageriske skyggebilleder. Er det ikke rigtigt?"

"Ja, det er altid den slags slutninger, I sølle filosoffer leder samtalen hen til. Jeg indser nu, at det er sandt, hvad man har sagt om dig: du forhekser menneskene. Ved at opvække tvivl i min sjæl, som var så fast i troen, har du også forhekset mig. Fra nu af vil jeg ikke svare dig mere!"

"Bliv ikke vred, Elpidias! Jeg vil dig ikke noget ondt. Hvis du ikke længere orker at følge mig i disse slutsatser, så skal jeg i stedet fortælle dig om ynglingen fra Milet. Tanken får hvile,

mens man lytter til lærerige fortællinger, men denne hvile er ikke unyttig."

"Så længe din historie ikke er gudløs og ikke alt for lang."

"Min historie har til hensigt at åbne øjnene for sandheden, og jeg skal forsøge at gøre den så kort som muligt … Milet var under en strid faldet i barbarernes hænder. Blandt de ynglinge, som blev ført bort til fangenskab, var en meget ung dreng, en søn af en af landets viseste mænd. Undervejs sygnede han hastigt hen, og blev efterladt bevidstløs i ødemarken som et værdiløst bytte.

I løbet af natten kom han til sig selv. Højt over ham tindrede stjernerne, vidt omkring ham bredte ødemarken sig, og langt væk i det fjerne hørtes de vilde dyrs hyl. Han var alene …

Han var fuldstændig alene, og guderne havde tillige udslettet alt, hvad der var sket ham i hans tidligere liv, af hans hukommelse. Forgæves anstrengte han sin hjerne – den var lige så tom og øde som den dystre ørken rundt om ham. Det forladte fædreland anedes kun som et fjernt, tåget billede. Mindet om den ædleste blandt alle landets mænd foresvævede ham, og i hans sjæl klang ordet: 'Fader!'

Han følte sig vederkvæget, rejste sig op og begyndte at gå med vaklende skridt. Da han havde gået længe, og kræfterne begyndte at svigte ham, så han en ild, som spredte lys og varme i ødemarken. I hans trætte sjæl vågnede håbet, erindringen om fædrelandet vaktes til live, og ynglingen ilede hen imod ilden med råbet: 'Min fader!'"

"Var det så virkelig hans hjem?"

"Nej, det var barbarernes lejr. De gjorde ham atter til fange, men gav ham lov til at varme sig ved ilden … I mange førte han

nu en sørgelig tilværelse som fangen slave, og hans kæreste drøm var at få lov til at gense det fjerne fædreland og hvile i faderens favn. Sommetider formede han med usikker hånd billeder i ler, træ og sten. Det skete endog, at han fortvivlet omfavnede sine egne skabninger, tilbad dem og overgød dem med sine tårer. Men den kolde sten var og forblev dog sten, og da ynglingen var vokset op, ødelagde han alle disse billeder, som forekom ham at være en ynkelig hån mod hans hellige minder.

Til sidst førte skæbnen ham til en godhjertet barbar, som spurgte ham, hvorfor han altid var så sørgmodig. Da ynglingen havde betroet ham sit hjertes sorger og håb, sagde barbaren, som var en viis mand: 'Men hvordan ville du kunne genkende din fader?'

'I mit hjemland,' svarede ynglingen, 'ærer man visdom og dyd, og alle min faders disciple kender ham.'

'Godt,' sagde barbaren. 'Jeg tror, at et frø af hans visdom også er faldet på din sjæl. Tag din stav og begynd din vandring. Det land, hvor sand visdom holdes i ære, er dit fædreland, og den viseste blandt dets beboere er din fader ...' – Og ved daggry begav ynglingen sig på vej."

"Fandt han, hvad han søgte?"

"Han søger stadig den dag i dag. Mange lande, mange stæder, mange folkeslag har han lært at kende. Forskende og søgende vandrede han afsted på landeveje, på smalle stier, gennem ødemarker, svømmende over strømfyldte floder. Og når han så engang imellem under sin mødige vandring så et venligt lys glimte i det fjerne, tænkte han straks: 'Det er min faders hus!' ... Når da den gæstfrie vært bød den trætte vandrer

velkommen og gav ham sin velsignelse, da faldt ynglingen dybt rørt ned for hans fødder og sagde: 'Jeg takker dig, min fader! Kender du ikke din fortabte søn igen?'

Og mange var lige ved at tro, at de ham havde genfundet en fortabt søn, for det hændte ofte på den tid, at børn blev bortført ... Men når den første henrykkelse havde lagt sig, begyndte ynglingen at opdage ufuldkommenheder og af og til endog laster hos den formentlige fader. Så anstillede han spørgsmål for at finde frem til sandheden ... og snart blev han jaget bort fra den gæstfri arne for atter at kæmpe mod kulde og farer på nye vandringer. Ikke en eneste gang sagde han til sig selv: 'Bliv ved denne arne, lad ikke dit håb synke i grus ... den kan jo i det mindste erstatte det fædrene hjem ...'"

"Det havde dog ellers været klogt af ham, Sokrates."

"Sommetider tænkte han også sådan. Men tanken om faderen og længslen efter at finde ham lod ham ikke i ro. Atter greb han vandrestaven, og den stormfulde nat fandt ham atter under sit tag ... Synes du ikke, at ynglingens skæbne på en måde minder om menneskehedens?"

"Å, hvor er du snedig, du vise Sokrates, som kan forhekse mennesker. Nu forstår jeg, hvor du vil hen med din historie ... Hvis jeg opdager et lys her i mørket og finder en tilflugt, så vil du have, at jeg straks skal overdænge værten med en mængde unødige spørgsmål ..."

"Min ven, lyset begynder allerede at glimte i det fjerne," svarede Sokrates.

5

Filosoffens ord lod til at blive bekræftede. Langt borte i det fjerne brød en stråle frem højt oppe over tågesløret og forsvandt bag bjergtoppene. Så viste sig atter en ... en tredje ... Det så ud som om nogle lysånder svævede omkring deroppe bag tågerne, som om et stort mysterium var ved at blive fuldbyrdet eller man beredte en stor fest.

Dette var noget, som foregik langt borte, men over jorden hvilede mørket, tykke skyer væltede frem, samlede sig, spredtes igen og jog efter hinanden ...

Fra en af bjergtoppen skød et blåligt lyn ned i dybet, og de truende skyer steg stadig højere op og dækkede himlen.

Lysstrålerne gled længere og længere bort i det fjerne, som om de ikke holdt af at opholde sig på denne dystre, mørklagte slette.

Sokrates stod stille og fulgte dem med sørgmodige blikke. Forfærdet så Elpidias op mod bjergtoppen.

"Hvad ser du deroppe, Sokrates?"

"Min ven," svarede filosoffen, "vi må gøre os vor stilling klar. Når vi går, har vi jo altid et mål, og jeg tror, at vi ligesom i jordelivet også her vil kunne nå frem til forskellige mål ... Det gælder altså om at afgøre, om vi vil stræbe mod lyset eller mørket. Og siden vor evne til at tænke ikke er blevet os berøvet, tror jeg, at tankens liv er en gave fra guderne, for at vi skal kunne udforske målet for vor stræben ... Elpidias, lad os forhåbningsfulde se fremad og vente, at lyset vil bryde frem gennem skyerne derhenne ..."

"O, kære ven! Frem for dét lys foretrækker jeg virkelig den mørke, men rolige nat ... Synes du ikke, at tiden er gået ganske

hyggeligt under vor opbyggelige samtale? Og nu bæver sjælen for det uvejr, der nærmer sig … Se, der slyngedes atter en af Zeus' tordenkiler ned i dybet …"

Ktesippos så op imod bjergtoppen, og hans sjæl blev grebet af rædsel. Vældige, mørke skikkelser stod flokkevis på bjergtoppen. En sidste stråle gled endnu engang gennem tågen og døde bort som et minde i glemslens nat. Igen var natten med de forfærdelige uvejrsskyer eneherskerinde, og mørke skikkelser svævede frem over himlen … I midten så Ktesippos den mægtige Kronide med skykronet hoved. Rundt om ham bevægede sig de vrede guder med truende bevægelser. En talløs skare af alle de guder, som gennem tiderne har været omfattet af menneskets tro, svævede frem som en flok fugle, der flygter bort i aftenens fjerne blånen, som tågeskyer, der hvirvles op af stormen, som efterårsblade, der jages op fra skoven … Zeus' torden drønede over hele egnen, og efter hvert brag dirrede klipperne længe efter af ekkoet. Når lynet var udslukt og tordenbraget stilnet, blev mørket endnu tættere, og i den frygtelige stilhed hørtes en dump stønnen. Det var, som om titanerne våndede sig under Kronidens slag …

Da skyerne drog ned fra bjergtoppen og stormede frem over jorden, faldt Ktesippos besvimet om. Hans sidste følelse var, at hans tænkeevne forsvandt, at sjælen ligesom krøb sammen og blev grebet af en lammende følelse af frygt.

Hørelsen var den sidste sans, han endnu havde i behold.

To stemmer hørtes i naturens dødsstilhed. Den ene var en streng og mægtig gudestemme. Den anden var en svag menneskestemme, som lød fra det klippefremspring, hvor Ktesippos sidst havde set Sokrates.

"Er det dig, du arrogante Sokrates," sagde en stemme fra skyerne, "som forblindet af din fornufts hovmod gør oprør mod himlens og jordens guder? Før rådede der den største glæde og salighed her hos os, Olympens guder; men nu tilbringer vi vore dage omgivet af det dystre mørke, som er en følge af menneskenes tvivl og vantro ... Aldrig har dog dette mørke været så tungt og truende, som efter at du, Sophroniscus' søn, begyndte at sprede din blasfemiske lære blandt de engang så fromme athenere. Hvorfor er du ikke gået i din faders fodspor? Den gode Sophroniscus tillod sig ganske vist stundom, især i sin ungdom, at forhåne guderne, men det forhindrede ham dog ikke i at frembære os velbehagelige ofre ..."

"Kronide, foretrækker du da således et fejt hykleri fremfor en oprigtig søgen efter sandheden?" spurgte Sokrates.

Umiddelbart efter dette spørgsmål lød et vældigt brag, som fik klipperne til at skælve. En stille susen, som varslede det sig nærmende uvejr, drog som et suk gennem bjergkløfterne, men bjerget vedblev at skælve, for den, som tronede øverst oppe på dets krone, skælvede stadig af vrede.

"Hvor er du, som vover at fremsætte et så formasteligt spørgsmål?" råbte guden med hånlig stemme.

"Jeg er her, Kronide, lige her på samme sted som før, og jeg går ikke herfra, før du har givet mig et svar ... Jeg venter."

Dumpt buldrede tordenen i skydækket som et vildt dyr, slået med overraskelse over den modige dyretæmmer, som vover at gå det i møde, ubevæbnet og med roligt blik. Efter nogle øjeblikke lød atter den mægtige stemme:

"O, Sophroniscus' søn! Er du ikke tilfreds med på jorden at have opvakt al denne tvivl, som svæver omkring os som en

mørk tykning? Sommetider, når du talte på Athens torv og i de offentlige akademier, forekom det os, som om du allerede havde nedrevet alle jordens altre, og som om støvet fra ruinerne steg op i vore høje sale ... Men dette var dig ikke nok! Ikke engang her, lige for mit åsyn, vil du erkende de udødeliges magt ..."

"Zeus, du vredes! Men sig mig, hvem er det, som har opvakt denne længsel hos mig, som aldrig har ladet min sjæl have ro, men stadig har drevet mig til utrætteligt at søge efter sandheden?"

En hemmelighedsfuld stilhed herskede i skyen.

"Er det da ikke dig? ... Du tier. Så vil jeg prøve at finde ud af det ... Denne længsel er en guddommelig gave, som er kommet fra dig eller fra en anden. Hvis det er dig, som har givet mig den, bringer jeg dig den tilbage som en moden frugt af mit liv, som en flammende ild, tændt af de gnister, du har udsendt. Se, Kronide, jeg har bevaret den guddommelige gave i mit hjertes helligste rum har jeg passet og plejet det spirende frø, som du har nedlagt. Denne gave blev til en strålende ild, som lyste klart i den bitre stund, da jeg med egen hånd overskar mit livs tråd. Hvorfor vil du ikke modtage den, hvorfor bliver du vred, ligesom en dårlig lærer, der af alderdomssvaghed ikke evner at opfatte, at det er hans egne bud, hans discipel lydigt følger? ... Hvorfor befaler du mig at slukke den hellige ild, som altid har bredt sit lys over mit liv, og som antændte den ædle tankes første stråle i min sjæl? Solen siger ikke til stjernerne, at de skal slukke deres lys og give plads for ham alene! ... Han skrider frem over himlen, og stjernernes matte skær blegner for hans blændende stråler. Dagen siger ikke til faklen: Sluk dig, du er

mig til besvær! Den bryder ud med lys over jorden, og faklen ryger uden at lyse. Den gud, som jeg længselsfuldt søger, frygter ikke tvivlen sådan som dig. Ligesom dagen og ligesom solen spreder han selv lys uden at slukke endog den mindste gnist ... Den, som siger til mig: Vandrer, giv mig din fakkel – du behøver den ikke mere, thi jeg er lysets kilde ... Den, som siger: Frembær for mit alter din tvivls ringe offer, for hos mig finder du forsoning – han er den gud, jeg søger. Hvis du er den gud, så lyt til mit spørgsmål! Ingen dræber sine egne børn, og mine tvivl er født af den evige ånd, som bærer navnet: Sandhed!"

Lynene sønderrev de mørke skyer, og gennem den rasende storms hylen lød atter den mægtige stemme:

"Hvor har dine tvivl ført dig, formastelige vismand, som forkaster ydmygheden, de jordiske dyders skønneste juvel? Du har forladt det rolige fristed, som en fast tro giver, for at strejfe om i tvivlens ødemark. Du har set denne dødens egn, som er forladt af de levende guder. Hvordan skal du kunne gennemvandre ødemarken, du usle orm, som træller i vantroens støv? Hvordan skal du kunne vække liv i verden? Hvordan skal du med din forstand kunne fatte en ukendt gud, som du ikke er i stand til at tilbede? Elendige grusbærer, besudlet af støv fra nedrevne altre, er du den bygmester, som er udset til at bygge nye templer? ... Hvad håber du på, når du nedstyrter de gamle guder uden at kende til nogen nye? ... Evig nat, endeløs tvivl – det er din verden, stakkels orm, som forkaster den levende tro, som er det enfoldige hjertes trøst – det er din verden, du, som vender dig bort fra alt levende og vandrer mod dødens kaos ... Hvad finder du her, du elendige!"

Atter jog stormen hylende frem blandt klipperne ... Så tav tordenen, vinden hvilede sine vinger, og regnen strømmede ned gennem mørket som rigelige tårer, der truede med at drukne jorden i en styrtbølge af umådelig sorg ...

Og det forekom Ktesippos, at den elskede lærer blev opslugt i bølgerne, at den modige stemme for altid var bragt til tavshed.

Men efter nogen tid lød den atter fra det samme sted:

"Dine ord er mægtigere end dine tordenkiler, Kronide. Du opvækker i min urolige sjæl tanker, som ikke i lang tid har hævet deres røst derinde, men som engang ofte fik mit hjerte til at skælve under byrden af tung tvivl. Ja, jeg har forladt den enfoldige tros rolige fristed, jeg har set ødemarken, som er forladt af de levende guder, nattemørket skjuler min sti og mørke tvivl tynger mig. Men jeg vandrer fremad uden frygt, thi ånden, livets guddommelige kilde, giver mig lys. Tændes ikke røgelsen på dine altre i hans navn, som giver os livet? Det er ikke dig, men ham, som den enfoldige tro tilbeder; er det ikke også ham, den tvivlende uophørligt søger? Jeg er ikke bygmesteren, ikke skaberen af det nye tempel, jeg er ikke udset til at opbygge den nye tros herlige bygning, hvis tinder engang skal hæve sig mod himlen. Jeg er kun budbringeren, besudlet med støv. Men, Kronide, min samvittighed siger mig, at selv grusbærerens arbejde er nødvendigt for templets opførelse. Når det herlige tempel rejser sig af den for alt affald rensede plads, og den nye tros levende gud troner derinde, da skal jeg, den fattige, ubetydelige grusbærer træde frem for ham og sige: Her er jeg, som stadig har krøbet omkring i fornægtelsens støv. Omgivet af tåger og støv har jeg aldrig kunnet hæve blikket fra jorden, og kun som fjerne luftspejlinger har min sjæl formået at

opfatte omridsene af det nye tempel … Støder du mig bort, du retfærdige, sande, almægtige?"

En overrasket stilhed behersker skyerne, og Sokrates hæver stemmen og fortsætter:

"En solstråle glimter i mudderpølen, og de lette røghvirvler, som har ladet alt urent, tungt og forgængeligt tilbage på jorden, svæver opad mod den strålende Helios og fordamper, smelter sammen med æteren. En stråle fra dig har truffet min urene sjæl og den strækker sig længselsfuldt op imod dig – ukendte gud, hvis navn er skjult … Jeg har søgt dig, for du er sandheden, jeg har længtes efter dig, for du er retfærdigheden, jeg har elsket dig, for du er kærligheden, for dig har jeg lidt døden, for du er livets kilde … Du vil vel ikke støde mig bort, ukendte gud? Mine mørke tvivl, min brændende længsel, mit mødige liv, min frivillige død – modtag alt dette som et ublodigt offer, som en bøn, som et suk til dig – ligesom æterens uendelige hav optager den fra støvet befriede røghvirvel. Modtag alt dette, du, hvis navn jeg ikke kender, lad ikke nattens mørke skygger spærre den vej, som fører til dit evige lys … Vig til side, I mørke skygger, som forhindrer lyset i at bryde frem! Jeg siger jer, mit folks guder: hos jer findes ingen sandhed – kun et vrangbillede af sandheden. Det er den slutning, som jeg, Sokrates, er kommet frem til efter megen søgen …

Jeg baner mig vej gennem dødens tåger og går for at finde dig, som jeg har søgt i hele mit liv …

Jeg går …"

Tordenen buldrede, men kort og afbrudt, som om ægiden faldt Tordenbringeren af hånden.

Brølende jog stormen frem over bjerget, buldrede gennem hulvejen, tabte sig mere og mere og døde bort i kløfterne, og i dens sted hørtes nu andre, forunderlige lyde.

Da Ktesippos overrasket åbnede øjnene, så han et syn, hvis lige han aldrig før havde skuet. Det var ikke mere nat, skyerne havde spredt sig. Gudernes skygger svævede længere og længere bort og aftegnede sig mod den blå himmel som gyldne broderier på et præsteskrud. Andre stod hist og her på klippefremspring i det fjerne, og Elpidias strakte bønfaldende sine hænder ud mod dem.

Selv bjergets top var befriet fra det hemmelighedsfulde skydække og strålede som en fakkel over dalens tågedis. Og skønt hverken den tordenslyngende Kronide eller nogle af de andre af Olympens guder var tilbage på bjerget og Ktesippos kun så bjergtoppen, sollyset og den høje himmel, følte han dog, at hele naturen lige ned til den mindste plante gennemtrængtes af et hemmelighedsfuldt liv. Livets åndedrag susede i vindens milde brise, vidunderlige harmonier klang gennem luften, den strålende dag drog i triumf frem med en stilfærdig mumlen … På den i sollyset glimrende bjergtop lå en mand på knæ med hænderne opløftede i stum henrykkelse, i brændende længsel.

Et øjeblik efter var det hele forsvundet, og det almindelige dagslys forekom Ktesippos' vågnende sjæl som en mat afglans mod det vidunderlige liv, han netop havde følt besjæle naturen.

I dyb tavshed havde den døde filosofs disciple hørt på Ktesippos' sælsomme fortælling. Platon var den, som først brød tavsheden.

"Lad os udforske drømmens betydning!" sagde han.
"Ja, lad os forske," svarede de øvrige.

Hus nr. 13

En episode af massakren i Kisnjev i april 1903.

1

Jeg ankom til Kisnjev to måneder efter at massakrerne havde fundet sted, mens ekkoet af disse rædsler endnu gav frisk genlyd i hele Rusland. Politiet i Kisnjev havde taget de mest drastiske forholdsregler, men trods deres nidkærhed var det svært at udslette alle sporene af de blodige udskejelser. Selv i de større gader var der endnu ødelagt døre og vinduer at se; i byens yderdistrikter fandtes endnu flere spor af samme art.

I St. Petersborg var der en jøde ved navn Daschevski som stødte hr. Krushevan [Note 24)] ned med en kniv; men så mærkværdigt det end lyder, kom en anden jøde til for at yde den sårede mand den første hjælp. Krushevan viste den tilbudte hjælp tilbage med en gestus af afsky, og skrev senere, at "Daschevskis sjæl var fortabt." Sammen med hr. Komarov krævede han, at Daschevski skulle idømmes dødsstraf, af den særskilte grund, at han, Krushevan, ikke var en almindelig mand, men en "mand, som repræsenterede det statslige princip". To eller tre dage efter min ankomst til Kisnjev overfaldt tre ukendte ynglinge en jødisk dreng på vej hjem fra skole, og en af dem stak ham i siden med en dolk. Denne dolk var mere velrettet end Daschevskis kniv, og skønt en bog, som drengen havde inde bag jakken, tog noget af for stødet, slap han dog ikke uskadt. Denne jødiske dreng, på vej hjem fra

skole, kunne jo naturligvis ikke siges at repræsentere noget "statsligt princip", og følgelig tog hverken Komarov, Krushevan eller redaktøren af den lokale avis i Bessarabien nogen notits af begivenheden (i hvert fald ikke, mens jeg opholdt mig i Kisnjev), selv om byens jøder diskuterede sagen med en følelse af uro, som man udmærket kan forstå. Blandt andre ting blev det rapporteret, at angrebet på studenten var et modsvar til Daschevskis skandaløse optræden. Så tåbeligt det end kan forekomme, kan det muligvis nok være sandt. Alting kan ske i denne by Kisnjev, hvor den moralske stemning endnu er ladet med voldsom bitterhed og had. Byens normale liv er indstillet, alt bygningsarbejde er standset; dens jødiske indbyggere er anspændte af frygt og usikkerhed om, hvad morgendagen kan bringe.

2

Det var mens sagerne endnu stod således, at jeg ankom til Kisnjev. Opsat på at prøve at finde en eller anden forklaring på det rædselsfulde og uforståelige drama, som havde udspillet sig kun få uger tidligere, gennemvandrede jeg byen og dens forstæder, gader, stræder og markeder, og udspurgte både jøder og kristne om de nyligt stedfundne begivenheder.

Jeg kan naturligvis ikke foregive, at min fremstilling i den efterfølgende korte beretning er den fulde sandhed og forklaring af de hændelser, som førte til den hurtige, ja næsten omgående, forsvinden af de begrænsninger, som normalt holder menneskene tilbage, så at der ganske uventet pludselig brød noget frem, som grænsede til elementær dyriskhed.

"Der findes intet så skjult, at det ikke engang vil blive kendt." Det er ganske sikkert muligt, at de skjulte fjedre, som satte dette forbryderiske angreb i gang, en dag vil blive afdækket, og hele denne affære vil ligge lige så klar som et urværk, der er skilt ad. Men måske vil der selv da være omstændigheder, som er vanskelige nok at forklare i lyset af de kendte og bekræftede fakta. Et af de spørgsmål, som hele tiden påtrænger sig, er, hvordan et gennemsnitligt, almindeligt, og nogenlunde anstændigt menneske, som det under almindelige omstændigheder ikke ville være ubehageligt at pleje omgang med, pludselig kan blive forvandlet til et vild dyr, en del af en flok bestående af andre vilde dyr?

Det ville være nødvendigt at bruge megen tid og foretage et meget omfattende studie for at kunne give et korrekt og fuldstændigt billede af det, der fandt sted i Kisnjev under massakren. For mig er det helt umuligt at give et sådant billede, og måske er tiden heller ikke kommet til det endnu. Jeg ville ønske, at Undersøgelseskommissionen vil gøre det, men jeg frygter, at dette næppe kommer til at ske. Mit ønske er nu blot at give mine læsere en forestilling om den rædsel, der kom over mig under mit korte ophold i Kisnjev to måneder efter massakren. Med dette formål for øje vil jeg forsøge så roligt og nøjagtigt at beskrive én enkelt episode. Det er historien om det nu så bekendte hus i Kisnjev, som bærer navnet "Hus nr. 13".

3

Hus nr. 13 ligger i Kisnjevs fjerde distrikt, i en sidegade, som bærer navnet Asiaski, på det sted hvor denne krydses af en anden sidegade, Stavriski; navnene på disse krogede og smalle

smågader er kendte blandt den lokale befolkning, men ligegyldige for enhver anden indbygger i Kisnjev. Den jødiske droskekusk, som kørte os (der er mange jødiske droskekuske i Kisnjev, og også blandt de dræbte og sårede under massakren) forstod i begyndelsen ikke, hvor vi ville hen. Så sagde min ledsager, som i de seneste tre uger havde opholdt sig i Kisnjev, og var i stand til at finde vej til alle de vigtigste steder, der havde forbindelse til massakrerne, som en forklaring til kusken: "Hus nr. 13 … der, hvor de myrdede!"

"Ah! Så ved jeg det!" svarede kusken, nikkede med hovedet og knaldede med pisken over sit miserable øg, lige så forsømt og halvudsultet som han selv. Jeg kunne ikke se mandens ansigt, men jeg hørte ham mumle i sit skæg nogle ord, der lød som "Nisenzon" og "Glarmesteren". For ikke så længe siden var Nisenzon og Glarmesteren levende mennesker. Nu er de kun symboler, som repræsenterer et koncentrat af de nylige massakrers rædsel.

Vi kørte i nogen tid, passerede gennem de brede, befærdede og forholdsvis civiliserede gader i den nye del af byen til de smalle og snoede, men højst originale baggyder i det gamle Kisnjev, hvor sten, fliser, mursten og kalk kvæler de magre træer, der er plantet mellem brostenene, og skyggerne fra fortidens fortællinger, om bojarer og tyrkiske erobrere, stadig synes at svæve omkring. Husene her er meget små, og stenmure skjuler indgangene til gårdene; og mange af vinduerne er smalle og fæstningsagtige ligesom middelalderens spidsbuede lancet-vinduer.

Endelig befandt vi os i gaden, hvor det hus lå, vi søgte; det var lavt og som alle andre huse i byen tækket med tegl; det stod på

en fremtrædende plads på hjørnet af en lille plads, som det stak frem på i en stump vinkel. Det var omgivet andre ligeledes teglhængte, men mindre og mere forsømt udseende huse. Disse gav dog imidlertid indtryk af liv. Nr. 13 fortalte kun om død. Det stirrede ud over pladsen med tome vinduer og knækkede, forvredne vinduesrammer. Døråbningerne var hastigt tildækkede med knækkede bræddestumper. Man må lade Kisnjev-politiet, at selv om de kun gjorde lidt eller intet for at standse massakrerne, så har de siden været energiske og pligtopfyldende i deres bestræbelser for at få jøderne til at sætte deres ødelagte huse i stand så hurtigt som muligt. Men ejeren af Hus nr. 13 kan ikke mere kaldes for at adlyde politiets ordrer!

Gårdspladsen bærer endnu talende spor efter optøjerne; den er dækket med fjer og dun fra madrasser, stumper af møbler, skår af knust glas og ødelagt husgeråd og laser af iturevet tøj. Et enkelt blik er nok til at fremkalde billedet af uhæmmede ødelæggelser: møbler ligger splintrede, tallerkener er trampet i tusind stykker, tøj er revet til trevler – et sted ligger der et laset ærme, et andet en barnebluse. Vinduesrammerne er flået ud, dørene smadrede, og i nogle af de sorte, gabende åbninger hænger rester af træværket og dingler for vinden som knækkede urvisere.

I et hjørne af gården, nær et skur ved indgangen til en af lejlighederne, ses endnu en vældig, brunrød plamage, let genkendelig som værende indtørret blod, blandet med glasskår, kalk, mursten og fjer.

4

"Det var der, hvor glarmester Grinschpun blev myrdet ..." sagde en mærkelig, hul stemme bag os.

Dengang vi først var kommet ind på gårdspladsen, havde død og tomhed forekommet os at være dens eneste beboere. Nu stod der ved siden af os en pige på ti eller tolv år. Vi bedømte hendes alder ud fra hendes højde og størrelse, men ved nærmere undersøgelse forekom hun os ældre. Hendes blik havde mistet sin barnlighed. Hendes øjne havde været vidne til de gerninger, som for ikke lang tid siden fandt sted her; og derfor var for hende dette sceneri af ødelæggelse, som lå for os i solens brændende stråler, fuld af en rædsel, som hun aldrig ville kunne glemme. Mange gange siden disse begivenheder havde hun lagt sig til at sove, og var stået op igen om morgenen for at udføre sine forskellige dagligdags pligter, hvorved hun – måske – havde været i stand til at "berolige sig", men den ubarnlige rædsel, som engang havde forvredet hendes barnlige ansigt var ikke helt forsvundet. Den havde efterladt sig permanente spor: et frygteligt udtryk i hendes øjne og en nervøs trækning af hele ansigtet. Hendes stemme var hul og ligesom kvalt, og hendes ord var smertelige at lytte til; de blev presset frem, som en automats mekaniske toner; de faldt ud af hendes mund som om de kom fra en stemme, der for længe siden var udslukt.

"Han løb forbi ... lige her," sagde hun med et tungt suk, idet hun pegede hen i retning af skuret og blodpølen.

"Glarmesteren, sagde du?" spurgte min ven.

"Ja ... glarmesteren ... han løb forbi her, og han faldt lige dér ... og det var der, de begyndte at myrde ham ..."

Med en ufrivillig gysen vendte vi os bort fra denne pøl, hvor blod blandede sig med kalk, smuds og fjer.

Inde i huset var alting lige så grundigt ødelagt som ude i gården. Tapeterne var flået af væggene, dørene revet af deres hængsler, ovnene smadrede og væggene fyldte med gabende huller. Den ekstreme grundighed, som var blevet udvist midt under et optrin af vild ødelæggelse, havde ude i byen givet opkomst til en historie om, at der inden massakrerne var begyndt var blevet samlet en hel mængde brækjern og kroge af visse indflydelsesrige "antisemitter" sammen med en del af de knap så veluddannede af byens befolkning, til uddeling blandt deltagerne i optøjerne, og at disse efterfølgende atter var blevet indsamlet af "særlige agenter".

Det er vanskeligt at sige, hvor megen sandhed der kan være i dette rygte, men det lyder ikke helt sandsynligt. Det var i under alle omstændigheder næsten umuligt at tro, at der indtil for nylig havde været ført et ganske ordinært, dagligdags liv på dette sted, hvor der nu kun fandtes denne tomme ruin, som vi undersøgte.

Hus nr. 13 bestod af syv adskilte boliger; i disse havde otte jødiske familier, i alt 45 mennesker, iberegnet børn og voksne – stuvet sig sammen. Værten var Moishe Maklin, agent og ejer af en beskeden butik andetsteds i byen. Hans indtægter som agent, husejer og købmand beløb sig alt i alt til ca. 1500 rubler om året; en sum som gjorde, at naboerne regnede ham for at være en rig og meget lykkelig mand. Selv boede han ikke i Hus nr. 13, men havde overladt en lejlighed der til sin datter og hendes mand og børn.

En af de mest agtede lejere i huset var en lille købmand, Naftarili Serebrenik, som havde sin butik i det ene hjørne af huset. Nu er der ikke andet tilbage, som viser, at der lå en butik der, end stumper af diskens træskuffer, som ligger spredt omkring på det beskidte gulv mellem de ødelagte vægge.

Foruden disse boede der en butiksekspedient ved navn Berlatski med kone og fire børn i huset; han tjente 48 rubler om måneden. Endvidere en ca. 46 år gammel mand ved navn Nisenzon, som førte købmændenes bøger og reviderede deres regnskaber; et arbejde, han drev på akkordbasis, og som indbragte ham mellem 25 og 30 rubler om måneden. Moishe Paskar var kontorist og tjente omkring 35 rubler om måneden, han havde en kone, Ita, og to børn. Itsak Gerwitz var portør på et hospital, men havde for nylig mistet sin stilling og dermed alle sine indtægter. Moishe Turkenitch havde et snedkerværksted, hvor han holdt tre medhjælpere, og Basja Barabasj havde en slagterbod. Endelig boede glarmesteren Grinschpun i huset; han raslede hver morgen ud med sin glasbør og vendte hjem igen om aftenen med sin fortjeneste.

Disse detaljer, som jeg har fået af ofrene og deres pårørende, fortæller tydeligt, hvilke "rige" lejere, der udgjorde befolkningen i Hus nr. 13. Og man må ikke glemme, at de vidnesbyrd, der aflægges, når der er tale om tab, tilmed ofte er mere tilbøjelige til at være overdrevne end det modsatte.

Disse små husholdninger førte her et stilfærdigt og fredeligt liv indtil den 6. april i dette år. Nisenzon gik fra butik til butik og ordnede indehavernes regnskaber, Berlatski og Moishe Paskar solgte deres sager i andre folks butikker, Naftarili Serebrenik handlede med sine naboer, både jøder, moldavere og

russere; som han solgte små partier af lys, sæbe, tændstikker, billige stoffer med trykte mønstre og sukkersager. Itsak Gerwitz søgte efter arbejde, og glarmester Grinschpun udskiftede revnede glasruder. Ingen forudså, hvad der var på vej.

Urolighederne brød ud i byen den 6. april, den første dag af årets største kristne kirkefest. Efterretningen om, hvad der skete, nåede naturligvis også snart Kisnjevs gamle bydel; og man kan let forstå, at jøderne i det overfyldte Hus nr. 13 tilbragte mange fortvivlede timer i angst og rådløshed, da de hørte om den passive holdning, myndighederne indtog overfor uromagerne. Men der gik også rygter om, at de udskejelser, som uhindret havde fundet sted, skyldtes den omstændighed, at guvernøren ventede på en eller anden "ordre". Naturligvis ville "ordren" komme i løbet af natten, og alt ville så være roligt igen den næste morgen.

I løbet af aftenen stilnede urolighederne af, og jøderne tilbragte natten i stor frygt, men uden at der forekom flere overfald på dem.

5

Hvad der skete den næste morgen, beskriver de overlevende fra Hus nr. 13 og deres naboer på følgende måde:

Omkring klokken ti om formiddagen indfandt politikonstabel nr. 148, som patruljerede det kvarter, hvor Hus nr. 13 lå, sig på sin post. Han var en kendt og respekteret mand i kvarteret, som tilsyneladende bekymrede sig om jødernes skæbne og rådede dem til at holde sig skjulte i deres lejligheder og ikke gå ud på gaden. Jøderne fulgte naturligvis dette råd, og

de trange jødiske lejligheder var fyldte med skræmte lejere og deres trosfæller. Døre, porte og skodder var låst, og hele bydelen henlå øde i ængstelig forventning.

Jeg har grund til at tro, at dette billede af låste hus, øde gader og ængstelig venten var typisk for Kisnjevs forstæder på denne massakrens anden dag. Jeg havde anledning til at tale med en jøde, som havde lidt meget ved forfølgelserne i en anden del af byen. Hans navn var Meyer Zelman Weissmann, og han var nogen tid før massakrerne fandt sted blevet blind på det ene øje, og under massakren havde en af de "kristne" fundet det nødvendigt at slå det andet ud på ham. Da jeg spurgte ham, om han vidste, hvem der havde gjort det, svarede han stilfærdigt, at han ikke vidste det med sikkerhed, men "en dreng", som var naboens søn, har pralet med, at han havde gjort det ved hjælp af en stump jern, bundet til et reb.

Denne Zelman boede i forstaden Magala. På samme måde som beboerne i Hus nr. 13 havde indbyggerne i denne forstad med stor frygt hørt om, hvad der skete i byen, og ventede også på den "ordre", som skulle komme om natten og forhindre yderligere uroligheder. Og den næste morgen dukkede også der den lokale konstabel op. Han blev straks omringet af beboerne, dvs. moldaverne, som var jødernes naboer; Meyer Weissmann hørt ikke, hvad konstablen sagde til dem. Jeg har ingen grund til at tro, at han sagde noget dårligt om jøderne eller noget der kunne ophidse moldaver, jeg vil tro, at han følte sig som en officiel person og blot sagde sandheden. Og sandheden var, at han var mødt op til sin stilling uden at have modtaget nogen "ordre", og at han havde set, hvordan massakren udviklede sig med tiltagende grusomhed, mens politi og soldater så passivt

til. Efter denne besked drog moldaverne deres egne konklusioner, som var, at de burde gøre ligesom man gjorde andre steder i byen. Weissmann nævnte især én bestemt detalje: det drejede sig to jødiske brødre, hvoraf mængden besluttede, at den ene kunne "forlades".

Derpå begyndte jøderne at skjule sig, hvor de bedst kunne. Meyer Weissmann og hans familie blev først holdt skjult af en venligsindet nabo, en moldaver, men da hans kone kom ind fra gaden og fortalte ham, at mængden havde truet med at "bringe ham til fornuft", havde Meyer Weissmann taget benene på nakken. Han spildte nogen tid med at forsøge at skaffe sine yngste børn ly hos en velstående landsmand, som havde ladet sig døbe. Denne mands døtre ville tage sig af de små, men husets herre smed dem tre gang i rad tilbage over rækværket ud på gaden. Weissmann måtte da se at finde sig et andet skjulested til sin familie og sig selv, men morderne med deres brækjern var nu lige i hælene på ham, og fra dette tidspunkt husker han intet mere.

Selv om Weissmanns historie er en afvigelse fra tråden i min fortælling, vil jeg dog gerne afslutte den:

Da han kom til sig selv igen på hospitalet, spurgte han efter sin familie, og især efter sin yndlingsdatter Ita.

"Ita, hvor er min Ita?"

"Jeg er her," svarede Ita, som stod lige ved siden af hans seng.

Men den syge vendte og drejede hovedet uroligt i alle retninger og gentog:

"Ita, Ita, hvor er du?"

Da datteren nu bøjede sig over ham, og gentog, at hun var der, begyndte han at føle efter hende med hænderne, og

klagede over, at han ikke kunne se hende.

Han ville aldrig komme til at se hende igen, fordi den kristne dreng, måske for symmetriens skyld, havde slået hans andet øje ud. Men der findes nu en del, som mener, at det var Meyer Weissmanns egen fejl, og at han allerede er blevet "belønnet i overmål" for aldrig mere at kunne se sin datter. Hvad angår den kristne dreng, som udførte en operation på en jøde med en stump jern og et reb, så fortjener han naturligvis ikke et eneste ord til bebrejdelse. Han er mere et offer.

Nå ja, måske er det sandt. Tænk, at gå videre i livet med sådan noget på samvittigheden! Hvilken rædsel, hvis en kristen dreng skulle indse, hvad han har gjort. Hvis han ikke forstår det, så er han i sandhed et offer, og det vil være endnu mere uheldigt. Men er det nu virkelig Meyer Weissmann, som er skyld i dette?

6

På samme måde som i det kvarter, hvor Meyer Weissmann boede, startede tilsyneladende på samme måde ved Hus nr. 13. Ligesom sin kollega indfandt konstabel nr. 148 sig på sin plads, og ligesom sin kollega havde heller ikke han modtaget nogen "ordre". Derimod kunne han fortælle beboerne i sit kvarter, at inde i byen fortsatte jødemassakrerne med stadig tiltagende vildskab, og konstablen havde ikke andet råd til dem, end at de måtte forholde sig i ro inde i deres huse.

Efter at have givet jøderne dette venlige råd satte nr. 148 sig på en trappesten. Der var åbenbart ikke mere at gøre, og folk fortæller, at han blev siddende der hele tiden, som om han var model for en eller anden usynlig stenhugger, som ville skabe et

symbolsk sindbillede på "den største kristne højtid", således som den blev opfattet i Kisnjev.

Hele den jødiske tragedie i Hus nr. 13 med alle dens rædsler foregik nogle få meter fra denne filosof, uden at han rørte en finger.

Uromagerne ankom omkring kl. 11, fulgt af to soldaterpatruljer, som desværre heller ikke havde nogen "ordre". Der var vel i alt omkring 50-60 mennesker, hvoraf nogle gode naboer med moldaviske navne var let genkendelige.

Det fortælles, at de indledte deres ødelæggelsesværk i vinforretningen, hvis ejer dog blev behandlet forholdsvis mildt. Mængden råbte: "Giv os tredive rubler, ellers slår vi dig ihjel!" Butiksejeren udleverede dem de tredive rubler og reddede sit liv ved at skjule sig, så godt han kunne, for ikke at sætte den ophidsede hobs mildhed på nogen prøve. Imens ødelagde mængden alt, hvad den kunne få fat i, og i løbet af få minutter var gaden overstrøet med stumper af møbler og glas, fjer og dun.

Det blev snart tydeligt, at rædslerne ville nå deres højdepunkt i Moishe Maklins hus.

Det er svært at give en fornuftig forklaring på dette. Havde uromagerne i virkeligheden en forud lagt plan? Blev de ledet, således som mange i Kisnjev mener, af en eller anden hemmelig organisation? Eller var det simpelthen det raseri, som til tider fører en hob, dette blinde og hovedløse instinkt, som farer frem fuldstændig uden mål og med? Dette er spørgsmål, som burde, men sandsynligvis ikke bliver, opklaret af den kommende undersøgelse. Under alle omstændigheder genlød luften

omkring Hus nr. 13 allerede af råb om mord og død, efterfulgt af stenkast, knagende mure og glasruder, som blev knust.

Til venstre for porten, på hjørnet, hvor jorden endnu er plettet af blod, står nogle lave udhuse. I et af disse havde glarmesteren Grinschpun sammen med sin kone og to børn og Ita Paskar med to børn og en tjenestepige søgt tilflugt. Døren kunne ikke låses indefra, og hele bygningen var ikke stort bedre end en papæske. Deres eneste fordel var, at skuret ikke indeholdt noget, som kunne ødelægges eller stjæles. Jøderne mente, at de var tilstrækkelig godt skjult. Forsvare sig kunne man ikke: i hele huset fandtes sammenlagt kun otte mandspersoner. Konstabel nr. 148, som endnu ikke havde modtaget nogen ordre, sad fremdeles på trappestenen, og de to soldaterpatruljer var stationeret i de to gyder på hver side af det dødsdømte hus. Mængden var allerede besat af denne uforklarlige lidenskab, som får det dyriske til at bryde fuldstændig frem gennem den kristne civilisations tynde skal. Tumulterne havde nået deres højdepunkt. Ruderne var slået ud og rammerne fulgt efter, ovne var smadret og møbler og husgeråd slået i stykker. Sider fra jødernes hellige bøger lå iturevne og flød på gulvene og på gaden; fjer og dun fra sengene fløj rundt i luften og lagde sig på træerne som rim. Midt i dette ødelæggelsens inferno, hvor vild latter blandede sig med dyriske brøl og rædselsskrig, vågnede tørsten efter blod. Uromagerne ophørte nu helt med at være mennesker.

De styrtede hen til udhuset, hvor de kun fandt én mand, glarmesteren Grinschpun. En nabo med et moldavisk navn, som Grinschpuns enke senere oplyste at være en af familiens nærmeste bekendte, var den første til at tage glarmesteren ved

nakken. Den ulykkelige mand styrtede ud, men blev grebet og slæbt ind under et halvtag, hvor voldsmændene overfaldt ham med knivstik og slag, indtil han lå død i en blodpøl.

Da enken sidenhen blev spurgt, om hun virkelig havde genkendt morderen og ikke blot taget fejl af ham og en undsluppen forbryder eller en forbipasserende albaner fra Tyrkiet, svarede hun med overbevisning:

"Jeg holdt ham i mine arme, da han var barn. Gud hjælpe os til at kende vore venner."

Det var altså en intim husven, som slog det første slag i Hus nr. 13. Derefter udviklede situationen sig hastigt. Glarmesterens dødsskrig gjorde det klart for de øvrige jøder, og sikkert også for urostifterne selv, hvad der kunne forventes. En "kristen" tilskuer har beskrevet, hvordan "jøderne begyndte at fare frem og tilbage som mus i en fælde." Det må være et meget muntert disponeret menneske, som er i stand til at finde et træk af humor i en sådan episode.

Nogle af jøderne løb op på loftet. Bagerst i det skur, hvor Grinschpun blev myrdet, var der en mørk åbning, hvorfra man ad en trang og kvælende trappe kunne komme op på loftet. Berlatski og hans datter løb først op, og værten, Maklin, fulgte efter. Han boede, som tidligere nævnt, ikke i huset, men da hans datter boede der, havde han af bekymring for hende vovet sig derhen. Han fandt imidlertid ikke sin datter, da hun allerede havde forladt huset med sine børn; og han måtte nu se at frelse sig selv.

De tre kom velbeholdne op på loftet. Dette viser tydeligt, at ikke hele mængden var blevet grebet af den samme blodtørst, for i så fald ville flygtningene aldrig have fået lov til at slippe op

ad den mørke trappe. Berlatski og hans datter og værten Macklin forsvandt altså, og de uromagere, som morede sig ved at plyndre, men ikke ved at myrde, lod dem undslippe. Men de mordlystne var ikke sene til at følge efter flygtningene.

Loftet i nr. 13 var trangt og mørkt, med bjælker og tværremme og skorsten i en forvirret masse, og efter at de ulykkelige i nogen tid havde famlet sig frem deroppe, forstod de, at det var umuligt at skjule sig helt i dette kvælende indelukke. Da de hørte deres forfølgeres råb og skrig bag sig, begyndte de i deres fortvivlelse at bryde taget ned.

Resultatet af deres arbejde: to gabende, sorte huller med tagsten spredt rundt om, kan stadig ses i taget på Hus nr. 13. I et af dem lå et blåt, emaljeret vandfad, da vi besøgte huset. Det må have været den yderste rædsel, som drev flygtningene til at rive taget op med de bare hænder. Men de gjorde det. De ville ud på taget for enhver pris. Derude ville de endnu engang få lov at se solen, husene rundt om, folkemængden, soldaterne og konstabel nr. 148. Taget var ensbetydende med dagslys og mennesker.

Flygtningene banede sig altså vej ud gennem taget. Moishe Maklin var den første, som kom ud; han var en lille og letbygget mand. Berlatski måtte først hjælpe sin datter Chaia ud, og i det øjeblik, hvor han selv skulle til at følge efter hende, nåede en af forfølgerne ind på loftet og greb ham ved benene.

Nu begyndte, for øjnene af mængden nedenfor, en desperat kamp. Datteren forsøgte at trække sin fader op, og forfølgeren trak ham ned. Det var en ulige kamp, og det stod snart klart, at Berlatski havde set solen for sidste gang. Men Chaia Berlatski ophørte pludselig med sine anstrengelser, og lænede sig ned

gennem åbningen og tryglede forfølgeren om at lade hendes fader være i fred.

Han gav efter for hendes bønner.

Måtte nogle af denne mands synder blive ham tilgivet, fordi han i et kort øjeblik, midt i sin rus af utøjlet brutalitet, lod en stråle af menneskelig medlidenhed trænge ind i sit hjerte – medlidenhed med en jødisk datters fortvivlelse, da hun tryglede om skånsel for sin fader – en medlidenhed, som trængte gennem de omgivende rædslers tusmørke ind i hans formørkede sjæl. Han lod jøden undslippe.

Man må uvilkårligt undre sig over, hvad der siden er blevet af ham. Måske forlod han rædslernes skueplads med skam i sin sjæl, og med en dæmrende følelse af, at Gud, ifølge alle religioners lære, åbenbarer sig i kærlighed og broderskab, ikke i udplyndring og nedslagtning af forsvarsløse. Eller måske forhærdede han sit hjerte efter denne øjeblikkelige indskydelse og fortrød, ikke sin bestialske opførsel, men at han havde givet efter for sin medlidenhed med en jøde, noget som skete flere gange under jødeforfølgelserne.

Imens krøb de tre ofre sammen ude på taget. De havde nået dagslyset og så sig gysende rundt på nabohusene, den blå himmel, solen, konstabel nr. 148 på hans trappesten og soldaterpatruljerne, som stadig ventede på deres ordrer. Måske så de også en russisk præst, som alene og ubevæbnet, kun drevet af sin kristne samvittighed, forsøgte at dæmpe mængdens raseri.

Denne præst var tilsyneladende tilfældigt kommet forbi, og de jøder, som fra nabohusene iagttog det, som skete i Hus nr. 13, råbte til ham om hjælp. – Desværre kender jeg ikke hans

navn. Det var åbenbart en god mand, som ikke kunne tro på at der i "vort hellige Rusland" eller noget andet sted på jorden, fandtes mennesker, der fortjente at blive slået ihjel af menneskelige vilddyr uden at have gjort noget galt. Antagelig mente han heller ikke, at der fandtes mennesker i Rusland, som havde lov til at myrde forsvarsløse jøder i fuldt dagslys. En umiddelbar og meget naturlig indskydelse fik ham til at nærme sig mængden med et kristeligt alvorsord, men mængdens truende holdning fik ham meget snart til at trække sig tilbage. Han var åbenbart en ærligt troende kristen, men dog ikke nogen helt i udøvelsen af sin kristenpligt. Vi kan kun håbe, at han ikke fortrød sin første indskydelse og det forsøg, han trods alt gjorde.

Om det var netop i dette samme øjeblik, denne episode fandt sted, kan jeg ikke sige; men det en kendsgerning, at de tre ofre krøb sammen på taget af dette hus midt i byen i nogen tid, synlige for hundredvis af mennesker, og fuldkommen forsvarsløse. Men så kom morderne ud på taget gennem den samme åbning, deres ofre var undsluppet igennem, og nu opførtes der et frygteligt skuespil på taget.

Jøderne løb rundt på taget for at undgå deres forfølgere, og viste sig snart på den side, som vendte ind mod gården, snart på den, som vendte mod gaden. Morderne fulgte imidlertid lige i hælene på de, og den samme "gode nabo", som havde tilføjet Grinschpun det første slag, var også den første til at ramme Berlatski. En anden smed den ene gang efter den anden et emaljeret vandfad efter benene på de skrækslagne ofre, og hver gang vandfadet med et brag ramte taget, lo mængden.

Til sidst sprang de alle tre ud over kanten på taget. Chaia faldt på en dynge fjer i gården og slap fra det med livet; men Maklin og Berlatski lå og vred sig med brækkede lemmer på fortovet, hvor en del af mængden gik i arbejde som frivillige bødler og bearbejdede dem med brækjern under tilskuernes hånlatter. Derpå blev der hugget hul på nogle store vinfade, hvis indhold fik lov til at strømme frit ud på gaden, og de ulykkelige ofre (man har forsikret os om, at Maklin endnu var i live i flere timer) blev bogstavelig talt druknet af en masse af vin, mudder og fjer.

7

Nisenzon var den sidste, som blev myrdet. Han og hans hustru havde gemt sig i kælderen, men da han hørte de forfulgtes skrig, forstod han, at død og ødelæggelse havde holdt sit indtog i Hus nr. 13, og han løb ud på gaden. Herfra ville han måske have kunnet frelse sig ved at flygte ind i gården til huset overfor, men nogle af uromagerne havde netop indledt en ivrig jagt på hans kone, og han fulgte derfor efter hende og kaldte på hende for at få hende med sig. Dette henledte forfølgernes opmærksomhed på ham selv, og de vendte sig straks fra konen til hendes mand. Nisenzon forsøgte at nå nr. 7 i Asiatski-gaden, men netop som han var lige ved sit mål, blev han fanget og dræbt. To navne, et moldavisk og et af polsk oprindelse, nævnes med stor bestemthed i forbindelse med dette mord. Efter den stærke regn, som var faldet op til påskeugen, var der mange pytter og vandhuller, fulde af beskidt vand. Nisenzon faldt i et sådant vandhul, og morderne ligefrem "skyllede og vred" den stakkels jøde, som var han et beskidt stykke tøj.

Efter denne bedrift så det ud som om pøbelen havde fået mættet sin blodtørst, for den holdt inde med sin myrderier og tog igen fat på at ødelægge og plyndre. Jøderne fra de omkringliggende huse nærmede sig den ulykkelige Nisenzon og forsøgte at hjælpe ham. Han var endnu i live, og da han et øjeblik genvandt sin bevidsthed, bad han om vand. Hans arme og ben var brækkede flere steder. Jøderne trak ham op af vandhullet, gav ham vand og begyndte at tørre smudset af ham. Men i dette øjeblik vendte en af uromagerne sig om og råbte et eller andet til sine følgesvende. Dette skræmte jøderne, som øjeblikkelig forsvandt, og Nisenzon blev liggende alene tilbage. Straks efter kom atter engang den samme mand, som havde såret Grinschpun og Berlatski løbende til og gav Nisenzon et slag i hovedet med et brækjern. Dette slag gjorde endelig slut på Nisenzons lidelser.

Imidlertid fortsattes plyndringerne, og gaderne omkring Hus nr. 13 var næsten fuldstændig blokeret af møbler, klæder og vinduesrammer, som var kastet omkring hulter til bulter. En jødinde fortalte mig, at hun havde forsøgt at komme over på den anden side af gaden, hvor hendes barn befandt sig, men måtte opgive det efter flere forsøg. Hun havde et spædbarn i armene. Til sidst tog en kristen nabo, som hun kendte, sig af barnet; og det lykkedes hende nu under store vanskeligheder at bane sig vej gennem denne ødelæggelsens barrikade.

Klokken fem samme dag bredte nyheden sig om, at den "ordre", som man havde ventet med så megen spænding, endelig var kommet. Det tog kun én til halvanden time at få genoprettet ro og orden i byen igen. Det blev ikke nødvendigt

med nogen blodsudgydelse, og ikke et skud blev løsnet. Det var fuldstændig nok, at myndighederne optrådte med bestemthed.

Der vil gå mange år, før den frygtelige blodplet på Kisnjevs "kristne indbyggeres samvittighed" kan udslettes. Og det er ikke kun morderne, som har plettet deres samvittighed, men også dem, som har ophidset dem til mord ved hadefulde og modbydelige løgne, dem som så til og lo, og dem, som endnu i dag påstår, at fejlen ikke er mordernes, men de myrdedes, fordi de tilhørte en nation uden menneskerettigheder.

8

Jeg ved udmærket godt, hvor lidt jeg har meddelt mine læsere i disse flygtige notater; men jeg ville plukke en enkelt episode ud af det upersonlige kaos, som man har kaldt en massakre og en pogrom, for ved et konkret eksempel at vise, hvad der foregik. I denne hensigt har jeg benyttet mig af øjenvidneberetninger og meddelt, hvad man personligt har fortalt mig og min kammerat. Det er ham, det har bistået mig med stykke for stykke at genskabe hele billedet. Det er ganske vist således, at alle vidnerne er jøder, men der er ingen grund til at tvivle på deres ord. Ét er i ethvert tilfælde sikkert: I Hus nr. 13 myrdede pøbelen forsvarsløse mennesker under alle de pinsler, som grusomheden gav dem indskydelse til at anvende. Dette foregik midt i en tætbefolket by med lige så lidt afbrydelse, som hvis det havde fundet sted midt ude i urskoven. Ligene er tilstrækkelige beviser. Og desuden: hvilken interesse skulle vel de overlevende jøder have i at give en falsk fremstilling af, *hvordan* deres venner blev myrdet? Hvilket formål skulle de have med at opfinde detaljer?

Moralen er klar nok for enhver, i hvem en almindelig menneskelig følelse endnu lever. Men hvor mange er det?

Efter at have set de ting, jeg så i Kisnjev, melder dette spørgsmål sig uvilkårligt hos mig.

9

Men for resten ...

Dybt berørt af indtrykket af de frygtelige detaljer havde jeg travlt med at ordne mine spredte noter, da jeg i en avis læste om en sagfører i Kisnjev, Pisarchevskis død. Denne mands navn var på alles læber under mit ophold i byen. Ung, smuk, rig, en del af Kisnjevs bedste selskab, søgte han uafladeligt nye adspredelser. Adskillige mennesker fortalte mig, at de ikke var tvivl om, at Pisarchevski personligt tog del i optøjerne og endog var en af uromagernes anførere. Man fortalte mig også hvilken mægtig indflydelse der var blevet anvendt for at forhindre denne rædsomme skandale i at blive kendt, og for at skjule den direkte del, denne "Kisnjevs største selskabsløve" havde haft i oprøret. Jeg ville ønske, jeg ikke kunne tro på alt det, der blev mig fortalt om dette. Men selv den mindre del af det, som er uomtvisteligt sandt, udgør en særdeles vigtig tilføjelse til Kisnjev-massakrens historie.

Bestræbelserne for at dysse sagen ned mislykkedes. Sandheden var alt for tydelig og åbenlys, og snart kunne man læse i aviserne, at Pisarchevski havde været indblandet i de seneste optøjer.

Indtil da havde han imidlertid hengivet sig til sin sædvanlige livsførelse: gjort visitter, moret sig, spillet kort. På den fatale aften sad han i held, og lod derfor til at være endnu mere

munter end han plejede. Ved daggry gik han ud i haven og skrev på en bænk: "Her begik sagføreren Pisarchevski selvmord", hvorpå han skød sig selv.

Da aviserne bragte nyheden, tilføjedes det, at han havde lidt af en arvelig tendens til kvartalsdrankeri, at udsigten til en kommende retslig undersøgelse havde berørt ham dybt, og at han nylig havde haft en ulykkelig kærlighedsaffære.

Var det det hele? Under alle omstændigheder er prisen nu betalt. Det forekommer mig derfor, at jeg næppe vil være urimelig mod denne mands eftermæle, hvis jeg antager, at det regnskab han gjorde op med sig selv på den havebænk, måske kan have indeholdt andre poster end de nævnte. Er det måske ikke muligt, at der ved daggry den morgen, hvor han valgte at gøre en ende på sig selv, viste sig syner, som konfronterede ham med og fik ham til at indse de ting, som han, en intelligent og dannet mand, havde gjort for at indvirke på de menneskers vildskab, som havde myrdet jøderne?

Dette er imidlertid antagelser – måske endda meget optimistiske antagelser. Jeg har hørt en utvivlsom, omend ikke uventet sandhed af en fattig droskekusk i Kisnjev, en jøde af oprindelse. Vi talte med ham om massakrerne og deres efterspil, og han fortalte mig om en gartner, som han kort tid forinden havde kørt ind til byen. Gartneren var, som det var hans sædvane, taget til byen for at låne penge til at betale sine arbejdere for resten af sommeren. Men jøderne, som var usikre på, hvilken vej begivenhederne ville tage, nægtede at låne ham noget. Gartneren var derfor nødt til at henvende sig til kristne i stedet for sine sædvanlige jødiske ågerkarle; og "disse herrer", som vor kusk bemærkede, "flår gerne skindet af ryggen på én

tre gange, hvor jøderne nøjes med én." At dette spørgsmål om pengeudlån var et af motiverne for massakren bliver hurtigt klart for enhver, som spørger sig for angående begivenhederne. Blandt dem, som tydeligvis sympatiserede med uromagerne og opildnede mængden i deres blinde fordomme, racehad og vilde lyst til plyndring og mord, peger man klart på én velkendt, kristen ågerkarl, som mente, at hans stund endelig var kommet.

Det har med denne beretning på ingen måde været min hensigt at forsøge at løse det jødiske spørgsmål. Men hvis jeg var en af disse jødiske millionærer, som tager del i deres fattigere trosfællers anliggender, ville jeg – må jeg tilstå – næppe kunne modstå at opstille et socialt eksperiment. Jeg ville, for enhver pris, medvirke til at få flyttet størstedelen af de jøder, som lever i Kisnjev, til en anden del af landet. Jeg ville erstatte de mere velstående jøder deres tab og give de fattige en kompensation, på betingelse af, at de forlod byen omgående. Og når så på denne måde al jødisk formue havde fjernet sig fra byen og dermed ikke mere konkurrerede med vor nationale og patriotiske rigdom; når der ikke var flere borgere af den jødiske nation tilbage, som hr. Krushevan kunne bruge til sine dystre historier om ritualmord og den slags, og når alle ågerkarle og monopolejere var iført europæisk påklædning; – da ville det være fuldstændig klart, hvor spørgsmålet havde sin kerne. Det ville også være helt tydeligt, at slige spørgsmål ikke løses ved at myrde små bogholdere som Nisenzon, eller den ulykkelige glarmester Grinschpun, eller jødiske droskekuske, som må

slide lige så hårdt i det for deres surt fortjente daglige brød som deres kristne kolleger.

For er en ågerkarls undertrykkelse – må man spørge – lettere at bære, når han er iført europæiske klæder og kalder sig for kristen …?

Note 24: **Krushevan:** Pavel Alexandrovich Krushevan (1860-1909) var ultrakonservativ, antisemitisk og nationalistisk politiker, journalist og bladudgiver, som bl.a. var ansvarlig for den første trykte udgave af "Zions Vises Protokoller", en forfalsket, propagandistisk beskrivelse af, hvordan jøderne planlagde at overtage verdensherredømmet. *Red.anm.*

Om "13 fortællinger"

Forfatter: Vladimir Korolenko (1853-1921).
Org.udgaver m.m.:

Den gådefulde: **Чудная.** Oprindelig skrevet i 1880 på baggrund af samtaler med en medfange undervejs til Sibirien. Manuskriptet blev smuglet ud af fængslet og trykt illegalt, og udkom senere i adskillige udgaver i udlandet. Det blev først trykt i Rusland i 1905.
Her efter *Den Gådefulde.* En russisk Fortælling af W. Korolenko. Nationaltidende/Dagbladet (København) 19.–23. august 1893.

Jaschka, som bankede: **Яшка**, i tidsskriftet Слово, St. Petersborg 1881 nr. 2.
Her efter *Fra Sibirien*. To fortællinger af Vladimir Korolenko, forfatter til "Den blinde musiker". Oversat af K. Fosse (Carl Olaf Fosse, 1860–1940). Th. Steens Forlagsekspedition, Kristiania 1893.

Drabsmanden: **Убивец**, skrevet i 1882, udgivet i det litterære tidsskrift Северный вестник, St. Petersborg 1885 nr. 1.
Her efter Wladimir Korolenko: *Fra Øst og Vest. Fire Fortællinger.* Oversat af W. Gerstenberg. Lehmann & Stages Forlag, København 1891

***Makars drøm:* Сон Макара**. Skrevet i 1883, men først udgivet i marts 1895 i tidsskriftet Русская мысль (Moskva).
Her efter *Makars Drøm. En Fortælling fra Siberien* af Wladimir Korolenko. Oversat af Karl Larsen (1860–1931). *Illustreret Tidende* 1894–95 nr. 2-7.

***I dårligt selskab:* В дурном обществе** (senere udgaver **Дети подземелья** – *Børnene under jorden*). Skrevet under Korolenkos eksil i Jakutsk 1881–84, senere omarbejdet og udgivet i Русская мысль, Moskva 1885 nr. 10.
Her efter Wladimir Korolenko: *Fra Øst og Vest. Fire Fortællinger.* Oversat af W. Gerstenberg. Lehmann & Stages Forlag, København 1891.

En påskenat: Въ ночь подъ свѣтлый праздникъ, i avisen Волжский вестник, Kasan 1885 nr. 70.
Her efter *Paaskenat*. Af Vladimir Korolenko. *Illustreret Tidende 1903–04* nr. 25.

***Skoven suser:* Лес шумит**. Skrevet i 1885, udgivet i tidsskriftet Русская мысль, Moskva januar 1886.
Her efter Wladimir Korolenko: *Fra Øst og Vest. Fire Fortællinger.* Oversat af W. Gerstenberg. Lehmann & Stages Forlag, København 1891.

***Den gamle klokker:* Старый звонарь. (Весенняя идиллiя.)**, udgivet i avisen Волжский вестник (Kasan) 1885 nr. 118.
Her efter *Den gamle klokker.* En påskeidyl. Dagbladet Demokraten, Aarhus 27. marts 1932.

I stormen: **Мгновение.** Under titlen **Море** (*Havet*) i avisen Волжский вестник (Kasan) 1886 nr. 286, senere revideret og genudgivet St. Petersborg 1900. Her efter norsk *Socialdemokraten* 21.–22. juni 1910. Oversætteren er ikke oplyst.

Straffefangen fra Sakhalin: **Соколинец (Из рассказов о бродягах)**. Første gang udgivet i tidsskriftet Северный вестник, St. Petersborg 1885 nr. 4. Her efter Wladimir Korolenko: *Fra Øst og Vest. Fire Fortællinger.* Oversat af W. Gerstenberg. Lehmann & Stages Forlag, København 1891.

På Volga: **На Волге**. Første gang trykt i uddrag i *Сборнике памяти В. М. Гаршина* (en samling noveller til minde om forfatteren V. M. Garschin), V. I. Stein, St. Petersborg 1889.
Her efter Wladimir Korolenko: *På Volga*. Öfversätning från ryskan af E.S. *Ny Illustrerad Tidning*, Stockholm 1896. Fordansket ved Kim N. Jensen 1955–).

Skygger: **Тени : Фантазия**, i tiddskriftet Русская мысль, Moskva 1891 nr. 12.
Her efter Wladimir Korolenko: *Skuggor.* Öfversätning från ryskan af E.S. *Ny Illustrerad Tidning*, Stockholm 1897 nr. 27–30. Fordansket ved Kim N. Jensen (1955-).

Hus nr. 13: **Дом № 13-ый. Эпизод из Кишиневского погрома**. Skrevet 1903, men blev trykt i udlandet, da fortællingen ikke faldt i god jord hos den russiske censur. Den findes i adskillige versioner med forskellige udeladelser og tilføjelser.

Nærværende udgave er oversat og redigeret af Kim N. Jensen (1955-) med brug af den første russisksprogede udgave fra Tip. Bunda, Nathanson, London 1903 hhv. Johannes Räde, Berlin 1904, en norsk delvis oversættelse i tidsskriftet *Kringsjaa*, Kristiania 31. marts 1904, samt en engelsk oversættelse fra *The Living Age*, Boston 26. marts 1904.

Redigeret af: Kim N. Jensen.
Forside: Ivan Vasilievich Simakov (1877-1925): Forside til V. G. Korolenko: *Hus nr. 13*, udgivet af Petrograds Arbejder- og Soldaterråd, Petrograd 1919.

ISBN 978-87-7979-939-4
1. ebogsudgave

© 2023 eBibliotek 1800
www.ebib1800.dk

